

del colegio de la compaña de J. B. de granada. B. a.

R. 3870

BREVIS ET
CATHOLICA
DECALOGI EXPLICA-
TIO IN TRES PARTES,
SEV LIBROS
distincta.

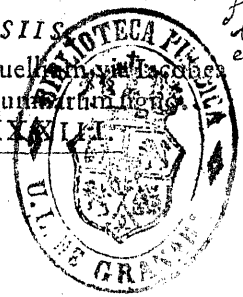
Autore Ioanne Hessels à Louanio, Sa-
cræ Theologiæ, dum viueret,
Regio Professore.



Por comisión de los
S. Inquisidores
congedi este libro con
forme al expurgat.
de año de 1632.
en granada a 1632.

Pl. de medrano

PARISIIS
Apud Nicolaum Nivellum, viatorum
sub duarum Columnarum signis.
M. D. LXXVII.



del collegio de la compaña de Jhs de granada. B. a.

R. 3870

BREVIS ET
CATHOLICA

DECALOGI EXPLICA-
TIO IN TRES PARTES,
SEV LIBROS
distincta.

Autore Ioanne Hessels à Louanio, Sa-
cræ Theologiæ, dum viueret,
Regio Professore.



Por comisiõn de los
S.^{os} y quisiõdores
corregi este libro con
forme al expurgat.
del año de 1632.
en granada a. 1632.

P. de medrano

PARISIIS
Apud Nicolaum Niuellum, in vico
sub duarum Columnarum figulo.
M. D. LXXIII.



REVERENDISSIMO IN

CHRISTO PATRI AC DOMINO

D. Martino Rithouio Epif-
copo Iprensi.



Quam Hesselij nostri
morte calamitatem ac-
ceperit non solum Aca-
demia Louaniensis, ve-
rum etiam tota Christi
Ecclesia, facile per te ipse
intelligis, Præsul amplif-
sime. Erat enim (vt non
ignoras) vir ^{re} incomparabilis, & præter exi-
miam quanda ^{re} pietatem, præclaris animi do-
tibus excellenter ^{re} exornatus. Ingenio im-
primis summo atque ^{re} amplissimo, ac prope di-
uino: quippe ad comprehendendum celerri-
mus, ad excogitandum ^{re} acutissimus, ad inda-
gandum sagacissimus, denique ad omnes per-
rumpendas difficultates acerrimus. Ad hæc
memoria tenacissima fidelissima ^{re} qua res
semel perceptas ac intellectas ad mai ^{re} sem-
per, & tanquam in numerato habebat. ^{re} ac-
cedebar ardens & indefessum inquirenda ver-
ritatis studium: quo factum est, vt perpetua
quatuor ac viginti annorum meditatione in-
estimabilem sibi doctrinæ thesaurum compa-
rarit, vnde tanquam opulentus quispiam pa-
terfamilias in communem aliquando vsum
noua veteraque depromeret. ^{Mat. 13.} Quid enim est
in vniuerso tandem Theologiæ corpore, seu

EPISTOLA

scripturam sacrā, seu dogmata respicias, quod non ille nō dicam attigerit aut degustarit, sed penetrarit, excusserit, atque ut ita dixerim, deuorarit? Nam quanquam nihil intactum relinquere, sic tamen in singulis versatus est, quasi ommissis cæteris in vnumquodlibet modo argumentum incubuisset: ut studium eius haud perfunctorium, minimeque tumultuarium irreligias. Iam quod in aliis quibusdam etiam uiris doctis desideres, quā mirè didacticus uanitus docendi artifex! Quis enim referat quod illius fuerit in edisserendis religionis nostræ dogmatibus consilium & ratio? quis ordo? quæ methodus? tum quāra facilitas, lux & perspicuitas? quanta rursus pro ueritate cuiusque natura nunc breuitas, nunc amplitudo & copia, denique quā in docendo fides, industria, & assiduitas. Ad id nihil à perfecto & absoluto doctore spectes, quod non ab eo luculenter atque insigniter præstitum esse uideamus. Quæ circa & optimo suo merito condecoratus, ut auditoriam habuerit non modo frequentissimum, florentissimumque, uerum etiam doctissimum, longeque attentissimum. Vidisses enim alios quidem uelut ab ore docentis pendere, alios uerò singula quæque uerba tanto studio, tantaque religione excipere, ut uix ullum præterire paterentur, quod non mox literis mandandam, & chartis, seu fidei, ut ille ait, sodalibus committendum putarent. Tanta erat apud omnes doctrinæ illius admiratio, autoritas & existimatio. Certè quantū

DEDICATORIA.

hoc Magistro schola nostra profecerit, quantum aucta sit non tantum numero, sed & eruditione, quantum inclaruerit etiam apud longè distitas nationes, res ipsa, ut opinor, abunde testatur. Quare quantum huius uiri decessu Academia nostra vulnus acceperit, quā graue quam acerbum, quam immedicabile, etiā tacentibus nobis facillè iam quiuis intelligat.

Verum hæc calamitas non se intra Gymnasij nostri continet fines, quin etiam ad uniuersam pertingit Ecclesiam, nam quantam & ipsa simul iacturam fecerit, promptissimè cognosceret non modo qui norit scholam nostram seminarium, ac ueluti fontem quendam esse, unde in uniuersum Belgium Ecclesiæ Pastores Doctoresque petantur: uerum etiam qui lucubrationes eius superioribus hæc annis in lucem emissas, penitus introspexerit. Quam enim dilucidè catholicam ibi doctrinam explicat! quā solidè adserit! quā efficaciter statuit! diuersam autem quā strenuè fortiterque confutat! Etenim non sat habebat in quotidianis prælectionibus religionis nostræ dogmata uia uoce auditoribus suis tradere atque enarrare, sed quo pluribus prodesset, idem etiā editis libris agebat: quos hætenus quidem ob innumera negotia undique transuersim incurrentia, pauculos euulgauit: sed ex quibus tanquam ex ungue leonem, quod aiunt, æstimare liceat, quantus ille futurus adhuc fuerit Ecclesiæ Catholicæ propugnator ac vindex. Nam quo esset erga eam animo, quam eius ruendæ,

iuuandæque cupidus, id vñum argumēto fuerit, quòd ne grauiſſimo quidem illo morbo, quo tandem & oppreſſus eſt, abſtèreri potuerit, quin aliquid ſemper aut dictaret, aut etiam ſcriberet. O virum immortalitate digniſſimū! quem ſi ſanum valentemque non dicam triginta, non viginti, at decem modò hiſce annis habere licuiſſet, quam multa fuerat nobis còſcripturus? Illud ſaltem oprandum erat, tantisper adhuc eum ſuperèſſe, donec quæ in alteram qua de Sacramentis agitur, Catechiſmi partem, quæque aduerſus Monhemii & præceptorem eius Caluinum meditatus erat, abſoluere perficereque poſſet. Sed vit pius dum nuſquam ceſſat, dum votis omnium ſatiſfacere ſtudet, dum omnibus conſulit, ipſe ſibi parum còſuluit. Etenim exhaustis paulatim immodico labore corporis viribus, innumeros ſibi morbos conſciuit: & primùm quidem febres acutiſſimas, dehinc atrociſſimam ac penè quotidianam calculi carnificinam, ad hæc moleſtiſſimam podagram, ſubinde diuturnā grauiſſimamque tuſſim, mox, etiam hymartrýſin, denique & apoplexiam, quæ ſemel iterumque recurrens, vbi totum iam eum in ſuam redegit poteſtatem, tandem poſt annuam propè luctā miſerè opprimat atque extinguit. Sic ſtrenuus ille athleta è medio laborum curſu, atque adeò in ipſo ætatis flore (vt qui necdum totos quadragintaquatuor expletat annos) magno Academiae noſtræ, adeoque Eccleſiæ totius incommodo, præmaturè ac intèpeſtiuè

nimis eripitur. O cladem miſeram atque acerbam! O iacturam grauem, nec æſtimandam, quamque omnes merito lugeant, deplorent, ac deſſeant! imprimiſque ſchola noſtra, tanto ſcilicet orbata doctore, qualem haud temere eſt vnquam poſthac fortaliſſis habitura! Quapropter quod olim Propheta Dauid extincto ^{2. Reg. 1.} Sauli in monodia ſua canebat, id nūc rotidem verbis ad noſtrum argumentum iure optimo tranſtulerimus: Filia Iſraël ſuper Heſſelium flete, qui veſtiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui veſtro: tantoque magis, quanto & hic præ altero vir melior fuit, & euangélica cæleſtiaque ornamenta quibuſcumque ſpoliis & hoſtium exuuiis inſinitis partibus ſunt præſtantiora. At quando ita Chriſto viſum eſt, haud dubiè peccatis noſtris offenſo, in diuina nobis eſt voluntate acquieſcendum, ſimulque eius ira placanda, vt cuius ille muneris fuit ac gratiæ, à quo omne datum ^{Iaco. 1.} optimum, & omne donum perfectum, nouos ^{Matt. 10.} ſemper operarios in vineam meſſemque ſuam ^{Matt. 9.} mittere, atque adeò extrudere dignetur. Sed benè habet, quòd non prorsus Heſſelio noſtro fraudati ſumus: nam tamen ſi eius vultu ac viuadocentis voce poſthac carendum ſit nobis, ſuperèſt tamen eruditionis eius in primatis ſcriptis ac mōnumentis haud exigua portio, quorum tantam in illius Bibliotheca ſarcinam inuenimus, quantæ vix totus annus euoluendæ ſufficiat. Et ſunt quidem pleraque horum rudia adhuc, confuſa, ac imperfecta, ſed huius-

ã iiij

modi profecto, quæ indignum sit vel perire, vel suppressi. Quare quod ab eo in hisce colligendis, dirigendis, ac publicandis datum est nobis negotij, id primo quoque tempore, ad communem studiosorum utilitatem, summam cum fide diligentiaque per Dei gratiam, exequimur. Atque ut aliquem huius rei gustum præbecamus, Decalogi explicationem ante multos quidem annos ab autore inchoatam, nunc autem paulo ante mortem ab eodem utcumque absolutam, in lucem proferimus. Etenim cum multis efflagitationibus, ac tuæ in primis paternitatis impulsu, statuisset libellum emittere, nollet tamen truncum (ut erat) ac mutillum exire, quatenus per afflictissimam licuit valetudinem, adhibito lectore quod scripserat recognouit, & quod in postrema tria deerat præcepta tumultuaria tandem dictatione compleuit: sperans nimirum cuncta se ut primum sibi redditus foret, accuratius retractaturum, & quicquid præterea desideraretur proxima editione sarturum. Quod si facere potuisset, eramus haud dubie pleraque exactiora, limatiora, consummatoraque habituri. Sed quicquid id est, studiosis gratulandum esse censeo, quod librum tam diu expetitum atque expectatum, tam varia tamen recondita eruditione refertum tandem aliquando sint adsequuti. Circûspicientibus autem cui potissimum id operis dedicarem, mox nobis occurrit R. P. T. In primis quod eius ædendi, ut & ceterorum quoque dux autorque fuisses: tum quod priores illi in symbolum,

& orationem dominicam commentarij, quibus hic subiungendus est, tibi essent inscripti: denique quod præfixo tanti præfulis nomine (ut qui in miseranda illa Belgicarum Ecclesiarum, quam nuper vidimus, vastatione, primam omnium vim atque impetum perpeffus, illustrissimum pietatis, prudentiæ, ac fortitudinis exemplum præbuerit) futurum sperarem, ut liber alioqui gratiosissimus, desideratissimisque, magis etiam studiosorum affectibus commendaretur, atque ab omnibus avidius raperetur, arctius seruaretur, ac diligentius euolueretur: quod ut cum Ecclesiæ totius fructu ac ædificatione contingat, etiam atque etiam exoptamus.

Accipe igitur Antistes humanissime, amici & contubernalis quodam tui hunc velut posthumum fœtum, & quo parentem soles, eodem & partum eius affectu & charitate, in eo tuendo defendendoque prosequere: ita enim fiet, ut ad cætera quæ restant edenda promptiores & alacriores accingamur. Vale Præfulum decus, Ecclesiæ Catholicæ diu sospes ac felix, cui nos toto pectore dicamus, dedicamusque. Louanij quarto

Idus Maias.

1567.

*Reuerendiss. P. A. T.
addictiss.*

*Henricus Granus Louanienfis, &
Ioannes Soreanus Montinensis, eru-
ditionis tuæ quondam discipuli.*

INDEX CAPITVM

RVIVS LIBRI.

De primo Præcepto.

Cap. d.	Q uid lex sit.	Fol. 1.
ii.	De effectibus legis.	Ibidem.
iii.	De lege aeterna.	2. a.
iiii.	De lege temporalis.	ibidem.
v.	Duifto legis temporalis.	3. a.
vi.	De lege natura.	ibidem.
vii.	Legem natura ex integro fuisse impressam menti hominum in prima institutione.	4. b.
viii.	De lege divina data Ade.	ibidem.
ix.	Præceptum successisse in locum legis illius data Ade.	5. b.
x.	De promissione & minis legis in statu innocentie.	6. a.
xi.	Per peccatum deletam esse natura legem de cordibus hominum.	6. b.
xii.	De ignorantia Dei.	8. a.
xiii.	Quam variis modis errauerit homo circa Dei cultum.	8. b.
xiiii.	Quamuis creature omnes clement Deum esse colendum, manet tamen homo aequè surdus & cecus.	9. b.
xv.	De illis gentibus, qui ex creaturis cognouerunt Deum esse colendum.	10. a.
xvi.	De ignorantia vere virtutis.	11. b.
xvii.	De ignorantia rectorum officiorum.	12. a.
xviii.	De ignorantia officiorum, qua proximo debentur.	13. a.
xix.	De ignorantia regiminis proprii corporis.	14. a.
xx.	De ignorantia premiorum & suppliciorum.	15. b.
xxi.	Non tollit per ignorantiam legis eius obligationem, vel punitionem.	16. b.
xxii.	Quomodo dicantur quidam esse sine lege.	17. b.
xxiii.	Quod ignorantia legis non mutet legem, licet minuat peccatum.	18. a.
xxiiii.	De reliquiis legis nature post peccatum relictiis.	19. a.
xxv.	Quid agat homo ex legis nature reliquiis.	20. a.
xxvi.	Ex lege natura salutem non esse.	20. b.
xxvii.	Omnes adultos antequam ad Christum veniant natura legem prauaricari.	21. b.

INDEX CAPITVM.

xxviii.	Natura legem gratia Christi accedente operari opera sancta.	22. b.
xxix.	Reliquias legis natura non esse impiis semina virtutum.	23. b.
xxx.	Quomodo reliquia legis natura recte dicantur semina virtutum.	24. a.
xxxi.	De necessitate legis diuine.	25. b.
xxxii.	Quod congruo tempore Iudeis data sit lex.	26. a.
xxxiii.	Cur ab occiso agni Paschalis quinquagesimo die data sit lex.	27. a.
xxxiiii.	Quod lex data Moyfi contineat omnia præcepta legis nature.	27. b.
xxxv.	Quod lex Moyfi contineat promissa & supplicia terrena.	28. a.
xxxvi.	Legem Moyfi etiam aeterna promittere & cõminari.	28. b.
xxxvii.	Cur raro spiritualia, & aeterna promiserit lex Moyfi, & plus minus, quam promissis egerit.	30. b.
xxxviii.	Tempore gratia reuelata promissiones & minas variis esse temporales.	31. a.
xxxix.	De conciliis Euangelicis.	32. a.
xl.	Omnia præcepta legis natura contineri in decalogo.	33. b.
xli.	Distinctio decem preceptorum.	34. b.
xlii.	Quod hac decem præcepta ex dilectione iustitie impleri debeant.	35. a.
xliii.	Præcepta debere fieri ex dilectione Dei.	35. b.
xliiiii.	Quod non oporteat de Deo expresse semper cogitare.	36. b.
xlv.	Hilariter esse seruanda præcepta Dei.	ibidem.
xlvi.	Ego sum dominus Deus tuus.	37. b.
xlvii.	Qui eduxi te de terra Aegypti de domo seruitutis.	38. b.
xlviii.	De infidelibus.	40. a.
xlix.	De malè securis.	41. a.
l.	De desperantibus.	42. a.
li.	De fidentibus in carne.	43. b.
lii.	De non amantibus deum, sed odientibus.	45. a.
liii.	De rebellantibus Deo, & contemnentibus eum.	45. b.
liiii.	Non habebis deos alienos coram me.	46. a.
lv.	De superstitione diuinationum.	46. b.
lvi.	De Genethliacorum diuinatione.	47. b.
lvii.	Cur interdum vera predicant diuinatores.	48. a.

INDEX CAPITVM.

lxviii.	Non sine superstitione consuli demones, etiam in his qua naturaliter norunt.	49.b.
lix.	De his qua adhibentur à superstitionis ad hominem sanandum, vel aliquid aliud operandum.	50.a.
lxx.	Ecclesiam in suis caeremoniis carere superstitione.	51.a.
lxxi.	Quomodo à superstitionibus sint rudes dehortandi.	52.b.
lxxii.	Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, qua est in calo desuper, & qua in terra, &c.	53.a.
lxxiii.	De his qui imagines deos esse sunt arbitrati.	ibid.
lxxiiii.	De his, qui creaturas imaginibus representatas coluerunt.	53.b.
lxxv.	De his qui Deum verum figurare conati sunt.	54.b.
lxxvi.	De imaginibus Dei Patris, siue sanctæ trinitatis.	55.b.
lxxvii.	Ego sum dominus Deus tuus fortis, & zelotes.	57.a.
lxxviii.	Visitans iniquitatem patrum, filios in tertiam & quartam generationem.	58.a.
lxxix.	Quod hæc comminatio Dei non sit contraria ei, quod dicit dominus 18. cap. Ezechielis.	60.a.
lxxx.	Quod non preiudicabitur per alium consilium misericordie Dei veritati huius comminationis.	64.a.
lxxxi.	Et faciens misericordiam.	64.b.
lxxxii.	In millia his qui diligunt me, & custodiunt mandata mea.	ibid.
De secundo præcepto.		
Cap. d.	N on assumes nomen domini Dei tui in vanum.	66.b.
xi.	De iurantibus per falsos deos, eorumque memoriam custodientibus.	ibid.
iii.	Non assumes nomen dei tui in vanum.	69.a.
iiii.	Quomodo dominus hoc præceptum exposuerit in euangelio.	70.a.
v.	De iurantibus se malè facturos.	72.b.
vi.	De his qui irreuerenter aut stulto iurant.	73.b.
vii.	Iuramentum non esse frequentandum in communi sermone.	74.a.
viii. ix.	De exigentibus iuramentum à peccatoribus.	75.a.
x.	De voto.	75.b.
xi.	Quomodo violetur votum.	77.a.
xii.	De his qui vouent se malè facturos.	77.b.
xiii.	De his qui temere atque irreuerenter vouent.	78.b.

INDEX CAPITVM.

xiii.	Pigrum non oportere esse ad vouendum.	78.b.
iiii.	De votis eorum, qui in aliena sunt potestate.	79.a.
xv.	De blasphemia.	79.b.
xvi.	De docentibus falsa circa Christianam religionem.	80.a.
xvii.	De doctoribus christianis, qui incerta vel frivola docent.	80.b.
xviii.	De tentatione dei.	81.a.
xix.	De sacrilegio.	81.b.
xx.	Non enim in fontem habebit eum dominus qui assumpsit nomen domini dei sui frustra.	83.b.

De tertio præcepto.

Cap. d.	D e cultu dei interiore.	86.a.
ii.	De exteriori dei cultu.	87.b.
iii.	Cultum dei debere esse communem.	88.b.
iiii.	De sabbatho.	89.a.
v.	Quid fuerit præceptum Iudæis in die septimo.	89.b.
vi.	De abolitione Sabbathi, & veterum caeremoniarum.	91.a.
vii.	De exteriori dei cultu in nouo testamento, & de præceptis ecclesie.	92.a.
viii.	De primo præcepto ecclesie scilicet obseruatione festorum, & primo de festo Pascha, & Penthecostes, & dominica.	93.a.
ix.	De aliis Christi festis.	94.b.
x.	De festis sanctorum.	95.b.
xi.	Ad quid teneatur homo die festo.	97.b.
xii.	De secundo præcepto ecclesie, Missa cuiuslibet audienda.	98.a.
xiii.	De abusu festorum.	99.b.
xiiii.	De tertio præcepto ecclesie, & obseruatione ieiuniorum.	100.b.
xv.	De modo ieiunandi.	103.a.
xvi.	De abstinentia in feria sexta, & sabbatho.	ibid.
xvii.	Qua de causa ieiunium, seu abstinentia præcipiatur ab ecclesia.	103.b.
xviii.	Græue peccatum esse violare ieiunium ab ecclesia indictum.	105.a.

De secunda tabula seu quarto præcepto.

Cap. i. fol. 105. b.

Cap. ii.	D iliges proximum tuum, sicut teipsum.	106. a.
iii.	Quis proximus.	ibid.
iiii.	De ordine dilectionis proximi.	107. b.
v.	De elemosyna corporali.	109. b.
vi.	De spiritualibus operibus misericordia.	110. a.
vii.	De generalibus officiis charitatis.	111. b.
viii.	De peculiaribus officiis charitatis.	ibid.
ix.	Omnes homines ad opera misericordie obligari.	114. b.
x.	Superiores plus quam ceteros obligari ad opera misericordie.	116. a.
xi.	Elemosynam præcipi non tantum ut bonum opus, sed etiã ut remedium peccatorum.	116. b.
xii.	Deum valde congruè misericordium misereri.	118. b.
xiii.	Quo sensu dicatur elemosyna remedium peccati.	120. b.
xiiii.	De peccatis in hoc præceptum, diliges proximum tuum.	122. a.
xv. xvi.	De odio. <i>ibid.</i> De inuidia.	122. b.
xvii. xviii.	De discordia. 124. a. De contentione.	126. a.
xix.	De pugna & similibus.	126. b.
xx. xxi.	De schismate. 127. a. De scandalo.	127. b.
xxii.	Honora patrem tuum & matrem tuam.	129. b.
xxiii.	Ut sis longauus super terram & bene sit tibi.	132. b.
xxiiii.	De veritate huius promissionis: Ut sis longauus, & c. & similia.	134. a.
xxv.	De officio parentum erga filios.	135. b.
xxvi.	De colendis consanguineis, conterraneis.	138. b.
xxvii.	De officio coniugum inter se.	139. b.
xxviii.	De seruis & dominis.	140. b.
xxix.	De honorando principe & magistratu.	142. a.
xxx.	De officio principis.	144. a.
xxxi.	De honorandis sacerdotibus & pastoribus.	147. a.
xxxii.	Obediendum episcopis.	148. a.
xxxiii.	de aliis que debentur pastoribus.	149. b.
xxxiiii. xxxv.	de officio sacerdot. 150. b. de pastoribus.	156. a.
xxxvi.	Quid religiosi debeant suo preposito.	160. a.
xxxvii.	de preposito religiosorum.	163. b.
xxxviii.	de præceptoribus & senibus honorandis.	164. b.

De quinto præcepto.

Cap. i.	N on occides.	165. a.
ii.	Nemini licere seipsum occidere.	165. b.
iii.	Licere auctoritate dei hominem occidere.	166. a.
iiii.	Iudici licere tantum malefactores occidere.	166. b.
v.	Qui malefactores sint occidendi.	167. a.
vi.	Hæreticos legitime occidi.	ibid.
vii.	Posse quemlibet se, suaque defendere contra inuasorem, etiã si mors inuasoris inde sequatur.	168. a.
viii. ix.	de bello. 170. a. de insanciscidis.	171. b.
x.	de his qui per immoderatã actione hominẽ occidunt.	ibid.
xi.	de variis generibus occidendi.	172. a.
xii.	de consentientibus homicidio, & optantibus mortem alicuius.	173. b.
xiii.	de pena homicidarum.	174. a.
xiiii.	de irregularitate ex homicidio, vel mutilatione procedente.	175. a.
xv.	de mutilatione, & similibus.	175. b.
xvi.	de ira & odio, & similibus.	176. b.
xvii.	de iniuriis verborum in genere.	178. a.
xviii.	de iniuriis verborũ particulatim, id est, de contumelia. <i>ibid.</i>	178. a.
xx. xx.	de detractiõne. 179. b. de restitutione fame.	181. a.
xxi. xxii.	de audiente detractore. 181. a. de susurrone.	182. a.
xxiii. xxiiii.	de derisione. 183. de maledicis.	184. b.
xxv. xxvi.	de adulatione. 185. b. de remedio cõtra peccata lingua. <i>ibid.</i>	187. b.
Cap. i.	N on machaberis.	187. b.
ii.	Quam graue peccatum sit adulterium.	189. a.
iii.	Quid adulterio commisso sit agendum.	190. a.
iiii. v.	de pena adulterij. 190. b. de fornicatione.	191. a.
vi. vii.	de meretricibus. 191. a. de concubinato.	192. b.
viii. ix.	de stupro. 193. b. de raptu.	194. b.
x. xi.	de incestu. <i>ibid.</i> de sacrilegio.	195. b.
xii.	de peccato contra naturam.	196. a.
xiii.	de pena omnium delictorum flagitiorum.	196. b.
xiiii.	de oculo impudico, osculis, tactu, & similibus.	198. a.
xv.	de turpiloquio.	200. b.
xvi.	de ebrietate & comestationibus.	201. b.
xvii.	de miseria remulentorum.	203. a.
xviii.	Quomodo sumenda sint cimenta.	204.

INDEX CAPITVM.

scix.	Quos imprimis dedecet ebrietas & comessatio.	205.a.
scix.	De causis cur ebrietas & comessatio aut parum, aut nullum repententur à vulgo peccatum.	207.b.
scix.	De remedia contra gulam, & ebrietatem.	209.a.
De septimo præcepto.		
Cap. ð.	N on furtum facies.	211.a.
ii.	De rebus inuentis.	212.a.
iii.	De sacrilegio.	214.a.
iiii.	De peculatu.	215.a.
v.	De rapina.	217.b.
vi.	De fraudulenta in emptionibus & venditionibus.	216.a.
vii.	Quam periculo sa sit mercatura, seu quam facile sit mercantem peccare.	218.b.
viii.	De infidelibus operariis & seruis.	220.b.
ix.	De fraudantibus mercedem.	ibid.
x.	De iudicibus accipientibus munera.	221.a.
xi.	De usura.	222.a.
xii.	De multis usuris, quæ usura non reputantur.	225.a.
xiii.	De pœna usurariorum.	226.b.
xiiii.	Dissolutio argumentorum, quibus usura defenditur tanquam iusta.	227.b.
xv.	De pecentibus mutuum sub usura vel potius ab usurario.	232.b.
xvi.	De religiosis proprietariis & symonia.	233.a.
Præceptum octauum.		
	Non loqueris contra proximum falsum testimonium.	234.b.
Præceptum nonum & decimum.		
	Non concupisces uxorem proximi tui, non domum non agrum, &c.	236.a.

RERVM ET VERBORVM QVÆ SPARSIM
IN HOC VOLVMEINE CONTINENTVR
INDEX.

A	Abbas supra regulam non est	164.a.	Alimenta sumēda quomodo	204.a.
	Abstinētia ad custodiēdam castitatem necessaria	153.a.	Amicus fidelis	182.b.
	abstinētia à Deo præcepta	104.a.	Amorum inepiæ	151.b.
	abstinētiæ efficacia	ibid.	Ancilla sumpta in matrimonium datur	193.b.
	Ad peccatū portamus quomodo	62.a.	Angelos humana forma pinguis cur	56.b.
	Adam cur perfecte sapiens fuerit sciam à sui creatioe	25.a.	Animahominis nisi rationalis esse non potest	19.a.
	Adam habebat sciētiā boni, quando	4.b.	Anime rationali Deus utiliter dedit potētiā amandi & adio habendi	24.b.
	in Adam ex quo vitiatum genus humanum	5.b.	de deo Anthropomorphytariū opinio	56.a.
	Adam naturalem legem soluere quomodo	ibid.	Apostate Deo rebelles	40.a.
	Adam offensam maxerit quomodo	25.b.	Apostolis castitatem perpetuam Christus consuluit	32.b.
	Adā quid per peccatū perdidit	6.b.	Apostolorum officium	154.b.
	Adolescens non recedit a via sua etiā si senserit	137.b.	Appetitus vindictæ & libido dominandi nobilitas animi vocatur	13.b.
	Adolescentes quomodo nutriendi	138.a.	Appetentes rerum pulchrarum sumus natura	24.b.
	Adulator quis	185.b.	arbor sciētiæ boni & mali quare dicta	4.b.5.a.
	Adulteri capite plecebantur apud romanos	109.b.	Aristotelis opinio de sui amore	9.a.
	Adulterij pœna	ibid.	Aristotelis sentētia de Dei providētia	8.b.
	Adulterio commisso quid agendum	ibid.	Arius hereticus	149.a.
	Adulterium fidei violatio	189.a.	artium philosophicarū usus	162.a.
	Adulterium quam graue peccatum	189.a.	assensionis festum	95.b.
	Adulterium triplex	188.a.	asserio & promissio differunt	69.b.
	Arius condemnatus, cur	92.a.	astrologorum vanian impliciti quis	47.b.
	Aeternæ legis definitio	2.a.	atheo Deo rebelles	40.a.
	Aeterna lex qualis	1.b.2.a.	ex auaritia cœcitas	13.a.

<i>Beatiudinis appetitum quomodo potest homo amittere</i>	19.a	<i>caritas pleniudo legis</i>	37.a
<i>in Bello qua culpantur</i>	170.a	<i>charitas vera quid faciat</i>	ibid.
<i>Bellum duplex</i>	ibid.	<i>ad charitatem omnia praecepta divina referuntur</i>	36.a
<i>Bellum iustum quod</i>	ibid.	<i>charitatis officia peculiaria</i>	111.b
<i>Benedictionem quibus in rebus Ecclesia adhibet</i>	51.b	<i>charitatis praecepto rebelles, qui</i>	45.a
<i>Benedictio patris</i>	134.a	<i>castitas custodienda quomodo</i>	151.b
<i>Benedictio sacerdotum efficacia est</i>	145.b	<i>christiani nunquam ingrati</i>	119.b
<i>Beneficentia</i>	109.b	<i>christianis mensum et dierum nomina esse mutanda</i>	68.b
<i>Beneficium naturaliter prouocat amorem</i>	221.b	<i>christiano prolium sumere panem prophanum cum ebrioso</i>	15.a
<i>Bilinguis quis</i>	182.a	<i>Christi morte mors vincitur</i>	25.b
<i>Blasphemare commune vitium militibus</i>	171.a	<i>Christi vulneribus vulnera nostra sumuntur.</i>	25.b
<i>Blasphemia quantum Deo displicet</i>	84.b	<i>Christus castitate consuluit apostolis suis</i>	32.b
<i>Blasphemia quid</i>	79.b	<i>christus filius hominis factus cur.</i>	61.a
<i>Bonum commune Deus</i>	1.a	<i>christus poenam peccati sine peccato subiit.</i>	61.a
C			
<i>Cecitas cordis magnum vitium</i>	4.b	<i>absque christo omnis virtus in vicio est</i>	25.a
<i>carnem ponunt brachium suum, qui</i>	44.a	<i>Chrysippi sententia de sui amare</i>	9.a
<i>carne confidentes omnes maledicti sunt.</i>	44.b	<i>Cicero quomodo tenuerit asserere Deum non esse</i>	9.a
<i>Carne prudentia Dei legi inimica</i>	17.b	<i>ciuitates mercuriales impie</i>	219.b
<i>Castitatem perpetuam consuluit Christus apostolis</i>	32.b	<i>clerici tabernas euitare debent</i>	207.a
<i>Castitas percipua a Salomone commendatur.</i>	32.b	<i>compassiones spine suffocantes verbum Dei</i>	203.a
<i>Catholici docent quomodo</i>	125.b	<i>Comminationes domini inscriptura quomodo intelligantur</i>	64.a
<i>cauponis fraus multiplex.</i>	219.a	<i>concionandi potestas data presbyteris cur</i>	99.a
<i>charitas Christi imitanda</i>	116.b	<i>concordiae humana ordo</i>	108.b
<i>charitas legis impletio</i>	1.a	<i>concupiscentiam habere, licitum</i>	193.b
<i>charitas finis praecepti</i>	36.a	<i>concupiscentia quid significat</i>	193.a
<i>charitas opperit multitudinem peccatorum</i>	121.b	<i>concupiscentia quid</i>	192.b

<i>concupiscentie prauae, non sunt sequende</i>	237.a
<i>confidentes in carne maledicti sunt</i>	4.b
<i>coniuges coniuncti vt socii vitae</i>	189.a
<i>consanguinei colendi</i>	138.b
<i>conscientia</i>	20.a
<i>consuetudo</i>	74.a
<i>non consulit qui consilium suum non aperit</i>	1.a
<i>contentio quid</i>	126.a
<i>contentio separat hominem a regno Dei</i>	126.a
<i>contrarietates honorandi</i>	139.a
<i>contumelia patienter ferenda</i>	178.b
<i>contumelia quid</i>	178.a
<i>contumeliosus honorem reparare debet quomodo</i>	179.a
<i>conuictum consanguineorum prohibet cur</i>	195.a
<i>conuictum quid</i>	178.a
<i>cor Dei templum</i>	55.a
<i>conseruandum cur</i>	185.b
<i>corporalia omnia spiritalibus seruire debent</i>	114.a
<i>creator quomodo potest cognoscibiliter videri</i>	9.b
<i>creatura irrationalis subdita legi quomodo</i>	2.a
<i>crimen oculum proderere vera est detractio</i>	180.a
<i>culpa patet ubi non laesit poena</i>	16.b
<i>cultus exterior et interior Deo debetur</i>	86.a
<i>culius interior, exterioris signum</i>	87.b
<i>cupiditas radix omnium malorum</i>	219.a

D

<i>Demon tacite inuocatur quando</i>	47.a
<i>demon deum auctorem peccati facit, quomodo</i>	47.b
<i>datorem hilarem diligit deus</i>	115.b
<i>Dauidis stirps perempta a Vespasiano</i>	58.b
<i>decalogi primum praeceptum decem alia complectens</i>	37.b
<i>dedicationis templi festum</i>	95.a
<i>dei formam nemo vidit</i>	54.b
<i>dei ignorantiam per peccatum, homo incurrit</i>	8.a
<i>dei invisibilia per ea quae facta sunt conspicua efficiuntur</i>	10.a
<i>dei nomen</i>	38.b
<i>dei odium scelus incomparabile</i>	45.a
<i>de Deo Anthropomorphitarum opinio</i>	56.a
<i>Deo debetur</i>	160.a
<i>Deo ignorato ignoratur vera virtus.</i>	11.b
<i>deum nullum esse aut iniustum cur existimant quidam philosophi</i>	16.a
<i>deum tenet quis</i>	81.a
<i>deus Abraham Deus Isaac deus Iacob cur voluerit nominari</i>	38.b
<i>deus catholica ecclesia nominatur cur</i>	40.b
<i>deus diligit datorem hilarem</i>	115.b
<i>deus diligendus propter quid</i>	107.b
<i>deus iustus</i>	63.b
<i>deus quomodo nomen omnibus gentibus post iudeis tantum, quomodo denique christianis</i>	8.a
<i>deus quomodo se demonibus manifestat</i>	10.b
<i>deus zelotes quomodo</i>	57.a

derisorio fit quomodo 183.a
derisorio grauissimum scelus 183.b
derisor quis ibid.
desperantes qui 42.a
desperationis vitium unde oritur 42.b
detractorem audiens peccat 181.b
detractor famam debet restituere 181.a
detractor nocet quomodo 179.b
detractor quis; et quis non 180.a
diabolus cum hominibus communi-
cat; cur 49.a
diabolus inuidia perpetua crucia-
tur 123.a
dilectio cor dilatat 121.b
dilectio dei 33.b
dilectionis mandatum, nouū 117.b
dilectionis officia communia 111.b
dilectionis opus 109.b
dilectionis ordo 107.b
dilectio proximi 33.b
dilectionis regula diuini est con-
stituta 35.b
discordia quid 124.a
discordia nihil melius Et nihil pe-
ius quomodo 125.a
à diuina iustitia nemo potest abse-
dere. 2.b
diuinationum varia genera 47.a
diuinatores abominatur dominus 47.a
diuinitatis quenam sit vis 8.a
diuinatores creaturis tribuunt id
quod deo maxime est proprium 46.b
diuines alii, alii vero pauperes cur 112.b
diuines diuinarum dispensatores 112.a
diuinum sermones 113.a
doctrina falsa puniri iubetur 84. b
dominico die. non iudicatur ieiunium
Ecclesia cur 102.a
dominicus dies ita dictus cur 93.a
domini officium erga seruos 141.b

E

Ebrietas vulgo peccatum non pu-
ratur cur 207.b
Ebrietas libidinem prouocat 201.b
Ebrietas mentis inducit exilium 207.a
Ebrietas quorum malorum causa 205.a
Ebrietas quos maxime dedecet
ibid.
Ebrietas spina suffocans. verbum
dei 203.a
Ebrietas tumultuosa 203.a
de Ebrietate 201.b
Ebrietatis remedium 209.a
Elemosina spiritualis genera 110.b
Elemosynam largiri obligatur di-
ues cur 113.b
Elemosyna precipitur cur 116.b
Elemosyna quid significet 34.a
Elemosyna recte collata vera mise-
ricordia 119.b
Elemosyna spiritualis, quid 100.b
Elemosynis spiritualibus quid ob-
seruandum 114.a
Emenium cecitas 13.a
Emptio iniqua prohibita 216.a
Emptio iniqua quot modis 218.a
Epicureorum opinio 15.b
Epiphania festum 94.b
Episcopi verbum dei predicare de-
bent 99.a
Episcopi obediendum 148.b
Episcopo presbyteri acquiescere de-

bens 168.a
Episcoporum officium 146.b
propter Eucharistia indignam sum-
pcionem multum moriebamur 32.a
Eucharistia festum 95.a
Eunuchi promissio facta 33.a

F

Fama bona impinguat ossa 180.a
Fama bona melior diuini ibid.
Fama restituenda 181.a
Fama tollitur aut minuitur quomo-
do 179.b
Festia negligenter obseruata 99.a
Festos dies instituit Ecclesia, cur 93.a
Fideles mutuo inter se parètes sunt
quomodo 66.b
Fidem per dilectionem debere ope-
rari 35.a
Fides rescindenda in malis promif-
sis 73.a
Figurare diuinitatem impietatis
est 55.a
Filii dei affliguntur in hoc mundo 32.b
Filii quomodo instituendi 138.a
Filiis suis non esse maledicendum 137.b
Filiorum benedictionem promittit
dominus eligentibus se quomodo 65.b
Filios a matribus lactandos esse 176.a
Finis quid 11.b
Fatuus nullus timendum deum caret 66.a
Formam dei nemo vidit 54.b
Fornicationis pena 196.b
Fornicatio peccatum est in suum

G

corpus ibid.
Fornicatio quid 191.b
Furari non grandis culpa cur 189.b
Furtum culpabile, cur 211.a
Furtum, peccatum mortale 211.a
Furtum quid ibid.
Futura cognoscere diuinitatis pro-
prium 46.b
Futurorum predictio ex astrorum
inaspèctione adeo damnatur 47.b

G

Gaudium quid 36.b
Gehenna timore qui recte agit non-
dum agit vt debet 35.a
Gētilium cecitas circa officia præ-
standa 13.b
Gētilium libri non legendi 68.b
Genus rerum est nobis commune
cum belluis 4.a
Gladio se defendere licebat 168.a
Gladus ferendus cur 169.a
Glorie et honoris appetitus ipos mī-
seros facit 4.a
Gratia premium iustitiæ 64.b
Gratiarum actio quid 86.a
Gratiarum actio Deo debetur, cur 86.a
Gula remedium 209.a

H

Heresis definitio 45.a
Hærenici occidendi 167.a
Hærenici omnes deo rebelles 40.a
Hæresos professor quis ibid.
Hæretici quinam dicuntur ibid.
Homicide 171.b
Homicidarum pena 174.a

c iij

Homicidarum varia genera

172.a
Homicidium secundum euangelium
 quid 28.a
Homicidium Deus detestatur
 174.b
Hominem cuius natura creauerit
 Deus cur. 6.a
Homines cum pecoribus multa
 habent communia 4.a
Homines quod volunt se bene
 velle putant 7.a
Homini quid prima institutione
 promissum fuerit 28.a
Homini ut pristinam dignitatem
 recuperet quid necessarium
 28.b
Hominum iniquorum descriptio
 ex propheta 8.a
Homo ad Dei imaginem creatus
 16.a
Homo adhaerens Christo reuertitur
 ad pristinam dignitatem 6.a
Homo diligendus propter quid
 107.b
Homo iustificari ex se non potest
 22.a
Homo peccans non ideo effugit
 leges Dei 2.a
Homo sine peccato creatus
 4.b
Honor in scripturis quid 130.b
Honor testimonium excellentiae est
 130.a
Hospitalitatis laus magna 115.a
in Humanis rebus lex aeterna pri-
imum consideranda 3.a
Humilitas decet sacerdotem
 115.a
Idololatria 58.a. 91.a. 100.b

I

Ieiunandum quomodo 103.a
Ieiunabat Sabbathi ecclesia Ro-
mana cur ibid.
Ieiunia omnibus anni temporibus
 distributa 101.b
Ieiunia publica 105.b
Ieiunia quatuor temporum 101.a
Ieiunij efficacia 104.a
Ieiunij transgressor 91.a
Ieiunium die dominico non indicit
 ecclesia cur 102.a
Ieiunium non observare graue est
 peccatum 105.a
Ieiunium praecipitur 100.a
Ieiunium praecipitur ab ecclesia cur
 103.b
Ieiunium quid significet 33.b
Imagines fieri prohibuit dominus,
 quomodo 53.a
de imaginibus 54.b
de imaginibus Trismegisti sensen-
tia 36.b
Imaginum usus non vitus 55.a
Imago Trinitatis non tolleranda
 56.b
Imitatio malorum quid faciat
 62.b
Impiorum prosperitas ad quid
 153.a
 nature lex impiam operatur no
 vitam 23.b
improbitas unde 114.b
incestus quid 194.b
inebriare se vel alium virtutis
 aut necessitatis putatur cur
 208.a
Infamia 182.a

Infidelitas maximum peccatum er-
ga Deum 77.a
Iniuria verborum 178.a
Instituta maiorum pro lege obser-
uanda 92.b
Insuperantia virius facta 14.a
Inuenta res 212.a
Invidia grauior quomodo 123.b
Invidia nihil iustius cur 123.b
Inuidia estia pur fit 123.b
Inuidia duplex passio 122.b
Inuidia vultus 124.a
Inuide passiones 123.b
Inuidus quis 122.b
locus quid 183.a
Ira cuius minuit dies 172.a
Ira Dei cito proximat 40.b
Ire gradus 177.a
Irafcntium non esse fratri suo
 177.b
Ira salutaris qua 176.b
Ireneuentia Deo fit quomodo
 82.b
Irrisus quis 183.a
Iudei avari 89.a
Iudei quomodo inexcusabiles
 11.a
Iudex 142.b
contra Iudicem non est iudican-
dum 142.b
in Iudice partes duae qua 221.b
Iudices munera non debent accipere
 211.a
Iudices venalem habentes iustitiam
 fures sunt ibidem
in Iudicum a^oparebunt omnia
 2.a
Iudicum cecitas 13.a
Iulij Caesaris sententia de domi-
nandi libidine 7.a
Inuenta reddenda 212.b
Iupiter 67.b
Inramenti nomen votum designat
 69.a
Iuramenta varia confirmantur
 ibidem
Iuramentum cauetur cur 66.b
Iuramentum Deus in accipit ut il-
le cui iuratur intelligit 73.b
Iuramentum omnino prohibitum
 71.b
Iuramentum per creaturas probi-
bitum 70.b
Iuramentum ut recte fiat condi-
tiones 73.b
Iurandi terribilis consuetudo
 74.b
Iurandum quando 74.a
Iurantes Deum testem aduocant
 73.b
Iurare per deos alienos prohibetur
 cur 66.b
Iuratur quot modis 69.b
Iustitia a regibus administranda
 144.b
Iustitia beatitudo qualis 2.b
Iustitia Dei 60.b
Iustitia praestantior omni terrena
felicitate 29.b

L

Lachrimis deus colitur 87.a
Lapsivus quomodo 23.a
Latio ubi non potest non facit et
 tamen latro est 213.a
Laudis amore ex gloria bestis non
sumus meliores 4.a
lectio sacra in mensibus sacerdo-
tum recitanda cur 153.a

Regem dei qui ignorauerunt sine
pena non erunt 16.b
Regem ignorantes sunt inexcusabi-
les 17.a
legem quomodo Christus adim-
pleuit 27.b
leges omnipotentis nemo superat
 2.a
legislatoris effectus 1.b
legis naturalis summa 3.b
legis quae sunt homines naturaliter
faciunt. 22.b
legis violatio meretur poenam 1.b
legum divisio. 2.a
lex aeterna qualis 1. b. 2.a
lex Christi libertatis lex 117.b
lex dei quomodo delenda de cordibus
hominum 7.a
lex inuariata permanet 18.b
lex naturae ibidem
lex naturae generalia solum praec-
pta praescribit 15.a
lex naturae quare data iudeis 26.a
lex quid 1.a
lex scripta quare data hominibus
 26. a
lex vetus seruitutis lex 117.b
Licurgii leges 13.b
lingua contra peccata remedia
 185.b
linguae in manibus mors & vita
 185.b
linguae peccata 185.a
lingua facilitatem motus habet
 74.b
lingua homini data cur 180.a
lingua hominis linguae serpentis
similis quomodo 180.a
lingua iusti argentum electum
 186.a
lingua labilis. 74.a
linguam nemo domare potest
 186.a
lingua plena veneno 178.a
Lutherus 149.a
luxuria regibus prohibetur 144.b

 M
Magica omnes artes Christiano
sunt fugiende 48.a
Magistratus honorandus 142.a
magistratus officium ibid.
maiorum instituta pro lege obser-
uanda 92.b
maledicere quid 184.b
malis parcere senire est in bonos
 172.b
malorum imitatio quid faciat
 62.b
manizet quid 191.a
martyr Domino non solum vivit
sed etiam moritur, quomodo
 36.b
matres filios non lactantes peccant
 135.b
mendacij pater diabolus 235.b
mensum & dierum nomina esse
mutanda Christianis 68.b
mens carni alligata fide opus habet
 23.a
mercantem errare quam sit facile
 218.b
mercatura quam periculosa 218.b
merces fraudata 220.b
mercurialibus in ciuitatibus multa
impudicitiae & iniustitiae 219.b
meretrices prohibite 192.b
militibus commune vitium blas-
phemare 171.a

mille in scriptura quid significet
 64.b
missi die festo audienda 98.b
miser cordia a Deo congrue ordi-
nata 118.b
miser cordia opera 109.b
ad misericordiae opera homines om-
nes obligari 114.a
miser cordia Dei magna 40.b
miser cordia obedientiae praemium
 64.b
miser cordia plenitudo virtutum
 114.a
miser cordia proprie, quae nam
 119.b
miser cors & clemens Deus 60.b
missi instituta, cur 98.b
moechi verbum Graecum 187.b
moechi qui 187.b
monasteriorum patres praecipunt
silentium cur 186.a
monasticam ad religionem inuiri
coacti filij 138.b
monopolium facere iniquissimum
 217.b
monopolium facientes qui 217.b
montanae tres quadragesimas in
anno faciunt cur 100.b
mors aeterna poenarum maxima
 61.a
mors diaboli inuidia introiuit in
mundum 16.a
mors duplex 6.a
mors stipendium peccati 28.b
mulieres infanticidae 171.b
mulieris colloquium quasi ignis
exardescere 200.a
mulieris caput vir 188.b
mulier cur de latere viri facta
 139.b
mulieres fugiendae 151.b
in multiloquio non deeris peccatum
 186.a
munera excaecant oculos 22.a
mutatio prohibita 174.b
mundi sapientia credit suum sen-
sum 21.a

 N
Natalis dies domini perpetuo 8. cal.
Ianuarij celebratur cur 94.a
Natura angelica non peccat, quare
 2.a
Natura humana paucis contenta
 204.b
Naturalis lex quid 3.b
Natura per gratiam reparatur
 23.b
Necessitas foelix quae in meliora
compellit 78.a
Nobiles ludibrio habent sacerdotes
 171.a
Nomen dei in vanum sumit quis
 70.a
Nomen dei multis modis sumitur.
 69.a

 O
Obedientia deo debetur 45.b
Obedientiae praemium misericordiae
 94.b
Obedientia mater & custos omniu
virium 5.a
Obedientiam Christus consuluit
 32.b
Obedientia quae maioribus praebetur
Obedientia, subiectorum bonitas
 1.b

Observatio legis premium meretur 1 b 2. a	129. b	parenti maledicere pessimum 184. b
Ocridenda qui Occidendi varia genera 172. a	167. a	parentum in liberos beneficia 130. a
Occidendum non esse Occidendum seipsum non esse 165. b	165. a. b	parentum inopiam subleuandam esse. 131. a. b
Oculus impudicus Oculus impudicus cordis impudici est nuncius 198. a 199. a	198. a	parentum officium erga liberos 135. b
Odiu Dei scelus incomparabile 45. a	198. a	parentum peccata in filios visitan- tur 61. a
Odiu perfectum quid Officium quid 11. b	122. a	parentum peccata nocent animabus filiu quomodo 61. b
Opera bona semen sane vite eter- ne 23. b	23. b	pascha cur celebramus 93. b
Oscula impudica Oratio contra gulam remedium 209. b	199. b	pascha festum. 92. a
Oratio misericordiae opus Oratio quid 34. a	110. a	pascha quid significet. 94. a
Ordinatus homo quis Otiositas malitiam docet. 141. b	4. a	pastor ad quid obligatur 116. b
Osium vitandum Sacerdotibus 153. a	141. b	pastoralem curiam exhortauerunt qui 147. b
		pastores honorandi. 147. a
		pastores officio defunt qui 148. b
		149. a
		pastoribus quid debetur 149. a
		pastoris officium 146. a
		paterna negligentia in filios adeo paena vindicata 138. a
		patientia probationem operatur 45. a
		patris honoranda 139. a
		patri maledicentibus quid promit- tetur 133. b
		patris benedictio 134. a
		pauper calumnians pauperes similis cui 120. b
		pauperes a furto non excusantur cur 211. b
		pauperes alii, alii vero diuites cur 111. b
		paupertatem consuluit Christus in euangelio 32. a

P

Peccans homo non effugit legem Dei quomodo 2. a	70. a	Periurus quis Periurium ibid.
Peccantibus miseria conuenit & econtra 1. b	17. a	peruersum quid philosophicarum artium usus 126. b
Peccantium cum multitudine quo- modo agendum 210. b	17. a	philosophi saepius sepe errauerunt 8. b
Peccata ignorantium legem mino- ra sunt scientium 18. a	18. a	philosophorum libri iniquissimis legibus referti 13. b
Peccata magna cum in consuetu- dinem venerunt, parua aut nul- la sunt 207. b	207. b	picluras in ecclesia esse non debere 55. a
Peccata parentum in filios visita- tur quomodo 61. a	15. a	Plato & Solon fatui paenam peccati sine peccato subiit Christus 61. a
Peccata per eleemosynas dimitti- tur 117. a	117. a	paena peccati differitur, quare 2. b
Peccata uniuersa tribus generibus comprehensa 34. a	34. a	paenarum maxima mors aeterna. 61. b
Peccati amor excecat hominem 10. b	10. b	paena ubi non laeset, patet culpa 61. a
Peccator non est diligendus 107. b	107. b	de paenis 60. b
Peccato uno omnia quandoque co- prehenduntur 34. a	34. a	poetarum carmina cibus demonum 201. a
Peccator omnis quomodo in excu- sabilis 17. a	17. a	potestas non timenda quomodo 166. a
Peccatum adde portamus, quomodo 62. a	62. a	non praecipit qui statutum non manifestat 1. a
Peccatum contra naturam quid 196. a	196. a	praecipia dei quomodo distinguenda 236. a
Peccatum omne manifesta paena non plectitur cur 134. b	134. b	praecipia decem quomodo distin- guenda 34. b
Peccatum Pecoribus multa communia 4. a	4. a	praecipia omnia diuina ad chari- tatem referuntur 36. a
Peculatus quid 214. a	214. a	praecipia finis charitas ibid.
Pemihocostes festum 93. b	93. b	praecipia primi ratio 57. a
Pemihocostes festum hebdomarum appellabatur cur 27. a	27. a	in praecipis dei qui laborant 37. a
Perituri quinam dicantur in lege 29. a	29. a	praecipites honorandi 164. b
Periurus magna paena sequuntur. 84. a	84. a	praecipium primum decalogi om- nia complectens 37. b

*Preceptum tanto maiore iniustitia violatur quanto faciliore ob-
servantia potest custodiri* 18.a
*Preceptum primum Dei à Philos.
delectum* 9.a
Preceptum primum legis 3.b
Predicantes vana 80.b
*Premij & supplicij ignorantia ho-
mines inuast* 1.b
Presentationis Christi festum 95.a
Praeuaricator legis quis 18.a
*Presbyteris data concionandi po-
testas cur* 99.a
*Presbyterum colloquia non despi-
cienda cur* 186.a
*Primi parentes cur pudenda texe-
runt* 6.b
*Primi parentis cum vulnere omnes
geniti.* 21.a
*Primus homo cur debebat sumere
de arbore vite* 5.a
Princeps Dei minister 142.b
Princeps honorandus *ibid.*
*Princeps hypocrita regnat propter
peccata populi* 143.b
Principes superbos perdit Deus
144.b
Principibus obediendum 142.b
pro Principibus orandum 144.a
Principis fundamentum 144.a
Principis officium 142.a.144.a
Probitatis vis quanta 22.a
Professio 160.b
Promissio & assertio differunt
69.b
*Promissiones Dei omnes non appa-
rent cur* 134.b
Promissiones Dei 30.a
*Promissiones Domini in scriptura
quomodo intelligende* 64.a
Promissio quomodo Deo fiat 75.b
*promissum homini quid prima in-
stuntione fuerit* 28.a
*propheta de aeterno supplicio mani-
festus sunt locuti* 29.a
*propheta de vita aeterna clarius sunt
locuti* 29.b
propheta fugienda, cur 192.a
proximi dilectio 10.b.a.33.b
proximus quis 106.a.b
*prudencia carnis legi dei subijci nõ
potest.* 2.b
puccitia regibus precipitur 144.b

Q

Quadragesima auctoritas 100.b
*Quadragesimas tres in anno fa-
ciunt montaniste cur* 100.b
Quatuor temporum ieiunium 101.b

R

Racha quid significet 177.b
Rapina quid 214.a
Raptor capite plectitur 194.b
Raptus quid *ibid.*
Ratio precipuum hominis 3.b
Reges sobrietati studere debent
205.b
Regibus luxuria prohibetur 144.b
Regibus pudicitia precipitur
ibid.
Regionis mos sequendus 102.a
*Regule legis quomodo consideran-
de 3. a. immutabiles, ubi scrip-
te,* *ibidem*
Regule patrum obseruanda
162.b
ex Religione diuersa odium

maximum 167.b
*Religiosi obedientiam debent suis
superioribus* 160.a
*Religiosorum professio in quo con-
sistit* 160.b
Reparati sumus, quomodo 23.a
Romanorum consuetudo 166.b

 S
Sabbathi die quiescedum cur 89.a
Sabbathi die, quomodo quiescenda
90.a.b
Sabbathi dies obseruandus 89.a.b
Sabbathi quies quid significet
91.b
Sabbathis sanctificatio in quo posita
89.b
*Sabbatho ieiunabat ecclesia roma-
na* 103.a
*Sabbathum quomodo Christus sol-
uit* 92.a
Sabbathum violantes 90.b
*Sacerdos omni impudicitia carere
debet* 151.a
Sacerdotem decet humilitas 150.b
Sacerdotes honorandi 147.a
Sacerdotes ludibrio sunt nobilibus
171.a
*Sacerdotes manibus etiam operari
debent* 150.a
*Sacerdotes sponsas aut procos nõ-
tare non debent.* 201.b
in Sacerdote turpissima ebrietas
205.b
*Sacerdotibus nolle obedire maximè
peccatum* 149.a
Sacerdotibus otium vitandum
153.b
Sacerdoti necessaria sobrietas
150.b
Sacerdotis officium 150.b.
254.b.
Sacerdotum benedictio efficacia est
145.a
Sacre res varie 82.b
*Sacrificium priuatum deo non
placei cur* 88.b
Sacrificium quid 86.a
*Sacrificium visibile inuisibilis si-
gnum* 87.b
Sacrilegium quid 82.b.83.b.
195.b.
in Sacrilegos ira dei 85.a
Sacrilegus quis 214.a
*Saduceorum secta abominationi
erat cur* 29.b
*sapere sicut res se habet perfectio
angelica* 125.b
*sapienter faciunt multi absque fide
& euangelio Christi cur* 25.a
*sapientes qui se esse dixerunt quo-
modo stulti facti sunt* 10.a
*sapientia semen deus vnicuique
inserit creando* 24.b
scandalorum species 127.b
scandalum quid *ibid.*
schisma quantum deo displiceat
127.a
scortator canis appellatur quare
192.b
secundum preceptum 3.b
sectarius quis 40.a
senes honorandi 164.b
seniorum narrationes audiente cur
186.b
*sententiam suam amare presump-
tio* 125.b

sepultura misericordiae opus 109.b
serui negligentes qui 22.a.b
serui obedire debent dominis
 140.b
serui officium erga dominum
 141.b
seruitus vtilior libertate 141.a
silentium 186.a
sobrietati reges studere debent
 205.b
sodomiticum peccatum 196.a
spem a domino auferunt, qui 43.b
sperare in deum iubemur 42.a
spirituales quo tempore multiplicati
 31.a
spiritus contribulati sacrificium
Deo magnopere placet 87.a
spiritus gratiae instaurat in nobis
imaginem Dei 22.b
Spiritus Sanctus, in specie columbae
cur apparuit 55.b
statera dolosa, abominatio est apud
Deum 218.a
qui statutum non manifestat non
praecipit 1.a
stipendium peccati mors 28.b
stultiloquium & scurrilitas quid
differunt 183.a
cum stulto non multum loquendum
 186.b
stuprum fornicatione grauius 193.b
stuprum quid 193.b
summa legis naturalis 3.b
superbia initium omnis peccati 5.a
superbis vile est cadere, in aliquod
aperitum peccatum vnde sibi displiceat 5.a
superstitio 47.a
superstitiones variae 50.a.b
superstitio quid, & quid non 51.a

de supplicio aeterno prophetae sunt
manifestius locuti quam ipse
Moses 29.a
Susurro quis 182.a
Symonia quid 233.b
Symonia vnde dicta 233.a

T

Tactus impudici 199.b
Temperantia adeo precepta 104.a
Templi dedicationis festum 98.a
in Temporalis lege nihil iustum
quomodo 2.b
Temporalis legis diuisio 3.b
Tentare Deum, quis dicitur 81.a
Tentatio Dei grandis dei irreuerentia 82.a
Tentatio est vita super terram 2.a
Tertium preceptum 4.a
Testamenti veteris caeremoniae Christi
sum praesignabant 91.a
Testamentum vetus ad quid ordinatum
 89.a
Testimonium falsum non loquendum
 234.b
Theophania festum 94.b
Theosobia quid 86.a
T. Lini libri a Gregorio cobusti
cur 68.a
Trinitatem tria tabularum precepta
videntur insinuare &
quomodo 34.b
Trinitatis imago non toleranda
 66.b
Turche Christi derisores 40.a
Turpiloquium quid nobis indicat
 200.b

Vanum quid. 69.b
Varronis subtilitas de diis gentium.
 54.a
Venditio iniqua prohibita 216.a
in Venditione iniustitia triplex
 217.b
Venerae libidinis species 191.b
Verbis contendere 126.b
Verborum sacrorum Christi vis
 52.a
Veritas Dei in omni creatura elucet
 71.b
Veritatis effectus & proprietates
 1.a.b
Vidua in deliciis viuens mortua est
 205.a
Vim vi repellere licet 168.a
Vindicta Dei 58.a
Vindictam dominus extendit vsque
ad quartam generationem cur
 58.a
Vindicta temporalis infirmos animos terret. 31.a
Violentia ab episcopatu reuicendi
 205.b
Vinum corda superborum arguit in ebrietate
 203.b
Vinum & mulieres. 151.b
Vinum in incunditatem creatum
 203.b
Vinum multos exterminat. 203.b
Vinum res luxuriosa 203.a
Vinum multum potatum amaritudo
anima 204.a
Vinum regibus non dandum 144.b
Violatio legis meretur poenam 1.b
Vir caput mulieris 188.b
Virginis corruptor eam ducere iubetur
 194.a
Virtus quid 25.a

Virtutes naturales sunt & aequae
in omnibus 23.a
Virtutes quomodo discernantur 11.b
Virtutes vere vel false quenam
sunt 11.b
Virtutum semina in nobis sunt
 24.a
de Vita aeterna prophetae clarius sunt
locuti 29.b
Vita hominis duplex 12.b
Vitiorum oblectatio Deum non esse
nobis persuadet 8.a
Viuus sancte quis 107.b
Vitij amor rectum peruertit iudicium
 12.a
Vitiis qui seruiunt, quomodo que
runt miscere iniquitatem suam
 7.b
Vitium peccati consuetudine roboratur
 12.a
Vitiorum amor insuauitatem honestatem
obscurat 22.a
Vniuersitatis administratio qualis
 1.b
Vota temeraria 78.a
Vota varia 75.b
Voti diuisio. 76.b
Voti violatione quantum offendatur
dominus. 84.a
Voto in turpi mutandi decretum
 73.a
de Voto notandum 76.a
Voti iuramenti nomine in scriptura
designatum 75.b
Votum quid ibid.
Votum quomodo deo fiat ibid.
Votum quodlibet obseruandum cur
 77.a
Voti violare quot modis possumus
 77.a

<i>Veneri. quid debemus</i>	76.a	<i>Vxor diligende</i>	139.
<i>de usura</i>	222.a	<i>Vxor subiecta viro esse debet</i>	
<i>Vsura que usure non reputantur</i>		140.a	
225.a			
<i>Vsura prohibita</i>	222.b		
<i>Vsura palliatur quomodo</i>	229.b		
<i>Vsurariorum argumenta quibus</i>		<i>Zelotes deus quomodo</i>	57.a
<i>se defendunt</i>	227.b	<i>Zelum vs de ductum</i>	ibid.
<i>Vsurariorum pena</i>	226.b	<i>Zelum Dei quodnam</i>	ibid.
<i>Vsuras non approbat omnino ius</i>		<i>Zelus & iracundia impuunt dies</i>	
<i>Civile</i>	228.a	172.a	
<i>Vsura vnde dicta</i>	242.a		

FINIS.



Quid Lex sit. CAP. I.



Actenus in explicacione
Symboli Apostolici, &
orationis Dominicae, de
Fide ac Spe differuimus:
proximum nunc est, vt de
Charitate agamus, qua
cum sit legis impletio, sa-
tis tunc explicara videbitur

Rom. 13.
I. It. I.


vt, vbi quid à nobis lex Dei exigit, com-
monstratum fuerit. Est autem Lex statutum quod-
dam de his quæ communitati agenda sunt, ad
hoc vt bonum suum consequatur, ab eo qui
curam communitatis habet ordinatum, atque
ipsi communitati expositum. Sicut enim non
consulit alteri, qui consilium suum non aperit:
ita nec precipit, qui statutum suum in subdito-
rum notitiam non deducit. Bonum autem cõ-
mune hominum est Deus, ipsa veritas incom-
mutabilis. Hæc enim omnes amatores suos
nullo modo sibi inuidos recipit. & omnibus
cõmunis est, & singulis casta est. Nemo alicui
dicit, Recede, vt etiam ego accedam: remoue
manus, vt etiam ego amplectar, omnes inhæ-
rent, omnes ipsam tangunt, cibus eius nulla

Vide Bernar.
epistol. 77.
lib. 2. de ciu-
Dei. cap. I.
Aug. li. 2. de
li. arb. cap. 14.
Vide Prosper
sentent. 198.

A

ex parte discerpitur, nihil de ipsa bibis, quod ego non possim: non enim ab eius communione in priuarum tuum mutas aliquid, sed quod tu de illa capis, & mihi manet integrum. Quod te inspirat, non expecto vt reddatur abs te, & sic ego inspiret ex eo, non enim aliquid eius aliquando fit cuiusquam vnus, aut quorundam proprium, sed simul omnibus tota est communis.

De effectibus legis. CAP. II.

 Onatur legislator bonos efficere eos qui sibi subsunt (bonitas enim subiectorum, obedientia est) dum bona precipit, mala prohibet, vt iura media consequenda felicitatis consulit, minus vtilia nihilominus permittens: dū ad præceptorum continuā custodiā, præmiorum pollicitatione inuitat, & à prohibitis pœnæ comminatione arcet: iis autem qui iam boni sunt, promissa præmia, & rebellibus comminata supplicia reddit. Lex enim illa æterna & incommutabilis est, per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur. Si enim peccatis detractis miseria perseuerat, aut etiam peccata præcedit, rectè deformari dicitur ordo atque administratio vniuersitatis. Rursus, si peccata fiant & desit miseria, nihilominus dehonestat ordinem iniquitas. Cū autem non peccantibus adest beatitudo, perfecta est vniuersitas: cū verò peccantibus adest miseria, nihilominus perfecta est vniuersitas. Sicut ergo violatio legis semper meretur pœnam, ita legis obseruatio sem-


Aug. li. 1. de li. arb. cap. 6.

Lib. 3. de libe. arb. cap. 9.

per est digna præmio. Bonum (ait Augustinus) non sumus, quicquid steriliter sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Vnde etiā summus legislator adducet in iudicium cuncta que sunt, omne absconditum, siue bonum, siue malum sit.

Lib. 4. contra Iulian. cap. 3. Mat. 7.

De lege æternæ. CAP. III.

 Exū alia est æterna, alia tēporalis. Lex æterna, est ratio diuina vel volūtas Dei, ordinē naturalē conseruari iubēs, perturbari vetās. Nullo autem modo legi summi illius creatoris ordinatorisq; aliquid subtrahitur, à quo pax vniuersitatis administratur. Omnis irrationalis creatura sic subdita est legi eternæ, vt eius particeps esse non possit, & proinde nihil facit contra æternam legem. Angelica sublimis natura non peccat, quia ita est particeps legis æternæ, vt solus eam delectet Deus, cuius voluntati sine vllō experimento tentationis obtemperat. Homo autem (cuius propter peccatum tentatio est vita super terram) subdat sibi quod habet commune cum bestiis, subdat Deo quod habet commune cum angelis, donec iustitia & immortalitate perfecta atque percepta, ab istis exaltetur, illis æquetur. Porrò quando peccat, etsi contra legem Dei faciat, quia naturæ ordinem seruare non vult. non ideo ramen iusti Dei leges omnia bene ordinantis effugit. Quia enim nemo superat leges omnipotentis creatoris, non sinitur anima non reddere debitum. Aut enim reddit bene vtendo quod accepit, aut reddit amittendo

In quest. super Exod. q. 67. Lib. 1. de lib. ar. ca. 6. lib. 22. contra Faustum. c. 27. Li. 10. de civ. Dei cap. 12. Li. 22. contra Faustum c. 28.

Iob. 7.

Lib. 1. de civ. Dei. cap. 23. Lib. 3. de lib. arb. cap. 15. Fidei sum idē.

cap. 18. lib. de
catechi. rud.
& l. de spir.
& l. c. 32. et
Enchi. c. 100
104. et epist.
120. ca. 2.
Vide eundem
Aug. sub sine
ser. 35. inter
hic emisios.

quo bene vti noluit. Iraque si non reddit faciēdo iustitiam, reddet patiēdo miseriam, quia in vtroque verbū illud debiti sonat. Hoc enim etiam modo dici potuit quod dictum est: Si non reddit faciēdo quod debet, reddet patiēdo quod debet. Nullo autem temporis intervallo ista diuiduntur, vt quasi alio tempore non faciat quod debet, & alio patiatur quod debet, ne vel puncto temporis vniuersalis pulchritudo turpetur, vt sit in ea peccati dedecus sine decore vindictæ. Sed in futurum iudicium feruatur ad manifestationem atque acerrimū sententiam miserix, quicquid nunc occultissimè vindicatur. Sicut enim qui non vigilat, dormit, sic quisquis non facit quod debet, sine intervallo patitur quod debet, quoniam tanta est beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere. Dicit quidem Apostolus, prudentiam carnis legi Dei subici non posse, quia videlicet per eam nihil boni agitur, redigitur tamen ipsa in ordinem legis diuinæ, quia non euadit supplicium.

De lege temporalis. CAP. III.

N lege temporali nihil est iustum atque legitimum, quod non exeretur a lege diuina deriuatum sit. Ipsa enim lex æterna in ipsis rebus humanis terrenisque contractibus facile animaduertitur: in quibus nisi supernæ iustitiæ quædam impressa vestigia teneremus, nunquam in ipsum cubile ac penetrale spiritualium præceptorum, nostræ infirmitatis suspiceret atque inhiaret intentio.

lib. 1. de li. ar.
c. 6. quest. 2.
ad Simpli.
lib. 1.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. In ista igitur siccitate vitæ conditionisq; mortalis, nisi aspergeretur desuper velut tenuissima quædam aura iustitiæ, citius arefceremus quàm sitiremus. In his igitur summæ æquitatis vestigijs humanæ menti impressis, æternam legem, quæ est illa incommutabilis veritas, videre concessum est: & conditor humanarum legum, si vir bonus est & sapiens, illam ipsam consulit legem æternam, vt secundum eius incommutabiles regulas, quid sit pro tempore iubendum verandumque discernat. Et ipsi etiam impij multa rectè reprehendunt rectèque laudant in hominum moribus. Quibus autem ea regulis tadem iudicant, nisi in quibus vident quemadmodum quisque viuere debeat, etiam si nec ipsi eodè modo inuuant? Vbi eas vident? neque enim in sua natura, cum proculdubio mente ista videantur, eorumque mentes constet esse mutabiles: has verò regulas esse immutabiles videat, quisquis in eis & hoc videre potuerit: nec in habitu suæ mentis, cum illæ regulæ sint iustitiæ, mentes vero eorum constet esse iniustas. Vbinam sunt istæ regulæ scriptæ, vbi quid sit iustum & iniustum agnoscit, vbi cernit habendum esse quod ipse non habet? Vbi ergo scriptæ sunt, nisi in libro lucis illius quæ veritas dicitur: vnde omnis lex iuxta describitur, & in cor hominis qui operatur iustitiam, non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur, sicut imago ex annullo & in ceram transit & annulum non

Mat. 5.

Aug. c. 37 lib.
de vera relig.

li. 14. de tri.
ca. 5.

Vide Bedam in illud. 36. c. Job: Omnes homines vident eum. relinquit. Qui verò non operatur, & tamen videt quid operandum sit, ipse est qui ab illa luce aueritur, à qua tamen tangitur.

Diuisio legis temporalis. CAP. V.

Temporalium legum alia est naturalis, alia per hominum ratiocinationem ex superiori lege deriuata (quæ humana dicitur) alia à Deo lata, aliter quàm per naturalem instinctum aut humanã argumentationem: quæ specialiter, diuina dicitur. Nam si ab eo legem aliquam appelles diuinam, quòd authoritate Dei lata sit, atque eius transgressione offendatur Deus, omnis lex diuina est: sicut magis infra patebit.

De lege naturæ. CAP. VI.

Ex naturalis est, quam Deus creator infudit singulorum pectoribus, quæ non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuso quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenijs hauritur. Præcipit autem hæc naturalis lex, vt homo sit in omnibus rectus, quod particulatim per varia præcepta explicat, quorum summa tribus præceptis explicari potest. Quum enim præcipuum hominis sit ratio, per quam cum Deo (qui solus bonum est humanæ mentis) cõmunicare potest, primũ legis præceptum est: Diliges Deum ex toto corde tuo, &c. Per rationẽ etiam cum alijs hominibus communicat: & ideo secundum præceptum legis naturæ est, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Quia verò & alia

Ambros. epist. 71.

Aug. lib. de perfectione iust. c. 17.


Vide Aug. c. 23. lib. 2. de pec. mer. c.

homo habet præter rationem: ideo tertium præceptum legis naturæ est, vt ratio domine-^{rem. dicentem quid fuerit. i. hominis iustitia. Lib. 1. de iur. c. 8. Idẽ habet ca. 15 lib. 3. de ciui. Dei.} tur atque imperet cæteris quibus homo constat. Videmus enim habere nos non solùm cum pecoribus, sed etiam cum alibustis & stirpibus multa communia, alimentum namque corporibus sumere, crescere, gignere, vigere, arboribus quoque tributum videmus, quæ infima quadam vita continentur. Videre autem atque audire, & olfactu, & gustu, & tactu corporalia sentire, posse bestias, & acrius plerasque quàm nos, cernimus & fatemur. Adde vires & valentiam firmitatemque membrorum, & celeritates facillimosque corporis motus, quibus omnibus quædam earum superamus, quibusdã æquamur, à nonnullis etiam vincimur. Genus tamen ipsum rerũ est nobis certe cõmune cum beluis. Iam verò, appetere voluptates corporis, & vitare molestias, ferinæ vitæ omnis actio est. Sunt alia quædam quæ iam cadere in feras non videntur, nec tamen in homine ipso summa sunt: vt, iocari & ridere. Quod humanũ quidẽ, sed infimum hominis iudicat, quisquis de natura humana rectissimè iudicat. Deinde amor laudis & gloriæ, & affectatio dominandi, quæ tamen si bestiarum non sunt, non tamen earum rerum libidine bestijs meliores nos esse arbitrandum est. Nam & iste appetitus cum rationi subditus non est, miserum facit. Nemo autem cuiquam miseria se præponendum putauit. Hisce igitur motibus animæ, cum ratio dominatur, ordinatus homo dicendus est. Non

BREVIS ET CATHOLICA
enim ordo rectus, aut ordo appellandus est om-
nino, vbi deterioribus meliora subijciuntur.

*Legem naturæ ex integro fuisse impressam
menti hominis in prima institu-
tione. CAP. VII.*

*Aug. lib. de
lib. ar. cap. 11*


 Irmissima fide tenet Christianus, ho-
minem tam perfectè à Deo conditum
& in beata vita constitutum, vt ad æ-
rumnas mortalis vitæ ipse inde propria volun-
tate delapsus sit. Christiano dubitare fas non
est, rectum & omni vitio carentè creatum esse
hominem primum, in quo omniũ hominum
concreata natura est: eumque tale accepisse
liberum arbitrium, vt si auxiliantem sibi do-
minum non desereret, posset in bonis quæ natu-
raliter acceperat, perseuerare, quia vellet, &
merito voluntariæ perseuerantiæ in eam bea-
titudinem peruenire, vt nec vellet decidere in
deteriora, nec posset. Magnum porrò est viti-
um ignorantia agendorum & cæcitas cordis.
Scientiã igitur boni Adã tunc habebat, quando
bonum sanctumque mandatum Dei fidei cor-
de seruabat, & erat iustus manens in imagine
creatoris sui, legisque eius non obliuiscens.

*Prosop. contra
Collatores,
sub medium
libri. Aug. c.
10. de cor.
& gratia,
Saluberrimè
confit. &c.
Vide Cyrill.
9. in Ioan. c.
47. Enchir. c.
2. & lib. 6
contra Iulian.
c. 5. in fine
Prosper ibi-
dem infra.*

De lege diuina data. Adã.

CAP. VIII.

Gen. 2.

 Raret legem nature, homini sapienti
ac recto adiecit Deus factitiam siue
positiuam quandam legem. Vt non
comederet de arbore quadam: quæ
ex eo quod diabolus pollicitus est, & postea

DECALOGI EXPLICATIO. 5

non euenit, scientiæ boni & mali arbor dicta
est. In quo præcepto obedientia commendata
est, quæ virtus in rationali creatura mater quo-
dammodo est omnium castosque virtutum,
quandoquidem sic facta est, vt ei subditam esse
sit vile, perniciosum autem, suam, non eius à
quo creata est, fidere voluntatem. Hoc itaque
de vno cibi genere non edendo, vbi aliorum
tanta copia subiacebat, tam leue præceptum,
ad obseruandum tam breue, ad memoria reti-
nendum, vbi præsertim nondum voluntati cupi-
ditas resistebat (quod de pœna transgressio-
nis postea subsecutum est) tanto maiore iniu-
sticia violatum est, quanto faciliore posset ob-
seruantia custodiri, prohibuerat Deus externũ
opus, quod cum esset admissum, (præcedente
initio omnis peccati superbia) nulla posset de-
fendi imaginatione iustitiæ, vt videlicet homo
se ruisse videret, & sibi displiceret, quando cõ-
missa esset mandati euident atque aperta trans-
gressio. Superbis enim vile est, cadere in ali-
quod apertum manifestumque peccatum, vn-
de sibi displiceat, qui iam sibi placendo cecide-
rar. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quan-
do fleuit, quàm sibi placuit, quando præ-
sumpsit.

*Li. 14. de ciuit.
Dei, c. 12. Et
li. 2. de pec.
me. & remis.
c. 28.
Lib. 14.
de ciuit.
Dei c. 13.
Ecc. 10.*

Matt. 26.

Debat primus homo sumere etiam de ar-
bore vitæ, propterea ne mors ei vndecunque
subreperet, vel senectute confectus, decursis
temporum spatiis interiret, tanquam cætera
ligna alimento essent, illud, sacramento: vt sic
fuisse accipiatur lignum vitæ in paradiso cor-

*Lib. 13. de ci.
Dei, cap. 10.
Gen. 2.
Lib. 2. de pec.
mer. et re. c. 21*

porali, sicut in spiritali, hoc est intelligibili paradiso sapientia Dei, de qua scriptum est. Lignum vitæ est amplectentibus eam. Posituum præceptum erat, quod ligno illo tanquam sacramento vti iubebat.

Pro. 3.

Legatur Au.
lib. 8. de gen.
ad lit. cap. 4.

¶ 5.

*Præceptum successisse in locum legis illius
datæ Adæ. CAP. IX.*

Act. 4.

An. epi. 157.

Llud quod scriptum est. Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est genus humanum. Loco igitur præcepti de abstinendo à ligno scientiæ boni & mali, & sumendo ex ligno vitæ, successit præceptum Dei, vt adhæreatur Christo crucifixo, qui est lignum vitæ eum sumentibus, sed conatur diabolus persuadere quod sit lignum stultitiæ, propter ignominiam crucis. Per hunc compeſcitur à ligno, de quo persuadet diabolus quod sit lignum scientiæ boni & mali, hoc est, propriæ voluntatis arbitrio. Nec seipſo quippe homo diuina voluntate contempta, nisi perniciosè vti potest atque ita dicit quid intersit, vtum inhæreat: communi omnibus bono, an proprio delectetur. Se quippe amans donatur sibi: vt inde timoribus mæroribusque completus canter in Psalmo (si tamen mala sua sentit) Ad meipſum anima mea turbata est: correctusque iam dicat, fortitudinè meam ad te custodiam. Sicut igitur abstinendo ab arbore scientiæ boni & mali, sumendoque de ligno vitæ mansisset homo in primo hono-

Aug. li. 13
de ciuit. Dei
c. 21.

Vide etiam
Prosper. epi.
ad Damasc.

Psal. 42.

Psal. 47.
Tsal. 58.

re & dominio, ita & nunc, adherendo Christo crucifixo, reuertitur ad pristinam dignitatem. *Prosper ibidè*
Vnde ab initio mundi semper mandauit Deus *Aug. contra*
fidem mediatoris, semperque hæc fides aliquo *Iul. lib. 5. c. 9*
sacramento hominibus commendata est.

De promissione & minis legis in statu innocentie.

CAP. X.

Dominem creauit Deus naturæ quodammodo mediæ inter angelos & *Lib. 12. de ci.*
bestias, vt si creatori suo tanquam *Dei. c. 22. ¶*
vero domino subditus præceptum *li. 9. c. 13.*
eius pia obedientia custodiret, in consortium transiret angelicum sine morte mediæ, beatam immortalitatem sine vlllo termino consecuturus, si autem dominum Deum suum, libera voluntate superbè ac inobedienter vltus, offenderet, morti addictus bestialiter viueret, libidinis seruus, æternoque post mortem supplicio destinatus. Quocunque, inquit, die comederis ex *Gen. 2.*
eo, morte morieris, vbi vniuersam mortem ei *Li. 13. de cin.*
comminatus est. Sicut enim vniuersa terra ex *Dei. c. 12.*
multis terris, & vniuersa ecclesia ex multis constat ecclesiis, sic vniuersa mors ex omnibus, quoniam prima constat ex duabus, vna animæ, altera corporis, vt sit prima totius hominis mors, cum anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit Deus primo homini. Quocunque die comederis ex eo, morte morieris, nõ tantum primæ mortis partem priorem vbi anima priuatur Deo, nec tantum posteriorem vbi

corpus priuatur anima, nec solum ipsam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur, sed quicquid mortis est vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua nulla est posterior, comminatio illa complexa est. In eo quod inobediens motus in carne ex motu animæ inobediens exortus est (propter quem pudenda texerunt) sensu cognita est mors vna, in qua deseruit animam Deus. Ea significata est verbis eius, quando timore deambulantis sese abscondenti homini dixit. Adam, vbi es? non utique ignorando quærens, sed increpando admonens, vt attenderet vbi esset, in quo non esset Deus. Cùm vero iam corpus anima ipsa deseruit ætate corruptum, & senectute confectum, venit in experimentum mors altera, de qua Deus peccatum adhuc puniens, homini dixerat, Terra es, & in terram ibis, vt ex his duabus mors illa prima, quæ totius hominis est, completeretur, quam secunda in vitimo sequitur, nisi homo per gratiam Dei liberetur.

Per peccatum deletam esse naturæ legem de cordibus hominum. CAP. XI.



Non solum iustitiam quam acceperat homo, sed etiam boni scientiam per peccatum perdidit: ita vt non videat nunc qualis esse debeat, sed ignoret quæ sibi agenda à Deo præscripta sunt. Dominus (inquit Psalmista) de caelo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum: Non est, inquit

*Lib. eodem
cap. 15.*

Gen. 3.

Ebidem.

*Lib. 14. de
Eruit. cap. 15
Prosper contra
Collatorem,
c. 21.*

*Psal. 13.
Rom. 3.
Tit. 3.*

Apostolus, intelligens aut requirens Deum, & Eramus, inquit, & nos aliquando insipientes, increduli, errantes. Ante illuminationem fidei in tenebris & in vmbra mortis hominem agere, sæpe scriptura testatur, quoniam priusquàm à dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo iacet, in quod se sua libertate demersit. Amat ergo languores suos, & pro sanitate habet, quod ægrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, vt incipiat nosse quod langueat, & possit opem medici desiderare qua surgat. Amor igitur vitorum tantus est, vt nolit homo intelligere quomodo bene agat, atque hoc vitio lex Dei deleta est de cordibus, non solum vt non ametur, sed vt nec sciatur, sicut ait Sapiens de impiis loquens, Excæcauit eos malitia eorum. & ipse Dominus: Omnis, inquit, qui malè agit, odit lucem, & non venit in lucem, vt non arguantur opera eius, ne videlicet conscientia stimulis quotidie peccans exagiteretur. Lege infatigabili (ait Augustinus) spargit Deus pœnales cæcitates super illicitas cupiditates: ita vt non omnino falsum sit vetus prouerbium. Quod volumus sanctum est. Nemo suæ mentis motus non æstimat æquos. Quodque volūt homines, se bene velle putant.

Narratur Iulius Cæsar dominandi libidine excæcatus dixisse: Si violandum est ius, regnandi gratia violandum est, aliis in rebus pietatem colas. Sic quilibet sceleratus de vitio cui seruit dicit, nempe libidini vel auaritiæ deditus. Si

*Prosper. resp. ad 6. ca. Gal-
lorum.*

*Ench. ca. 26.
27.*

*li. de spir. et
lit. ca. 27.*

*Cytil. ca. 55.
li. 2. in Ioan-
nem.*

*Sap. 2.
Ioan. 3.*

*li. 1. confes. 2.
18. Contra*

*Cresco. gram.
li. 4. ca. 37.*

*Prosper. epi-
gramma. 98*

*Cicero post
medium lib. 3
de officiis.*

inquam peierandum est, ut scortis liberè fruaris, magnam pecuniæ vim compares, & te de aduersario vindices peierandum est, in cæteris colatur pietas. Quo liquet, de cordibus humanis deletum esse secundum decalogi præceptum. Iam si ad immanes & feros barbararum gentium mores, quos historiarum recensent, oculos conuertas, videbis certè primùm illud principium: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris (in quo præcepta secundæ tabulæ sita sunt) etiam ex eisdem cordibus expunctum esse amore & dominio vitiorum, successisseque aliud principium oppositum: id nimirum esse ius quod ci qui plus potest vtile est.

Porro quidam vitii seruietes videtur quærere notitiam peccati sui: Me, ait dominus, de die indiem quærunt, & scire meas vias volunt quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiæ: appropinquare Deo volūt: Sed reuera dolose quærunt noscere iniquitatem suam, id est, non ex animo agunt inuenire & odisse, sed quia in ipsa inquisitione dolus est, in inuentione defensio iniquitatis erit. Cùm enim inuenit iniquitatem impius, ecce iam manifestum est illi quia iniquitas est, & ille qui dolose agebat ut inueniret, iam inuenit & non odit. Quid enim dicit? Quam multi hoc faciunt? & quis hoc non facit? Et nūquid omnes perditurus est deus? aut certe hoc dicit: Si nollit Deus illa fieri, viuerent homines qui ista committunt? Vides quia dolose agebas ad inueniendam iniquita-

Vide Hier.
lib. 2. aduer.
Ioni.

Augu. 19. de
civi. Dei. c. 21

Esa. 58.

Augu. in
Psal. 53.

tem tuam. Nam si non dolose sed synceriter ageres, iam inuenisses & odisses: modò inuenisti & defedis, dolose ergo agebas cū quæreres.

De ignorantia Dei. CAP. XII.

Genus iniquorum hominum describēs propheta: Non est, inquit, Deus in conspectu eius: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore, non est timor Dei ante oculos eius. Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Fit enim frequenter ut cum veri necessitas ad confessionem Dei nos cogat, oblectatio tamen vitiorum Deum, nobis non esse persuadeat. Præcipue enim Dei ignorantiam incurrit homo per peccatum: Vnde Apostolus describit infideles gentes: Gentes, inquit, quæ ignorant Deum, Dauidem imitatus dicentem: Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt. Hæc est quidem vis veræ diuinitatis, ut creaturæ rationali iam ratione vtenti, non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium deprauata est, vniuersum genus humanum Deum mundi huius fateatur authorē. In hoc ergo quod fecit hunc mundum cælo terraque cōspicuum, & antequam imbuerentur in fide Christi, notus omnibus gentibus Deus. In hoc autem quod non est in iniurijs suis & cum dijs falsis colendus, notus quōdam tantum in Iudæa Deus. In hoc verò quod pater est huius Christi, per quem tollit peccatum mundi, Christianis tantum notus est Deus.

Psal. 6.

Hier. 17. 29.

Psal. 52.

Psal. 13.

1. Thess. 4.

Psal. 78.

Trac. 106. 2a

Ioan.

Quam variis modis errauerit homo circa

Dei cultum. CAP. XIII.

Sap. 14.



Notum est quomodo incommutabile nomen diuinitatis attribuerint homines creaturis: non solum speciosa Dei opera Solem, & Lunam, & astra, sed & mortuos homines sceleribus nobiles, imò & opera manuum, ligna & lapides, noxias bestias & earum similitudines, atque adeo ipsos generis humani sanctissimos hostes, daemones nempe pro diis colentes. Notum est quomodo omnibus hominibus qui à Deo illustrati non sunt, hoc optimum videatur, ut quæ sua sunt querant, atque ex suo commodo tanquam primo & præcipuo bono omnia meriantur. Ipsi vero philosophi, qui cæteris scientia præstare visi sunt, scædus sæpius errauerunt, dum non solum neglecta Dei prouidentia suum commodum sectari sunt, sed etiam Deum non habere prouidentiam humanarum rerum contra innatum conscientie remortuum asserere conati sunt, tanquam dicentes: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus: Circa cardines cæli perambulatur nec nostra considerat: Vanus est qui se iuuat Deo. & quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram domino exercituum? Docuerunt ergo omnia ex proprio commodo meriri. Aristoteles putauit ea quæ infra Lunam sunt, extra prouidentiam esse, & latione quadam temeraria ferri, prout contingit. Ideoque libro 1. Rhetoricorum c. 9. docet ad bonos mores pertinere, docere de

Psalm. 93. Iob. 22. Mala. 3.

Epiph. in fine operis de heres. Ambr. lib. 1. offic. c. 13.

lere de rebus secundis impiorum, contra scripturam dicentem: Noli æmulari in malignantibus. a Cicero, quia videbat hominem liberi esse arbitrij, negauit Deum esse præscium futurorum, atque ita tentauit insipiens asserere: Non est Deus: Nam confiteri Deum esse, & negare præscium futurorum apertissima infania est. Sic Aristoteles amorem sui docet esse mensuram amoris alterius, nullum agnoscens altius esse amandum. Et Cicero libro 5. de finibus bonorum & malorum: Per absurdum, inquit, sit, ita diligere se quenquam, ut ea vis diligendi ad aliam quampiam rem referatur, non ad eum ipsum qui sese diligit. & Chrysippus: Nihil, inquit, potest nobis esse charius pensiusque quam nos ipsi, idque natura nobis indidit. Vide quæso quomodo præcipuum præceptum legis naturæ, de Deo præ omnibus diligendo, deletum sit. Platonici verò, qui de Deo summo & vero senserunt, quod & rerum creatarum sit effector, & lumen cognoscendarum, & bonum agenda-rum, quod ab illo sit principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, nihilominus sicut cæteri philosophi, dijs plurimis esse sacra facienda putauerunt.

Quamobrem recte Sapiens: Vani sunt omnes, inquit, in quibus non subest scientia Dei.

Quamuis creatura omnes clament Deum esse colendum, manet tamen homo æquè surdus & cæcus. CAP. XIII.

Grego. Nisse. in lib. de prouidentia. a Aug. lib. 5. de ciuit. Dei. ca. 9. Et lib. 4. cap. 30.

Apud Aulii Gellium de noct. atticis li. 12. cap. 5. Lib. 8. de ciuit. Dei. c. 9. et 12.

Sap. 13.

Aug. lib. 10.
confes. cap. 6.

Sapient. 13.

Psalmo 57.

Iere. 5.

Cap. 6.

A Magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter potest creator videri, inquit Sapiens. Cælum enim & terra, & omnia quæ in eis sunt, vndique nobis dicunt vt Deum amemus, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. Altius autem Deus miseretur cui misertus erit, & misericordiam præstabit cui misericors fuerit: alioquin cælum & terra surdis loquuntur laudes eius, sicut ait Propheta, etiam post datam legem, Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, loquuti sunt falsa, furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obruantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. & alius propheta: Annunciate, inquit, hæc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes, Audi popule stulte, qui non habes cor, qui habentes oculos non videtis, & aures, & non auditis, me ergo non timebitis, ait Dominus, & à facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit, & commouebuntur & non poterunt, & intumescunt fluctus eius, & non transibunt illud. Populo autem huic factum est cor incredulum & exasperans, recesserunt & abierunt, & non dixerunt in corde suo, metumamus dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam & serotinam in tempore suo, plenitudinem annuæ messis custodientem nobis, &c. & infra, Cui loquar? & quem contestabor vt audiat? ecce, incircuncisæ aures eorum, & audire non possunt, &c.

De illis gentilibus, qui ex creaturis cognouerunt Deum esse colendum. CAP. XV.

Verunt quidam, qui gratia dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellexerunt inuisibilia dei, a ipso manifestante illis, sempiternam quoque eius virtutem ac diuinitatem, ipsumque esse glorificandum: sed dum dixerunt se esse sapientes b (hoc est dum sibi hoc ipsum tribuerunt, iactantes se ex eo quod non à seipsis, sed ab illo habebant) stulti facti sunt: & non in deo sed in semetipsis gloriantes, c quasi ad veritatis inspectionem suis studijs ac rationibus appropinquassent, euenerunt in cogitationibus suis: & quod illuminante dei gratia inuenerunt, obcæcante superbiam perdididerunt, relapsi à superna luce ad tenebras suas, hoc est, ab incommutabili atque æterno bono ad mutabilem corruptibilemque naturam. d Omnia quidem elementa mundi, & vniuersæ creaturarum nature, hoc ipsa sui exigunt specie, vt inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur, & in pulchritudine cæli & terre quædam sunt pagine ad omnium oculos semper patentes, & autorem suum nunquam tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur magistrorum, & eloquia scripturarum: sed in quocunque agro cordis, cui impenditur ista cultura, illud quo corporeorum sensuum exteriora pulsantur radicem fixit, aut germen emisit, ille summus & verus agricola potètiã sui operis adhibuit, & ad vitalem profectum ea quæ sunt

a Decimi. Dei lib. 2. c. 7. cap. 112. c. 1. tra. 2. in Ioan. 1. de verb. do. ser. 55. 1. in psal. 57. ad illud Sicut cera fluxerunt: &c. in ser. de Kalen. Ian. citato Bedæ ad verba illa. Dicentes enim se, &c. Rom. 1. Flaimo in c. 1 ad Roman. b. August. c. 12. li. de spir. & lit. c. Prof. li. 1. de voc. gen. c. 2. d. Prof. eps. ad Demetriadē qua est 84. in ser. epistolas Ambros.

plantata perduxit. Siue enim contemplatio creaturarum, siue sacrorū series voluminum, siue scientia differentium syncero & assiduo testimonio prædicet veritatem, neque qui plārat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

1. Cor. 3.

Ambrosio
comment. c. 1.

Hic videtur sensus esse Apostoli ad Romanos capite primo: Reuelatur ira Dei de cælo: ex ipsa cæli fabrica clarum est quod Deus irascitur aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum, hoc est, aduersus omnium hominum impietatem & iniustitiam, qui veritatem per iniustitiam detinent captiuam, vt non appareat vel emergat, vt non cognoscatur. Amor enim peccati excæcat hominem ne videat veritatem, nam quod de Deo est cognoscibile, & expedit nosse, manifestum est inter homines vel in ipsis cordibus hominum, non quod ipsi cognoscant, sed quia clarè ibi patet: sicut Areopagita dicit in dæmonibus munera angelica integra & lucidissima perstrare, licet ipsi non videant, oclusis scilicet viribus, quibus ea intueri possent. Deus enim manifestat illis, quotidie scilicet, dum sine intermissione seipsum illis prædicat. Et audi quoniam innuisibilia eius, sempiterna virtus, diuinitas, prouidètia, quod solus colendus sit vt Deus, ab origine mūdi, vel ab homine qui creatura mūdi maxima est, per ea quæ facta sunt ab eo intelligantur & conspiciantur. nō quasi ipsi homines corrupti Deum intelligant & videant, sed quia vident ipsa eius specula & ea in quibus ipse se prædicat & lucet: quemadmodum

Et de diuinis
nomin. par. 4
cap. 4.

Esaïas dicit Iudæos Christi miracula vidisse & *Esaï.*
non vidisse, audisse eius verba, & non audisse. *Ioan. 15.*
Item Christus, Et viderunt (inquit) & oderunt
& me & Patrem meum, dicens nihilominus, *Ioan. 16.*
Non nouerunt Patrem neque me, ad hoc vt
sint inexcusabiles, non potentes dicere, Nemo
nobis prædicauit, Non est nobis annunciatu
Deus, sicut Christus dicit, Nunc excusationē *Ioan. 15.*
non habent de peccato suo. Quia cum cognouissent Deum, id est, potuissent, quantum erat
ex prædicatione, cognoscere, & habuissent illustres & eximias causas eum prædicantes, non
egerunt gratias, nec glorificarunt, imo non probarunt eum habere in notitia, sed sua cæcitate
& surditate eum abiecerunt. Atque ita, istud
consonat decimotertio capiti Sapientiæ, vbi
scriptum est: Amagnitudine speciei & creaturæ
cognoscibiliter poterit creator horum videri. & illi quod ad Cor. scribit Paulus: In Dei *1. Cor. 1.*
sapientia non cognouit mūdus deum. & Ioan.
1. In mundo erat, & mundus per ipsum factus
est, & mūdus eū non, &c. & in Ps. Dominus de
cælo prospexit super filios hominum, vt videat
si est intelligens, &c. quasi dicat, Ex cælo ipso
declarantur omnes homines esse cæci & nō
nosse deum, quia cælum enarrat gloriam dei
& nemo credit. Tunc vero deus de cælo prospicit,
quando reuelat cæcitatē hominum ipsis
hominibus. Hęc expositio est Augustini *12. de Cyrillō*
confessionum, c. 6. si bene expendatur, est & *in Ioan. li. 1.*
Prosperi in epistola ad Demetriadem. est & *c. 2. § 12.*
Phoci apud OEcumenium in illud, Quia cum

BREVIS ET CATHOLICA

cognouissent deum, sic dicentis, Cùm cognouissent Deum, hoc est, agnoscere potuissent si uoluissent, aut eo quod quantum ad conspectam creationem ac adhortationē cognouerāt. & peracta erat eorum cognitio. Eadem est & Chrysolto. in illud, Mutauerūt gloriā dei, &c.

*Homil. 3. in
epi. ad Roma:*

De ignorantia ueræ virtutis.

CAP. XVI.

*Aug. c. 3. li. 4
cont. Iulian.*

Ignorato deo ergo, cui debent cuncta seruire, ignoratur etiam uera uirtus: finibus enim, non officijs à uitijs discernuntur uirtutes. Officium est quod faciendū est, finis uero propter quod faciendum est. Cùm itaque facit homo aliquid ubi peccare non uidetur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Ut, manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest uideri esse iustitiæ, sed cùm queritur quare fiat, & respondetur, ne plus pecuniæ litibus pereat: quomodo iam hoc factum ueræ poterit esse iustitiæ, cùm seruiat auitiæ? Quales uirtutes Epicurus induxit uoluptatis ancillas, quæ omnino quicquid facerent, propter illam uel adipiscendam facerent, uel tenendam. Absit autem ut uirtutes ueræ cuiquā seruiant, nisi illi uel propter illum cui dicimus, deus uirtutum conuerte nos. Proinde uirtutes quæ carnalibus delectationibus, uel quibusque commodis & emolumentis temporalibus seruiant, ueræ prorsus esse non possunt. Quæ autem nulli rei seruire uolunt, nec ipsæ ueræ sūt, ueræ quippe uirtutes deo seruiunt in homi-

Psal. 79.

DECALOGI EXPLICATIO. 12

nibus, à quo donantur hominibus, deo seruiūt in angelis, à quo donantur & angelis. Quicquid autem boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere uera sapientia præcipit: & si officio uideatur bonum, ipso non recto fine peccatum est. Quum igitur corrupta ratio ignorans deum dicet officia agenda alio fine quam fieri debet, manifestum est, eam nullam nosse uirtutē.

De ignorantia rectorum officiorum.

CAP. XVII.

Cum is qui deum nouit diuersa æstimet regula recta officia, atque deum ignorantes: clarū est hos multa æstimare recta, quæ deum noscens indicat praua. Illi seculi commoda in bonis ducunt, nos hæc etiam in detrimentis. Rursum cum amor uitij rectum peruertat iudicium, uirtutumque semina, quæ beneficio creatoris inserta erant homini præuaricatione primi parentis euersa sint, & in eorum locum omnium uitiõrum uenena successerint: consequitur, etiam circa quolibet recta officia, seminaria cecitatis atque erroris esse in homine, & pro qualitate uitij se exerentis, atque reliqua uitia non sanantis, sed frenantis quodammodo & opprimentis, esse etiam errorem atque cecitatem, quæ tunc magnas vires accipit, cùm uitium consuetudine peccandi roboratū fuerit. Peccata enim quamuis magna & horrenda cùm in consuetudinem uenerint, aut parua aut nulla esse creduntur, usque adeo, ut nõ solum non occultanda, uerumetiam iam prædi-

*Ambr. li. 1.
off. c. 9.*

*Prosp. contra
collatorē c. 27*

*In. li. 3. c. 4
contra 2. epi.
sto. Pelā.*

*Aug. enchir.
80.*

*Psal. 9.**Lib. de mēda-
ciocap. 18.*

canda atque diffamanda videantur, quando (sicut scriptum est) laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. In hoc errant homines (ait Aug.) cum subdunt pretiosa vilioribus. Cum enim concesseris, admittendum esse aliquod malum ne aliud grauius admittatur, non ex regula veritatis, sed ex sua quisque cupiditate atque consuetudine meretur malum, & id putat grauius quod ipse amplius exhorrescit, non quod amplius reuera fugiendum est. Hoc totum ab amoris peruersitate gignitur vitium. Cum enim duæ sint vitæ nostræ, vna sempiterna quæ diuinitus promittitur, altera temporalis in qua nunc sumus: cū quisque istam temporalem amplius diligere ceperit quàm illam sempiternam, propter hanc quam diligit, putat omnia esse facienda, nec vlla estimat grauiora peccata, quàm quæ huic vitæ faciunt iniuriam, & vel ei commoditatis aliquid iniquè & illicitè auferunt, aut eam penitus illatam morte adimunt. Itaque fures & raptores & contumeliosos & tortores atque interfectores magis oderunt quàm lasciuos, ebriosos, luxuriosos, si nulli molesti sunt. Non enim intelligunt aut omnino curant quod isti Deo faciant iniuriam, non quidem in illius aliquid incommodum, sed in suam magnam perniciem, cum dona eius in se corrumpunt etiam temporalia, atque ipsis corruptionibus auersentur æterna.

*De ignorantia officiorum quæ proximo
debentur. CAP. XVIII.*

Hinc fit, vt quem semel auaritia occupauit, multiplicem iniustitiam iudicet nō esse iniustitiam: sicut ait Sapiens de Sap. 15. ignorantibus creatorem suum: aestimauerunt lusum esse vitam nostram, & conuersationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere vnde cunque, etiam ex malo acquirere. Atque hæc cæcitas ex auaritia exorta, varia est, prout varii sunt modi, quibus homines luca sectantur. Efficit, vt parentes negligere, peccatum non putetur, quali cæcitate laborabant Pharisæi, cæci cæcorum duces. Salomon de ea loquens, inquit, Qui subtrahit aliquid à *Mar. 7. Pro. 28.* patre suo & à matre, & dicit hoc non esse peccatum: particeps homicidæ est. Imo auaritia persuadet licitè ordinari Dei cultum ad quæstum, quemadmodum ait Apostolus. *Ho. 1. Tit. 6.* mines mente corrupti, & qui veritate priuari sunt, existimant quæstum esse pietatem. Iudicium cæcitatem Moyses ostendit, Munera inquires, etiam excæcant prudētes, & subuertunt verba iustorum. Ementium cæcitatem Salomon aperit, cum ait, Malum est, malum est, dicit omnis *Pro. 20. Lib. 13. de* empror, & cum recesserit, tunc gloriatur. Iudicant enim ferè omnes iustum esse quod male cupiunt, nempè vili emere & carè vendere, rem etiam nil mutatam, quod reuera vitium iniustitiæ est. Quod vero quis debeat benefacere alteri, & etiam inimico ignoscere ac succurrere, non videt homo odio excæcatus, vt indicat cæcus ille Saul his verbis. *1. Reg. 24.* Quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimittet eum

in via bona? Amari vero sales, & cum ioco coniuncta maledicentia, etiam honestas habetur. Appetitus vindictæ & libido dominandi, nobilitas animi vocatur. Gentilium cæcitas circa officia præstanda proximo, satis est manifesta. Chananæi etiam tanquam religiosi obliuiscabantur paternæ pietatis, filios suos Idolis comburentes. Philosphorum libri iniquissimis legibus sunt referti. Videas Platonis de licenter mentiendo, de non succurrendo valetudinariis, de occidendis infantibus, de haud multum puniendis homicidis & parricidis. Licurgus suis legibus iubet hospites finibus pelli: pueros impunè prostitui, fœminas licenter exponi, leges nuptiales euerri. Sed quid opus est Gentiles commemorare, cum etiam fulgente Euangelio Christi apud Christianos compleatur, quæ de suis temporibus dixerunt Prophetæ? Stultus populus meus, inquit Hieremias, me non cognouit, filii insipientes sunt, & vecordes, sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Domus eorum plenæ dolo, idèd magnificati sunt & ditati, incrassati sunt & impinguati, & præterierunt sermones meos pessimè. Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. & Esaias, Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum. Quis cæcus, nisi seruus meus, & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui vænudatus est, & quis cæcus, nisi seruus Domini? qui vides multa, nonne custodies? qui apertas ha-

*Deus. 12. &
13. 4. Reg. 17*

*Videatur
Theodo. li. 9.
& 10. de gra-
uo. affecti.*

Jerem. 4.

Jerem. 5.

Esa. 42.

bes aures, nonne audies? & alibi. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam, à summo vsque ad nouissimum. Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius. Ierem. 6. rursum alius, Aminore vsque ad maiorem omnes auaritiæ student, & à Propheta vsque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum.

De ignorantia regimini proprii corporis.

CAP. XIX.

Ierca leges Dei de temperantia, horridæ tenebræ occupant humanam mentem. Gentes, ait Apostolus, ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum. qui desperantes, semetipsum tradiderunt impudiciæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam, & alibi, Gentes, quæ ignorant Deum, possident vas suum in passione desiderii. Ibant homines post concupiscentias suas, & qua trahebantur, curabant: eiusque illecebras blandas, & ex carnalibus suauitate iocundas magnam fœlicitatem arbitrabantur. Laudatur enim peccator, ait lex, in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicatur. Totos se seruos dabant concupis-

Eph. 4.

1. Thessal. 4.

Ex 4. form.

Aug. de ver-

bis Apost.

Psal. 9.

BREVIS ET CATHOLICA

centiis suis, fornicabantur, inebriabantur. Hæc enim licite committebantur. Quis enim aliquando ad iudicem ductus est, quia meretricis lupanar intrauit? Quis enim aliquando in publicis tribunalibus accusatus est, quia per suas listrias lasciuus, immundusque defluxit. Quis aliquando habens vxorem, quia ancillam suam vitiauit crimen inuenit, sed in foro, non in celo, in lege mundi, non in lege creatoris mundi. Luxuriosus autem immundus atque lasciuus felix dicebatur, abundare voluptatibus, frui deliciis. Iam verò si se etiam vino ingurgitabat, si bibebat mensuras sine mensura, parum erat, quia non inueniebat crimen, etiam viri fortis nomen accipiebat, tanto nequior, quanto sub poculo inuictior. Laudabantur ista, & dicebatur: Felix est, magnus est, bene est illi, & non solum hoc non putabatur esse peccatum, sed etiam putabatur vel Dei donum, vel certe suauis, blandum, & licitum bonum. Sic peruersa & aduersa corda mortalium felices res humanas putant, cum rectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum, cum theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fundameta virtutum, cum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiae deridentur, cum ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriciones, & necessaria vix habent pauperes, cum Deus qui doctrinæ suæ publicis vocibus contra hoc malum publicum clamat, in Euangelistis suis, ab impiis blasphematur, & tales magistri requiruntur, qui ea ipsa cor-

*Aug. epist. 5
ad Marcellinum.*

porum & animorum dedecora excusent, imò *Vide Theodor. lib. 9. de graeca affect. & Chrysost. in illud 1. ca. Epistola ad Roman. Et mercedem quæ oportuit erroris sui, &c.* tanquam recta defendant. Hæc si Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius. Hæc si impunita dimittat, tunc punit infestius. Cum vero euerit subsidium vitiorum, & copiosas libidines inopes reddit, misericorditer aduersatur. Quid verò de Philosophis dicamus? Certè Plato, & Solon (vnus eorum quos Græci sapientes vocant, cum reuera fati fuerint) alique Philosophi multi, non nominandam turpitudinem, tanquam honestam, & liberos, non seruos decentem, exercere docuerunt: de quibus Paulus epistolæ ad Rom. primo cap. Sed his omiſſis magis miremur Christiã, circa ista cecitate apud quos adulteriũ (quod morte pleæti consueuerat, & lege Moyſi, & lege Gẽtilium) tantum non impunè cõmittitur. quin & scurrilia colloquia cum risu tanquam pulchra re-
Deut. 20. Hiero. in epist. ad Innocen. de muliere septies percussa. Deut. 21. 1. Cor. 5. Mat. 24. creatio excipiuntur: comeſſationes quoque ac ebrietates (pro quibus etiam iuuenes, ab huiusmodi dehortantibus parentibus rebelles lapidari iussit Dominus) cum gloria frequentantur etiam apud rerum publicarum rectores. Quis vero non miretur, in his rebus sacerdotes suam felicitatem collocare, quorum est & sumere & alijs distribuere panem cælestem, cum Christiano prohibeatur, ne cum ebrioso panem prophanum sumat? Nunc completur quod ait Dominus: Si seruus ille malus dixerit in corde suo, Moram facit dominus meus venire, manducet autem & bibat cum ebriosis, & percusserit cõseruos suos, &c. & illud Esaiæ: *Cap. 18.*

Sedentes super iudicium, & reuertentes de bello ad portam, hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt. Sacerdos & Prophetanescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita vt non esset vltra locus. Atque hæc ex honestatis officio necessaria putantur. O deprauati cordis humani cæcitate!

De ignorantia præmiorum & suppliciorum.

CAP. XX.

Ræmii & supplicii sempiterni non minor ignorantia inuasit homines, quàm agèdorum. Animam enim aut crediderunt mori cum corpore: in quorum persona dicit Esaias, Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. & Salomon: Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum? Vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua vtriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. Et rursum: Non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquàm non fuerimus: Aut, in quàm hoc crediderunt, aut suspicati sunt tantum aliquid de futura vita: quomodo multa fabulosa crediderunt, aut si & animam immortalè cognouerunt pauci aliqui Philosophi, stabilem tamè ci beatitudinem in vita æterna non inueniunt. Ad miseriam quippe eam post aliquot se-

Cap. 22.
Eccle. 3.

Sapient. 2.

Aug. de trini.
lib. 14. ca. 19.

Lib. 13. de
trini. ca. 9.

cula redire dixerunt, corpori vero aliquod præmium esse repositum nec suspicati sunt. Quia ^{Li. 4. contra Iulian. cap. 12.} vero miseras huius vitæ pœnas primi peccati esse non cognouerunt, de natura tanquam nouerca cõquesti sunt, vtrique hoc modo Deum ^{Eiusd. lib. cap. 15.} tanquam iniustum accusantes. Qui verò hoc exhorruerunt, in alium errorem inciderunt, vt dicerent nos in superiori vita peccasse. Cùm ergo nihil nouissent de homine, nisi quod in hoc seculo videbant, manifestumque eis esset vniuersa bona & mala præsentis seculi iustis & ^{Aug. in Psal. 31. versiculæ: Gloriamini ois recti &c. Ecclesiaste. 9.} iniustis æqualiter euenire: hinc factum est, vt putarent aut nullum esse Deum, aut iniustum esse, aut non curare res humanas. Vnde & corda eorum impleta sunt malitia, & contemptu in vita sua, sicut ait Sapiens: Qui vero prudentiores fuisse videntur: hoc vnum cupiuerunt, vt memoriam sui, & bonum nomen quàm ^{Sapient. 2.} maximè longum efficerent. Nescierunt, inquit Sapiens, Sacramenta Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum, quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. inuidia autè diaboli mors introiuit in orbem terrarum. imitantur autè illum, qui sunt ex parte illius. Iustorum autem animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, & existimata est afflictio, exitus illorum. & ab itinere iusto abierunt in exterminium, & quod à nobis est iter exterminij: ^{Ibid. cap. 7.} illi autem sunt in pace. & si coram hominibus

tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. & in paucis vexati, in multis bene disponentur.

Non tolli per ignorantiam legis, eius obligationem vel punitionem. CAP. XXI.

Aug. c. 2. li. de gratia. Et lib. arb. et c. 3. Rom. 2.

Psal. 75. 2. Thessal. 1. Sap. 12. Gen. 18.

Vide infra fo. 92. Lib. 2. de pecc. mer. Et remis. cap. 16.

Prosper contra Collato. cap. 20.

Rom. 5. Sic Aug. c. 27. Lib. 2. de imp. Et concup.

Nouuerunt diuina mandata, auferatur eis excusatio quam solent homines habere de ignorantia, sed nec ipsi sine poena erunt, qui legem Dei nesciunt, qui enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt. Et non sine causa dictum est. Effunde iram tuam in gentes quae te non nouerunt. & illud quod ait Apostolus: Cum uenerit in flamma ignis dare vindictam in eos qui ignorant Deum. Ipsum uero qui non debet puniri, condemnare, exterum existimat iustus Deus a sua uirtute. Nulla uindicta, nulla correptio, nullum Dei flagellum debetur nisi peccato, excepto illo qui in flagella paratus est, ut experiretur omnia secundum similitudinem sine peccato, ut esset sanctus sanctorum sacerdos interpellans etiam pro sanctis. Patet igitur culpa, ubi non latet poena, sicut ostendit Apostolus, dicens: Peccatum non imputabatur cum lex non esset, sed ut scias etiam tunc fuisse peccatum, subiecit. Sed regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, conuincens uidelicet ex poena, etiam tunc fuisse peccatum, cum esse non putaretur. Vbi uero peccatum est & poena, ibi etiam lex prohibens & puniens sit necesse est. Neque enim peccatum erit si quid erit si non diuinitas

diuinitus iubeatur ut non sit. Sic autem est lex naturae in humana natura etiam dum ignoratur, sicut in omnibus elementis est praedicatio cultus Dei: quia uidelicet si homo excacatus non esset, & ex seipso & ex alijs creaturis intelligeret legem naturae. In codice scripta permanent edicta, etiam si homo caecus sit ut legere ea non possit. Nec est quod causemur legem naturae ignorantibus non esse promulgatam: quoniam ille excusare non potest ignorantiam edicti qui sibi oculos eruit, ne mandatum conscriptum legeret. Quamuis ergo ignorantes se excusare uideantur, non tamen admittit hanc excusationem, qui scit se fecisse hominem rectum, eique obedientiae dedisse praecipuum, nec nisi eius quo male usus est libero uoluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros manasse peccatum. Ac per hoc, inexcusabilis est omnis peccator, uel reatu originis, uel additamento etiam propriae uoluntatis, siue qui nouit, siue qui ignorat: quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est, in eis autem qui non potuerunt, poena peccati est. Ergo in utriusque non est iusta excusatio, sed iusta damnatio. Porro promulgatio legis naturae quae erat in prima institutione, significata uideretur in prima legis Moysi promulgatione. Sicut enim Deus per semetipsum, sine ulla hominis opera, decem praecipua & uoce propria pronunciauit, & in tabulis digito suo inscripsit: ita & in prima hominis institutione, per omnes creaturas

Lib. 2. de pecc. mer. Et remis. cap. 16.

Aug. epist. 105. ad Sixtū.

Eccle. 7.

Idem concilio. ne 2. in Psal. 32. ad initiū.

Exod. 32.

homini audienti loquebatur mandata sua, & in tabulis cordis eius per spiritum suum ea inscripsit. Sicut vero dum filij Israël relicto Deo vitulum adorarūt, tabulæ ab irato Moyse confractæ fuerunt: ita etiam dum primus parens Deo relicto adhæsit diabolo, cor eius iusto iudicio in varias cupiditates in scelera discissum est, & sic lex de corde deleta. Denique, quem admodum domini pietas instaurauit tabulas, sed non sine Moysi ministerio, qui secundas tabulas & dolauit, & inscripsit: ita post hominis lapsum Deus cordi hominis rursus legem suam clementer inscribit, sed non sine hominis docentis ministerio, & Iesu Christi gratia.

Exod. 34.

Quomodo dicantur quidam esse sine lege.

CAPVT XXII.

Apostolo dicuntur quidam esse sine lege: aut quia legem per Moysen datam non acceperunt, vt dum dicit: Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, aut quia legem naturæ non norunt: vt dum ait, Ego viuebam sine lege aliquando. Hoc modo infans sine omnibus reliquijs legis naturæ esse dicitur, quia nihil nouit, cum tamen reuera ei sint innatæ, sed adhuc consopitæ. In illo enim vtrunque consopitum vacat, & bonum naturale rationis, & malum originale peccati. Sicut ergo in eo est prudentia carnis legi Dei inimica, & (vt vocat Apostolus) peccatum mortuū, siue latēs: ita etiam in eo est mortua lex, ex cuius dissonantia dicitur peruersus, nihil enim peruersum, nisi quod

Romano. 2.

Aug. de spi.
Et lit. cap. 26.

Rom. 7.

Aug. epist.

89. ad Hilarium.

wm. Et cap. 9.

li. contra 2.

epistolas Pe-

lagianorum.

Lib. 2. con-

tra Iuliam. c. 4.

Romano. 7.

videc. 16. lib.

21. de ciui.

Des.

à regula sua dissonat. Sicut in eo est lex peccati, ita est & lex mentis. Sicut enim semen virtutis, virtus est, & semen peccati, peccatum: ita & semen legis, lex est. Porro annis accedentibus, euigilante ratione, simul noscitur mandatum, simul reuiuiscit peccatum: quod aduersus crescentem cum pugnare cœperit, tunc apparebit quoddam in infante latuerit mandatum simul & peccatum: & vt hyperbolicè dicamus, nouoque verbo vtamur ad explicandum sensum. Peccatum, quod priusquàm haberet puer intelligentiam absque peccato erat, per præuicationem mandati incipiet ei esse peccatum. Sciet enim quid sit malum, & nihilominus faciet: talis quippe homo præuaricator est legis.

Aug. epist. 89.

Iam citato lo-
co libri con-
tra Iuliam.Aug. ca. 10.
lib. de gra. &
lib. arbitr.

Quod ignorantia legis non mutet legem, licet minuat peccatum. CAP. XXIII.

Peccata ignorantium legem minora sunt quàm scientium legem, sicut ait dominus, Ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Tanto maiore iniustitia violatur præceptum, quanto faciliore potest obseruatiâ custodiri. Ignoranti deest scientia & bona voluntas: scienti, tantum bona voluntas. Igitur qui sciens peccat, liberiore voluntate peccat

Aug. c. 3. de
gra. & li. ar.
Luc. 12.Ca. 12. lib. 14.
de ciuit. Dei.

Lib. I. ret. c. 15 quam nesciens, quanquam peccatum nescientis sine voluntate non sit, sed voluntate facti, non voluntate peccati: quod tamen factum, peccatum est. Hoc enim sit, quod fieri non debet. Vult speciem mali, non genus. Voluntarie eligit malum in particulari, sed inuitus ut concipitur in genere, ideoque non excusatur in toto. Est ibi voluntas quaedam bona in genere, sed non est bona in particulari, contra qualia oramus: Ab occultis munda me. & Apostolus seipsum iudicare non audebat. Inuariata enim & fixa permanet naturæ lex, quantumcunque ignoretur, quantacunque prauitas hominis fuerit, eadem est lex de non fornicando viro casto & viro impuro: & sic cæteræ naturæ leges eadem sunt scientibus & ignorantibus, iustis & impiis. Nunquam enim sic punit Deus voluntatem malam, ut naturæ perimat dignitatem. Si eadem naturæ dignitas impiis est quæ sanctis, utique idem est utrisque naturalis ordo, eadem ergo & lex, quæ illum ordinem conseruare iubet. In omnibus rebus regula siue mensura immobilis est, ut mensuranda, quæ mutabilia sunt, mensuræ adaptari possint, ne (sicut habet Prouerbum) Lesbya fiat regula, hoc est, non res mensuræ, sed ipsis rebus mensura accommodetur. Ergo & lex naturæ non ad mores hominum curari, seu contra, mores hominum ad legem erigi debent. Ne voluntatem Dei velis torquere ad voluntatem tuam, sed tuam corrige ad voluntatem Dei (ait August.) voluntas Dei sic est quomodo regula, ecce, pu-

*De Genesi ad
liber. am. li. 2.
cap. 23.*

In Psal. 94.

ta, torristi regulam vnde habes corrigi. illa autem integra manet, regula enim est incõmutabilis. Hęc est in hominibus magna & vñtata peruersitas, quia cum debeant viuere ipsi secundum voluntatem Dei, Deum volunt viuere secundum voluntatem suam, vnde dicit. Existimasti iniquè quod ero tui similis, & cum ipsi nolunt corrigi, illum volunt deprauati, rectum non arbitantes quod ille vult, sed quod ipsi volut. *Idem ad ver. Ps. 31. Gloria mini omnes recti, &c.* Duæ voluntates sunt, tua, & Dei, sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem Dei, non voluntas Dei de torqueatur ad tuam. praua est enim tua, regula est illa, ster regula, & quod prauum est ad regulam corrigatur. Sicut ergo prauitas ad Dei voluntatem, quæ ordinem naturalem conseruare iubet, corrigenda est: ita & ignorantia nostra ex lege, quæ, ut ait Sapiens, lux est, illustranda est, non ipsa lux per nostras tenebras obscuranda, aut varianda est.

De reliquis legis naturæ post peccatum relictis.

CAP. XXI III.

Non vsque adeo in anima humana, imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint: vnde merito dici possit etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel sapere. Nam remansit utique id, quod anima hominis nisi rationalis esse non potest. Nec potuit natura humana in omnibus malis suis amittere beatitudinis appetitum. Acquirendæ enim beatitudinis causa faciunt omnes homines quicquid

*De spi. &
li. c. 27.*

*Enchir. c. 25. et
dena. Et gra.
ca. 45.*

*a. An. c. 11. 2.
m. 11. 32.*

b. Idem cap. 49. li. de nat. et grat. Lib. 22. de civ. Dei. c. 30 vel boni faciunt vel mali. *b* Quis enim villo modo velle esse possit infelix, etiam si aliud vult ubi eum & nolentem infelicitas consequatur? Nam peccando nec pietatem nec felicitatem tenuimus, voluntatem verò felicitatis nec perditam felicitate perdidimus. Similiter *d* nemo est qui gaudere nolit, sicut & nemo est qui pacem habere nolit. Et *e* usque adeo eadem natura refugit falsitatem, & quantum potest deuitat errorem, ut falli nolint etiam quicumque amant fallere. Quantum quoque ametur nosse vel hinc intelligi potest, quod lamentari quisque sana mente mauult quam lætari in amentia. Ex hoc autem veritatis & beatitudinis appetitu, nouit consequenter, bonum & conueniens ad veritatis & felicitatis affectionem esse agendum, malumque vitandum, deteriora melioribus subdenda, melius esse æternum temporali, inniolabile violabili, non corruptionem, sed incorruptionem diligendā. Quicquid verò ab alio pati non vult, ideo pati non vult quia malum iudicat. quod sibi ab alio fieri exigit, ideo exigit quia bonum iudicat. Vnde manifestum est homini, hoc alteri homini non faciendum, quod ipse pati non vult, & id alteri præstandum, quod sibi fieri postulat. Hanc legem scriptam in cordibus hominum nec ipsa delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? nec copiosus adiectum inopia? Nullus est qui facit alteri iniuriā, nisi qui sibi fieri nolit. Et in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum

An. li. 2. de lib. arbit. cap. 17.

An. initio enarrationis Psal. 57.

An. confes. lib. 2. cap. 4. Idem in psal. 117. v. 25.

id quod facit non vult pati. Iudicat etiam homo, pœna aliqua dignum esse, quod malè agitur: quod verò bene, præmio aliquo ac laude. Ideoque sicut ille qui bene agit, naturaliter gaudet: ita & qui malè agit, naturaliter meruit remorsumque conscientia patitur. Vnde dicitur *Prosp. in fine ca. 11. li. 1. de vita contemp. Iuuenal. Satyra. 13. Hiero. ad Agla. siam in q. 3. Gen. 4.* solet, Conscientia mille testes: &, Se iudice nemo nocens absolvitur. Ex hoc naturæ instinctu cognouit Cain peccatum suum, dicens: Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear. & Adam & Eua post lapsum cognouerunt peccatum suum. Pharaō quoque antequam lex daretur per Moysen sua crimina confitetur, dicens, Dominus iustus, ego autem & populus meus, impii. *Exo. 9.*

Quid agat homo ex legis natura reliquus.

CAP. XXV.

X lege naturæ adhuc reliqua quorūdam impiorum, nec Deum verum veraciter iusteque colentium, quædam facta prodiisse nouimus, legimus, vel audiuimus, quæ secundum iustitiæ regulam, non solum vituperare non possumus, verum etiam meritò recteque laudamus, quamquam si discutiatur quo fine fiant, vix inueniuntur quæ iustitiæ debitam laudem defensionemve mereantur. Et si enim naturaliter quæ legis sunt utcumque fecerunt, scriptum habentes in cordibus opus legis hæcenus, ut aliis non facerēt, quod perpeti nollent: hoc tamen peccauerunt, quòd homines sine fide non ad eum finem ista opera retulerunt ad quem referre debuerunt.

Contra Iulian. lib. 4. cap. 3.

Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur non quia iste bonus, sed quia ille magis malus, & minus impius quàm Catilina Frabricius, nõ veras virtutes habendo, sed à veris virtutibus non plurimū deuiando. *a* Ex his naturæ à Deo conditæ reliquiu, intelligit etiam homo, mores ciuitatum concordiamque populorum nõ posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia & peccatis pœnæ decernerentur. Ideoque ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio multa sanxerunt. *b* Attende vniuersum orbem terrarum ordinatum in ipsa humana repub. quibus administrationibus, quibus ordinibus potestatum, conditionibus ciuitatum, legibus, moribus, artibus. Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiosa esset, sed extincta natura.

Ex lege natura salutem æternam non esse.

CAP. XXVI.

Nest igitur hominibus vis illa naturæ, qua legitimum aliquid anima rationalis & sentit, & facit, sed pietas, quæ in aliam vitam transfert beatam & æternam, legem habet immaculatã, conuertentem animas vt ex illo lumine renoventur, fiatque in eis quod dicitur. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Vnde & auersi obsolescere meruerunt, renouari autem nisi gratia Christiana, hoc est, nisi mediatoris intercessionem non possunt. Vnus enim deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, qui dedit semetipsum redemptio-

a Prosper cõtra Collato. cap. 22.
b Aug. tra. 8. in Ioan. vi. de medium cap. 24. li. 22. de ciuit. Dei.
Prosper loco iam citato.

Aug. de spi. & his. cap. 27

Psal. 4.

1. Ti. 2.

nem pro omnibus. Vnde sicut eis qui volentes in lege iustificari à gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus: Si ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, sic & de his qui gratiam quam commendat & præcipit fides Christi putat esse naturam, verissime dicitur. Si ex natura iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hic enim erat lex, & nõ iustificabat. Iam hic erat & natura, & non iustificabat. Ideò Christus non gratis mortuus est, vt & lex per illum impleretur, qui dixit: Non veni soluere legem, sed adimplere, & natura per Adam perditã, per illum repararetur, qui dixit venisse se quare & saluare quod perierat: in quem venturum antiqui etiam Patres crediderunt, qui diligebant Deum.

* Nemo etenim nemo est qui non cum vulnere primi, Sit patris genitus quo vulnere mens prius intus Percussa est, quam membra foris, cum mente receptum est.

Quod regione poli discicta superbia suasisit.

Sic animus, cui lumen erat de lumine summo,

Arbitrium inuoluit tenelvis, & luce relicta

Consilio legit tetra nigrescere noctis.

Nec iam captiuos oculos extollere in altum

Sponte potest: quoniam hoc etiam, spoliante tyranno,

Perdidit, vt quanto iaceat sub vulnere norit.

Si quid enim de principis scilicibus illi

Et vita exilii superest prudenter agenda,

Hoc sanam, & quo nil fuerit sublimius in se

Credit, amatque suum mundi sapientia sensum,

Innumera: si se clarã mirata per artes.

Idem c. 13. li. de gratia lib. arbit. Et can. 21. concil. Arausic. Item c. 3. lib. 4. cõtra Iul. Galat. 2.

Mat. 7. Luc. 15.

Videatur

Aug. ca. 26. lib. 1. de gratia Christi. Prosper in carm. de ingratia sub finem.

Quod coniecturis sublimibus abdita quarit,
 Quod meminit recte, sapit acriter, aestimat apte,
 Quod studium fandi excoluit, quod legibus vrbes
 Instituit, morésque feros ratione recidit.

Vt poëna metus officio certarit amoris,
 Tam cum exercetur numeris ad sidera cæli
 Per cursus noscenda suos, & scire videtur
 Effectus solis varios, Lunaque labores.

Quam speciosa sibi est? & quam vane scit in ipsis?
 Qua licet ex primo natura habeantur honore.
 Non tamen ad veram possunt perducere vitam.
 Denique ab his præceps in multas religiones
 Decidit, & factis hæsit factore relicto.

Omnes adultos, antequam ad Christum veniant,
 natura legem præuaticari.

CAP. XXVII.

Aug. de ciuit.
 Dei li. 5. c. 12

ET si pauci quidam ignorantium Deum
 ita fuerint gloriæ auidi, vt huius vnius
 ingenti cupiditate ceteras cupiditates
 presserint, ideoque à magnis, apud alios con-
 fueris, iniuriis proximorum opere externo ab-
 stinentes a vtunque non fecerint, quod pati
 nollent, b hi ipsi tamen & omnes alii iam ra-
 tione vtentes peccatores, huiusque legis, Quod
 tibi fieri non vis, alteri ne feceris, præuaticato-
 res fuerunt. c Qui enim nondum iustitiam pro-
 pter Deum & propter ipsam iustitiam diligit,
 sed eam sibi vult ad conquirendum terrena ser-
 uire, vbi viderit ex alia parte ipsam, ex alia cō-
 modum temporale, trahitur pondere tempo-
 ralis cupiditatis, & relinquit iustitiam: quam
 propterea tenere conabatur, vt haberet illud

a Idem ad
 medium cap.
 3. lib. 4. con-
 tra Iulian.
 b Idem ad il-
 lud Ps. 118.
 Præuaticato-
 res reputantur.
 c Aug. in 5. c.
 epist. ad Gal.

quod se nunc videt amittere si illam tenu-
 erit. Qui verò inter Gentiles iustitiam non
 propter terrena commoda, sed propter ius-
 titiam, sectandam esse sciuerunt, id nihilo-
 minus non fecerunt. Non potest enim scientia
 ex naturæ opibus residua, sui perceptione præ-
 stare, vt quod faciendum nouerimus, etiam fa-
 cere diligamus, & si homo excellentissimis ar-
 tibus & cunctis mortalium polleat disciplinis,
 iustificari ex se non potest, qui bonis suis malè
 vitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis,
 immunditiæque conuincitur, & vnde se defen-
 di existimat, accusatur. Quanquam autem tan-
 ta vis sit probitatis & castitatis, vt omnis vel
 penè omnis eius laude moueatur humana na-
 tura, nec vsque adeò sit turpitudine vitiosa, vt
 totum amittat sensum honestatis: amor tamen
 vitiorym efficit, vt frequentissimè innatam sibi
 honestatem homo non consideret, & ita pau-
 latim praua consuetudine obscurantur, & tan-
 tum non extinguuntur reliquiæ legis naturæ:
 adeò vt incipiat iam iustū videri id, quod ei
 qui plus potest magis prodest, quod principium
 contrarium est illi, Quod tibi non vis fieri,
 alteri ne facias. Ex illo principio tyrannides,
 publicè priuatim fraudes inualescunt: sicut ex
 hoc, defensio ciuitatum & familiarum. Simili-
 ter ipsam conscientiam, & innatum remor-
 sum, iuxta illud quod in Proverbijis scriptum
 est: Impius cum venerit in profundum pecca-
 torum, contemnit, cernimus præcipitari apud
 quosdam & suum locum amittere, qui ne pu-

Prosper con-
 tra Collato-
 rem c. 22.

Aug. de ciuit.
 Dei li. 2. c. 26

Idem in in-
 itio
 enar. Psal. 57

Idem c. 21. l.
 19. de ciui-
 Dei.

Hiero. in 1.
 capus Ezech.

Prover. 18.

Hieremi. 3.
Romano. 5.
Romanorū 7
 dorem quidem & verecundiam habent in delictis, & merentur audire: facies meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Quemadmodum igitur de lege Moyſi scriptum est: Lex subintravit ut abundaret delictum: ita de reliquijs legis naturæ scriptum est: Ego vivebam sine lege aliquando, ac ubi venit mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum, accepta occasione per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

Natura legem gratia Christi accedente, operari opera sancta. CAP. XXVIII.

Sicut scientia legis Moyſi in eo quem Spiritus Christi dirigit efficax est ad omne bonum (ut magis patebit infra) ita & lex naturæ quæ adhuc reliqua est in homine, operante Christo hominem eò perducit, ut etiam particulatim quid agendum sit noscat, & hoc opere præster. Hoc enim agit Spiritus gratiæ ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instauret in nobis. Vitium quippe, contra naturam est, quod vitioque sanat gratia, propter quam Deo dicitur: Miserere mei, sana animam meam, quoniam peccaui tibi. Proinde naturaliter homines quæ legis sunt faciunt. Qui enim hoc non faciunt, vitiose facit quo vitio lex Dei deleta est de cordibus ac per hoc, vitio sanato cum illic scribitur, sunt quæ legis sunt naturaliter: non quod per naturam negetur gratia, sed potius, per gratiã

Aug. cap. 27.
lib. de spi. 27.
lit.
Et Prosp. lib.
Sent.
Sent. 258.

Psalmo. 40.
Romano. 2.

reparetur natura. Simul autem & hoc dicendum, quod naturalem illam iudicandi vim nobis inſeuit, ac fecit nil indignam doctrinæ, qui nos condidit Deus, Nemo enim est qui doceat colorum aut schematum aspectus internoscere, aut inter strepitum aut vocem, vel inter ea quæ malè & quæ bene olent, siue inter saporum aut alterius succi gustus, vel inter mollia & dura, aut inter calentia & frigida discernere. Neque mentem sanè quisquam docebit sese illis applicare quæ sunt intelligibilia. Et quemadmodum ipsi sensus, si quid illis acciderit incommodi, cura tantum opus habent, & propriam facillè operationem adimplent: ita & mens carni alligata, & illius impleta phantasiis, fide opus habet, & recta vitæ conuersatione, quæ pedes ipsius instar cerui componunt & instituunt, ipsamque in sublimibus constituunt. Naturales sunt virtutes, & naturaliter & æquè in omnibus insunt, & si non omnes æquè oporemur ea quæ sunt naturæ. Nam ex eo quod secundum naturam, in id quod præter naturam per transgressionem lapsi sumus. Verùm Dominus ex eo quod præter naturam, ad id quod secundum naturam nos reparauit. Hoc enim est secundum imaginem, & secundum similitudinem. Et exercitatio, & huiusmodi labores: non ad acquirendam virtutem, quæ forinsecus sit inducenda, excogitari sunt, sed ad inductam & præter naturam prauitatem expellendam. Quemadmodum & ferri rubiginem non naturalem existentem, sed

Basil in fine
epist. 141. ad
Cæsariem.

Damasc. ea.
14. lib. 3. de
ortho. fid.

Videatur Leo
ser. 1. de reu-
nitio 10 mensis
ser. 4. de
nati. Do.

ex negligentia contractam, per laborem detergentes, naturalem ferri splendorem nitescere facimus. Porro quāto magis quisque ad agendam vitam regulis & luminibus virtutum in natura relictis vititur, & secundum hæc agit vitam, tanto magis vivit facitque sapienter.

Reliquias legis naturæ non esse impijs semina virtutum. CAPVT XXIX.

Semen virtutis.

Sed est homini semen siue origo virtutis, quod omnibus quæ in homine sunt expensis, ferax est nihilominus boni operis, sicut bona opera semen sunt vitæ æternæ. Qui seminat, ait Apostolus, in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. & Ioannes novitatem ex spiritu Dei conceptam, per quam quis ex Deo nascitur, semē Dei appellat: Qui, inquit, natus est ex Deo non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet. & Christus filios regni appellat semen suum, id est, à se seminatos. Cùm igitur ante Christi gratiam vitia homini dominantur, quæ suffocant Dei verbum, cum quibus virtutes habitare non possunt, vsque adeo vt propterea appellentur omnes nequam zizania seminata à diabolo & nata ex diabolo: & cùm ipsa prauitas occasione accepta per reliquias legis naturæ longè fiat maior: clarissimè patet, has legis naturæ reliquias non esse homini ante gratiam semina virtutum: sicut scortatori diuitiæ non sunt principia bonæ vitæ, nec gladius furiosæ vitæ custodia est. Lex igitur naturæ impijs iram operari dicenda est, non vitam, sicut de lege

*Gala. 6.
Aug. c. 7. lib.
2. de pec. me.
O. remiss.
1. Ioan. 3.
Mat. 13.*

*Prosper contra Col. c. 27.
Ibidem.*

Rom. 7.

Simile.

Rem. 4.

Moyſi dicit Apostolus. Similiter non est dicendum, quod propter has reliquias legis naturæ, in homine remanserit lumen deculque virtutum: cùm maiora dedecora atque tenebras occasione legis naturæ adducat peccatum. Inerant homini quidem ante peccatum virtutum semina beneficio creatoris inserta, sed præuicatione primi parentis euerſa sunt, nec haberi queunt nisi eo restituyente qui dederat. successerunt vero in tota natura humana pro virtutum seminibus omnium vitiorum venena.

Prosper contra Collato c. 27.

*Idem ca. 19
contra eundem*

Quomodo reliquias legis naturæ rectè dicantur semina virtutum. CAP. XXX.

SI autem semen virtutis appellemus verbum Dei, siue quicquid secundum naturam suam consideratam hominem ad virtutem adducit (quomodo appellat Christus semen suum in parabola de quadruplici genere auditorum) in omnibus elementis habemus virtutum principia, cùm nihil clament aliud quàm Deo esse seruiendum. Evidentius autem virtutum semina habemus in legis naturæ reliquijs cordibus nostris inscriptis: per quas in conscientia cuiuslibet animæ, quantumcunque peruersæ, quæ tamē vllomodo ratiocinari potest, loquitur Deus. quod Dei verbum etsi generatim fiat, principium tamen est, ex quo, Christi spiritu operante, procedit fides, procedit dilectio Dei, qui enim Deo credit, aut Deum diligit: ideo hoc agit, quia bonum est, quia suum cuique reddere oportet, quia Deo debitum est. Ad omnia, ait

Luc. 8.

Aug. li. 2. de ser. domini in monte. c. 15.

*In regulis
suis disp. c.
Videatur eti-
am ho. 9.
benameron.*

Basilii, quæ descripta nobis à Deo præcepta sunt consequenda, naturales etiam ab ipso facultates accepimus. Cum igitur præceptum nobis sit, vt charitatem in Deum habeamus, in ipso confestim ortus nostri initio, vim quandam nanciscimur, per quam nostræ sponte ad ipsum diligendum impellimur. Nam & rerum pulchrarum natura appetentes sumus, & item sponte nostra quicquid necessitudine aliqua, propinquitæque coniunctum nobis est, diligere, & ijs, quicunque de nobis bene meriti sunt, charitatē omnē præstare consueuimus sine præiua doctrina. Verum quid est quæso pulchritudine diuina admirabilius? quis nobis coniunctior quàm is qui nos creauit? quis plura beneficia nobis præstitit quàm Deus? Quam igitur post peccatum, non sine Christi gratia, magnoque labore assequantur homines amorem honesti ac probitatis, & malitiæ totius detestationem: tamen nobis non arduum adeo sit & difficile amorem recuperasse iustitiæ, modò id ardenti affectu expetamus, simul & odium iniquitatis. Omnem enim ad vtriusque consequutionem, Deus impartiuit vtiliter potentiã animæ rationali, vt amandi, ita & habendi odio: vt præduce ratione directi virtutē quidē amemus, odio verò habeamus iniquitatē. Creando enim Deus vniquique semē sapiētiae, id est, pietatis, atque intelligendi radices inserit. Et hoc modo rationale efficit creaturã naturæ suæ participem faciens, & ineffabilis sui splendoris quasi lucidos vapores, eo modo quem

*Sic August.
ad illud Psal.
144. Et vir-
tutem tuam
annuntiabit.
Basil. homil.
in Psal. 44.
ad illud, Di-
lexisti iusti-
tiam. Vide
eundem ad
extremum ho-
milie ad hoc,
constituit eos
principes etc.
Hieron. in
eundē locum.*

*Cyrl. in illud
primi Ioanis.
Qui illuminat
omnem homi-
nem, etc.
A. 11. se. 38. de*

do quē solus nouit, in mentem hominis immit-
tens, propterea noster pater Adam nō tempo-
re (quemadmodum nos) prudentiam didicit,
sed statim à sui creatione perfectè sapiens fuit,
sed statim à sui creatione perfectè sapiens fuit,
datum sibi diuinitus lumen adhuc conseruans,
naturæque dignitatem integram retinēs. Per-
spicuum est, b inquit Hier. natura omnibus
Dei inesse notitiã, nec quemquam sine Chri-
sto nasci & non habere semina in se sapientiæ
& iustitiæ, reliquarumque virtutū. Vnde multi
absque fide & euangelio Christi, vel sapienter
faciunt aliqua vel sanctè, vt parentibus obse-
quantur, vt inopi manum porrigant, non op-
primant vicinos, nō aliena diripiant, magis que
iudicio dei obnoxij fiant, quòd habentes in se
principia virtutum & Dei semina, nō credunt
in eo sine quo esse non possunt. Ideòque cum
in Christum non credant, frustra se fortes &
sapientes, temperantes vel iustos esse putant.
nullus enim absque Christo viuít: sine quo om-
nis virtus in vitio est. Quemadmodum verò
dicuntur semina virtutum relictã in homine
post peccatum: ita dicitur homo nosse regulas
luminã que virtutum: quia videlicet lex naturæ
generalia quædam præcepta de veris virtuti-
bus præscribit: quanquam in particulari nesciat
homo in quo vera virtus sita sit. Nō enim
absurdè virtus definita est ab eis qui dixerunt:
Virtus est animi habitus, naturæ, modo, atque
rationi consentaneus. Verum dixerunt: sed
quid sit consentaneum liberandæ ac beatifi-
candæ naturæ mortalium nescierunt. Neque

*verbis do-
mum. voluit
Deus omni
anima in semē
nare in vitam
reluctus, in-
tia sapientiæ.
b In illud 1.
ad Gal. Vt
reuelaret fi-
lum suum,
etc.*

*Idem in cap.
3. eiusdem
epist. ad hoc:
Iustus ex fi-
de viuít.*

*Aug. capit.
10. lib. 2. de
libe. arb.*

*Aug. c. 3. li.
4. contra Iu-
lia.*

enim omnes homines naturali instinctu immortales & beati esse vellemus, nisi esse possemus. Sed hoc summū bonum præstari hominibus non potest, nisi per Christum, & hunc crucifixum, cuius morte mors vincitur, cuius vulneribus natura nostra sanatur. Ideoque iustus ex fide Christi vivit. Atque in eo omni modo lex naturæ semen virtutum appellanda est. Iubente domino Deo nostro germinat anima nostra opera misericordiæ, secundum genus diligens proximum in subsidiis necessitatum carnalium, habēs in se semen secundū similitudinem: quoniam ex nostra infirmitate compatimur ad subueniendum indigentibus, similiter opitulantes quemadmodum nobis vellemus opem ferri, si eo modo indigeremus.

Hactenus de lege naturæ & eius abolitione: nunc de eius reparatione dicendum.

De necessitate legis diuinæ.

CAP. XXXI.

Soluit naturalem legē Adam, qui voluit sibi arrogare quod non acceperat, ut esset sicut creator & conditor suus, & diuinum honorē affectaret. Itaque per inobediētiam offensam traxit, & culpam incidit ex insolentia, qui si nō rupisset imperium, & obediens fuisset mandatis caelestibus, prærogatiuam naturæ atque ingenitæ sibi innocentia hæredibus propriis referuasset. Ergo quia per inobediētiam prærogatiua naturalis legis corrupta atque interdicta est: ideo

scriptū legis existimatum est necessariū, ut vel partē haberet qui vniuersum amiserat: & cui perierat quod nascendo assumpserat, discendo saltem cognosceret & custodiret. Ne ergo homines sibi aliquid defuisse quereretur, scriptum est & in tabulis, & quod amissum erat, & illud etiam exiguum, quod homines in cordibus suis non legebant. Non enim & scriptum non habebant, sed legere volebant. Oppositum est oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur: & quasi forinsecus admota voce Dei, ad interiora sua compulsus est homo, dicente scriptura: In cogitationibus impij, interrogatio erit. Vbi interrogatio ibi lex, Sed quia homines appetētes ea quæ foris sunt etiam à seipsis exules facti sunt, data est etiam conscripta lex, non quia in cordibus scripta nō erat, sed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui vbique est comprehendēris, & ad reipsum intrō reuocaris. Propterea scripta lex *Esa. 46.* quid clamat de eis qui deseruerūt legem scriptam in cordibus: Redite præuaricatores ad cor. *Deut. 5.*

Quod congruo tempore Iudæis data sit lex.

CAPVT XXXII.

Vsque ad Moyse tempora relictus est homo in tenebris suis: & tunc solis Iudæis, ex quibus nasciturus erat Christus, data est iterum lex naturæ: ut ex lege accepta, & ex aliorū horrenda ignorantia, disceret homo in quantis tenebris antea fuerat versatus: quod agnoscens David, extollit misericordiam Iudæis præstitam: Qui *Psal. 147.*

*Abac. 2.**Aug. lib. 13.
Confes. ca. 17**Aug. initio
enar. Ps. 57.**Sapient. I.**Ambros. epi.
7 l. ad Iren.*

soluit naturalem legē Adam, qui voluit sibi arrogare quod non acceperat, ut esset sicut creator & conditor suus, & diuinum honorē affectaret. Itaque per inobediētiam offensam traxit, & culpam incidit ex insolentia, qui si nō rupisset imperium, & obediens fuisset mandatis caelestibus, prærogatiuam naturæ atque ingenitæ sibi innocentia hæredibus propriis referuasset. Ergo quia per inobediētiam prærogatiua naturalis legis corrupta atque interdicta est: ideo



vsque ad Moyse tempora relictus est homo in tenebris suis: & tunc solis Iudæis, ex quibus nasciturus erat Christus, data est iterum lex naturæ: ut ex lege accepta, & ex aliorū horrenda ignorantia, disceret homo in quantis tenebris antea fuerat versatus: quod agnoscens David, extollit misericordiam Iudæis præstitam: Qui *Psal. 147.*

annunciat, inquit, verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis. Tam diu homo in ignorantiam relictus est, solique Iudæi demum illustrati sunt, vt disceret homo nõ nisi Dei misericordia agnosci legem eius: sicut ait Propheta Dominus illuminat cecos, & Nehemias gratias agens pro Iudæis: Spiritum tuum bonum dedisti eis qui doceret eos. Si statim à lapsu legem eis dedisset, vel omnibus gentibus tradidisset, facillè superbus homo sibi arrogasset legis Dei notitiam, tanquam ipse sibi eam parasset, aut suis meritis eam obtinuisset. Ea enim vel quibus nunquam caruimus, vel quæ cum omnibus habemus communia: non ex gratia accepta, sed aut ex viribus nostris, aut ex meritis nostris reputare solemus. Vnde Moyse, vt gratiæ dei esse ostenderet notitiam legis: Memento, ait, dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi, quando diuidebat Altissimus gentes: quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Pars autè domini, populus eius: Iacob funiculus hereditatis eius. Inuenit eum in terra deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis circumduxit eum & docuit. Tanto verò tẽpore ante Christi aduentum data fuit lex: vt homo cognita lege & prauaricata, disceret se non solum ignorantem esse, sed & prauum, qui propter suã

Psal. 145.

2. Esd. 9.

Deut. 32.

prauitatem etiam cognitam legem seruare nõ valeret.

Cur ab occiso agno paschali quinquagesimo die data sit lex. CAP. XXXIII.

A Decimo quarto a die primi mensis (quo agnus Paschalis ad vesperam occisus est) computatis septendecim diebus primi mensis, & triginta diebus secundi mensis, & tribus tertij mensis (cuius tertio die lex promulgata est, digito Dei conscripta in duabus tabulis lapideis) inueniuntur vsque ad datam legem quinquaginta dies: Vt nobis significaretur, quod merito occisi agni immaculati Christi lex de diligendo Deo & proximo scriberetur per Spiritum sanctum in cordibus fidelium quinquagesimo die, non quidem à morte Christi, sed à resurrectione eius: in qua secundus Adam totus nouus & præparatus ad nos regenerandos & penitus innouandos apparuit, in cuius figuram post ingressum populi in terrã promissam celebrabatur quinquagesimus dies, non ab occiso agno, sed ab oblato manipulo primitiarum, qui in figuram primogeniti mortuorum Christi offerebatur posttridie sabbati in diebus azimorum, hoc est, primo die hebdomadæ (quem nos Dominicum vocamus) occurrente in hebdomada Paschali, & ita festum Penthecostes semper occurrebat die Dominico, erat enim primus dies hebdomadæ octauæ, sicut annus iubileus erat primus annus octauæ hebdomadæ annorum. Vnde etiam festum Penthecostes festum hebdomadæ iij

Ex Aug. q. 70. quest. 19. Exod. c. 16. epist. eius. 119. Hiero. ad Fabiol. mansio. 12. Exod. 19.

Act. 2.

Leui. 23. Aug. c. 43. lib. 16. de ci. Dei videtur habere quod à morte comput. Et c. 16. Epist. 119. Prosper li. 2. de voc. gent. cap. 16. Iychnius in Leuit. lib. 6. in cap. 23. Leui 23.

darum appellabatur: in quo offerebatur sacrificium nouum domino ex omnibus habitaculis filiorum Israel, duo panes primitiarum, utique ad designandum primitias spiritus, siue inchoatam nouitatem, quam in hac uita ex Christi passione & resurrectione accipimus, Spiritus sancto primum in die Penth. in ecclesiam effuso, sicut in Paschate perfecta atque integra nouitas mentis & corporis nobis ex Christi passione & resurrectione, futura designatur.

*Quod lex data Moysi contineat omnia præcepta
suis natura.* CAPVT XXXIIII.

Nulla sunt in euangelio, ad pietatem & ad bonos mores spectantia tam ardua præcepta, quin & eadē data sunt in lege Moysi. Nam & illa dicit: Non concupisces uxorem aut rem proximi sui, ex quibus mandatis satis intelligitur, omnē concupiscentiæ operum prohibitorū à Deo esse prohibitam. Quod uero Dominus in Euangelio dicit: Non ueni soluere legem, sed adimplere, non sic intelligendum est, quasi semiplena lex uerbis domini integraretur, sed ut quod litera iubente propter superbiorum præsumptionem impleri non poterat, suadere gratia propter humilium confessionem impletetur, opere factorum, non adiectio uerborum. Sic Christus, ubi quibusdam antiquis sententiis propositis, adiunxit. Ego autem dico uobis: non legem quæ per Moysen data est auxit, sed potius commendauit præcepta legis Moysi, ut quicquid ex per-

*Aug. contr
Faust. lib. 9.
Cap. 23.
Exod. 20.*

*Mat. 5.
Idem c. 27.
eius. lib.*

*Idem eius.
lib. ap. 26.
Mat. 5.*

sona sua insuper loqueretur, contra falsam Phariseorum aut insufficientem doctrinam, & ad declarandam legis Moysi expositionem ualeret. Quia enim non intelligebat homicidium nisi peremptionem corporis humani, per quam uita priuaretur: aperuit Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari, unde & Ioannes dicit: Qui odit fratrem suum, homicida est. Et quoniam putabant tantummodo corporalem cum femina illicitam commixtionem uocari meretriciam, demonstrauit Magister, etiam talem concupiscentiam nihil esse aliud, & ita in cæteris quæ dominus in sermone illo prolixo mandauit, rem se habere infra patebit. Quia autem clarius & expressius etiam ipsis carnalibus quædam præcepta à Christo proponuntur quam à Moysē, cautius & moderatius dicitur, penè nulla præcepta quam nulla esse in nouo testamento, quæ non sint in ueteri.

*Eiusdem lib.
c. 23.*

1. Ioan. 3.

*Idem 1. retr.
cap. 22.*

Quod lex Moysi contineat promissa & supplicia terrena. CAP. XXXV.

Romissa fuit homini in prima institutione, si obediens permāisset, & æterna felicitas in societate angelorum & simul corporis & animæ in hoc tempore beatitudo. Sed ipse relicto Deo, æternis temporalia, spiritualibus bonis corporalia, societati sanctorum Sathanæ consortium preposuit: & nimis querendo huius temporis felicitatem, utramque pariter tam temporalem quam æternam perdidit. Ut igitur ad pristinam felicitatem

reduceretur, debuit iustus contemptis temporalibus & corporalibus bonis, quibus inordinatè inhæsit, æterna atque spiritalia amplecti. Verùm quia homo carnalibus affectibus implicatus nisi temporalia desiderare non nouerat, persuadendum illi prius fuit, quòd etiam ista terrena Deus dat homini, vt etiam in ipsis infimis rebus quodammodo Deum diligere aduoluerent carnales, & tandem ad spiritalium Dei dilectionem adducti, etiam ipsa terrena pro eo contemnerent. Misericorditer igitur carnali populo Israel promisit Deus diuitias, gloriam, & fœlicitatem terrenam si seruaret sua mandata, misericorditerque minatus est omnia contraria si non seruaret mandata sua: sicuti est videre *Leui. 26. & Deu. 38.*

Legem Moysi etiam æterna promittere & comminari. CAP. XXXVI.

Rem. 6. & 5. **A**T quia reuera stipendium peccati est amor, non tantùm temporalis, sed & æterna: Deus per Moysen, tanquam perfectus legislator sicut peccatum prohibuit, ita & æternam mortem comminatus est. Maledictus, iniquus, qui non permanserit in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit, quem locum pertractans Apostolus: Christus inquit, nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Cùm Christiani non magis quàm alij impij ex temporalibus malis eripiantur, manifestum est, secundum Apostoli interpretationem Moysen minatum esse æternam maledictionem. Huc pertinet,

Deuter. 27.

Gala. 3.

Gen. 17.

quòd incircuncisus, & non alperius aqua lustrationis, & non celebrans Phasè, & comedens sanguinem, & Prophetam similem Moysi hoc est, Christum, non audiens: in lege dicitur perituri de populo suo obfirmate Deo vultore faciem contra eos: quemadmodum in euangelio dicitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: &, Si non lauero te, non habebis partem mecum: & Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. & Qui incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Quod enim in lege dicitur: Peribit de populo suo, hoc in Euangelio dicitur: Non potest introire in regnum Dei, Non videbit vitam. Quod in lege dicitur: Ego vltor existam, Obfirmabo faciem meam contra hominem illum, in Euangelio dicitur: Ira Dei manet super eum. Sed Prophetæ manifestius de æterno supplicio sunt locuti, quàm ipse Moyses. Dauid inquit. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inneniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui. Dominus in ira sua conturbabit eos, & denorabit eos ignis. & iterum: Intereant in seculum seculi, item Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

Similiter, quia sola terrena bona non sunt præmium iustitiæ, siue finis propter quem iuste agendum est, quum omni terrena fœlici-

Numer. 19.
Numer. 9.
Leu. 7.
Exod. 20.
Deut. 18.
Ioan. 3.
Ioan. 14.
Ioan. 6.
Vide Aug. lib. 16. de Ci. Dei cap. 27.
de nup. con. li. 2. c. 11.
lib. de pecca. ori. c. 30.
com tra Iulian. lib. 5. cap. 9.
Ioan. 3.
Aug. contra Iulian. lib. 2. cap. 6.


Psal. 20.

Psal. 91.

Ca. 76.

2. Cor. 6. filios novi testamenti pertinere ostendit in posteriore epistola ad Corinthios: Vos inquit, estis templum Dei viui, sicut dicit dominus:
Zen. 26. Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus, propter quod exite de medio illorum, & separamini, dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos.
Isa. 52. & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens. Has ergo habentes promissiones, Charissimi, mundenus nos ab omni inquinamento spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

Cur raro spiritalia & eterna promiserit lex Moysi, & plus minus quam promissis egerit. CAP. XXXVII.

 Bscure & raro spiritalia bona atque eterna promisit lex Moysi: quia nondum diulgata atque propalata gratia Christi, paucissimi spirituales erant.

Aug. contra Fauf. lib. 4. c. 2. Maxima verò turba caducis bonis inhiabat, alia bona nec cognoscens nec desiderans. Et ipsi pauci spirituales in omnibus illis terrenis premiis caelestia significari intelligebant: sicut Apost. de Patriarchis loquens, testatur: Iuxta fidem, inquires, defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à lōgè eas aspicientes & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt: significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent de qua exie-

Heb. 11.


runt: habebant utique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, id est, caelestem. Sic tēpore illo maxime prædicabatur, ut crassissima quæ que peccata, velut idololatriam, adulterium, & similia vitaret vulgus: rariùs autem, ut studerent omnes latentes in corde prauas concupiscētiās euellere. Atque hac eadem de causa, quia ferè omnes carnales erant plus minus quam promissis tunc temporis agebantur. Carnalibus enim terror præcipue utilis est temporalisque vindicta infirmos animos terret, ut enutritos sub disciplina erudiat, & à sempiternis atque ineffabilibus suppliciis possit auertere, quia plus timent carnales: quod in præsentem Deus vindicat, quam illud quod futurum minatur. Vnde & lex Moysi cum horrendo populi terrore data est.

Aug. contra Adimant. sum Manich. discipul. c. 17.

Exod. 19.

Tempore gratiæ reuelatæ promissiones & minus varius esse temporales.

CAP. XXXVIII.

 Ex quo Spiritus sanctus cum magna dulcedinis consolatione de caelo missus est: maxime Dei bonitas commendatur, & quia spirituales per omnes gentes multiplicati sunt, valde expressè ac frequenter caelestia promissa inculcantur. Ad quam manifestationem pertinet nomen regni caelorum tam crebrò nominatum à Domino: quod in illis libris veteribus non inuenitur. Testimoniis quidem vitæ æternæ &

Aug. contra Fauf. lib. 19. cap. 31.

resurrectionis mortuorum abundat verus scriptura: sed hoc nomen, Regnum caelorum, proprie pertinet ad revelationem novi testamenti ab eo primum nominatum, qui palam demonstravit agnum qui tollit peccata mundi. Ita quoque, frequenter & admodum expresse terribile illud iudicium, ignis aeternus, tenebrae exteriores, fletus & stridor dentium, societas diaboli impiis preparata, hoc tempore gratiae dicuntur. Caeterum, quia & hoc tempore reuelatae gratiae carnales reperuntur, imò ipsi iusti adhuc ex parte tales sunt, Dominus etiam iisdem ipsis quos vult esse rerum temporalium contemptores, ut in euangelio sibi seruiant promittit earum multiplicationem, in hoc seculo dicens: Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Euangelium, qui non accipiat centies tantum nunc in hoc tempore, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam aeternam. Unde exultat Apostolus, dicens: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Et promittit Christus, quod cibis & potus, & vestimenta adiciuntur iis, qui quaesierint primum regnum Dei & iustitiam eius. Unde & Apostolus Paulus veteris scripturae quaedam temporales promissiones ad filios novi testamenti ostendit pertinere. Honora, inquit, patrem tuam, & matrem tuam: quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis lon-

Matt. 3.

Ioan. 1.

Matt. 25.

Luc. 13.

Aug. contra

Adimant. c.

28.

Mat. 10.

2. Cor. 6.

Matt. 6.

Eph. 6.

gans super terram. & iterum: Pietas promissionem habet vitae quae nunc est, & futurae vitae. *Exod. 26. 1. Tit. 4.* Sint mores sine auaritia, contenti praesentibus. ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam, ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. *Heb. 13. Iosue 1. Psal. 117.* Et quemadmodum Christus in aduentu suo corporalia beneficia multis dedit: ita & nunc per sanctos suos corporalium sanitarum miracula non desinit operari. Simili modo, propter violatum votum Ananias & Zaphira corporaliter occisi sunt a Domino: & propter indignam sumptionem Eucharistiae multi erant infirmi & imbecilles, & moriebantur multi. Famem quoque & pestem, bella & similes tribulationes, propter peccata etiam nunc immittit Dominus. Sed quia nunc tempus est, ut abnegatione sui, portatione crucis, contemptuque terrenorum reuertatur quisque ad Deum comparatione promissionum spiritualium ac caelestium, minarumque futuri iudicii, raro nunc temporalia promittit & minatur Dominus, praesertim si perpendamus quo modo egerit cum veteri populo. *Au. de serm. dom. immons lib. 1. ca. 38. & contra Ad. c. 17. Act. 5. 1. Cor. 12.*

De consiliis Evangelicis. CAP. XXXIX.



terum non ea tantum ad quae omnes obligantur (quae proprie praecipua appellantur) sed consilia quoque evangelica sub veteri lege & insinuata sunt & caepa obseruari: licet apertius tempore legis gratiae. Consuluit Christus

Mat. 19.

in Euangelio paupertatem, dicens: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Consultuit perpetuam castitatem Apostolis, dicentibus considerata causa hominis cum vxore. Non expedit nubere, respondens. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui seipso castrauerunt propter regnum cælorum, qui potest capere, capiat. Perfectam obedientiam consultuit, dicens adolescenti: Veni, & sequere me. Consultuit hæc obseruari in communi vita, dum ipse primum discipulus in vnam familiam congregauit, & postmodum Spiritu sancto misso de cælo primos Christianos in communi viuere docuit, atque voti sui violatores Ananiam & Saphiram terribiliter puniuit. Hæc quidem in populo carnali veteris legis non expressè propo- sita sunt, sunt tamen insinuata, dū per Prophetam Iob & Daniellem ostenduntur etiam impij sapè prosperari & ditari, pij verò ac filij Dei in hoc mundo affligi, pauperesque esse. Itè dum idem Propheta docet, non ex abundantia terrenorum quenquam beatum esse, sed ex eo quod dominus Deus eius sit, dum Ecclesiastes omnia terrena vana esse, & vniuersa æquè euenire iusto & impio. omnia quoque contemnenda esse propter Dei timorem & mandatorum eius custodiam. Similiter Hieremias & alij Prophetæ sensere. Itidem & perpetua castitas à Salomone commendatur. Felix (inquit) est sterilis & incoquinata, quæ nesciuit thorum in delicto

Act. 4.
Act. 5.Iob. 21.
Psal. 72.Psal. 143.
Vide Aug.
e. 18. contra
Adimantum

Sap. 3.

in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. & spado qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit aduersus Deum nequissima. dabitur enim illi fidei donum electum, & fors in templo Dei acceptissima. bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ. Et Esaias capit. 56. Non dicat eunuchus, Ego lignum aridum, quia hæc dicit dominus eunuchis, qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec solum ista ibi prædicta sunt, sed & opere à quibusdam præstita. Iosue dux populi, Hieremias Prophe- ta, virginem permanserunt, Helias & Helisæus, Ioannesque Baptista pauperes fuere, & filij prophetarum habitantes in agris & solitudinibus facientes sibi tabernacula prope fluentia Iordanis. Accedunt his filij Rechab, qui à vino abstinuerunt, domum non edificauerunt, seuentem non seuerunt, vineas non plantarunt, nec ista habuerunt. Vnde per Hieremiam Domini voce laudantur, & non solum à paupertate, sed etiam ob specialem obedientiam valde prædicantur: in quibus vtiq; cenobiticæ vitæ norma præcessit. Sed quia carnales ferè erant, modicum est, quod tẽpore verèri de Christi consilijs eluxit. Iephthæ impleuit votum suum, dicendo virginitatem filiæ tuæ Deo, sicut

Vide August.
c. 3. contra
Adimantum.
Hieronymus
quoque in
Esaiam qui
legit ita tex-
tum, Dabi-
tur fidei eius
electio gratia.Vide Hiero-
ny. in epist. ad
Paulinum.

Hier. 35.

Iudith. 16
et. s.

Luc. 2.
Luc. 1.

Vide Au. c. 4.
li. de S. virg.

Iudith viduitatem suam Deo consecrauit, eodem veteris legis tempore, sicut etiam prophetissa Anna, sic etiam Virgo Maria dicebat se vouisse virginitatem suam Deo tanquam propinquior tempori gratiæ. Ita enim illud intelligitur: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco, id est, non cognoscere voui. Nisi enim vouisset virginitatem, cogitasset se viro fore coniungendam, cum actus matrimonii non sit prohibitus illi qui non vouit castitatem.

Omnia præcepta legis naturæ contineri in decalogo. CAP. XL.



Um valde multa locutus sit Deus Moysi: duæ tantum tabulæ dantur ei lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimoni: repositæque sunt in arca. Nimirum omnia cætera quæ præcepit Deus ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter querantur & bene intelligantur, quomodo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Alibi ad tria præcepta, vniuersa reducuntur. Cum enim dominus in Euangelio dixisset: Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis, ne istum nostrum cursum sine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet, vniuersam corporis castigationem

Matth. 22.

Matth. 6.

Id est de perfecti iusti. resp. ad rationem. 17.

significans: eleemosynis, omnem beneuolentiam & beneficentiam, vel dandi, vel ignoscendi: & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderii. Hoc modo Apostolus in epistola ad Tatum, sobrietate, iustitia, & pietate, omnem nostram iustitiam complexus est: sicut contra Ioannes, vniuersa peccata tribus generibus comprehendit. Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Iuxta quæ tria Dominus Christus ter à Sathana tentatus omnibus sibi adherentibus vicit.

Quandoque verò vno præcepto omnia comprehenduntur: nunc quidem dilectionis Dei, cum dicitur: Et nunc Israel (audi) quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum? nunc verò dilectionis proximi, ut dum dicit Apostolus, Omnis lex vno sermone impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Consequens est enim, ut qui ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligat & proximum tanquam seipsum: Quia hoc iubet ille quem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligit, item diligere proximum, id est, omnem hominem tanquam seipsum, quis potest, nisi Deum diligat, cuius præcepto & dono dilectionem proximi possit implere? Cum ergo vtrunque præceptum ita sit, ut neutrum sine altero possit teneri, etiam vnum horum commemorare plerunque sufficit, cum agi-

Cap. 2.

1. Ioan. 2.

Vide Au. tr.

Etat. 2. in can.

noni. Ioan. 9.

Ambros. ad

illud cap. Lu.

3. Consumma

ta omni tenta-

tatione.

Deut. 10.

Galat. 5.

Leui. 19.

Aug. in ca.

5. ad Gala. et

epist. 5. 2. Cum

ergo illa, etc.

tur de operibus iustitiæ, sed oportunius illud de quo quisque facilius conuincitur. De dilectione Dei possunt mentiri homines, quia rariore tentatione eam probant. In dilectione autem proximi facilius conuincuntur eam non habere, dum iniquè cum hominibus agunt. Unde Ioannes dicit: Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Mentiebatur enim quidam dilectionem Dei se habere, & de odio fraterno eam non habere conuinciebantur.

I. Ioan. 4.

Distinctio decem præceptorum.

CAP. XLII.

Aug. 9. 7. super Exod. & conc. 1. in Ps. 32. & de decem chord. c. 5. & 6. Et epist. 119. cap. 11.

Hæc decem Dei præcepta, in duabus tabulis lapideis sculpta fuerunt: quæ sic distinguenda sunt, vt in prima tabula tria sint deum concernentia: in secunda verò, septem ad proximum pertinentia: Trium ad Deum pertinentium primum est: Non habebis Deos alienos coram me. non facies tibi sculptile, &c. non adorabis ea neque coles. Secundum, Non assumes nomen Domini tui in vanum. Tertium, de sabbatho. Nonum, Non concupisces vxorem proximi tui, &c. Decimum, Non concupisces domum proximi tui, &c. Et sanè conuenienter admodum in prima tabula tria sunt præcepta de Deo loquentia, quoniam Trinitatem diuinam videntur insinuare diligentius intuentibus. Nam in Deo Patre primò apparet vnitas, quæ primo præcepto commèdatur, dum multitudo deorū

I. Ioan. 14.

reijcitur. Filius veritas est: de qua in secundo præcepto prohibente periurium. Spiritus sanctus sanctificatio & requies est rationalis creaturæ: cuius meminit tertium præceptum.

Quod hæc decem præcepta ex dilectione iustitiæ impleri debeant. CAP. XLII.

Mandatum Dei si fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, seruiliter fit non liberaliter, & ideo nec fit. Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit. Qui ergo terrenorum adipiscendorum amore & amittendorum timore Dei præcepta seruant, non seruant, sed sibi seruare videntur. Neque enim fides in eis per dilectionem operatur, sed terrena cupiditas metusque carnalis. Sic autem præcepta qui facit, proculdubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit. mauult enim omnino non facere, si secundum ea quæ cupit & metuit, permittatur impunè. Ac per hoc, in ipsa voluntate intus est reus, vbi ipse qui præcipit inspicit Deus. Ideò hi verè non faciunt: quoniam carnalis cupiditas quæ peccatum augetur, cupiditate alia non sanatur. Similiter, qui solo timore gehennæ rectè agit, nondum agit quemadmodum debet. Audit homo, Noli furtum facere, timet gehennas, mallet non esse gehennas in quas fures mitterentur. Quando autem incipit amare iustitiam, nisi quando mallet furta non esse, & si gehennæ non essent in quas fures mitterentur? Attamen timendo noli facere iniqua, discas & amare non facere.

Aug. de spi. & lit. ca. 14. & de gratia Chri. li. 1. cap. 36. Idem c. 4. lib. 3. contra. 2. episto. Pela.

Eod. ca. infr.

De spi. & lit. c. 31. & trac. 9. in can. 102. & serm. 19. de verb. Apost. 1. dem conc. 2. in Psal. 32.

Aug. c. 25. li.
19. decim. Dei
Et contra Iu-
lia. lib. 4. cap.

3.

I. Cor. 10.

Deut. 6.

Aug. de doc.
Christi. li. 1.
cap. 22.
Mat. 22.

Non solum autem amore recti officii rectè agere oportet, sed & Deo in omnibus seruire. Nam licet à quibusdam tunc veræ & honestæ putentur esse virtutes cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud experuntur, etiam inflatæ tunc ac superbæ sunt, & ideo non virtutes sed vitia iudicanda sunt. Vnde Apostolus. Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, sicut & Moyses ante præcepit, dicens: Audi Israel, Dominus Deus noster dominus vnus est, & diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et vt cognoscas omni tempore hominem ad hoc obligatum, subiicit: Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ. Hæc ergo regula dilectionis diuinitus constituta est. Diliges, inquit, proximum tuum sicut teipsum. Deum verò ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, vt omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas à quo habes ea ipsa quæ conferas. Cum autem ait. To-

to corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, vt alia re velit frui, sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totius dilectionis impetus currit. Quisquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere, vt etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligit Deum. Sic eum diligens tanquam seipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se rinulum duci extra patitur, cuius deriuatione minuatur. Omnia igitur præcepta diuina referuntur ad charitatem, de qua dicit Apostolus: Finis autem præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis est charitas, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pænæ vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris: nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamuis fieri videatur. Charitas quippe ista Dei est & proximi, & vtique in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Adde euangelium, adde & Apostolos, non enim aliunde vox ista, finis præcepti est charitas, & Deus charitas est. Quæcumque ergo mandat Deus, ex quibus vnum est, Non mœchaberis, & quæcumque non iubentur, sed specialiter consilio mouentur, ex quibus vnum est, Bonum est homini mulierem non tangere,

Aug. Ench.
121.

I. Tit. 3.

Mat. 22.

I. Tit. 1.

I. Io. 4.

Exo. 20.

I. Cor. 7.

tunc rectè sunt, cum referuntur ad diligendum Deum & proximum propter Deum, & in hoc seculo & in futuro.

Quod non oporteat de Deo expressè semper cogitare. CAP. XLIIII.

NX ipso præcepto dilectionis teneretur homo quandoque à cogitatione de deo abstinere. vt miro modo ex Dei amore deum non cogitet, Deūque amet dum ab amādo cessat, sicut ex iudicio rectæ rationis debet homo somnum assumere, & cessare ab vsu rationis: & sic rectè agit, dū nihil agit. Debemus deum ex omnibus viribus totaque vita diligere. & nihilominus ipsa dilectio, facit, vt etiam ipsas vires atque vitam propter deum perdat martyr, atque hac ratione domino non solum viuit, sed & moritur. Non solum vigilat domino Christianus, sed & dormit ei.

Hilariter seruanda esse præcepta Dei.

CAP. XLV.

Sicut nobis præcipitur agere ex dilectione Dei & iustitie, ita & idipsum hilariter operari. Gaudiū enim, est fructus sancti Spiritus dilectione concomitans. Seruite, ait Propheta, domino in lætitia. & apostolus: Qui miseretur in hilaritate, non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilariter enim datorem diligit Deus. Quicquid facis, cū hilaritate fac, & tunc bene facis. si autem cum tristitia facis, fit de te: Non facis. Nec aliam ob causam scriptura commemorat non esse graua diuina præcepta, nisi vt anima quæ

Gala. 5

*Psa. 99.
2. Cor. 9.*

*Au. in li. de
perfect. inst.*

illa graua sentit, intelligat se nondum accepisse vires, quibus talia sint præcepta domini qualia commendantur, læuia scilicet atque suauiua. nec arbitretur ea se perficere, quando ira facit vt graua sint. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nec tamen cum ea graua sentit, desperando frangatur, sed ad quærendum, petendum, pulsandumque cogatur. Quis autè nesciat, cū præceptum sit generale charitas quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue quod diligendo fit, non timendo? Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere: sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam subleuantem vice penarum. Merito igitur iustus dicit in oratione Dominica: Dimitte nobis debita nostra: quando præ languore animæ fastidire incipit spirituales delicias, ita vt eum nulla oratio, nec verbum Dei delectet. Vnde exclamat propheta: Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis. De cuiusmodi fastidio scriptum est: Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Et clamauerunt ad dominum cū tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Similiter meritò precatur iustus, quando ei per infirmitatem anime ipsa beneficentia qua consuluit proximo, vel cum minus sufficitur necessitatibus aliorum,

*ad rationem
17. Et de na.
& gratia
cap. 69.*

*1. Tim. 1.
Rom. 12.
1. Ioan. 4.*

*Matt. 6.
Vide Au. in.
Psal. 106.*

Psa. 118.

Psa. 106.

*Citato loco
lib. de perfe-
inst.*

vel parum in eis proficitur, surrepit tædium quo fuscetur hilaritas, in qua datorem diligit Deus. Surrepit autem tanto magis, quanto minus quisque, & tanto minus, quanto magis profecerit. Contra illud tædium ac tristitiam mandat Apostolus. Gaudete in domino semper, & Regnum Dei est, inquit, iustitia & gaudium, & pax in Spiritu sancto. Cum (inquit Prosper) bonum operaris, hilaris operare. nam si quid boni tristis feceris, sit de te magis quàm facis.

*Phil. 4.
Rom. 14.*

*Prosper sen.
112. et Au.
1. Confes.
cap. 12.
Exo. 20.*

Nunc ad verba Decalogi veniamus: Ego sum Dominus Deus tuus. CAP. XLVI.

Non est hoc vnum decem præceptorū, particulares actiones præscribentiū, sed est præcipuum primumque præceptum omnia decem complectens, quo mandat Deus, vt habeat eum homo pro domino Deo suo, hoc est, credat ei, timeat eum, speret in eum, diligat eum, eique obediat tanquam supremo domino & summo bono suo. Quod præceptum maximè inculcatur in Deuteronomio, dum verbis plurimis frequentissimè homini dicitur vt diligat Deum, eique seruiat, & Hieremias, illud omnibus præceptis præponens, Non sum locutus, inquit, cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustorum & victimarum, sed hoc verbum præcepi eis, dicens. Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus, & ambulate in omni via quâ mandavi vobis, vt bene sit vo-

Cap. 7.

bis. Est autem generale hoc mandatum ratio & causa omnium decem sequentium, repetiturque statim tanquam ratio primi mandati ex decem: Non sint, inquit, tibi alii Dii: quia ego sum dominus Deus tuus. Item in Leuitico ferè cuilibet præcepto adicitur illud tanquam ratio, dumposito præcepto dicitur toties: ego dominus, siue, Ego sum dominus Deus tuus, siue, Ego dominus, qui sanctifico vos. Quasi diceret, iaciendo hoc vel illud seruietis mihi domino Deo sanctificatori vestro, docens vtique omnia ex sui dilectione esse facienda. Vnde & Apostolus Moysen imitatus, dum de bene agentibus loquitur. Qui viuunt, inquit, ià non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. & rursus: Qui sapit diem, domino sapit. & qui manducat, domino manducat, gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, domino non manducat, & gratias agit Deo. Nemo enim nostrum sibi viuit, & nemo sibi moritur. Siue enim viuimus, domino viuimus, siue morimur, domino morimur. Siue ergo viuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominetur. Vt autem ostenderet Apostolus, quid esset, domino aliquid facere, adiecit. Gratias enim agit Deo. Domino ergo aliquid facere, est in eius laudem facere. Tunc enim rectè, tunc iustè, tunc piè fit opus bonum, cum in eius laudem fit, cuius gratia donatur vt fiat.

*Cap. 20.
21. 22.*

*1. Cor. 5.
Rom. 14.*

*Au. ca. 29.
epist. 120.
Rom. 14.*

Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis.

CAP. XLVII.

Exo. 3.

Moyſes, cūm mitteretur à domino vt educeret filios Iſrael de Aegypto, dixit ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Iſrael, & dicam eis: Deus patrum veſtrorum miſit me ad vos. Si dixerint mihi, Quod eſt nomen eius? quid dicam eis? Dixit dominus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Ait, Sic dices filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos. Dixitque iterum dominus ad Moyſen, Hæc dices filiis Iſrael. Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & deus Iacob miſit me ad vos: hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Quibus verbis oſtendit quidem dominus immenſam ſuam maiestatem, & inexplicabilem abyſſum diuinæ naturæ, dum dicit ſe eſſe illum qui eſt, hoc eſt, qui propriè & reuera eſt, ſed tamen maluit deſcribi atque nominari à ſeruis ſuis, qui homines mortales fuerant: vt videlicet carnalis populus Iſrael meliùs eum noſſet per ſenſibiles homines deſcriptum, ſcirentque ſe Deum habere propitiū, ſi Abraham, Iſaac, & Iacob imitarentur.

Exo. 10.

Simili modo, ruſum poſtquam dominus Deus eduxit populum Iſrael de duriffima Aegypto ſeruitute per multa ſigna & portenta, & deletionem eorum qui Iſraelitas oppreſſerant: deſcripſit ſe ab illo ſenſibili opere quod eis præſtiterat, nempe à liberatione eorum de ſeruitute Aegypti. in hoc enim opere tam multa,

& tam magna fecit Deus, vt eius potentia & prouidentia atque miſericordia erga Iſraelem, etiam carnalibus vtunque innotefceret. At nunc, ab incomparabiliter excellentiori, & ab homine nunquam comprehenſo beneficio, in educatione Iſrael aliquoſque obumbrato, deſcribitur nobis Deus noſter. In hoc, inquit Apoſtolus, Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit: vt viuorum & mortuorum dominetur, ita vt iam meritò dicamus: Dominus Deus noſter ille eſt, qui pro nobis liberandis à peccato & æterna morte, & in vitam æternam traducendis mortuus eſt, & reſurrexit. Hanc rem ita prædixit Hieremias. Ecce dies veniunt, dicit dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudiciū & iuſtitiã in terra. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter, & hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter, hoc eſt, deus iuſticator ſiue iuſtitiã noſtra. Sed quia Chriſti paſſionem atque reſurrectionem etiam ſibi arrogare conantur, qui ad Chriſtum non pertinent, ſenſibilis beneficiū ex Chriſti paſſione & reſurrectione ortum, nos habituros affirmat Hieremias, per quod Deum noſtrum deſcribamus. Propter hoc, inquit, ecce dies venient, dicit dominus, & non dicent ultra, Viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti, ſed, Viuit dominus qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſrael de terra Aquilonis, & de cunctis terris ad quas eieceram eos illuc, & habitabunt in terra ſua. quia

diceret, Non amplius describent Deum nostrum ab illo beneficio quod præstitit soli carnali Israel, quando eduxit eum de terra Ægypti: sed describent eum ab illo beneficio, quod toti posteritati domus Israel conferet. Quid est autem educere, & adducere semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris ad quas eieci erant, nisi non solum gentem Iudaicam, sed & alios filios Dei ouesque Christi que dispersæ erant congregare in vnum ovile Ecclesiæ? Quid est, nisi per diuersitatem linguarum cunctarum omnes gentes in unitatem fidei congregare? Nominatur verò deus ab hac omnium gentium congregatione, dum vocatur Deus catholicæ Ecclesiæ, quod nomen etiam Esaias prædixit, quando Ecclesiam, consolans eam, sic est allocutus: Dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur, & Propheta David: Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite, quoniam rex omnis terræ Deus: psallite sapienter. Regnauit Deus super omnes gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Ergo iuxta Prophetarum vaticinia, pro isto quod dixit Dominus Iudæis. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis, nunc in auribus nostris sonare debet. Ego sum dominus Deus tuus, qui vt te liberatè à peccato & morte æterna, duceremque ad vitam æternam, pro te

Ierem. 31.

Esai. 54.

Ps. 46.

Exo. 20.

mortuus sum, & resurrexi, & per Spiritum meum ex omnibus gentibus catholicam Ecclesiam in vnam fidem & pietatem congregaui.

De infidelibus. CAP. XLVIII.



Vum igitur hoc præcepto, vt Deo credamus tanquam primæ & summæ veritati mandetur, sicut scriptum est,

Qui timetis dominum, credite illi: pater, rebelles ei esse omnes atheos, qui audent dicere in corde suo: Non est Deus, aut, Non est noster Deus, hoc est, prouidentiam humanarum rerum non habet. Item, omnes apostatas, à Christianismo deficientes. Iudæos omnes, atque Turcas, Christi derisores. Item, omnes hereticos, qui Christo per catholicam Ecclesiam loquenti non credunt, sed pertinaciter falsis dogmatibus assentiuntur, aut de veris dubitare pertinaciter eligunt. Secundum Augustinum, Enchiridii cap. 20. Academici putant nihil pro certo suscipiendum, sed omnem assensum suspendendum esse. Sicut igitur hi sectam condiderunt, ita & qui de vno articulo pertinaciter iudicium suspendit, sectarius est, vt & ille professor hæreseos est, qui dicit se non credere talem articulum, etiã si non dicat eum falsum. Thomas quoque ponit hanc hæreseos definitionem, quod renitatur fidei apertè susceptæ. Et sanè pertinaciter dubitans, videtur errare, quod incertum virtute iudicet quod certum est. Ambrosius in Concilio Aquileiensi. Arrium qui non damnat (ait) similis illius est, & hereticus verè dicendus. Sanè in Synodo Ephe-

Eccli. 2.

Psalm. 137.

sine prima, canon. I. 2. II. & 12. & in definit. 7.
 Sinodi anathematizantur non consentientes fi-
 dem, Titulo de hære. c. ad abolendam: dicun-
 tur hæretici, qui aliter sentiunt de Eucharistia
 quam Romana Ecclesia. Sed qui dubitat, sentit
 non esse credendum, iudiciumque suspenden-
 dum, Ecclesia Romana seculis iudicante: sicut
 Celestinus iudicabat quæstionis rem esse, non
 hæresis, traducem peccati: teste August. ca. 2. &
 3. libri de peccato originali de quo idem Au-
 gustinus dicit, quod liberior fuit in errore,
 quia se dubitare professus est. Hi omnes euer-
 si sunt à fundamento, & radice fidei penitus ex-
 cisi. Hi sunt rami oliuæ fidelium patriarcha-
 rum nunquam insiti, aut penitus effracti. Sed
 & hi contra hoc præceptum grauissimè im-
 pingunt, qui hæreticis credunt, aut propter
 serpentinum sermonem nutant in dogmate fi-
 dei, quâquam citra pertinaciam. Ouium enim
 Christi est alienum non audire, sed fugere ab
 eo. Attendite, ait Christus, à falsis prophetis,
 qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, in-
 trinsecus autem sunt lupi rapaces. &. Estote
 prudentes sicut serpentes. Rursum nec illi satis
 fideles sunt, qui (vt loquitur Euangelium)
 ita dediti sunt villis & negotiationibus, iugis
 bouum probandis & rei vxorix similibusque
 spinis seculi, vt dogmata fidei, satis tamen
 aperte, tum festorum celebratione, tum con-
 cionibus sanctis, tum sacramentorum celebra-
 tione in Ecclesia promulgata, nesciant: aut si
 sciant, tamen vel nunquam vel rarissimè vira-
 citer con-

Aug. ca. 9. l.
li. de vnit.
Eccles. 9. q.
11. f. Matth.

Isa. 10.

Mat. 7.

Mat. 10.

Luc. 14.

citer considerant. De huiusmodi conqueritur *Prov. 1*
 æterna sapientia: Vocauit, inquit, & renui-
 stis: extendi manus meas, & non fuit qui aspice-
 ret. Veni, & non erat vir. Vocauit, & non erat *Esa. 50.*
 qui audiret. Et Propheta David: Generatio, in-
 quit, quæ non direxit cor suum, & non est cre-
 ditus cum Deo spiritus eius. Hi & si præcones
 Dei contumelijs non afficiant, facillimè tamen
 circumferuntur omni vento doctrinæ in here- *Ephes. 4.*
 ticorum astutia.

De male securis. CAP. XLIX.

Ræcipitur etiam hoc præcepto vt
 Deum timeamus, sicut scriptum est, Si *Mal. 1.*
 ego dominus, vbi est timor meus? di-
 cit dominus exercituum. Peccant ergo in il-
 lud, quicumque vel quia citò non profertur *Eccle. 8.*
 in malos sententia vel aliqua alia ex causa, abs-
 que timore vllò mala perpetrât, & spreta Dei
 seruitute confidunt: se etiam permanentes in
 sceleribus misericordiam consecuturos, aut si
 vitam quandoque in melius mutare propo-
 nant, id nihilominus ita de die in diem differ-
 runt, atque si forent certi de dono pœnitentiæ
 semel accipiendo. Rursum illi contra hoc præ-
 ceptum peccant, qui & si crimina sua derelin-
 quant, Deum tamen placare non satagunt per
 eleemosynas, ieiunia, orationes, ecclesiastica-
 que Sacramenta, vt veniã consequantur. Con-
 tra quos inquit Apostolus: Existimas autem *Roma.*
 hoc, ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt,
 & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An
 diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longa-

nimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius. & Propheta David: Existimasti iniquè quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum: nequando rapiat, & non sit qui eripiat. Contra hos & Sapiens: Ne, inquit, sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui: & ne dixeris, Quomodo potuit aut quis me subijciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit, Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Misericordia domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Rursum nec illi huic præcepto obediunt, qui ita immerfi sunt terrenis cupiditatibus, vt terribile Dei iudicium, seueramque iustitiam, imminet mortem, inexplicabiles gehennæ pœnas non cogitent. De qualibus dicitur: Non est timor Dei ante oculos eorum, & rursum. Heu viuunt homines tanquã mors nulla sequatur: Et velut infernus fabula vana

Psalms 49.

Ecclesiast. 5.

Psal. 13.

foret. De omnibus istis malè securis dicit Ecclesiastes: Sunt impij qui ira securi sunt quasi iustorum facta habeant. Hos (vt habet Apostolus) dies domini sicut fur in nocte comprehendet: & cum dixerint, Pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient.

De desperantibus. CAP. I.

Nubemur hoc præcepto etiam sperare in Deum, sicut scriptum est: *Psal. 61.* Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Sperare, inquam, iubemur & veniam commissorum scelerum, & auxilium ad bene agendum deinceps, vitamque æternam, & necessaria huius vitæ subsidia. Ideoque huic præcepto aduersantur omnes qui magnitudine scelerum suorum territi veniam à Deo obtinere desperant: ita se gerentes cum fratricida Cain, & Dei traditore Iuda, tanquam maior esset iniquitas eorum immanità Dei bonitate: quasi mors vni-^{*Gen. 4.*}geniti filij Dei non sufficeret ad exoluendum ^{*Mat. 27.*}quæ ipsi rapuerunt. ^{*Psa 68.*}Insuper & illi peccant in hoc præceptum, qui considerata vehementia prauæ cupiditatis suæ, & ad bene agendum imbecillitate, superare eam per Dei gratiam desperant. de qualibus dicit Apostolus: ^{*Eph. 4.*}Qui desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiae, in operationem immunditiæ omnis. quales dicunt apud Hieremiam, eos admonentem ex persona domini, vt reuerteretur vnusquisque

Mic. 18.

à via sua mala, & dirigat vias suas, & studia sua: Desperauimus, post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus. Illi quoque, qui expensâ magnitudine cœlestis gloriæ, & vilitate humanæ conditionis, tanti animi non sunt, vt ad æternam gloriam audeant aspirare, quia videlicet omnipotentiam & immensam bonitatem Dei non satis considerant, inter desperantes reputandi sunt, contra quos Sapiens loquitur: Non dicas, A Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur? In populo magno non agnoscar. quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? His dicendum est: Nonne duo passeret assæ vaneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? Vestri autè & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Nec illi etiam satis bonæ spei sunt, qui culicem excolantes (hoc est, minima peccata magnificantes) ita cum Deo agere volunt, atque si pater noster non esset, sed rigidus aliquis tyrannus, & tanquam sophista quispiam, vocularum per insidias captator, non animum nostrum, sed calcaneum obseruaret. Quibus hoc dicendum venit: Quomodo miseretur pater filiorum miseratus est dominus timentibus se. quoniam ipse cognouit figmentum nostrum, & Tu domine suavis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.

*Ecl. 16.**Mat. 10.**Mat. 23.**Psa. 102.**Psal. 35.*

Sapè verò non ex spei defectu, sed ex impetritia hoc malum oritur, & tunc eruditione

Christiana, quandoque verò ex mala corporis habitudine, & tunc Hypocratis fomentis sanandum est. Illi verò, qui non attendentes quod Deus passeret & coruos pascit, herbam agri pulcherrimo colore ornat, nec expendentes quòd Deo cura sit de omnibus, quibus corpus & animam dedit, longè maiora vtique quàm sit cibus & potus & vestimenta, tam solliciti sunt de his subsidiis acquirendis, vt & in rerum copia sibi de futura metuunt hæc necessaria, & magna sollicitudine de futuris in longum sibi prospicere fatagant: etiam non satis in salutare Dei sperant: quum promissum nobis sit, quòd primùm querentibus regnum Dei & iustitiam eius, omnia necessaria huius vitæ adiiicientur. Qui verò ita cupiditatibus carnalibus immergi sunt, vt promissiones Dei quibus spes erigenda est, raro aut nunquam viuaciter expendant, in Deum sperare non assuescunt: ideoque dum in pericula extrema deuenerint facillimè de Dei bonitate desperant. At qui ad orandum pigriores sunt, spemque abiciunt, quòd in longum differri videatur id quod obtinere sperant: etiam huic præcepto de sperando in Deo non satisfaciunt. Contra quos dicitur ab Apostolo, quòd Abraham longanimitè ferens, adeptus est re promissionem.

De fidentibus in carne.

C A P. I I.

Hie. 17.



Pem suam à domino auferunt illi, qui ponentes carnem brachium suum, confidunt se veniam scelerum suorum, in quibus permanere volunt, habituros, aut saltem conuersionem à Deo, quando scilicet eis amplius peccare non libebit, obtenturos, propterea quòd rectam habeat fidem, aut quòd sacramenta Ecclesiæ perceperint, aut munera aliqua Deo obtulerint, aut eleemosinas proximis dederint, aut ieiunia aliqua frequentent, aut sanctos quosdam colant, aut quia ex piis parentibus nati sunt, vel denique quia iuxta seculum nobiles & conspiciuntur. Contra tales loquitur scriptura: Quid prodest fratres mei, si fidem quis dicat se habere; opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? & iterum: Quid est quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es? & rursum: Ne dicas, In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo munera mea suscipiet. & Qui contemnit legem, oratio eius erit execrabilis. & Miserere animæ tuæ placens Deo. & in persona huiusmodi dicit Esaias: Quare ieiunauimus, & non aspexisti: humiliauimus animas nostras, & nescisti? Quibus respondet dominus: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut usque ad hanc

Iaco. 2.

Hiera. 11.

Ecl. 1. 7.

Pro. 28.

Ecclesia. 30.
Esa. 58.

Ibid.

diem. Similiter per Hieremiam loquitur dominus. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum domini, templum domini, templum domini est. & Ioannes Baptista: *Mat. 3.* Ne velitis dicere intra vos; Patrem habemus *Sapient. 6.* Abraham. & Sapiens: Potentes potenter tormenta patientur. non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam.

Maximè vero illi carnem ponunt brachium suum, qui per proprias vires liberi arbitrij conantur implere legem Dei sine singulari Dei auxilio: aut aliquid, propter quod à Deo suscipiantur & adiuuentur, solo suo arbitrio se prestare posse confidunt. Contra quales, inquit Hieremias: Scio domine quia non est hominis via eius: nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos. & Psalmista: Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam: Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Et horum superbam præsumptionem sæpe flagellat Apostolus, dum ostendit eos qui quæ- *Rom. 10.* runt suam statuere iustitiam, hoc est, per solas suas vires partam, iustitiæ Dei, siue quam dat Deus non esse subiectos aut participes: quia videlicet in carne fiduciam habent, hoc est, in homine, siue in seipsis, & non in Christo Iesu. Qui verò magis ex incerto diuitiarum suarum vel industria sua, aut multitudine amicorum, quam ex Dei prouidentia sibi ad futura sperant subsidia huius vitæ: confidunt in baculo arum- *Esa. 38.*

dineo; super quem si incubuerit homo, perforabit manum eius. Sicut & illi principes, qui victoriam magis ex multitudine equitum, magnitudine exercitus, & industria sua, quam ex dei directione sperant. His connumerandi sunt etiam illi literarum studiosi, qui laborem & ingenium suum ad scientiam quampiam comparandam pluris æstimant, quam Dei gubernationem. Contra hos ita scriptura loquitur:


1. Tim. 6. Diuitibus huius seculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum. & iterum: Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris æquitatus & currus, & maiorem quam tu habeas, aduersarij exercitus multitudinem, non timebis eos, quia dominus Deus tuus tecum est. & rursus: Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis quia multæ sunt, & super equitibus quia præualidi nimis: & non sunt confisi super sanctum Israel, & dominum non requisierunt. Omnes autem isti in carne confidentes, maledicti sunt, dicente Propheta: Hæc dicit dominus, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à domino recedit cor eius. At confidere in domino, & fiduciam habere, quòd in die iudicij nos non condemnabit, propterea quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo, hoc est, quia nos diligimus inimicos: Item sperate veniam peccatorum ex Christi passione

*1. Tim. 6.**Deus. 20.**Esai. 31.**Hie. 37.**1. Ioan. 4.*

quia pœnitètes sumus, atque credètes in Christum, sperare auxilium ad bene viuendum, & necessaria huius vitæ, quia in nomine Christi petimus, & vt alij nobiscum petant satagimus: spè in domino Deo firmat atque corroborat. sicut ait Apostolus, Patientia probationem operatur, probatio verò spem. tantum abest, vt spem nostram à domino transferat ad carnem.

*Rom. 5.**De non amantibus Deum, sed odientibus.*

CAP. LII.

 Mnes quidem qui legem Dei violant Deum non diligunt, sed tamen peculiarius rebelles sunt præcepto charitatis illi, qui se vel aliquam aliã creaturam æquè aut plusquam Deum diligunt, quem iubemur & super omnia diligere, & omnibus præponere. De qualibus Christus, inquit: Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Incomparabile autem scelus est odium Dei: dum homo peccatis penitus immerfus, & in iis obstinatus, eousque progreditur, vt quia considerat Deo displicere peccata, ac ab eo puniri, quæ tamen ipse amat, cuperet Deum non esse, aut iniquum esse. Omnes homines: qui cum volunt esse mali, nolunt esse veritatem qua damnantur mali, nolunt enim eam esse quod est, cum ipsi debeant nullo modo esse quod sunt, vt ipsa manente mutantur, ne ipsa iudicante damnentur.

*Mat. 10.**August
tract. 90. in
Ioan. tract. 12
hoc. Qui me
odit, odit
patrem meum.*

Supra modum quoque horribile peccatum est, cum quis tanta nausea afficitur in spiritu, ut de ipso Deo tristetur, & tanquam sibi malum apprehendat ipsum summum bonum, aut ita affectus est peccato suo, ut doleat successum ac prosperitatem eis præberi, qui Dei gloriam cupiunt dilatare, gaudeatque vehementer si illi sua voluntate frustrentur.

De rebellantibus Deo, & contemnentibus eum.

CAP. LIII.

DE O obedientia debetur. Violant igitur hoc summum præceptum, qui statuunt Deo non subiici, siue quia contemnunt ipsum præcipientem, siue quia contemnunt eius præceptum, sicut scriptum est: Impius cum in profundum venerit, contemnit. De eiusmodi peccato dicit scriptura: Quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Huiusmodi homines dicunt Deo: Desperavi, nequaquam faciam: adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo. Hi dicunt Deo, Recede à nobis, & quasi nihil possit facere Omnipotens, æstimant eum. Rursum: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est Omnipotens, ut seruiamus ei? & quid nobis prodest si orauerimus illum? Hinc dominus rebellibus Israelitis ita loquitur: A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti, Non seruiam. Huiusmodi dicunt præconibus Dei: Sermonem quem loquimini ad nos in nomine domini, non audiemus ex vo-

Pro. 18.

1. Reg. 15.

Hier. 2.

Iob. 22.

Iob. 21.

Hic. 2.

Hic. 44.

bis, sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro. De qualibus inquit *Ca. 30.* & Esaias: Populus ad iracundiam prouocans est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus, Nolite videre, & aspicientibus, Nolite aspicerere nobis ea quæ recta sunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. Porro, sicut Dei præcepta contemnantur, ita & eius promissiones atque misericordia grauissimo scelere spernantur ab eis, qui in tantam venere superbiam, ut veniam atque misericordiam à Deo petere contemnant.

Non habebis Deos alienos coram me.

Exo. 20.

CAP. LIIII.

Primo ordine dominus, particulatim modum præscribens quo ad summi præcepti iam dicti impletionem veniamus: primo prohibet grauissimam illam iniuriam sibi irrogari, qua aliquem alium præter ipsum pro Deo nostro habeamus, non quasi sit aliquis alius Deus, sed quia hoc peruersitas hominum confinxit. Quod verò adiiicit: Coram me, magnam habet emphasim. Longe enim grauius est aliquem alteri palam, præsentem præsentem inferre iniuriam, quam occultè & absentem lædere. At qui Dei honorem ad alium Deum transfert, coram ac præsentem Deo id agit. Vbiq; enim præsens omnia intuetur. Quamobrem idololatrias Iudæos increpans: Iuxta me, inquit, discooperuisti, & *Esa. 57.*

fufcepisti adulterum, dilatasti cubile tuum: fumptra videlicet metaphora à muliere adultera, quæ præfente marito in eodem lecto adulterum admittit, longè grauius maritum lædens, quàm fi hoc eo abfente faceret.

De fuperfitione diuinationum.

CAP. LV.

Non folum autem colitur alius Deus, fi alteri præter Deum verum offeratur facrificium, ludus, fpectaculum, vel quiddam fimile tanquam facrificiũ quoddam exhibeatur, aut manifefta professione velut Deus laudetur (quomodo Gentiles, & hodie pauciffimæ quædam gentes coluerunt & colunt deos fuos) fed etiam per vſum atque requifitionem diuinatoriæ artis, qua per confultationes atque pacta quædam, cum dæmonibus placita atque fœderata, de futuris aliifque occultis inquiritur & diuinatur. vbi manifefte tribuitur creaturæ, quod Deo proprium eſt. Hoc enim proprium diuinitatis eſt, noſſe quæ futura ſunt, & ea quæ cauſas certas in natura non habent, fed ex hominum arbitrio, vel incerta aliqua alia cauſa pendent. Vnde dominus per Eſaiam alloquens dæmones, Annuntiate, inquit, quæ ventura ſunt in futurũ, & ſciemus quia dij eſtis vos. Vnde dominus Deus, ne falleremur, etiã expreſſè prohibuit diuinationes earumque requifitiones. Quando, inquit, ingreſſus fueris terram quam dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. nec in-

*An. li. 2. de
dedo. Chriſt.
cap. 20.*

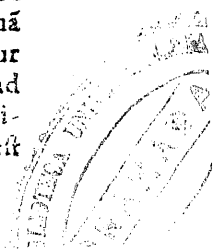
Eccleſiaſt. 3

Eſa. 41.

Deut. 18.

ueniatur in te qui luſtret filium, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos ſciſcitetur, & obferuet ſomnia atque auguria. nec ſit maleficus nec incantator, neque qui pythones conſular, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. omnia enim hæc abominatur dominus, & propter iſtiusmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo. Vbi varia genera diuinationũ recensens ſcriptura, demõſtrat non ſolum condemnandam eſſe eam diuinationem, vbi expreſſè dæmon inuocatur, vt ſit in necromantia & conſultatione pithõnis: fed etiam eam, vbi tacitè dũtaxat aduocatur: vt ſit in auguriis, vbi ex garritu vel volatu auium prædicũtur futura. Tũc autem tacitè inuocatur: dæmon, quando quis ex iis rebus futura tentat prænoſcere, vnde nequeunt prænoſci, æſtimans ſecretam quandam vim, vnde diuinetur, rebus illis ineſſe vel adeſſe. Cũ enim illa ſecreta virtus non ſit niſi dæmon ingerens ſe vanis & curioſis hominum indagacionibus, & vt mentes eorum vanitatĩ implicentur ac in ea confidant, interdum faciens aliquid certo modo euenire, dæmonem inuocat tacite, quiſquis per huiusmodi vanam obſeruationem aliquid tentat præſcire. Tunc eſt ſuperſtitio, cum quis adhibet aliquid, non exiſtimans id valere vi ſua naturali, cui aderit alia virtus quã verus Deus. Vnde (inquit Auguſt.) adhibentur non ad temperationem corporum, fed ad quãdam ſignificationes occultas vel manifeſtas. Præſumere rem valere vt ſignum, eſt

*Anathema
dicitur ei quã
dicit aſtologia
vel Ma
theſi creden
dum.
a. 1. Tolerans
in ſine ſym
boli.*



BREVIS ET CATHOLICA
lingua qua quis vitur & virtute paciscitur
cum dæmone.

De Genethliacorum diuinatione.

CAP. LVI.

*Vide Chryso.
in homil. in
epist. ad Col.
Cap. 18.*

Hie. 10.

Gene. 1.

Deut. 4.

*Anathema
is qui hoc di-
cunt, dicitur
in 1. cõ. Brac.
c. 9. ¶ angu-
riis seruiens,
ab ecclesia cõ-
uentu sepa-
ratur cõcili
(barta. 4. ca.
89.*

*Vide Basl. hõ
6. hexameri,
& Amb. ca. 4
lib. 4. hex. am.
& Au. de ci-
ui. Dei lib. 5.*

DE X iis autem diuinationibus, quas deu-
teronomij scriptura expressit, reliquas
similes intelligere conuenit. Vnde & ij
qui ex aſtorum inspectione euenta atque ope-
ra hominum conantur prædicere, aut huiusce-
modi consulentes, à domino condemnantur,
sicut apud Hieremiam ait. Iuxta vias gentium
nolite discere, & à signis cæli nolite metuere,
quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ
sunt. Creauit Deus astra cæli, vt lucerent su-
per terram, in signa pluuiarum ac tempeſtati-
um, in temporum & annorum discretionem, & vt
Moyses ait, in ministerium cunctis gentibus
quæ sub cælo sunt, non vtique in dominium.
At diabolus, sicut gentibus idololatriam per-
suasit, ita varios modos alios, quibus ipse co-
leretur, excogitauit, & vt homines culpam
propriam non agnoscerent, libereque pecca-
rent, finxit ex astris hominum peccata oriri,
hoc modo Deum, authorem aſtorum, faciens
authorem peccati. sicut & nunc, quasi mitius
agēs, ad excusandam hominum malitiam per-
suadet quibusdam, prauas concupiscentias si-
ue inclinationes esse ex astris, quasi videlicet
Deus per astra nos ad malum tentaret & inci-
taret. Horum astrologorum vanitati impliciti
sunt, non solum qui natis filiis quid euenturū
sit consulant, sed & ij, qui certis diebus, siue

DECALOGI EXPLICATIO. 48
mensibus, siue annis volunt vel nolunt aliquid
inchoare, eo quod secundum vanas hominum
doctrinas fausta vel infausta existiment tempo-
ra. b Hi dicunt: Hodie non proficiscar, quia
posterus dies est, siue quia postridie calendæ
est, aut quia Luna sic fertur, rursus: Proficiscar
vt prospera cedant, quia ita se habet positio
syderum. Non agam hoc mense commerciū,
quia illa stella mihi agit mensem. vel, Agam,
quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno
vineam, quia bissextus est. Hodie quidquam
mali accider, quia festum est Mariæ Magdale-
næ, vel Innocentium. Vocant autem dies in-
faustos Ægyptiacos. c Non autem quisquam
sapiens arbitretur obseruatores temporum re-
prehendendos, qui dicunt. Non proficiscar
hodie, quia tempeſtas exorta est, aut, Non na-
uigem, quia adhuc sunt hybernæ reliquæ: aut,
Tempus seminandi est, quia imbribus autum-
nalibus terra satiata est: vel si qui fortè alij na-
turales effectus circa motum aeris & humoris
ad variandas temporum qualitates in syderum
ordinatissima conuersione notati sunt, de
quibus dictum est cum conderentur. Et sint in
signis & temporibus & diebus & in annis.

Cur interdum vera prædicant diuinatores.

CAP. LVII.

Culto quodam iudicio diuino, cu-
pidi malarum rerum homines tra-
duntur illudendi & diciendi pro-
meritis voluntatum suarum, illu-
dentibus eos atque decipientibus præuatica-

*c. i. Et lit. 2. de
Genesi ad lit.
c. 17. & ad
illud Psal. 31
Confitebor
aduersum me.
Eic. Et lib. 4.
confe. ca. 3.
& Au. enchir-
rid. 79.
b Idem epi.
119. ca. 7.
c Au. eodem
c. eius. epist.*

Gen. 1.

*Au. li. 2. de
doctr. Chri-
stia. cap. 23.*



Opinionibus angelis: quibus ista pars mundi infirma, secundum pulcherrimum ordinem rerum, diuinæ prouidentiae lege subiecta est. Quibus illusionibus & deceptionibus euenit, ut istis superstitiosis & perniciosis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur; nec aliter accidant quàm dicuntur, multaque obseruantibus secundum obseruationes suas eueniant, quibus implicari curiosiores fiant, & sese magis magisque inferant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris. Hoc genus fornicationis animæ salubriter diuina scriptura non tacuit, neque ab ea sic deterruit animam, ut propterea talia solum negaret esse sectanda, quia falsa dicuntur à professoribus eorum. sed etiam si dixerint vobis, inquit, & ita euenierit, ne credatis eis. Non enim quia imago Samuelis mortui Sauli regi vera prænuñciauit, propterea talia sacrilegia, quibus imago illa præsentata est, minus execranda sunt: aut, quia in Actibus Apostolorum ventriloqua scæmina verum testimoniū perhibuit Apostolis domini, ideo Paulus Apostolus percutit illi spiritui, ac non potius scæminam illius dæmonii correptione atque exclusione munda- uit. Omnes igitur artes huiusmodi vel nugatoriae vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiae constituta, penitus sunt repudiandæ & fugiendæ. Chistianis: non quod idolam sit aliquid, ut ait Apostolus, sed quia quæ immolant, dæmonis im-
molant,

1. Cor. 10.

*Genethliaco-
rum quibus-
dam rerum si-
gnis humana
presumptio-
ne insistentis
ad ill. quasi
quadam cum
demonibus
pacta & con-
uenia referen-
de sunt.
Dent. 17.
1. Reg. 18.
Act. 16.*

molant & non Deo: nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Quod autem de idolis, & de immolationibus, quæ honori eorum exhibentur, dixit Apostolus, hoc de omnibus imaginariis signis sentiendum est, quæ vel ad cultum idolorum, vel ad creaturam eiusque partes, tanquam Deum colendas trahunt, vel ad remediorum aliarumque obseruationum curam pertinent: quæ non sunt diuinitus ad dilectionem dei & proximi, tanquam publicè constituta, sed per priuatas appetitiones rerum temporalium, corda dissipant miserorum. In omnibus ergo istis doctrinis societas dæmonum formidanda atque vitanda est, qui nihil cum principe suo diabolo, nisi reditum nostrum claudere atque obserare conantur. Sicut autem de stellis quas condidit & ordinauit Deus, humanæ & deceptoris coniecturæ ab hominibus institutæ sunt: sic etiam de quibusdam nascentibus, vel quoquo modo diuinæ prouidentiae administratione existentibus rebus, multi multa humanis suspicionibus, quasi regulariter coniecta, literis mandauerunt, si forte insolite acciderint: velut si mula patriat, aut fulmine aliquid percutiatur. Quæ omnia tantum valent, quantum præsumptione animorum, quasi communi quadam lingua, cum dæmonibus fœderata sunt. Quæ tamen omnia plena sunt pestiferæ curiositatis, cruciantis sollicitudinis, mortiferæ seruitutis. Non enim quia valebāt, animaduersa sunt, sed animaduertendo atque signando factum est, ut valerent. & ideo

*Deo propriū
est, pro placi-
to operari ad-
hibita re eos
natura nois
valente hoc
demoni tri-
buitur.*

*Exo. 24. c.
eiusdem lib.*

*Aug. 21. de
ciuit. Dei ca.
6. ducet, dæ-
mones dupli-*

*citer docere
quomodo signis
alicui possint
ab hominibus,
vel apud parando
vel inspirando
quibusdam,
hic secundi
fit mentio.*

diuersis diuersa proueniunt, secundum cogitationes & præsumptiones suas. Illi enim spiritus qui decipere volunt, talia procurant cuique, qualibus eum irretitum per suspensiones & contentiones eius viderint. Sicut literæ ideo valent ad significationem, quia homines in eas confenserunt. Sic etiam illa signa, quibus perniciosa dæmonum societas comparatur, pro cuiusque obseruationibus valent. Quod manifestissimè ostendit ritus augurum, qui & antequam obseruent, & posteaquam obseruata signa tenuerint, id agunt, ne videant volatus, aut audiant voces auium: quia nulla ista signa sunt, nisi consensus obseruantis accedat.

Non sine superstitione consulti dæmones, etiam in his que naturaliter norunt. CAP. LVIII.

EX his satis patet, quòd & si multa hominibus occulta nouerint dæmones per naturam (verbi gratia, quis rem aliquam furatus sit, vbi ea reposita sit, & similia) nihilominus etiam talia inquirere ab eis, superstitiosus cultus sit (quanquam non sit proprium diuinitatis talia nosse) eo quòd diabolus nunquam cum hominibus cõmunicet, seu societatem habeat: nisi vt eos à vero Deo abducatur, & se tandem pro Deo colendum ingerat. Et omnis societas inchoata, naturaliter deducit ad perfectam. vbi ergo perfecta necessario pessima est, liquet & imperfectam esse malam: vt initium credendi seductori. Quisquis igitur hac diaboli pessima voluntate non obstante audet cum eo communicare, petitque

ab eo aliquid: intelligitur petere aliquid sibi eo modo præstari, quo tantum paratus est ille hoc cõmunicare, si videlicet recedatur à vero deo (qui cuncta & potest & paratus est melius præstare) & adhæreatur hosti eius capitali. sicut ait Helias ad Ochoziam: Misisti ad consulendum Beelzebub deum Areaton, quasi non esset Deus in Israel à quo posses interrogare sermonem. 4. Reg. 1.

De his que adhibentur à superstitiosis ad hominem sanandum vel aliquid aliud operandum CAP. LIX.



AD pacta cum dæmonibus inita pertinent etiam omnes ligaturæ, atque remedia quæ medicorum quoque disciplina condemnat: siue in precationibus, siue in quibusdã notis, quas characteres vocant, siue in quibusdã rebus suspendendis atque illigandis, vel etiã saltandis quòdammodo, nõ ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiã manifestas: quæ mitiore nomine physicam vocant, vt non quasi superstitiose implicare, sed natura prodesse videantur. sicut sunt in aures in summo aurium singulari, aut de struthionum ossibus ansula in digitis, aut cù tibi dicitur singulari, vt dextera manu sinistrũ pollicem teneas, aut cum ad sistendum sanguinem nomen infirmi sanguine ipsius in charta scribitur, poniturque charta in fronte. His adiunguntur milia inanissimarum obseruationum, si membrum aliquod salierit, si ianctim ambulantis ami-

*Aug. lib. 2.
de doc. Christ.
cap. 20.*

cis, lapis, aut canis, aut puer medius interuen-
 rit. atque illud quod lapidem calcant, tanquā
 ditemprorem amicitiae, minus molestum est,
 quam quod innocentem puerū colapho per-
 cutiunt, si pariter ambulanti bus intercurre-
 rit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur
 à canibus: nam plerumque tam super-
 fitiosi sunt quidam, ut etiam canem, qui me-
 dius interuenit, ferire audeant, non impune,
 namque à vano remedio, citò interdum ille
 percussorem suum ad yerum medicum mittit.
 Hinc sunt etiam illa: limen calcare cum ante
 domum suam transit: redire ad lectum, si quis,
 dum se calciat, sternutauerit: redire domum,
 si procedens offenderit: cum vestis à foricibus
 roditur plus timere suspicionem futuri mali,
 quā praesens damnum dolere. Vnde illud ele-
 ganter dictum est Catonis, qui cum esset con-
 sultus à quodam, qui sibi à foricibus erosas ca-
 ligas diceret, respondit, non esse illud mon-
 strum, sed verè monstrum habendum fuisse,
 si forices à caligis roderentur. Ad eadem pacta
 cum dæmonibus, pertinet etiam, quod quis
 sine studio & magistro, inspectione figurarum,
 & aliis quibusdam vanis obseruantis, sperat
 aliquam scientiam acquirere. Item, si quis ver-
 ba diuina, vel reliquias sanctorum ad collum
 suspendat, spem habendo in quibusdam cha-
 racteribus, vel modo ligandi, aut scribendi, aut
 idiomate scripto, vel in ipso vase, quod conti-
 net reliquias, quia est triangulare vel quadran-
 gulare, vel in numero dierum quo portantur

DECALOGI EXPLICATIO. SI
 reliquiae, vel in verbis potius quam in sensu
 verborum: ut puta, aestimando quod si idem
 sensus aliis verbis proferretur, nihil iuuaret:
 aut quoadcūque speratur in alia vanitate, quae
 ad Dei & sanctorum inuocationem atque re-
 uerentiam non pertinet. Vnde rectè dicit Mar-
 tinus Papa: In collectionibus herbarum, quae
 medicinales sūt, nullas obseruationes aut incā-
 rationes licet attendere, nisi tantum cum Sym-
 bolo & Dominica oratione, ut tantum Deus
 creator omnium & dominus honoretur. & ut
 paucis absoluamus: Quoadcūque aliquis
 conatur vel diuinare vel praescire aliquid, aut
 aliquem effectum inducere per rem illam, ex
 qua naturaliter haec fieri nequeunt, nec à diui-
 na prouidentia huiusmodi praescientia & effe-
 ctus quaruntur, superstitio est.

*Ecclesiam in suis caeremonijs carere super-
 stitione. CAP. LX.*

Sed si à Deo debito modo decentique
 expectetur aliquis effectus, etiam si ex
 natura haberi nō possit, superstitio non
 est. quemadmodum in sacramentis Christi à
 Deo petitur aliquid fieri per ipsa corporalia,
 quod ex ipsorum corporalium natura obtine-
 ri non potest. In benedictione salis, aquae, can-
 delarum siue luminis, cinerū, ramorum atque
 florum, petitur à Deo ut sanitas, liberatio ab
 infestatione dæmonum, & similia, per ista cor-
 poralia praestentur: nihilque aliud in istis agit
 Ecclesia, quàm quod potestatem suam à Christo
 sibi concessam exercet, Dedit, inquit Euangeli-

Mat. 10.

BREVIS ET CATHOLICA

Mat. 10.
 Luc. 10.
 Ioan. 9.
 Mar. 7.
 Exo. 15.
 4. Reg. 2.
 Tob. 11.

sta, illis potestatem spirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorē & omnem infirmitatem: Ecce, ait Christus, dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit, Sicut enim diabolus Christianos infestare non desinit, ita & hæc potestas nunquam penitus Ecclesiæ deficit: quam non solum verbis, sed & corporalibus rebus, tanquam quibusdā visibilibus verbis adhibet Ecclesia hominibus, imitata sponsum suum, qui cæcum à natiuitate luto & aqua illuminauit: qui sputo suo, & immissione digitorum in auriculam, surdum & mutum curauit. imitata & Moysen & Helisæum, quorum ille ligni immissione in aquas, eis amaritudinem abstulit, hic sale steriles aquas sanauit. Tobiam quoque, qui iecore piscis oculos patris liniens visum ei reddidit. Hanc autem benedictionē non adhibet Ecclesia nisi certis quibusdam in rebus significatione præstantissimis: vt aquæ, quæ purificantē spiritum refert: sali qui sapientiam: cineribus, qui mortem & poenitentiam ob oculos nobis ponant. lumini, quod Christum dominum veram lucem designat: floribus, qui Christi victoriam representent. Et in his omnibus noua atque priuata adinuenire nequaquam permittit (hoc enim superstitione non caret) sed quæ iam olim & ab antiquo, ad dæmonum & morborum atque aëris infestationem vel mitigandam, vel tollendam, sibi sunt tradita tanquam benedicen-

DECALOGI EXPLICATIO.

da, benedicat. Aquam (inquit Alexander Papa, & martyr, quintus à Petro, nondum elapsis In epist. eius quinquaginta annis) sale conspersam populis I. que est in benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur ac purificentur: quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine, populum sanctificabat atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, diuinis precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Helisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis precibus sacratus, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis homines defendit? Nam si tactu simbræ vestimenti Saluatoris saluos infirmos esse non dubitamus, quanto magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? His ergo & aliis instructi documentis, vota singulorum, domini sacerdotes, respicite. & in virtute Spiritus sancti diuinis precibus, per ministerium vobis diuinitus collatum, perficere cœtate. Elementa quoque, tam ea quæ prædiximus quàm cætera diuinis apta vsibus, & humanis necessaria infirmitatibus, sacrate, infirmos curate, & cætera, quæ ad vos pertinent, diligēter perficite. Ipse enim Saluator, tribuendo nobis exemplum, discipulis suis ait: In nomine meo dæmonia eiicite, infir-

mos curate, ægros sanate, leprosos mundate, &c. super infirmos etiam manus imponite, & bene habebunt. In harum tamen consecratarum rerum abusu superstitio committi potest: puta si ipsis rebus, non Deo cuius nomen super illas inuocatum est, tribuatur virtus quam ex natura non habent, aut, si quis per istas res magica exerceat.

Quomodo à superstitionibus sint rudes debortandi.

CAP. LXI.

Roponendum est eis, quod dæmones parū boni nobis præstare possint, nihilque eos præstare auxiliij, nisi in melioribus nocendo, & in potioribus bonis: quodque Deus verus omnia possit, nec nobis parua bona negaturus sit, nisi vt meliora tribuat, qui timentibus se in bonum melius conuertit, quicquid diabolus illiusque opera maleficos, temporalis nocementi finit inferre: quemadmodum in Job patuit. Rursum admonendi sunt, quod sicut ad initium cælestis felicitatis & patriæ nostræ spectat conuersatio in hac vira cum angelis & hominibus sanctis: ita & ad initium eternæ damnationis, & perpetuæ cum Sathana societatis, pertinet præsentis vitæ societas cum dæmonibus. Cur non igitur ommissis dæmonibus, nostris atque ipsius Dei capitalibus hostibus, in omnibus pendamus à Deo patre nostro, & misericordie & omnipotentie, atque societatem sanctorum angelorum potiùs quæramus?

Aug. in 83. questionibus q. 79. & de ci. Dei lib. 10. ca. 22. Leo ser. 19. de pass. Do.

Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem. Exo. 20. qua est in celo desuper, & qua in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, &c.

CAP. LXII.

Vod dictum est: Non habebis Deos alienos coram me, hoc ipsum perfectius explicatur, dū prohibentur coligmenta. Prohibet autem dominus

fieri sculptile & similitudines, non quasi ei displiceat ars sculptroria aut pictoria: quandoquidem ipsemet iussit fundi serpentem aneu & Cherubin (qui in specie iuuenum figurabantur) & constat leones, & palmas, & mala punica in templo Salomonis, & vestem Pontificis collocata ei placuisse, donūque sui spiritus restatur esse huiusmodi artem: Sed prohibuit imagines statui ad cultum diuinitatis, quasi vel ipsa imago esset Deus, vel creatura per eam repræsentata, vel quasi aliqua imago veram diuinitatem exprimere posset.

De his qui imagines deos esse sunt arbitrati.

CAP. LXIII.

Eo enim dementia venit stulta gentilitas, vt putaret deos esse opera manuum suarum, argenteas atque aureas imagines, ligna & lapides, de quibus Moyses: Seruietis, inquit, diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno & lapidi, qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur. & Hieremas: Dicunt ligno, inquit, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti. Plus enim valent simulacra ad curuandam infœlicem

Aug. in quest. super Exo. q. 71. li. 2.

Nu. 21. Exo. 25.

Bene Epiphanius in synodo Nicen. 2. Dominus ait, actione. 6. Israeliticæ gentis ducturus erat in terram promissionis, in qua habitabant gentes que adorabant & colebant idola, demones, solem, lunam & astra, reliquasque creaturas, &c.

Quare tam diligenter eis precepit ne facerent ullam similitudinē, &c. Postquam autem eos ab idololatria abduxisset, inuissetque tabernaculū testimonij factū, Moyses sensibilia Cherubin, habentia hominum formam &c. formauit a August. tract. 2. in Psal. 113. b Idem c. 23. li. 8. de ciu. Dei. a Psal. 113. d Psal. 134. Psal. 95.

animam, quòd os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quàm, ad corrigendam, quòd non loquentur, non videbunt, non audient, non odorabunt, non contrectabunt, non ambulabunt. *b* Hanc vanissimam sententiam Hermes Trismegistus, insignis dæmonum cultor, colorare conatus est, fingens inesse simulachris, veluti corporibus deorum, quosdam spiritus inuitatos, qui valerent aliquid, siue ad nocendum, siue ad desideria eorū nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores, & cultus obsequia deferuntur. *c* At contrā ipsa scriptura clamat, rei que euidencia. Simulachra gentium, ait Propheta, argentum & aurum, opera manuum hominum: & *d* Non est spiritus in ore ipsorum. Illi verò spiritus, qui finguntur inesse idolis, dæmones sunt, quouis modo quærentes sibi vendicare diuinitatem, de quibus Psalmista, cum describeret deos gentium, qui intellectum habent, atque gentes nonnunquam alloqui videntur: Omnes, ait, dii gentium dæmonia.

De his qui creaturas imaginibus representatas coluerunt. CAP. LXIII.



AT fuere, qui sibi visi sunt sapientiores vulgo Gentilium, qui non tam imagines ipsas colerent, quàm creaturas per imagines designatas: utpote homines iam olim mortuos, serpentes aut volucres, aut alias bestias, ipsum mare aut solem, aut alia similia, de qualibus Sapiens, Acer-

bo, inquit, luctu dolens pater, citò sibi rapti *Sap. 14* filij fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deū colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. & hos quos in palam homines honorare non poterant, propter hoc quòd longè essent, è longinquo figuræ eorum allata, euidenter imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt, ut illum qui aberat, tanquam præsentem colerent sua sollicitudine.

Hac quasi subtilitate conatus est Varro vulgi errorem mitigare physicis interpretationibus. Cum enim vulgus Gentilium ipsa simulachra coleret, & homines sceleribus nobiles per simulachra designatos, conatus est omnia referre ad mundum eiusque partes. Mundum enim esse Deum arbitratus est: ut etiã sub nomine Iouis atque eius simulachro, aerem; sub nomine Neptuni, mare coli docebat. atque ita reliquos Deos gentium per aliquam partem mundi interpretatus est. Sed hac ratione vulgum non rediit ab errore suo, & docuit eos seruire creature potius quàm creatori, qui est benedictus in secula, Amen. *Vide August. de ciu. Dei, lib. 7. ca. 5. 6. &c. Rom. x.*

De his qui Deum verum figurare conati sunt.

CAP. LXV.



Verunt & alij, qui æstimauerunt se posse Deū exprimere aliquo simulachro, propter quod ait Moyses: Loquutus est dominus ad vos de medio ignis: vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis. & rursū: Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est dominus vobis in Ore de medio ignis: ne forè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volâtium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: ne forè eleuatis oculis ad cælum videas Solem & Lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit dominus Deus tuus in ministeriū cunctis gentibus quæ sub cælo sunt. Esaias quoque: Cui, inquit, similem fecistis Deū? aut quā imaginem ponetis ei? qui scilicet spiritus est, & in omnibus est, & vbique discurrit, & terram quasi pugillo continet. & infra: Cui assimilastis me, & adæquastis, dicit sanctus? Vnde & Apost. Paulus Atheniensibus dicebat: Genus cū simus Dei, non debemus existimare auro & argento aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis, diuinum esse simile. Non igitur quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem arbitrandum est, vt de illo cogitantibus, dextrum aut sinistrum latus animo occurrat: aut idipsum quod sedere pa-

*Deu. 4.**Ibid.**Esa. 40.**Hiero. in**40. cap.**Esaie.**Ibid.**Act. 17.**Aug. c. 7. li.
de fide et
symb.*

ter dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est ne in illud incidamus sacrilegiū, quo execratur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum ~~Deo no-~~ ~~strum est. Similitudo in templo est: unde~~ ~~magis in corde nefarium est, vbi verè est templum, si à terrena cupiditate atque errore mūdetur. De huiusmodi figura sic habet conciliū~~ ~~libertinum cano. 36. Placuit picturas in Ec-~~ ~~clesia esse nō debere: ne quod colitur aut ad-~~ ~~oratur, in parietibus depingatur. Supra omnem~~ ~~enim circumscriptionem est diuina natura, sed~~ ~~humana circumscribi & definiri potest. Vnde~~ ~~secundum illam naturam, qua Christus visus est, Christiani illius imaginem depingere di-~~ ~~dicerunt, non secundum eam, qua inuisibilis erat. Hæc enim describi non poterat. Insipientie, inquit Damascenus, & extremæ impietatis est figurare diuinitatē. Hinc in antiquo testamento tritus non fuit imaginum vsus. At verò posteaquā Deus per viscera misericordiæ suæ secundum veritatē factus homo est propter salutem nostrā, non vt Abrahamæ visus est in specie hominis, non vt prophetis, sed secundum substantiam veraciter factus homo est, diuersatus in terra, & cum hominibus cōuersatus est, miracula operatus est, passus est, crucifixus est, sepultus est, resurrexit, assūptus est. Et hæc omnia secundum veritatem gesta sunt, & visa ab hominibus, & scripta nobis ob memoriā & doctrinā sunt, cum præsentēs non essemus, vt cū~~

*Rom. 1.**In Syno. 7.
acti. 6.**Lib. 4. de
orthod. fide
c. 17.**Gen. 18.
Baru. 3.*

das de immolatis. Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in Deos suos. Sicut ergo ea quæ dicitur ira Dei, non perturbatio mentis est, sed potentia vindicandi: sic zelum Dei non cruciatum animi, quo maritus aduersus uxorem, vel uxor aduersus maritum torqueri solent, sed tranquillissimam sincerissimamque iustitiam, qua nulla anima beata esse finitur, falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, & quodammodo grauidata, dicit scriptura. Tolle de zelo errorem & dolorem, quid remanebit aliud, nisi voluntas custodiens castitatem & corruptionem vindicatis coniugalem? Quo igitur verbo, nisi zelo Dei melius posset intinuari, quo vocamur ad coniugium Dei, & non vult nos turpi amore corrumpi, & punit impudicitiam nostram, & diligit castitatem? Non enim etiam frustra vulgo dici solet: Qui non zelat, non amat. Vehementem ergo amorem suum erga homines hac voce explicat Deus. Rectè autem zelo fortitudinem adiungit, ut ostendat se non solum velle vindicare in eos qui à se fornicantur (quomodo homines subinde multam vindictam animo concipiunt, quam imbecilliores reddere nequeunt) sed etiam se omne id posse quod voluerit: ideoque grauissimam vindictam manere eos, qui ad deos alienos deficiunt.

Visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me.

Aug. c. 11. li. contra Adimant.

Eius lib. cap. 13.

Vide Dionys. Arcopag. c. 3. part. 1. de diuinis nominibus.

Exo. 20.

CAP. LXVIII.

BGo, ait, zelum meum opere ostendo. Nam visito tanquã seuerus iudex parentum peccata, quæ diu patienter tuli expectans eorum penitentiam. visito, inquam, per grauissimas penas in filios eorum, ita ut non euadant manum meam ipsi patres, etsi videantur cum tranquillitate morui, dum in filiis suis puniuntur: nec statim hæc mea punitio finitur, sed vsque in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, seu non obediunt mihi, vindictam meam protraho. Præcipuè quidem deterret dominus ab idololatria: generaliter tamen commemorat iniquitatem. sicut & in promisso meminit obseruantium non solum primum præceptum, sed & omnia præcepta: ut videlicet intelligamus, etiam in sequentibus præceptis hanc rationem rectè collocari posse. Pœnæ autem filiorum meminit, eo quod magna sua misericordia parentibus primum peccantibus parcere solet in hoc mundo, patientia sua prouocans eos ad penitentiam: vti fecit Salomoni, Manasse, Ieroboam. Verùm valde pulchrè minatur Deus se redditurum filiis patrum peccata. æquum est enim, ut qui patrem suum sancta obediencia (ut humano more loquamur) non lætificauit, sed potius spiritum eius contristauit: etiam ipse non gaudeat, sed contristetur de filiis suis. Extendit autem vsque ad quartam generationem vindictam dominus, eo quod consue solet esse memo-

Hier. in 18.

cap. Ezech.

3. Re. 11. 4.

re. 21. 3. re. 14.

ria progenitorum, atque vsque ad quartam generationem sperare vitam soleant parentes, suosque reputare quicumque vsque ad eam generationem nascuntur, haud ita multum curantes quid futurum sit de vltterioribus generationibus. Vnde & Iehu tanquam homini terrena quærenti promissum est, quod filij eius vsque ad quartam generationem sederent super thronum Israel. Dominus autem peccata patrum non tantum in quartam generationem, sed longè vltterius vilitat: sicut ait Dauidi: Vriam Hechæum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. **quamobrem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum. Quæ minæ fuerunt sanè opere completæ.** Ammon enim, Absalom, Adonias, filij Dauidis, ferro perempti sunt. & simile contigit filiis ac nepotibus Iosaphat, Ioæ quoque atque Amasiæ, Ammon, & Iosia, nepotibusque eius, filiis Sedechiæ. & in ipso Christi tempore Herodes Bethlehemitas infantes occidit, & nobiles tribus Iuda: inter quos vtique multi erant de genere Dauid. Vespasianus quoque & Domitianus stirpem Dauidicam inquiri & perimi iusserunt, tantum quia Dauidica erat. Nec solum corporalibus afflictionibus (quas solas veteres homines curant) sed & spiritalibus pœnis vilitat peccata patrum in filios: sicut ait Christus Iudæis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. ideo dico vobis, quia

4. Re. 10.

2. Re. 12.

2. Re. 13.

2. Re. 18.

3. Re. 2.

2. Paral. 20.

4. Re. 13.

4. Re. 15.

4. Re. 21.

4. Re. 23.

4. Re. 25.

Mat. 2.

Lib. 1. histo.

eccles. c. 9.

Eiusdē histo.

lib. 3. c. 12.

Et 19.

Mat. 21.

auferetur à vobis regnum Dei. & iterum: *Ecce, relinquetur vobis domus vestra deserta. & Psalmista: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ compræhendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, & super dolorem vulnerum eorum addiderunt. Appone iniquitatē super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiā tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Manifestè hîc docet Propheeta, admirandam cæcitatem horribilesque iniquitates quas in Iudæis hodie videmus, esse pœnas peccati à patribus eorum admissi in occisione filij Dei. Moyses quoque: *Nisi, inquit, custodieris, & feceris omnia verba legis huius, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen eius gloriosum & terribile, disperget te dominus in omnes populos à summitate terræ vsque ad terminos eius, & seruiēs ibi diis alienis quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus. En homines pro peccatis suis traduntur in reprobum sensum, vt ligna & lapides adorent. Hæ autem minæ magis completæ sunt in posteris peccatorum ductorum in captiuitatem, siue in Assyrios, siue in Babylonem, quam in Patribus**

*Mat. 23.**Psa. 68.**Deu. 28.**Ro. 1. d.*

BREVIS ET CATHOLICA

Deu. 32.

Rom. 10.

Hiero. ad
Dardan.
tom. 3.

I. Esd. 1.
I. Esd. 6.

eorum. Et (inquit Moyſes in cantico) ipſi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus ſuis. & ego prouocabo eos in eo qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos. Quem locum Apoſtolus Paulus in epiſtola ad Romanos, ſuper hodierna excæcatione Iudæorum interpretatur, quam Moyſes pro antiqua Patrum idololatria retributam dicit. Multa Iudææ ſcelera commiſiſti: cunctis circa te ſeruiſti nationibus. Ob quod factum? Vtrique propter idololatriam. Cumque ſeruiſſes crebrò, miſertus tui eſt Deus: & miſit iudices & ſaluatores, qui te de ſamulatu Moabitarum & Ammonitarum, Philistiim quoque & diuerſarum gentium liberarunt. Nouiſſimè ſub regibus offendiſti Deum: & omnis tua prouincia, gente Babyloniam vaſtante, deleta eſt. Per ſeptuaginta annos templi ſolitudo permansiſt. A Cyro rege Perſarum eſt laxata captiuitas. Eſdras quoque hoc & Neemias pleniffimè referunt. Extructum eſt templum ſub Dario rege Perſarum atque Medorum à Zorobabel filio Salathiel, & Ieſu filio Ioſedech ſacerdote magno. Quæ paſſi ſiſtis à Medis, Egyptiis, Macedonibusque non enumero. Nec tibi adducam in memoriam Antiochum Epiphanem crudeliſſimum omnium tyrannorum, nec Cn. Pompeium, Gabinium, Scaurum, Varum, Caſſium, Soſiumque replicabo, qui tuis urbibus & præcipuè Hieroſolymæ inſultauère. Ad extremum, ſub Veſpaſiano & Tito urbs capta, tem-

DECALOGI EXPLICATIO. 60

plumque ſubuerſum eſt. Deinde ciuitatis uſque ad Hadrianum principem per quinquaginta annos manſere reliquæ. Poſt euerſionè templi per mille & quadringentos annos & urbis & templi ruine permanet. Ob quod tantum facinus? Certè non colis idola, ſed etiam ſeruis Sarafenis atque Romanis, & captiuitatis preſſus iugo, ignoras alienos deos. Quomodo clementiſſimus quòdam Deus, qui nunquam tui oblitus eſt: nunc per tanta ſpacia tæporum miſeriis tuis non adducitur, ut ſoluat captiuitatem, & ut verius dicam, expectatum tibi mittat Antichriſtum? Ob quod, inquam, facinus & tam execrabile ſcelus auertit à te oculos ſuos? ignoras? Memento vocis parentum tuorum. Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. & Venite, occidamus eum, & noſtra erit hæreditas: & Non habemus regè, niſi Cæſarem. Habe quod elegiſti: uſque ad finem mundi ſeruiturus es Cæſari, donec gentium introeat plenitudo, & ſic omnis Iſrael ſaluus fiat, & qui quondam erat in capite, fiat in caudam.

Mat. 27.

Mat. 12.

Ioan. I 9.

Rom. II.

Deu. 28.

Aliàs vertatur.

Quòd hæc comminatio Dei non ſit contraria ei quod dicit Dominus 18. cap. Ezechielis.

CAP. LXIX.



Vnc locum peſſimè intelligentes Iudæi tempore Prophetarum Hieremie atque Ezechielis, dū captiui abducti ſunt in Babylonem. vias atque iudicia Dei tanquam iniqua reprehenderunt, in Prouerbiū vertentes parabolam

Hier. 31.

Exo. 18.

istam: Patres nostri comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. quasi dicentes, Patres peccauerunt, & filij innocentes, qui nil mali commouerunt, affliguntur. Ab hac autem parabola meritò auocari debuissent per illud Moyfi in Exodo, vbi hunc locum decalogi repetens sic orat dominum

Exo. 34.

Deum: Dominator domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata, nullusque apud te per se innocens est: qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem. vbi clarè ostendit, omnes offendisse Deum, neminemque esse innocentem in Dei iudicio, nisi à quo Deus magna misericordia auferret iniquitatem & scelera, omnesque mereri iram Dei, nisi ipse clementer parcat. Apud Ezechielem quoque similia ipse dominus respondet, nempe se habere curam omnium æqualiter, tam filiorum quàm patrum, iustosque, qualescunque parentes aut filios habuerint, in æternum victuros. impios verò nō victuros, sed in æternum morituros. Sub æterna autem morte (que maxima est omnium pœnarum) etiam reliquæ pœnæ temporales veniunt intelligendæ: quòd videlicet nunquam accidat immeritò, siue sine peccato eius qui eas patitur. siquidem vniciue secundum vias suas reddit dominus: vt ait Hieremias, etiam de temporalibus pœnis loquens. Ipsique Iudæi carnales de temporalibus

Cap. 18.

Cap. 32.

afflictionibus conquerebantur apud Ezechielem, & circa has Deum causabantur iniquum: & proinde non satis iustitiam iudiciorum suorum ostenderet dominus, nisi etiam de temporalibus pœnis idem iudicium esset, quod se respondet obseruare de morte æterna, iudicium. Patet ergo culpa, vbi non laet pœna, & si quid laboris incidimus, nunquam nisi nostro merito sustinemus. Omnes enim peccato originali, cum quo nascimur, has miseras vitæ huius meremur. Qui autem dicunt pœnā trāsire ab Adam sine culpa, necesse est fateantur innocētes paruulos iniusto iudicio puniri trahendo mortē sine meritis mortis: quod de vno solo mediatore Dei & hominū homine Christo Iesu Catholica fides nouit, qui pro nobis mortem, hoc est, pœnam peccati sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius, vt nos per illum Dei filij fieremus. ita solus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam, quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Quod verò de morte diximus, de omnibus quoque vitæ huius miseriis est intelligendum. Si falsum esset, inquit Augustinus: peccata parentum esse nostra contagione pro-

Prosper cōt.
Collat. c. 20.

Leo ser. 7. de
Epiphania.

Aug. contra
duas epist.

Pelag. lib. 4.
c. 4. cōcil.

Arausic. ca.
no. 2. Et li. d.

pec. mer. c.
re. c. 16.

Li. 6. contra
Iulian. c. 4. cō-

de Trin. lib.
13. ca. 16.

Ecc. 40.

punit Deus homines prout ex propria iniquitate digni sunt, quos tamen non esset puniturus, nisi parentum peccatis esset prouocatus, exempli gratia: Filius Dauidi per adulterium ex Bersabæ natus, iusto quidem Dei iudicio ob peccatum originale mortē pati debuisset, quandocūque Deo placuisset: nisi tamē Dauid tā grauius peccasset, Deo misere diu mors eius dilata fuisset. Si ait Anselmus peccata parentum aliquando nocent animabus filiorum, hoc modo potius fieri existimo, non quod ea Deus illis imputet, aut quod eos in aliqua delicta propter parentes inducat, sed sicut sæpē meritis parentum filios iustorum à peccatis eruit, ita filios iniustorum eorum meritis in suis aliquando derelinquit. Nanque satis videtur susceptibilis, quod animam peccati cem, cui nihil præter pœnam debet, propter parentum peccata in suis dimittat peccatis, vt pro ipsis puniatur, quàm quod eam alienis oneret, vt pro illis torqueatur. Ita igitur sine repugnantia & originale peccatum est idē in omnibus, & filius non portabit iniquitatem patris, & vnusquisque onus suum portabit, & recipiet prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum, & reddet Deus peccata parentum filiis in tertiam & quartam generationē, etiam si hoc sit in anima, & quicquid aliud legitur, quod animabus filiorum imputari peccata parentum significare videtur. Quippe non moritur anima filij peccato patris, sed suo: nec portat quis iniquitatem patris, cum in sua relin-

2. Reg. 12.

Lib. de conc.
cep. vngina.
cap. 24.

Eze. 18.
Galat. 6.
2. Cor. 6.

Euo. 34.

quitur, sed suam: nec onus alienum, sed suum: nec recipit prout pater, sed prout ipse in corpore gessit, sed quoniam propter peccata parentum à suis malis non est liberatus, ea quæ portat, eisdem peccatis parentum impurantur. At si obiicitur, quia omnes qui non saluantur per fidem in Christum, portant iniquitatem & onus Adæ: consideret diligenter, quia non portant peccatum Adæ, sed suum. Nam aliud fuit peccatum Adæ, aliud infantum. Illud enim fuit causa, istud est effectus. Et cum dicit Apostolus, quod mors regnauit ab Adā vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ: sicut significat infantū minus esse quam Adæ peccatum, ita apertè monstrat aliud esse. Quapropter cum dānatur infans pro peccato originali: dānatur non pro peccato Adæ, sed pro suo. Nam si ipse non haberet suum peccatum, non dānaretur. Ita ergo non portat iniquitatem Adæ, sed suam, quamuis ideo dicatur portare, quia iniquitas illius, peccati istius causa fuit. Nec mirandum si modo iam explicato peccata parentum visitentur in filiis: cum & peccatum principis in subditis, socij in socio, in imitatore, aut aliter coniuncto vindicetur à Deo. Propter peccatum Dauid (quod numerasset populum) multa milia de populo occisa sunt. Propter peccatum Acham etiam alij de populo Israel corruerunt, & Christus dicit omnem sanguinem vindicandum in Iudæis sui occisoribus: quia per Deicidium prin-

Idem esse de
l. c. sequent.

Rom. 5.

2. Re. 24.

Mat. 23.

BREVIS ET CATHOLICA

*Primo tract.
in Psal. 108.*

I. Re. 12.

*Basiliius fere
ad mediu li.
de virgini.*

cipatum obtinuerunt in societate eorum qui iustos occiderunt. Malorum, ait Augustinus, imitatio facit, ut non solum sua, sed etiam eorum quos imitati sunt, merita sortiantur impij, quinimò, Samuel dum dicit: Si non audieritis vocem domini, sed exasperaveritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros: ostēdit etiam filiorum peccata in parentibus visitari: sicut in magistris discipulorum peccata visitantur. Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera, cum plurimi ex his qui propter doctrinam & conversationem eius perfecti evaserunt, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt: Alia verò solum carnis vinculis, & iam cum Christo regnantem, usque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutes exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo huic transmittunt: Sic contra, Alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi atque impediti, à virtutis tramite in infernum præcessere, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi: Alia verò etiam sequuntur, eorum scilicet qui post ipsam mortem per summam nequitiam & exempla pessima, quæ mundo reliquere, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nam sicut hodie quoque beatus

David ad veram religionem, & ad Dei cultum, providentiæque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, hinc iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ita & Marcion & reliqui hæreticorum dogmarum duces, per eam peruersitatem doctrinæ, quam mundo inuenerunt, maximè nocent, cuncti verò qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, auctores perditionis suæ, etsi dudum vita functos, atrocioribus illic suppliciis tradunt. Si enim qui scandalizaverit unum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur: profectò qui tam multos per vitam reprobam quòd perniciosorum operum mundo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falsa dogmata ingerit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sui causa pereunt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur: per singulos eorum qui sui causa hinc seu vulnerantur, seu moriuntur, author etiam vulnera mortemque suscipiens. Ex his patet satis, cur mandauerit dominus in Leuitico, ut confiterentur Iudæi iniquitates suas & maiorum suorum: non solum videlicet propterea ne peccata sua defenderent tanquam bona, propter consuetudinem à parentibus acceptam, sed etiam ut agnoscerent, peccata parentum aliquousque ad se pertinere. atque hoc Dei præceptum studiosè implevere pij omnes, David, Daniel, Esdras, Hieremias, Tobias, &c. Peccauius, ait David, cum patribus nostris. Res ista nota est

Mat. 18.

Ca. 11.

Psal. 105.

omnibus filiis noui testamenti sicut praedixit Hieremias. In diebus illis, inquit, non dicent ultra (scilicet filij noui testamenti) Patres comederunt uiam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed (scilicet dicent) Unusquisque in iniquitate sua morietur. omnis homo qui comederit uiam acerbam, obstupescet dentes eius: Vbi non sentit Propheta, homines veteres sine suis iniquitatibus pro alienis condemnari, & homines ad nouum testamentum pertinentes tantum pro suis, & non pro alienis peccatis mori. (Nam omnis homo ad uetus testamentum pertinens, impius est, & nullus filius noui testamenti moritur) sed sentit, omnes filios noui testamenti Deum non accusare ut iniquam, more impiorum, quasi innocentem damnet pro alienis peccatis: sed profiteri quod Deus iustus sit, neminem condemnans nisi ob propriam iniquitatem. sicut Deum laudat Sapiens: Cum, inquit, sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare, exterum estimas a tua uirtute. uirtus enim tua, iustitiae initium est. Et licet filij noui testamenti adhuc in hoc seculo pro suis & parentum peccatis, poenae uisibilibus, quae prodesse possunt, temporaliter affligantur, id tamen agit gratia redemptoris, ut & paternam chirographum deleat cum propriis peccatis, ut in futuro iudicio damnationem aeternam timere non debeant.

Quod non ex iudicio tui per alium consilium misericordiae Dei ueritati huius comminationis,

Cap. 31.

Sap. 12.

Aug. 12. ca.
lib. 6. contra
Iulian.

Ec ex hoc falsa conuincitur haec comminatio, quod Deus immensa sua misericordia multorum idololatrarum filios ad lucem fidei uocet, & in hoc tempore & in futuro omnia eorum peccata parentumque in eis diffimulans. Non enim hic designatur quid semper fiat, sed quid mereatur patrum iniquitas, & quid faciat Deus, cum ualde speciali misericordia non parcat. Quemadmodum quod Esaias dixit, Ezechiam Regem moriturum, & Lucas seruum Centurionis, non falsum fuit, quanquam ambo uixerint postea: sed quid dispositio naturae haberet, significauerunt. Talia multa dicuntur in scriptura: & ipse dominus comminationes & promissiones de poenis atque praemiis sic intelligi ostendit per Hieremiam. Repente (ait) loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, ut eradicem & disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei. & subito loquar de gente & de regno, ut aedificem & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat uocem meam: poenitentiam agam super bono quod locutus sum ut facerem ei. Sanè istud domini uerbum opere comprobatum est in domo Heli. Loquens, ait, locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit dominus, Absit hoc a me: sed qui-

Esai. 38.

Luc 7.

Hie. 18.

1. Re. 20.

cunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. In ipsis quoque Niniuitis idem patuit. Nam per pœnitentiã placauerunt Dominum vt non euerteret Niniuem, sicut fuerat cõminatus,

Ion. 3.

Exo. 20.

Et faciens misericordiam.

CAP. LXXI.

Meritò præmium obedientiæ misericordiam vocat, eò quòd præmium iustitiæ nobis gratia est, quibus gratia datur ipsa iustitia: sicut Iarius ostensum est in explanatione orationis Dominicæ, vbi ostensum est, qua ratione Apostolus vitam æternam vocet gratiam.

Rom. 6.

In milibus qui diligunt me & custodiunt mandata mea.

CAP. LXXII.

Milia, hoc est, in mille generationes: sicut clarum est ex septimo capite Deuteronomij, Significat autem hæc dictio: in omnes generationes, siue in æternum, quemadmodum Psal. 104. dum dicitur: Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes. Idem designatur per illud, in seculum, siue, in æternum, quod per, in mille generationes. Hoc ergo sensu, non fit hîc mentio filiorum siue nepotum, quemadmodum in comminatione meminit eorum: sed designatur temporum æternitas, quasi diceret: Faciēs æternam misericordiam diligentibus me. Non malè tamen intelliget, qui putauerit hîc designari posteros, quasi dixisset dominus:

Propter

Vide Augu. e. 7. l. 23. de ciuitate Dei, & ad illud Psal. 104. quod disposuit ad Abrahã, &c.

Propter diligentes me facio misericordiam mille filiis eorum, aut fortè vtrumque designat dominus, & se misereri in æternum ipsis filiis, & propter eos mille aliis: sicut David dicit, Misericordia domini ab æterno & vsque in æternum, super timentes eum, & iustitia illius in filios filiorum, his qui seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorum eius ad faciendum ea. Et iterum: Quis est homo qui timet dominum? anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram. Porro quanquam dominus etiam in æternum puniat impios, visitetque contra multos posteros eorum iniquitates, æternitatè tamen & multitudinè posterorũ potius in præmio quàm in pœna proposuit, quia carnales terrena sectantes magis pœnis quàm eximiis præmiis prouocantur ad bonum. Vsque ad eò enim iniquitatem diligunt, vt si impunè peccare liceret, facillè præmia magna negligenter. Ideoque cum dominus veteri populo loqueretur, in pœnis explicãdis eis sese attemperauit: in præmiis verò proponendis, magis quid timentibus Deum conueniat, quantumque ipse retribuat iustitiæ hoc loco explicare voluit. Quòd verò dominus multis milibus hominum propter timentes se misereatur, satis euidentis est. Nam si in Sodomis decem iusti fuissent, Dominus pepercisset etiam impiis, & non deleuisset urbem. Quando delere voluit gentem Iudaicam, à Moyse cõhibitus fuit, & illi locutus est: Dimitte me vt irascatur furor meus.

Psal. 102.

Psal. 24.

Gens. 18.

Exo. 32.

Cap. 5.

Circuite, ait Dominus per Hieremiam, vias Hierusalem, & aspiciate, & considerate, & querite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium, & querentem fidem, & propitius ero ei (scilicet Hierusalem.) Et per Ezechielem

Eze. 22.

conqueritur dominus: Quasiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni,

4. Re. 19.

Et multis annis iam mortuo Dauide: Protegat ait dominus, urbem hanc, & saluabo eam propter me, & propter David seruum meum. Et pro obedientia sua accepit Abraham, vt multiplicaretur posterius eius sicut stellae caeli, & in semine eius benedicerentur omnes gentes. Obiiciat simplex Lector, & dicat: Multi sanctorum (vt qui continentiam elegerunt) posteros non habent: qua igitur ratione diligenter se promittit dominus benedictionem filiorum? At intelligat non promitti hoc loco quod piorum secundum carnem filij semper benedicetur: cum sciamus de Isaac natum Esau Deo odiosum: De David, Amom impurum, & parricidam Absalom: Dominus quoque apud Ezechielem protestetur nihil profuturum impiis, etiam si tam iusti fuerint eorum parentes quam Noe, Daniel, & Iob. sed sensus huius promissionis est, quod Dominus propter timentes se saepe parcit & benedicit posteris eorum, aut alioquin coniunctis secundum carnem. Semper autem, & in eternum, bene facit posteris eorum secundum spiritum. Vniuersa enim societas sanctorum atque fidelium, quibus placet quod alij regenerantur,

Gen. 22.

conqueritur dominus: Quasiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni,

Ro. 9.

Et multis annis iam mortuo Dauide: Protegat ait dominus, urbem hanc, & saluabo eam propter me, & propter David seruum meum. Et pro obedientia sua accepit Abraham, vt multiplicaretur posterius eius sicut stellae caeli, & in semine eius benedicerentur omnes gentes. Obiiciat simplex Lector, & dicat: Multi sanctorum (vt qui continentiam elegerunt) posteros non habent: qua igitur ratione diligenter se promittit dominus benedictionem filiorum? At intelligat non promitti hoc loco quod piorum secundum carnem filij semper benedicetur: cum sciamus de Isaac natum Esau Deo odiosum: De David, Amom impurum, & parricidam Absalom: Dominus quoque apud Ezechielem protestetur nihil profuturum impiis, etiam si tam iusti fuerint eorum parentes quam Noe, Daniel, & Iob. sed sensus huius promissionis est, quod Dominus propter timentes se saepe parcit & benedicit posteris eorum, aut alioquin coniunctis secundum carnem. Semper autem, & in eternum, bene facit posteris eorum secundum spiritum. Vniuersa enim societas sanctorum atque fidelium, quibus placet quod alij regenerantur,

2. Re. 13.

2. Re. 15.

Eze. 14.

conqueritur dominus: Quasiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni,

Aug. epist.
ad Bonifac.
quest. 23.

conqueritur dominus: Quasiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni,

& quorum sancta atque indiuidua charitate, ad communicationem sancti Spiritus adiuuantur:

Tota, inquam, haec societas omnes, tota singulos iustos parit. Haec est enim mater nostra, quae

sursum est erecta sanctis desiderijs, libera Hierusalem. Haec est illa coluba, per cuius creberrimum gemitum, hoc est, orationes, peccata soluantur. Ipse dominus Christus quemlibet fidelium facientem voluntatem patris sui mystice matrem vocat: quia videlicet charitate parturit alios, donec formeretur in eis Christus. Atque hac ratione fideles sibi mutuo parentes sunt, dum se inuicem charitate, sanctisque desiderijs, ad regenerationem illam, de qua dicit dominus: In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, adiuuant, dum pro se & omnibus sanctis clamant, vt adueniat regnum Dei, in quo totus homo promissam accipiet hereditatem. & omnis hac ratione filius ecclesiae siue cuiuslibet timetis Deum, aeternam accipiet misericordiam. Sanè de hac spiritali familia saepe scriptura loquitur, dum & Abraham patrem omnium nostrum facit, & semem iustorum in benedictione fore, potensque in terra promittit: dum filios seruorum domini pereunte caelo & terra stabiliedos, semenque eorum in seculum dirigendum asserit: dum in futuro seculo promittit minimum fore in mille, & paruulum in gentem fortissimam: dum nullum timentium Deum carere foetu aut semine dicit: Dentes tui (ait SS. ad Ecclesiam) sicut greges ouium qui ascenderunt de lauacro, omnes gemellis foetibus, & sterilis non est in eis.

Gal. 3.

Aug. li. 3. contra
donat. e.
17. & 18.

Idem ca. 5. Et
6. de san. virg.

Mat. 12.

Mat. 19.

Gen. 17.

Rom. 4.

Psa. 36.

Psa. 111.

Psa. 107.

Esa. 60.

Can. 4.

Vide. Aug. c.
6. li. 2. de do-
ctin. Christ.

De Secundo Præcepto.

Exo. 20.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

CAP. I.



OST QUAM primo præcepto
exegit Dominus, ne honor ei
debitus alteri deferretur, re-
cto ordine nunc secundo præ-
cepto exigit, ne irreuerenter
à subditis suis tractetur. Et

Hebr. 6.

quia omnis controuersie hominum (qui sa-
piissimè controuersias habent) finis ad confir-
mationem est iuramentum : cauetur hoc præ-
cepto, ne Deo in iuramento irreuerentia irro-
getur. Non assumes, inquit, nomen domini
Dei tui in vanum.

Esa. 20.

*De iurantibus per falsos Deos, eorumque memo-
riam custodientibus. CAP. II.*



OC autem secundum præceptum,
quo prohibetur, ne deus verus assu-
matur ad testimonium falsi, his da-
tur, qui primum præceptum susci-
piunt, habentes Deum verum pro Deo suo,
& nullum alium.

Deu. 6.

Exo. 23.

In primo autem præcepto, utique contine-
tur quod in Deuteronomio præcipit dominus:
Per nomen domini Dei tui iurabis. quod ex-
plicans in Exodo: Per nomen, ait, externorum
deorum non iurabitis, neque audietur ex ore
vestro. Qui enim per alienum Deum iurat, il-
lum omnium cognitionem, & infallibilem
veritatè, quæ solus Deus verus habet, habere

agnoscit. Imò tam horrere vult nos dominus
alienorum deorum cultum aut societatem, vt
nec nomen eorum ex ore nostro audiri velit:

Exo. 23.

Neque, inquit, audietur ex ore vestro nomen
externorum deorum: nisi scilicet vt doceamus
eos contemnere, vbi eiusce rei fortè periculù
foret. Hoc autem suum præceptum promittit
dominus implendum à filiis noui testamenti,

Esa. 19.

dum ait per Esaiam: In die illa erunt quinque
ciuitates in terra Ægypti, loquentes lingua
Chanaan, & iurantes per dominum exerci-
tuum. Et Osæ dicit: Et erit in die illa, ait do-
minus, Vocabit me vir meus, & non vocabit
me vltra Baalim. Et auferam nomina Baalim
de ore eius, & non recordabitur vltra nominis
eorum. Item Zacharias: Et erit in die illa, dicit

Ose. 2.

dominus exercituum, disperdam nomina ido-
lorum de terra, & non memorabuntur vltra:
& pseudoprophetas, & spiritum immundum
auferam de terra. *a* Absit ergo, vt de ore Chri-
stiano sonet, Iuppiter omnipotens, & me Her-
cule, & me Castor, & cætera magis portenta
quàm numina. At nunc, etiam sacerdotes Dei,

Zac. 13.

omissis euangeliiis & Prophetis videmus co-
mœdias legere: amatoria Bucolicorum ver-
suum verba canere: tenere Vergilium: *b* Vide-
mus plurimos hoc vnum agere, vt omnes su-
perstitiones gentium, & fictorum deorum hi-
storias teneris mentibus instillent: ita ingenia
carminibus poëtarum, *c* quæ cibus sunt dæ-
monum, iam inde ab initio inficientes, vt crux
Christi in cordibus eorum nec in senio quidè

*a. Hiero. ad
Dama. in
epist. de filio
prodigo.**b. Contra hos
est prudenter
facta consti-
tutio in cœc.**Latera. 2. ca.
7. vt sciant
quid sit sui
efficij.**c. Hiero. ibi.**c. Hiero. ibi.**c. Hiero. ibi.*

locum habere possit: quid quæso aliud agentes, quàm vt iam à dictis prophetis recitata dei promissio, nec ad se nec ad discipulos suos pertineat? Sed vè tibi flumen moris humani, quis resistet tibi? Quandiu nō siccaberis? Quousque volues Ecclesiæ filios in mare magnum & formidolosum, quod vix transeunt quilibet, gnum conscenderint? Nōne ego in te legonantem Iouem & adulterantem? Et vtique non posset hæc duo, sed actum est vt haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterij, lenocinante falso tonitruo: dum hominibus flagitiosis diuina tribuuntur, hoc agitur, ne flagitia putentur esse flagitia, & vt qui quis ea fecisset, non homines perditos, sed cælestes deos videretur imitatus. & tamen, ô flumen tarareum, iactantur in te filij hominum cum mercedibus vt hæc discant, & magna res agitur, cui hoc agitur publicè in foro, & laxa tua percussa & sonas, dicens: Hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus persuadendis sententiisque explicandis maximè necessaria. Ita verò non cognosceremus verba hæc, Imbrem aureum & gremium, & fucum, & templa cæli, & alia verba quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem proponentem sibi Iouem ad exēplum stupri, dum spectat tabulam quandam pictam in pariete, vbi inerat pictura hæc: Iouem quo pacto Danaæ misisse aiunt in gremium quondā imbrē aureum fucum factum mulieri. Et vide quem admodum se concitat ad libidinē, quasi cælesti

Aug. lib. 1. cōfess. cap. 16.

Vide Au. ca. 14. 2. de cini. Dei: vt tanquam auctoritate, &c.

In Eunuch.

Idē habet 2. de cini. Dei, cap. 7.

magisterio! At quem Deum? inquit: Qui templa cæli summo sonitu concutit. Ego hominico id non facerem? Ego verò illud sponte feci ac libens. Non omnino per hanc turpitudinē verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudinis ista confidentius perpetratur. O vtinam multos Gregorios mitteret dominus! Vere etenim magnus Gregorius omnes libros quos poruit habere Titi Liuij comburi iussit, quia plurima in eis continentur de superstitionibus idolorum. Antiqua quoque Genilium ædificia, quæcunque poruit, subuertit, ne essent reliquæ & memoria idolorum, sicut etiam dominus Israelitis sapius mandauit. Atas, inquit, eorum subuertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite. & adiicit: Non concupisces argentum & aurum de quibus facta sunt: neque assumes tibi ex eis quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio est domini dei tui. nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est: Nō quasi aurum vnde factum est idolum, malum sit, sed ne per occasionem auri falsus Deus memoriæ inhæreat. Quanquam igitur quisquis bonus verusque christianus est, domini sui esse intelligat, vbicumque inuenerit veritatem, & à gentilibus, tanquam iniustis possessoribus, in vsum nostrum vendicanda sit, sicut iubente domino Ægyptiis abstulerunt filij

Antoninus A. p. art. summa. tit. 11. ca. 4.

Vide Platina.

Deu. 7.

Ibid. post.

Aug. de doctrin. Chri. li. 2. cap. 18. Eius. li. c. 40.

Exo. II.
Ei 12.

Rom. I.

Israel aurum & argentum, vestemque plurimam: tamen superstitiosa figmenta cauenda sunt, illique homines, qui cognoscētes Deum non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor inspiens eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & immurauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum. Non est cuiusuis in venenatis vndique pratis puram aliquam herbam alicubi fortē latentem sine læsione colligere. Non cuiusuis est aurum in luto homines demergente quærere; nec prudentis est magno labore & periculo aurum è longinquo petere, vbi domi exiguo cum labore nulloque periculo tantumdem queas obtinere. Quid igitur opus est tantopere Gentilium libros, idolorumque laudes perdiscere: cum innumeros Christianos doctores habeas, ex quibus extra periculū omne, atque citra tantum laborem tibi discere liceat, quicquid boni ex idololatriis percipis, aut percipere te fingis? Huc pertinet etiam, quod sydera, dies, atque menses, nominibus falsorum deorum infamantur, dum stellæ erraticæ vocantur Mars & Mercurius, Venus & Saturnus; menses, Iulius & Augustus: dies, Martis, & Mercurij, & Lunę, &c. Sed nolumus, inquit Augustinus, vt Christiani sic dicant, atque vitiam corrigantur vt non dicant. Melius de ore Christiano ritus loquēdi ecclesiasticus proce-

Profat.
Psal. 93.

dit, vt dicamus: Dies dominicus, secūda sabbati, tertia sabbati, siue, feria prima, feria secunda, feria tertia, &c. Attamē, quia tanta cōsuetudo est sic loquēdi vt difficilē immutari possit apud homines, improbemus corde semper gentiliū vanitatem, nec quicquā ex talibus nominibus memoriæ vel honoris tribuatur diis Gentiliū: nec quicquam illis diebus vel mensibus, quibus eorū nomina indita sunt, posse putentur.

Nota assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

CAP. III.

Mltis modis assumitur nomen domini: & dum laudatur, & dum blasphematur Deus. sed hoc loco propriē fit mentio illius assumptionis, qua quis per Deū iurat, hoc est, Deum testem inuocat, hoc modo confirmando alteri verbum suum. item, qua quis Deo aliquid promittit siue vouet. Nomine enim iuramenti etiam votum designat scriptura. Mulier, inquit, si quippiam voverit & se constrinxerit iuramento, &c. Et in *Nu. 30.* Psalms: Memento domine Dauid, & omnis *Psal. 131.* māuetudinis eius, sicut iurauit domino, votū vouit Deo Iacob: Si introiero in tabernaculū, &c. & iterum: Laudabuntur omnes qui iurāt in eo. Quis, ait Augustinus, iurat in eo? qui pollicetur ei vitam suam, qui vouet illi & reddit, qui fit Christianus. Prius autem de iuramento quod proximo fit: postea de voto aliquid dicendum est. Varia autem sunt quæ iuramento confirmantur. Quandoque enim asserit homo aliquid iuramento, quod præfens

1. Re. 24.
1. Re. 20.

est, vel præteritum : quandoque etiam aliquid futurum, sed id non tam asseritur, quam promittitur: sicut David, Sauli, & Ionathæ iuravit. Certè magna est differentia inter assertionem futuri, & promissionem futuri. Si enim futurum non eueniat, falsa est assertio. promissio autem sine vlla falsitate nõ completur, si remittat ille cui promissio facta est. Variis quoque modis iuratur: aut simpliciter, inuocando Deum testè, vt cum dicimus: Per Deū, Deus scit, Deus testis est, Coram Deo loquor: aut per execrationem, qua quis petit vt Deus testis sit, pœnam infligendo, vel sibi, vel alteri ad se pertinenti, si non sit verum quod dicitur, vt quando David ait: Hæc faciat Deus inimicis David, & hæc addat, si reliquero de omnibus qui ad Nabal pertinent vsque mane, mingentem ad parietem. Et cum dicit quisque: Per meam salutem, Per animam meam, Per eam nisi se res ita habeat, salutē suam obligat Deo. Quando dicit: Per filios meos, oppignorat deo filios suos, vt hoc veniat in caput eorum quod exit de ore ipsius, si verum, verū: si falsum, falsum. Quia igitur dominus maxima benignitate sua, qui omnia nouit, nec falli potest nec fallere, non dedignatur ad dictorum nostrorum confirmationem inuocari testis, vt finiantur humanæ controuersæ: hoc seueriter mādāt, ne in vanum assumatur nomen eius, hoc est, ad confirmationem falsi. Hoc enim vanum est, quia non ita se habet res, quemadmodum homo dum falsum loquitur significat. Nomē

1. Re. 25.

Aug. ser. 30.
de verbis apost. Ante omnia nolite iurare.

Heb. 6.
Eko. 20.

ergo Dei in vanum assumit atque periurus est, qui putat verum esse quod falsum est, & temerè iurat: & qui scit vel putat falsum esse, & tamen pro vero iurat. Distant autem ista perijuria, quæ duo commemorauimus. Fac illum iurare qui verum putat esse, pro quo iurat, & tamen falsum est, non ex animo iste periurat, fallitur, hoc pro vero habens quod falsum est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da alium, qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & iurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quàm ista detestanda sit belua, & de rebus humanis exterminanda. Fac alium, qui putat falsum esse, & iurat tanquam verum sit, & fortè verum est, nihilominus periurus est. Similiter periurus est, qui quod iuramento promittit, implere non proponit. Ille quoque, qui statuit quidē opere præstare quod iuramento pollicetur, & tamē postea non præstat.

Eodem ser. 30. de verbis apost. ad illa verba Iacob: Ante omnia nolite iurare.

Quomodo Dominus hoc præceptum exposuerit in Evangelio. CAP. IIII.

Hæc Oedissimè errabāt Pharisei & Scribæ tempore Christi in declaratione huius præcepti. Quia enim hinc legitur: Non assumes nomen Dei tui in vanum. & in Leuitico ait dominus: Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, quibus locis expressa sit mentio nominis Dei: putabant iuramenta per creaturas facta (quia videlicet expressè in illis non nominatur Deus) non obligare, nihilque esse, si quis peierasset per creaturas.

Eko. 20.

Leu. 19.

Excipiebant tamen quasdam creaturas auaritia suae seruientes, nempe aurum templi, & dona quae Deo offerebantur, sacerdotumque ideo erant. Errorem hunc eis dominus improperat, dum ait: *Vae vobis duces caeci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet (seu debitor est). Stulti & caeci, quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum? Et, Quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Caeci, quid enim maius est? donum, an altare quod sanctificat donum? Merito autem debebant ex scripturis Prophetarum atque ipsius Moyse, intelligere, quod iuramentum per creaturas factum ita obligat, quemadmodum quod fit expresso dei nomine. Iurauit enim Iacob ipsi Laban per timorem patris sui Isaac, nec alteri dubium fuit, quin iuramentum esset obligatorium. Et Moyses testes inuocat caelum & terram. Raab quoque exegit ab exploratoribus iuramentum per dominum, illi autem iurauerunt: Anima nostra sit pro vobis in mortem, utique volentes se obligare hoc iuramento. Dominus autem & loco iam citato ex Matthaeo, & in illo sermone prolixo, quem in monte habuit, causam ostendit, cur iuramentum per creaturas factum magni sit faciendum, quemadmodum quod fit expresso Dei nomine. Audistis, inquit, quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem*

*Mat. 23.**Gen. 31.**Deut. 30.
Iesu. 2.**Cap. 23.**Mat. 5.
Leu. 19.
Exo. 20.*

dico vobis, non iurare omnino: neque per caelum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni Regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Qui iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quae super illud sunt: & quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso: & qui iurat in caelo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum: Quasi diceret, Pharisei & Scribae docuerunt quidem periurium esse prohibitum, sed non explicuerunt quo casu homo incurrat periurium prohibitum: quinimodò, docuerunt quaedam periuria nihil esse, sed ego vos doceo nullo pacto licere iurare falsum, nec per quamcunque creaturam: In omni enim creatura quantumuis vili elucet summa Dei veritas, hactenusque adhibetur creatura à iurante ad confirmationem dicti. alioqui, falsi Dei cultus esset, si quis per creaturam secundum se, & non quatenus in ea Deus agnoscitur, iuraret. Clarum est igitur, in iuramento per creaturam assumi nomen domini. Qui enim, inquit Christus, iurat in templo, iurat in eo qui habitat in illo: & qui iurat in caelo, iurat in illo qui sedet super caelum. Quae potest, ait Augustinus, cum diceretur: Ego autem dico vobis non iurare omnino: cur additum sit, Neque per caelum, quia thronus Dei est: & caetera vsque ad id quod dictum est, Neque per caput tuum. credo propterea, quia non

*Deut. 5.**Mat. 23.**Mat. 23.**Mat. 5.**De serm. domini in monte
li. x. cap. 31.*

putabant Iudæi se teneri iureiurando, si per ista iurassent: & quoniam audierant, Redder autem domino iusiurandum tuum, non se putabant domino debere iusiurandum, si per cælum, aut terram, aut per Hierosolymam, aut per caput suum iurarent. quod non vitio precipientis, sed illis malè intelligentibus factum est. Itaque dominus docet nihil esse tam vile in creaturis Dei, vt per hoc quisquam periurandum arbitretur, quando à summis vsque ad infima diuina prouidentia creata regerentur, incipiens à throno Dei vsque ad capillum album aut nigrum. Neque per cælum, inquit, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum pedum eius est: id est, cum iuras per cælum aut terram, non te arbitreris non debere iusiurandum tuum domino, quia per eum iurare conuinceris cuius cælum thronus est, & cuius scabellum terra est: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni Regis, melius quam si diceret, mea, cum tamen hoc dixisse intelligatur. Et quia ipse vtique dominus est, domino iusiurandum debet qui per Hierosolymam iurat, Neque per caput tuum iuraueris. Quid enim poterat quisque magis ad se pertinere arbitrari quam caput suum? Sed quomodo nostrum est, vbi potestatem faciendi vnus capilli albi aut nigri non habemus? Ergo Deo debet iusiurandum ineffabiliter tenenti omnia & vbique præsentis, quisquis etiam per caput suum iurare voluerit: & hinc etiam cætera intelliguntur quæ omnia vtique dici non

Nota.

Mat. 5.

poterát, sicut illud dictum ab Apostolo: Quotidie morior, per vestram gloriam fratres. quæ *1. Cor. 15.* iurationem vt domino se debere ostenderet, addidit: Quam habeo in Christo Iesu. Hæc Augustinus. Non igitur omne iuramentum prohibet dominus, quo & ipsum Deum & Apostolum in seriis epistolis vsos legimus frequenter, sed vox Iurare, pro periurare ponitur, aut supplenda est in textu altera vox, nempe falsum. quasi diceret: Non iurare omnino falsum. Ad quem modum sanè sæpè loquitur scriptura, vt *Leuitici 5.* Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. quod rectissime Augustinus de falsum iurante interpretatur, quod & textus ipse exigit. Item Zachariæ quinto: Hæc est maledictio quæ egreditur super faciè omnis terræ, quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur, & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur: Vbi manifestè de periuro loquitur, sicut ex subiunctis verbis patet: Educam illud, dicit dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. & apud Ecclesiasten: vbi nos habemus, vt periurus, ita *Cap. 9.* & ille qui verum deierat: legunt Septuaginta interpretes: Vt iurans, ita & ille qui iuramentum timet, indubiè iurantem pro peierante ponentes. Satis verò clarè ostendit dominus, se de periurio esse locutum, dum posito negatiuo præcepto de omnino non iurando,

Vide August. in expositione primi cap. epist. ad Gal. ad hoc: Que autem scribo, &c.

subiecit affirmatiuum præceptum vt sermo noster sit periurio contrarius, hoc est, verax, dicens: Sit autem sermo vester, Est, est. Non, non. quod autem his abundantius est, à malo est: Hoc est, de re quæ est, sermo vester sit, Est, id est, assertorius, & de re quæ non est, sit sermo vester Non, hoc est, negatiuus. Exigit scilicet vt sermo noster rebus ipsis sit semper conformis. quod verò amplius in sermone tribuitur rei, quam ei verè conueniat, & quod amplius negatur de re, quam ei desit, hoc est ex insigniter malo, nempe diabolo, qui mendax est, & pater mendacij. Et quidem hunc esse huius Dominici dicti sensum, constat expendenti primū caput posterioris ad Corinthios epistolæ. Iuuenus eleganter eum expressit, dicens:

Est, est, sufficit: quod non est, dicit non est.

Quod superest istis, totum fallaciter agro

Suggerit obreptans animo vis terra veneni.

De iurantibus se male facturos.

CAP. V.

Vanquam hoc secūdo præcepto præcipue prohibeatur periurium, hoc est, mendacium iuramento firmatum: huc tamen etiam pertinet illorum in Deum irreuerentia, qui non verentur ipso inuocato recte polliceri, se aut acturos ea quæ ab eo sunt prohibita, aut non acturos quæ consuluit: quomodo Dauid iurauit se nō relicturū de omnibus quæ ad Nabal pertinebant vsque manē, mingentem ad parietem: sicut iurant quidam se nun-

se nunquam fidei iuros pro proximo, aut nunquam amplexuros perpetuæ castitatis cōsiliū. In eiusmodi iuramentis obseruanda venit Isidori regula: In malis promissis rescinde fidem: In turpi voto muta decretū. Et sanè qui id quod contra Dei præceptum se facturū iurauit, propter religionem iuramenti postea implet, addit peccato irreuerentis iuramenti & peccatum quod postea facit, & superstitio-nem qua quasi religiosus se obligatum esse æstimat ad implendum malum quod facturum se iurauit. Qui verò cōsilia domini se non impleturū iurauit, licet non peccet postea quòd cōsilia non impleat, peccat tamen falso Dei cultu, si iuramenti religione ductus cōsilia præstare non audeat. Huc etiam pertinet illorum peccatum, qui cum quippiam iurauerint sese facturos, quod à principio & in ipso operis exordio bonum & honestum est, postea cum propter aliquid impremeditatū de nouo emergens, res vergit in deteriore exitum, iuramentum nihilominus obseruant. cuiusmodi erat Herodis iuramentum de quauis re danda puellæ, quam peteret: Licitum videlicet, subintellecta debita conditione: Si rem decentem peteret. at longè impiissimum erat, hoc iuramentum seruare velle, quando illa petebat caput Prophetæ. Huc etiam referendum eorum iuramentum, qui verum quidem & bonum quiddam iurant, sed ita dolosè atque artificiosè verba sua componunt, vt longe aliud intelligat proximus, quàm iurans intendat

k

Mat. 5.

Ioan. 8.

Vide Hierō.
aduersus Pe-
la. dial. 2.Aug. Enchir.
ca. 21. Et 22.

Re. 25.

Isidori regu-
la li. 2. de sy-
nonymis.
Vide concil.
Tole. 3. ca. 2.
Et Ambr. li.
3. officiorum
c. 12. ad Sote-
rem epist. 2.
ad episcopos
Italia.Mat. 14.
Mar. 6.

Isidorus de
summo bono
lib. 2. cap. 31.

quamque verba exacte expensa significant. Sed quacunq[ue] arte verborum dolosius iuret, Deus, qui conscientia[rum] testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autem talis deceptor reus fit: quia & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo caput. At si quis citra omnem dolum aliquid iuret, & hoc proximus aliter intelligat quam iurans intendit, hoc tantum praestare obligatur qui iuravit, quod iurare voluit. At quando quis iuravit se illud facturum, de quo dubium est an liceat: item cum quis iuravit quod licitum atque utile est, attamen si non compleatur iuramentum, longe melius bonum totum reipub. inde est euenturum: locum in his habebit superiorum dispensatio, ut iuramentum vel commutent, vel relaxent.

De his qui irreverenter aut sine iure iurant.

CAP. VI.

Herosque invenias, qui etsi nec mentiantur iurantes, nec quicquam illicitum iurent, sine necessitate tamen vel utilitate iurant: ac ita, Deum, quem testem advoquant, magna irreverentia afficiunt. Similiter faciunt & illi, qui nulla cum Dei reverentia, quae mente conceperint iurant. Quia igitur ut iuramentum recte fiat, haec omnia requiruntur, ut & verum sit quod iuratur, & licitum, atque utile: deinde, ut citra necessitatem, utilitatem, magnamque dei reverentiam non iurent: recte assignat Propheta Hieremias tres commites iuramento. Iurabis, ait, Vivit dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.

Hier. 4.

Iuramentum non esse frequentandum in communi sermone. CAP. VII.



Vapropter, & quum etiam humana lingua supra modum sit labilis, clarum sit, quanto periculo periurij, & irreverentia[rum] erga diuinam maiestatem, se exponant, qui in communi sermone iurare assuescunt. Vnde Sapiens: Iurationi, inquit, non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim servus interrogatus assidue, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominans, in toto à peccato non purgabitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Et si frustraerit (fratrem) delictum illius super illum erit, & si dissimulauerit, delinquit dupliciter, & si in vacuum iurauerit, non iustificabitur. replebitur enim retributione domus illius. & iterum: Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet, & irreverentia ipsius obturatio aurium. Nemo, ait Augustinus, sicut bonum appetat iusiurandum, ne assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur nisi in necessitate, cum videt homines pigros esse ad credendum, quod eis utile est credere, nisi iuratione firmentur. Nec putandum est consuetudinem in hac te excusare. sicut enim

Eccl. 23.

Ibidem ca. 27.

Cap. 30. lib. 1.
de ser. do. in
mon. Vide
eundem ca. 35
post medium,
lib. de meda.

consuetudo nocendi proximo non attenuat sed potius aggrauat iniquitatem: ita etiam hæc consuetudo irreuerentiæ in diuinam maiestatem. Qui verò hac consuetudine pessima oppressi iacent, sicut quarriduanus mortuus sub lapide: ante omnia (sicut ait Iacobus) cauere debent à periurio omnique malo iuramento, præ cæteris cauti esse debent, plus ad hoc intenti quàm ad alia. Maior consuetudo maiorem intentionem flagitat, non rei leuis consuetudo. Si de manu aliquid faceres, faciliùs manui tuæ imperares ne faceret. Si pedibus aliquid eundem esset, pigritia retardante te excitares, vt surgeres, & ires. Lingua facilitatem habet motus, in vdo posita est, faciliè in lubrico labitat. Quanto illa citius & facilius mouetur, ràto ru aduersus illà fixius esto. domabis, si vigilabis: vigilabis, si timebis: timebis, si te Christianum esse cogitaueris. Non fiat iuramentum hodie, pigritius fit cras. Si & cras factum nõ fuerit, minus laboraturus est qui custodit, adiuuatur enim consuetudine superioris diei. triduo moritur pestis de qua laboramus, & gaudebimus de fructu, quia magno bono abundabimus, si tam magno malo careamus. Iurauimus & nos, ait August. passim habuimus istam terribilissimam consuetudinem & mortiferam. ex quo deo seruire cæpimus, & quantum malum sit in periurio vidimus, timuimus vehemèter, & veteranosissimam cõsuetudinem timore frenauimus, frenata restringitur, restricta læguescit, languescens emoritur, & malæ consuetu-

Aug. ser. 30.
de illis verbis
apost. ante
omnia autem
nolite iurare.

idem sic.

dini bona succedit. Quia verò sancti doctores hanc in communi sermone iurandi consuetudinem plenam peccatis esse sciunt: ideo interdum ita loquuntur, tanquam omne iuramentum damnarent, respicientes videlicet ad pessimam vulgi consuetudinem. Nam certò sciunt non omnia iuramenta Deo displicere.

Vide Chryso.
in illud ad
Ro. 1. Testis
enim mihi est
Deus. Et in
illud 1. c. epi.
ad Phil. Testis enim, &c.
Et in 6. cap.
1. ad Timoth.
item horo. 3.
in Act. Apo.

De exigentibus iuramentum à peieraturis.

CAP. VIII.



vsquam in scripturis, inquit Augustinus, legisse me memini, ne ab alio iurationem accipiamus. b sed qui exigit iuramentum, multum interest si nescit illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit: Iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere non esse peccatum: tamen humana tentatio est. Si autem scit eum fecisse, & nouit fecisse, vidit fecisse, & cogit iurare, homicida est. Ille enim suo periurio se perimit, sed iste manum interficientis & expressit, & pressit. Et quanquam qui paratus est peierare se iam peremerit, sine causa tamen non licet permittere vt expressis verbis periurio polluatur nomen Dei. Nulla verò utilitas prouenit homini, si debitorẽ suum peierare permittat: ideoque propter honorẽ Dei potius impedire debet quàm admittere periurium.

a Epist. 154.
que est ad
Publicolam.
b. Idem cita-
to ante serm.

De voto.

CAP. IX.

k iij

Pag. 69.

Votum, quod nomine iuramenti in scriptura quandoque designari supra diximus, est promissio Deo facta. ideoque in eo assumitur nomen domini vel mente tantum, dum quis dumtaxat interius Deo aliquid promittit, vel etiam voce externa, dum vota nostra distinguunt labia nostra. Non ita autem Deo fit promissio, quasi ipse inde fiat certior, aut ei nos voti expletione aliquid emolumenti conferamus, sed quia hoc modo voluntatem nostram à bono proposito valde labilem constringimus, scilicet necessitate quæ ad meliora cõpellit. Benignus exactor est dominus Deus non egenus, & qui non crescit ex redditis, sed in se crescere facit redditores. Huic ergo quod non redditur, perditur: quod autem redditur, reddendo additur. Varia verò sunt vota, alia quidẽ sine conditione, alia verò cum cõditione, quæ à tribulatis solent emitti, si liberentur. cuiusmodi fuit filiorum Israël, de quo scriptura ait: Israël se voto obligans domino, ait, Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius. Quædam vota sunt de his quæ necessaria sunt ad salutem. Tale fuit patriarchæ Jacob cum dixit: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, erit mihi dominus in Deum. Huiusmodi fuit & populi Israelitici, quandocunque post longam iniquitatem fœdus pepegerunt cum domino quòd essent populus domini. In monte Sinai: Cuncta, inquit, quæ locutus est dominus, faciemus.

Aug. epi. 45.
ad Armen-
sa et Paulin.

Varia esse
vota.

Nu. 21.

Gen. 28.

Exo. 19.
4. Re. 23.

Sub Ioiada Sacerdote, & Iosia Rege, & Nehemia, & alibi sæpiùs similiter fecerunt. Super omnibus his, aiunt, nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant Principes nostri, Leuitæ nostri, & Sacerdotes nostri. Signatores, ait scriptura, fuerunt Nehemias, Atherfatha & cæteri. Deinde subdit: Omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorum, & qui veniebant ad pollicendum & iurandum vt ambularent in lege Dei. Sic & nos in die baptismatis, cum primum ab antiqua iniquitate ad Deum redimus, omnibus antiqui hostis operibus cunctisque pompis eius abrenunciare promissimus. Verbum enim, Abrenuncio, promissionem designat: quem admodum olim in Ecclesia primitiuam monachus renuntiabat vitæ diuisibili, vtique promittens. Vouere, ait Augustinus, & reddere domino Deo nostro omnes communiter. Quid debemus vouere? Credere in illum: sperare ab illo vitam æternam: bene viuere secundum cõmunem modum. Est enim quidam modus cõmunis omnibus. Furtum non facere, Adulterium non facere, Non amare vinolentiam quæ ingurgitatur anima, & corrumpitur in se templum Dei: Non superbire, Non hominem occidere, Non odisse fratrem, Non aduersus aliquem tenere perniciem: omnibus in communi præcipitur, hoc totum omnes vouere debemus. Aliud est votum de his quæ dominus non præcepit, sed tantum consuluit. quale erat Ananiæ & Sapphiræ, quibus dicit Petrus:

Gregor. hom.
29. in euang.
ad illud Mar.
qui credide-
rit, &c. Vide

Hierony. ad
finem 1. lib.

Apolog. cõ-
tra Rufinum.

Et Bedæ hi-
stor. Anglor.

li. 3. ca. 19.
a. Vide Dio-
nyss. Areop.

li. de eccle.
hier. ca. 6.
b. In P. 4. 75

Act. 5.

Nonne ager manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? De quali voto dicit Moyses: Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Alij, ait Augustinus, vouent, etsi experti coniugium, ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius quam coniugati. Alij virginitatem ipsam ab ineunte aetate vouent, ut nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus. magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuenda pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum: magnum votum vouit. Iterum, aliud votum fit simpliciter domino Deo: aliud verò Deo in sanctis habitanti. ut, quando quis vouet aliquid offerre sanctæ Mariæ aut sancto Petro. Sensus enim huius voti est: Voueo Deo qui habitat in sancta Maria aut Petro, ad honorem Mariæ & Petri: sicut capite 117. nostræ explicationis Symboli, hos sermones, Templum sancti Petri, dies festus sancti Petri, exposuimus: quem admodum etiam hîc suprâ exposta sunt iuramenta quæ fiunt per creaturas. Notandum tamen est, hoc speciale esse in voto quod quis facit creaturæ, quòd Deo fiat ut eius creatura honoretur. Quamobrem, cum honor non cõpetat nisi rationali creaturæ, votum non fit irrationalibus creaturis, quamuis per eas iuretur. Rursum diuiditur votum in priuatum vo-

Deu. 23.
In eundem
Psal.

Fol. 70. 71.

tum, quod scilicet in abscondito fit, & votum solenne, quod fit in conspectu Ecclesiæ.

Quomodo violatur votum. CAP. X.



Bligatur verò homo prestare quod Deo promisit, non solum ne Deum irreuerentia afficiat, sicut obligatur iurans, sed etiam ne Deo infidelis sit.

Est enim infidelitas erga Deum, longè maius peccatum quàm illa irreuerentia quam non comitatur infidelitas. Tot verò modis contingit hominem Deo inueniri infidelem, seu non seruantem promissum, quot modis violat pactum cum proximo initum: de quo circa iuramentum promissorium & periuria aliquid dictum est. Primò videlicet, si quod vouet, im- *Vide 1. epi- solâ Bernar.*
plere non statuat dum vouet: ut faciunt illi qui vouent quidem vitam instituere secundum regulam Benedicti vel Augustini, sed quoniã eam à ceteris, qui eandem ipsam vouerunt, negligi vident, cogitant atque proponunt eam seruare sicut eam seruari inueniunt, hoc est, proponunt eam violare. Hi vouendo Deum irrident. non minus tamen voto suo obligati sunt, quàm si inter rectè regulam obseruantes illud emisissent. Secundò, hi in voto nomen Dei ad falsum assumunt, qui etsi reuera proponant id quod vouent implere, postea tamè aut omnino non implent (cuius generis fuerunt illi, de quibus Hieremiæ 34.) aut in parte duntaxat seruant: ut Ananias & Sapphira. Illi *Act. 5.*
insuper qui ita negligentes sunt voti sui, ut diutissimè sic agant, quasi non vouissent, & tandè

Deu. 23.

posttempora longa primùm soluant votum suum, grauius peccant. Contra hæc vitia crebro ait scriptura: Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illud dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Dupliciter Deo infidelis & stulta promissio. multoque melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere.

Ecl. 5.

Exemplum
habet in He-
rode.



De his qui vouent se malè facturos. CAP. XI.
Otingit quoque homines vouere domino deo id quod planè ei displicet, aut aduersatur consilio eius, vel rem vanam atque inutilem. & tunc non solum vouendo, verum etiam propter votum id implendo quod promissum est, per irreuerentiam in Deum peccatur, vt cum vouet vxor, quod etiam inuito marito continebit. nam voueda continentia non est à coniugatis nisi ex communi consensu & voluntate: & si præproperè factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persoluenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare vetat alienum. Tunc quoque peccat homo implendo votum suum, quando rem vouet à principio quidem honestam, sed quæ post fit illicita per impræuisum quiddam emergens.

Math. 14. 6.
Mar. 6.

De his qui temerè atque irreuerenter vouent.

CAP. XII.



Vnt qui timerè vouent atque stultè: vt, qui vouent se victuros secundum aliquam regulam quam nesciunt. item, qui propter otium aliaque comoda carnis, siue timore hominum vouet religiosam vitam, non querentes Dei honorem suamque salutem. Insuper, qui nondum expenso an habeant sumptus ad ædificandam turrim, incipiunt ædificare, quales sunt illi qui vouent paupertatem vel continentiam perpetuam, non expenso apud se an verè cupiât in hoc mundo pauperem vel cœlibem vitam ducere, nondum expenso, an verè studere velint castitati vel renunciationi diuitiarum. Sunt alij qui vouent præsumendo se vota sua propriis viribus implenturos, cum nemo quicquã rectè domino vouerit, nisi ab illo acceperit, sicut legitur, Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Rursus alij inueniuntur, qui vouent se victuros secundum regulam spiritalem Benedicti, & tamen in eorum consortio vitam degere volunt, qui regulam planè negligunt. Apud eos ubi vouetur quod non soluitur, proponitur quod non impletur: cum scriptum sit, Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit. amicus stultorum, similis efficietur. Sunt alij, qui non satis expendent maiestatem dei, rem vilem & ludicram Deo vouent, quam honesto viro non audent offerre. De qualibus Malachias: Si, inquit, offeratis cœcum animal ad offerendum,

Aug. epist. 7. 6

Cano. II. concil. Arausic.

1. Par. 29.

Pro. 13.

Mal. 1.

nōne malum est? Et si offeratis claudum & laugundum, nonne malum est? Offer illud duci tuo si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuā, dicit dominus exercituum. & iterum. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculū, & votum faciēs immolat debile domino, quia rex magnus ego, dicit dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus. Hi omnes, etiā vouendo peccent, non minus tamen votum obseruare tenentur, quā si prudenter ac sanctē vomissent: sicut illi qui quacunq; ratione inducti proximo suo aliquid iuramento promiserunt, propter Dei honorē implere tenentur. In extremo tamen casu contingere potest, quod malum esset implere votum: & tunc de eo iudicandum est, sicut procedenti titulo dictum est.

Pigrum non oportere esse ad vouendum.

CAP. XIII.

Am quia ista tractauimus, fortē volebas vouere, & modō non vis vouere. Sed quid tibi dicat Psalm⁹, attende. non dicit: Nolite vouere: sed, Vouete, & reddite. Quia audisti, Reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas, & non reddere. Imō vtrumque fac. Vnum sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Aspice eum qui te ducit, & non respicies retrō vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retrō respicientem. Legē meliūs agit, qui votum suum complet,

Ebid. infra.

*Aug. in
Psal. 75.*

quā qui idem opus ad Dei honorē facit non ex voto. Non solum enim is Deo offert ipsum bonum opus, sed & potestatem & libertatē suam sicut ille multo plus dat qui arborem vnā cum fructibus dat, quā qui solum fructus. Non te vouisse pœniteat, inquit Augustinus, imō gaude iam tibi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere iraque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Fœlix est necessitas, quæ in meliora compellit.

Epist. illa. 5.

De votis eorum, qui in aliena sunt potestate.

CAP. XIII.



Via domino non placet, vt ei alienum offeramus sine consensu eius ad quem spectat, ideo vxor, filius familias, seruus, & religiosus, in his in quibus subsunt marito, Patri, Domino, Abbati, nihil firmiter vouere possunt sine ipsius rectoris consensu. quod si vouerint, non peccant, si debita cum conditione id faciant, si scilicet superiori votū placeat. At cū superior audiens votum contradixerit, planē irritum est votum, nec quicquam obligat. Si verò non contradixerit, obligatur qui vouit, ad voti per solutionem. Si verò ante eius solutionem, consensum semel præstitum superior postea reuocauerit, non poterit subditus eo inuito votum adimplere, quanquam superior grauitè peccet, consensum semel præstitum reuocando. Hæc tradit dominus Numerorum 30. capite: quod caput (sicut iam diximus) in his votis in-

*Aug. epist.
eadem. Vide
August. 59.
q. in Nu. 3.
epist. 199. qua
est ad Edissā.*

relligendum est, quibus uentur talia, in quibus subditus subiectus est superiori. nam, exēpli gratia, non habent hæc locum in voto castitatis, quod filius liber emittit, non in coniugio constitutis, ubi marito par est vxor: sed in his quæ ad regimen familiæ pertinent, ubi vir caput est mulieris & totius familiæ.

De blasphemia. CAP. XV.

Hic secundo præcepto adiunguntur illa Dei præcepta, quibus quælibet Dei irreuerentia prohibetur. Principatum autem obtinet blasphemia Dei, quando quis scilicet in sermone suo ea de Deo asserit, quæ ei non competunt, aut negat de Deo, quæ ei conueniunt. Maior autem est tunc cum quis non solum falsum de Deo pronunciat, sed & maledicendo optat, ut bonitati Dei derogetur, siue hoc quis faciat simpliciter Deo maledicendo, siue sanctis eius improperando. nam hæc maledictio in ipsum Deum redundat. De hoc ait Sapiens, postquam de asidua iuratione locutus est: Est & alia loquela contraria morti (hoc est, maximè mortifera) non inueniatur in hæreditate Iacob. Usque aded enim turpitudinem huius peccati exhorret scriptura, ut pulchris verbis tegat eam, unde & benedictionem Dei & cōtrariam morti vocat eam, verbis scilicet contraria significantibus. De hoc peccato, ait Paulus: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Hoc enim peccatum maximè cōtristat homines plenos spiritu san-

1. Cor. 7.

Eph. 5.

Eccl. 23.

3. Re. 21.
Iob 2.

Eph. 4.

cto. De hoc peccato & ipse Christus, Qui, inquit, me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. In negatione Petri debemus aduertere non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum: sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro: Discipulum meum te negabis, sed, me negabis. Negauit ergo ipsum cum se negauit eius esse discipulū. Imò pro negante Christum is etiam habetur, qui interrogatus etiam à pessimis de sua fide siue de aliqua parte doctrinæ Christianæ, erubescit confiteri doctrinam Christi, aut dicit, sibi non esse curæ huiusmodi quæstiones. Qui, inquit Christus, me confusus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cum venerit illa gloria patris sui cum angelis sanctis.

Mat. 10.
Aug. tractatu 113, in Ioh.

Mar. 8.

De docentibus falsa circa Christianam religionem. CAP. XVI.

Hic etiam illorum referenda est impietas, qui aliquid docent contrarium religioni Christianæ. Hi enim non solum blasphemi sunt, sed & omnes alios blasphemare docent, à quibus tanquam lupis rapacibus cauendū præcepit dominus, etiam si vestimentis ouium sese tegant, etiam si prædixerint signa & portenta, & ita euenerint, sicut prædixerunt.

Mat. 7.
Denu. 13.

De doctoribus Christianis, qui incerta vel frivola docent. CAP. XVII.

SVnt & alij, qui cum deberent vera doctrinam Christianam tradere, fabulis, & friuolis doctrinis vel incertis mentes hominum occupant. vt

qui fictas sanctorum historias predicant: qui incertas reliquias adorandas proponunt: qui valde fedulo apud populum disputant de conceptione B. Mariæ, an videlicet in originali peccato sit concepta: cum ea quaestio recens sit mota, & nihil certi ab Ecclesia de ea re in particulari sit definitum. Sanè hi omnes magna irreuerentia afficiunt diuinam maiestatem, dum incerta vel ridicula eorum concionibus videtur Dei doctrina. Ideo Gelasius Pontifex rectè ait in Concilio septuaginta Episcoporum: Gestas sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ista catholicorum dubitet, & maiora eos in agnibus fuisse perpeffos, nec suis viribus, sed gratia Dei & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia & eorum qui conscripserunt, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus idiotis superflua, aut minus apta quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cuiusdam Quirici & Iulietæ, sicut Georgij, aliorumque huiusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur composita, propter quod, vt dictum est, ne vel leuis subsannandi oriretur occasio, in sancta Rom. Eccles. non leguntur. Nos ta-

men,

Vide extranagantè Sixti 4. Grane nimis gerimus, etc. Gelasius.

Eodè spectat canon 13. synodi sextæ in Trullo.

men, cum prædicta Ecclesia omnes Martyres & eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni deuotione veneramur. Adiungendi sunt prædictis, qui extollere student vnum sanctum præ altero, quia carnali quadam deuotione plus vni quam alteri afficiuntur: cum solus ille gradum vniuersi cuiusque sancti sciat, qui cordis arcana rimatur, & inultum non sinet, si minimus sanctorum cõtemnatur, & sancti in quocunque gradu sint in regno caelorum, maximi sint, & in summa pace atque concordia agant.

De tentatione Dei. CAP. XVIII.

NS dicitur Deum tentare, qui aliquid agit vel dicit ad explorandum quid possit vel sciat Deus, aut quam pius sit, vt, quando filij Israël murmurauerunt contra Moysen, dicentes: Cur fecisti nos exire de Ægypto vt occideres nos & liberos nostros ac iumenta siti: quasi dominus non satis ostendisset, se curam eorum gerere, propter quos tot & tantis plagis afflixerat Ægyptios, demumque submerferat. quos præcedebat per columnam nubis in die, & per columnam ignis in nocte: quos siccis vestigiis traduxerat per mare: quibus pluebat manna de celo. Vocauit ergo Moyses nomen loci illius Tentatio, propter iurgium filiorum Israël, & quia tentauerunt dominum, dicentes: Estne dominus in nobis, an non? De quibus iterum Psalmista: Tentauerunt Deum in cordibus suis vt peterent escas animabus suis. Et malè locuti

Vide Thomæ de Campis li. 3. de mutatione Christi ca. 63.

Exo. 17.

Exo. 7. 8. 9. 10.

Exo. 13.

Exo. 14.

Exo. 16.

Psa. 77.

Nu. 11.

N^o. 20.

Mat. 4.

Psal. 90.
Deu. 6.

2. Pa. 20.

sunt de Deo: dixerunt, Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt: Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo? Deinde & ille tentat Deum, qui aliquid ab ipso sine utilitate, nullaque strictus necessitate petit. Id enim ad nihil aliud videretur utile, quam ad explorandâ Dei potentiam, scientiam, misericordiam, vel iustitiam. vt, quando quis petit scire horam mortis suæ, siue quamdiu viuet: item, vbi sint animæ quorundam, quos scimus in impietate defunctos. item, si quis sineret se è loco sublimi deorsum cadere, sperans in Dei auxilio, vbi tamen gradus haberet, per quos descendere posset, vel ab hominibus ad id inuari posset. Vnde Christus, cum ei super pinnaculum templi statuto conareretur diabolus persuadere, vt se sineret deorsum cadere, vbi erant gradus, per quos licebat descendere, & ad hoc persuadendum allegaret, diuinum per sanctos angelos affaturum auxilium: Scriptum est, inquit, Non tentabis dominum Deum tuum. At si quis omni destitutus humano auxilio ad diuinum recurrat, tentator Dei dicendus non est, sed suis necessitatibus quærit auxiliû: sicut ait Iosaphat: In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te, Deus noster. Qui verò petit à Deo necessaria & utilia, sed

negligit ea agere quæ requirit dominus vt ex-
audiat orantes (nempe non dimittit in se peccantibus, non humiliat se, vel aliqua alia, vt exaudiantur orationes, necessaria prætermittit) is non tam videtur quærere quæ petit, quam experiri velle, an Deus possit hoc præstare, & velit ne illis qui immisericordes sunt ignoscere (vt exëpli causa dicamus). Vnde Sapiens: Ante orationem, inquit, præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Grâdis verò Dei irreuerentia est tentatio Dei: quia ex ignorantia vel dubitatione de Dei potentia, scientia, iustitia, vel misericordia, procedit, de quibus nihil dubitare licet, sed certissima fide illa credere quisque tenetur. Pertinet ad sanam doctrinam, inquit Augustinus, vt quâdo habet quod faciat homo, non tenter dominum Deum suum. Neque enim & ipse Saluator nõ poterat tueri discipulos suos, quibus tamen ait: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliâ. Cuius rei prior exemplum præbuit. Nam cum potestatem haberet ponendi animam suam, nec eam poneret, nisi cum veller, in Ægyptum tamen infans portantibus parentibus fugit, & ad diem festum non euidenter, sed latenter ascendit, cum aliàs palam loqueretur Iudæis irascentibus, & inimicissimo animo audientibus, nec tamen valentibus in eum mittere manus. Qui ergo palam docendo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrabat potestatem: idem tamen fugiendo & latendo

Mat. 6.

Eccl. 13.

Mat. 23.

Eccl. 18.

Lib. 22. cõtra
Faustû c. 36.

Mat. 10.

Ioan. 10.

Mat. 2.

Ioan. 7.

Ibid. 7.

Luc 11.

Ioan. 10.

hominis instruebat infirmitatem, vt Deum tentare non audeat, quādo habet quod faciat, vt quod cauere oportet, euadat. Neque enim & Apostolus Paulus desperauerat adiutorium protectionemque diuinam, fidemque perdidit, quando per murum in porta submissus est, vt inimicorum manus effugeret. Non ergo in Deum non credendo sic fugit, sed Deum tentaret, si fugere noluisset, cum sic fugere potuisset.

De sacrilegio. CAP. XIX.

DEo non solum secundum se, fit irreuerentia, sed etiam quando cunque irreuerenter tractatur res sacra, seu quæ ad diuinum cultum est ordinata. vocaturque id sacrilegium, siue violatio rei sacrae. vt, quando persona Deo dicata irreuerenter tractatur, nempe (verbi causa) si quis sacerdotem percutiat, prædicatorem vel doctorem fidei dèrideat, virginem ad continentiam consecratam stupret. Sunt & aliæ res sacrae, in vario genere: quarum prima est scriptura sacra, quæ sacrilegè ad iocos adducitur. Ad quod sacrilegium pertinet, si quis nomine Iesu ac signo crucis ita vtatur, tanquam signa admirationis sint. Cùm enim sancti Patres in magnis & subitis periculis constituti soliti sint ad inuocandũ Christum crucifixum se signare signo crucis, & nominare dulcissimum nomẽ Saluatoris: videmus hanc piam consuetudinẽ, in turpissimum sacrilegium versam, vt in qualibet re noua, turpi, vel ridicula audeamus nos

cruce signare, & tremendum illud nomen nominare. Inter res sacras secundum locum, imò præcipuum obtinent sacramenta Christi. Sed de sacrilegio quod cõtra ea committitur, satis oportunè & manifestè dicitur in tractatu de sacramentis. Sacrilegium etiam est, reliquias sanctorum aut imagines conculcare, vel irreuerenter tractare, irreuerens quoque sacrorum vasorum aut vestium tractatio sacrilega est. Vestimenta (ait Stephanus, Papa primus eius nominis) quibus domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia & honestate, à sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur, & sacra debent esse & honesta, quibus aliis in vsibus (quũ Deo eiusque seruitio consecrata & dicata sint) nemo debet frui, quàm ecclesiasticis & Deo dignis officiis: quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus: ne vltio, quæ Balthasar regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes, veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Ante Stephanum etiam Sixtus primus, Papa martyr, & post eum Syluester, de sacris vasis similia dicunt. Est ergo vt hæc recogitent, quorum est curare vt munda sunt altaria, ne lacera sint sacra vestimenta, ne sordiant sacrae pallæ. Ex euangelio constat præterea, grande esse sacrilegium, ea in templo Deo dicato agere, quæ per seipsa impedimento sunt orationi, laudi diuinæ, piæ doctrinæ (ad quæ domus Dei dicata est) etiam si alioqui

In prima eius epistola decretalis ad Edila. episcopum in 1. to concil.

Itẽ sub graui comminatione in concil.

Braccar. 3. cap. 2.

Dan. 5.

Sixtus eod. to. in 2. sua epist. Syluester in synodo Rom. act. 1. ca. 9. eodem to.

Vide Aug.
10. tract. in
Ioan.

licita sint: vt, emere vel vendere quæ Deo offeruntur. Quanto ergo grauius sacrilegium est, carnali commixtione vel sanguinis effusione locum illum polluere? Quanto sceleratius ibi furari, inebriari, fabulari, cachinnari? Quanto intolerabilius, libertatem loci illius violare, locum illum sordibus, parietesque obrectos araneis relinquere? Sacrilegium item est symonia, cum res spirituales eiusque annexæ, siue expressæ, siue latenter emuntur, atque venduntur: Contra id quod dicit Christus, Gratis accepistis, gratis date. Cōtra quod & Malachias loquitur: Quis est, inquit, in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus & munus non suscipiam de manu vestra. Rursus sacrilegium est contemptus excommunicationis, aliarumque spiritualium pœnarum, item subtractio & imminutio aut defraudatio decimarum aliorumque ministris Dei pro sustentatione debitorum.

Mat. 10.

Mal. 1.

1. Co. 9.

Leuitici vlt.

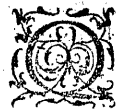
Omnium decimarum, etc.

Non eligitur, etc.

Exo. 20.

Nec enim inforem habebit eum Dominus, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.

C A P. XX.

 Via homines proni sunt ad periuriū propter frequentiam iuramēti: merito minas secūdo præcepto adiecit Dominus, quas dum ipsemet negatiue explicat, minus dicit, & plus intelligit. Significat enim, se eum qui periurauerit, condemnaturum tanquam hominem maximè noxium. Porro, quāta pœna perpetua, siue quāam

acerba maneat periuros in futuro seculo, in hac vita liquidò nobis constare non potest. In hoc autem seculo quandoque in periuros vindicat Deus, vnde quid in futuro eis euenturum sit, coniectare possumus. Fames occupauit terram Iudæorū, etiam post mortem Saul, propterea quòd Saul quasi zelo pro filiis Israël voluit occidere Gabaonitas, quibus ex ignorantia iurauerant filij Israël, quod non occiderent eos. Apud Ezechielem quoque de Sedechia periuro rege Babylonis sic legis: Nūquid prosperabitur, vel cōsequetur salutem qui fecit hæc? & qui dissoluit pactum, nunquid effugiet? Viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in loco Regis qui constituit eum Regem, cuius fecit irritum iuramentum, & soluit pactum quòd habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Et non in exercitu grādi, neque in populo multo faciet cōtra eum Pharao prælium: in iactu aggeris, & in extruptione vallorū, vt interficiat animas multas. Spreuerat enim iuramentum, vt solueret fœdus, & ecce dedit manum suam, & cum omnia hæc fecerit, non effugiet. Propterea hæc dicit dominus Deus, Viuo ego, quoniam iuramentum quod spreuit, & fœdus quod præuaricatus est, ponam in caput eius. * Quantum verò dominus offendatur voti violatione: iam olim primum nascente Christi Ecclesia, dum cœpit oriri vita monastica, in Anania & Sapphira satis declaratum fuit. Quantum quoque Deo displiceat blasphemia, ex Moyse,

2. Re. 21.

Iosu. 9.

Exe. 17.

In nouo testamento Prius primus, etiam in periuros seuerè animaduertit, cōstruēs, etc. Act. 5. Ier. 24.

4. *Re.* 19.*Ibid.* 5.3. *Re.* 20.1. *Ti.* 1.*Deu.* 13.*Ibid.*

apud quē iussu diuino lapidatur blasphemus, colligere est, Item ex blasphemia Sennacherib, cui ait dominus: Cui exprobraſti: & quem blasphemasti? contra quem exaltaſti vocem tuam, & eleuaſti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israel. Per manum seruorum tuorum exprobraſti domino. Propter hanc verò blasphemiam percussit angelus domini vna nocte in caſtris Assyriorum centum octoginta quinque millia hominum: & ipse Sennacherib à ſuitiner filiis, dum in templo adoraret Deum suum, gladio percussus & occiſus fuit. Patet idem ex eo quod ait dominus ad impiſſimum Regem Achab: Hæc dicit dominus, Quia dixerunt Syri, Deus montium est dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & ſciētis quia ego sum dominus. Percuſſeruntque filij Israel de Syris centum millia peditum, in die vna, & cecidit murus super viginti ſeptē millia Syrorum qui remanserant. Tēpore verò noui testamenti Paulus blasphemus tradidit Sathanæ.

Falsa verò doctrina, apud Moysen tam ſeuere puniri iubetur, vt nec fratri, nec filio, nec vxori, nec amico qui diligitur vt propria anima liceat parcere, vt non primi occidamus eum, ſi tentet nos à fide abducere. Imò iubet dominus ciuitatem à fide deficientem ita deleri, vt in detestationem ſceleris in æternum non reædificetur, nec quicquam omnino etiam de optima ſuppellectile eius concupiſcatur. De

his verò qui tentauerunt dominum, ipse Dominus sic loquitur: Omnes homines qui videntur maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto & ſolitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obediunt voci meæ, nō videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detrahit mihi, intuebitur eam. Quorum exemplo dehortantur nos ab omni tentatione Dei, omnique incredulitate, Propheta David & Apoſtolus Paulus, dicentes: Hodie ſi vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda veſtra, &c. Quid porro mereantur ſacrilegi, in duobus filiis Aaon, Nadab & Abiu oſtenſum eſt, qui ignem alienum domino obrulerant, & altare eius (vt apparet) ebrij acceſſerant: vnde à domino egreſſus ignis eos deuorauit. Idem oſteſum eſt in duobus filiis Heli, Ophni & Phinees, vno die occiſis, & euerſione familiæ eius, quæ mala Deus immiſit propterea quòd non ſecundum legem adminiſtrabant ſacrificia populi. Rurſum in percuffis quinquaginta millibus plebis & ſeptuaginta viris de populo Betſamitis, eo quod curioſius, contra domini præceptum, intuiti eſſent ea quæ in arca domini. Item in percuffione Oſæ, qui dum arcam labi metueret, inconsiderata quadam deuotione eam temere tetigit. Occiſus fuit & Baſtafar rex, eique ablatum fuit regnum, propterea quòd vada domus Domini in prophano vſu vſurpauit. Certè ipſe Chriſtus manſuetiſſimus, iram magnam in ſacrilegos oſtendit, dum vio-

Tentare dominum quam grane peccatum ſit.
Nu. 14.

Pſa. 94.
Heb. 3.

Leu. 10.

1. Re. 4.

1. Re. 6.

Nu. 4.

2. Re. 6.

Dan. 5.

Ioan. 2.

Mar. II.

I. Co. II.

I. Re. 2.

lentè eos è templo eiecit flagello, nummulariorumque mensas cum cathedris columbas vendentium euerit, & effudit æs, & dixit eos facere domum patris sui speluncam latronum dum non permisit vt quis vas siue instrumentum sua transferret per templum. Apostolus quoque Paulus dicit, propter indignam communionem, præter damnationem æternam, multos factos infirmos & imbecilles, multosque propterea mori corporali morte. Sanè in omni contra Deū admissa irreuerentia locū habet illud Heli, filios suos corripietis: Si peccauerit vir in virū, placari ei potest Deus. Si autem in dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Vbi designatur quàm difficile qui in Deū peccatum committunt, pœnitentiam veram agat, quàmque difficile veniam obtineant.

De tertio Præcepto.

CAP. I.



Admodū cōgruo ordine, postquam prohibuit primo præcepto dominus ne quis transfugiat ad alienos Deos, & secundo omnem sui irreuerentiam: tertio præcipit famulatum, & obsequium sibi exhiberi. Circa quod præceptum, seorsum tractandum est quid lex naturæ, & seorsum quid lex positiva Moysei vel Christianæ ecclesiæ exigat. Hoc enim tertium præceptū est partim legis naturæ, partim legis positivæ. Lege igitur naturæ præcipitur, vt aliud quod tēpus diuino cultui deputemus. Nam id

expolcit natura, vt vniciq; exercitio tēp^o certū assignetur: vt somno, labori, cibo sumendo deputata sunt diuersa tēpora. quare & tempus designandū est obsequio quod Deo debemus. Debetur verò Deo cultus & interior & exterior, prout animā & corpus ab eo accepimus.

De cultu Dei interiore. CAP. II.

IN libro Iob legitur: Ecce pietas, siue theosebeia est sapientia. Theosebeia porro, si ad verbi originem Latine expressā interpretaretur, Dei cultus dici poterat: qui in hoc maximè constitutus est, vt anima ei non sit ingrata. Vnde & in ipso verissimo & singulari sacrificio, Domino Deo nostro agere gratias admonemur. Gratiarū autem actio, siue sacrificium, est omne opus (vt ait August.) quod agitatur vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus, hoc est, quod ideò fit, vt nos ipsos semel perfectè offeramus deo in laudem & gratiarum actionem: quod fiet in futuro seculo, quando bona voluntate Dei ex integro ædificati fuerint muri matris nostræ Hierusalem: sicut etiam ante lapsum homines puri atque integri ab omni sordē ac labe peccati seipso Deo mundissimas hostias offerebant. Specialiter verò illo opere colitur Deus, quo nihil aliud agitur, quàm vt ei gratiæ agantur. Debentur autem Deo gratiæ pro beneficio creationis, quo creata est rationalis creatura ad imaginem & similitudinem Dei, sapiens & recta, vt æterna

Iob. 23.

Aug. lib. de

spir. et lit. ca.

11. et enchi-

rid. 2.

Li. 10. de ci-

uit. Dei. ca. 6.

Aug. de cini-

Dei. lib. 20.

cap. 26.

fœlicitate fruere Deo: quo, inquam, omnia
 alia creata sunt, vt rationali creaturæ seruiret.
 Item pro beneficio, quo secundum ea quæ in
 creatione accepit, gubernatur. Atque hoc cul-
 tu tantum, & homo ante lapsum coluit Deum,
 & nunc glorificant Deum sancti angeli. At
 nunc post lapsum, multo amplius gratias age-
 re debet homo pro beneficio redemptionis,
 seu quod Deus hominem spoliatum dignitate
 creationis suæ, & in æternum perditum digna-
 tus est suo sanguine reparare: ex quo beneficio
 venia scelerum commissorum obtinuit, &
 omnia bona opera sua vitamque æternam ac-
 cepit. Debet ergo propterea gratias agere, nisi
 ingratus velit esse. Ingratus enim esset, si quod
 illi ex singulari admodum Dei gratia est, sibi
 tribueret. Vnde ait Apostolus: In omnibus
 gratias agite. & Psalmista: Benedic anima mea
 domino, & noli obliuisci omnes retributiones
 eius: qui propitiatur omnibus iniquitatibus
 tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas: qui re-
 dimit de interitu vitam tuam, &c. Et eo ipso,
 quo gratias pro redemptione agimus, etiam
 pro creatione agimus. Agnoscimus enim &
 quid beneficio creatoris acceperimus, & quid
 nostra culpa perdiderimus, quod nobis reddit
 redemptor. Hoc enim agit spiritus Christi, vt
 imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus,
 instauret in nobis. Hoc ipso, quo redempto-
 rem glorificamus: bona quædam ex creatione
 nobis relicta esse testamur, quanquam vitiosa
 & infirma, ideoque per Christum sananda at-

1. Thessal. 5.
 Psal. 102.
 Aug. de spi.
 87 lit. cap. 11.

Aug. de spi.
 87 lit. ca. 27.

que confortanda. Non solum autem gratia-
 rum actione, & talibus piis operibus, quæ pri-
 mæ hominis dignitati conueniebant, iam
 post lapsum colitur Deus, sed etiam multo
 magis sacrificio spiritus contribulati, & cor-
 dis humiliati atque contriti, lugentisque super
 cunctis peccatis suis à se vel ab aliis perpetra-
 tis. Lugentis, inquam, de hoc, quod perfectè
 in hoc mundo Deum non possimus colere. si-
 cut ait quidam mœrens: Velle adiacet mihi,
 perficere autem bonum non inuenio. Non enim
 quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo
 malum hoc ago. Infelix ego homo, quis me
 liberabit de corpore mortis huius? Et alius:
 Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac no-
 cte, dum dicitur mihi: Vbi est Deus tuus? qui
 & hortatur omnes, dicens: Venite, adoremus,
 & procidamus, & ploremus ante dominum,
 qui fecit nos. Multo frequentius nunc à lapsis
 & damnatis oratione humili Deus colitur,
 quam gratiarum actione: quia magis nunc ma-
 la sentiuntur: spe verò tantum salui facti su-
 mus. Oportet (ait dominus) semper orare, &
 non deficere. Nunc colitur mortificatione cõ-
 cupiscentiæ carnalis, membrorumque affli-
 ctione, totiusque hominis reformatione. Ob-
 secro vos (ait Paulus) per misericordiam Dei,
 vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuente,
 sanctam, Deo placentem, rationale obse-
 quium vestrum. Et nolite conformari huic se-
 culo: sed reformamini in nouitate sensus ve-
 stri. Nunc maximè operibus misericordiæ, quæ

Psal. 50.

Rom. 7.

Psal. 47.

Psal. 94.

Rom. 8.

Luc. 18.

Rom. 12.

Heb. 13.
Communis-
nis.

miseris conueniunt, colitur Deus: sicut ait
Apostolus, Beneficentiæ & communicationis
nolite obliuisci: talibus enim hostiis promere-
tur Deus.

De exteriore Dei cultu. CAP. III.

Exterior & visibilis Dei cultus si-
gnum est interioris atque inuisibi-
lis. vr adoratio, siue flexus corporis
ad Dei honorem: uocalis oratio at-
que laus. Ad quæ Deo offerenda, habemus nõ
solum Dauidis, sed etiam ipsius Christi exem-
plum. Habemus Apostolorum Pauli atque
Iacobi præceptum. Docentes, inquit Paulus,
& commonentes uosmet ipsos in Psalmis, hym-
nis, & canticis spiritualibus, in gratia cantan-
tes in cordibus uestris Deo. Visibile quoque
sacrificium, sacrificij inuisibilis, quo totos nos
offerimus Deo, signum est. Ideoque sicut hoc,
ita & illud soli Deo debetur. Qui, inquit moy-
ses, immolat Diis, occidetur, præterquam do-
mino soli. Nam vr alia nũc taceamus, quæ per-
tinent ad religionis obsequium, quo colitur
Deus: sacrificium certè nullus hominum est
qui audeat dicere deberi, nisi Deo soli. Multa
denique de cultu diuino usurpata sunt, quæ ho-
noribus deferuntur humanis, siue humilitate
nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vr
quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui
dicuntur colendi & uenerandi: si autem eis mul-
tum additur, & adorandi, Quis uerò sacrifici-
dum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuir, aut
putauit, aut finxit: Quàm porro antiquus sit in

Colo. 3.

Exo. 22.
Aug. de ciui.
Dei, lib. 10.
cap. 4.

sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain *Gen. 4.*
& Abel satis indicant: quorum maioris Deus
reprobauit sacrificium, minoris aspexit. Quis
autem ita desipiat, vr existimet aliquibus vi-
bus Dei esse necessaria, quæ in sacrificiis offe-
runtur? Quod cum multis locis diuina scriptu-
ra testetur, ne longum faciamus, breue illud de
psalmo commemorare suffecerit: Dixi domi-
no, Deus meus es tu, quoniam bonorũ meo-
rum non eges. Non solum igitur pecore, vel
qualiber alia re corruptibili atque terrena, sed
ne ipsa quidem iustitia hominis, Deum egere
credendum est, totumque quo rectè colitur
Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim
fonti se quisquam dixerit profuisse si biberit,
aut luci si uiderit. Nec quod ab antiquis patri-
bus talia sacrificia facta sunt in uictimis peco-
rum, quæ nunc Dei populus legit & non facit,
aliud intelligendum est, nisi rebus illis eas res
fuisse significatas, quæ aguntur in nobis, ad hoc
vr inhæreamus Deo, & ad eundem finem pro-
ximo cõsulamus. Vnde dominus per prophe-
tam: Si, inquit, esuriero, non dicam tibi: meus
est enim orbis terræ & plenitudo eius. Nun-
quid māducabo carnes taurorum, aut sangui-
nem hircorum potabo? tanquam diceret: Vti-
que si mihi necessaria essent, non à te peterem,
quæ habeo in potestate. Deinde subiungens
quid illa significet: Immola, inquit, Deo sacri-
ficium laudis, & redde altissimo uota tua. Et
inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, &
glorificabis me.

Aug. eiusdē
li. cap. 5.

Psa. 15.

Psa. 49.

Non vnum aliquē tantū, sed omnes per vnum electos redemit Deus: vt ostenderet homines non se tantū diligere debere, sed & alios omnes, vt tota redempta ciuitas, hoc est congregatio societasque sanctorum, vniuersale sacrificium offeratur Deo per sacerdotem magnum, qui etiā seipsum obtulit in passione pro vna sponsa sua Ecclesia. Ideoque non placet Deo sacrificium, quod priuatum quisque ei ex suo capite offert: sed vna fide, rituque publico, atque ab aliis etiam recepto coli vult à tota societate hominum. Vnde ait in Deuteronomio: Non facietis singuli, quod sibi rectū viderur. & iterū: Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quē elegerit dominus, in vna tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi. & paulò post: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito domino: nec addas quicquā nec minuas. Nihil aliud hīc designat dominus, quā cultum Dei quem quis sibi fingit, sese ab aliis separās, Deo prorsus displicere. Quamobrem omni tempore, etiam ante Abraham, dominus visibili sacramento & ritu, quem vel per se, vel per fideles seruos suos præscripsit, coli voluit. Per Moysen autem manifestissimè varias cæremonias quibus coleretur instituit, quod non solum propterea factum creditur, vt homo sciret quomodo Deū coleret sine dissensione ab aliis,

*Aug. eiusdē
lib. ca. 6.*

*Vide concilij
Gangrā. epi.
& cauonem
vult.*

Deu. 12.

Ibid.

Ibid. d

*Gen. 4.
Gen. 8.*

*In Leuitico
c. I. et sequēt.*

ab aliis, sed etiam vt confidentiam haberet, credens quod Deus sibi non irasceretū ob ingratitudinē, cum præscriptū ritum obseruaret.

De Sabbatho. CAP. V.

EX omnibus cæremoniis legis Moyſi vna expressā est hoc tertio præcepto, requies videlicet ab operibus, die septimo. Cuius ratio assignatur ex beneficio omnibus communi atque manifesto, creationis videlicet omnium rerum. Sex enim diebus, ait, fecit dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit die septimo. idcirco benedixit dominus diei sabbathi, & sanctificauit eum. Vbi etiam hoc aduertendum est, quòd redeunte semper hebdomade dominus coli voluerit, vt per sanctificationem diei nunquam obliuiscamur domini Dei qui sanctificat nos. Hāc quoque cæremoniam ita exigit dominus à nobis, vt etiam misericordia in proximum exercendę rationem habeat. Vt requiescat, ait, seruus tuus, & ancilla tua, sicut & tu. Cum enim auarum atque crudele fuerit Iudæorum genus, nimis laboribus fuissent oppressi serui, si nunquam requies Iudæis præscripta fuisset. Hæc verò requies in septimo die, etiam requiē æternā, ad quam omnes sancti post labores peruenient, designat: sicut post Esaiam Apostolus docet. Vnde etiam merito in præcepto quo Deus obsequium exigit, fit mentio huius requiei. Porro cum vetus testamentum ad nihil aliud sit ordinatum, quā vt homo videns se non obseruare cognitam

Exo. 10.

*Vide Hiero-
ny. ad illud
20. cap. Eze-
chielis: Eiecti
ergo eos de
terra Aegy-
pti, &c.*

Ibidem.

*Requies diei
7. figura fuit
&c.*

*Aug. epistol. 157. ad Optra-
m paulo post
initium, c. 24. li. 2. de
pecca ori. c. 7.
spir. s. lit. ca.
9. et epist. 95.*

legem, prauum sese esse agnosceret: merito, sicut præcepta est ei tota lex naturæ, in prima uia institutione ipsius naturæ humano cordi indita: ita etiã ille dies ei obseruãdus indictus est, qui maximè conueniens erat ex prima hominis institutione, nempe septimus. Cùm enim sex diebus cuncta sint condita, ex quibus incitandus erat homo ad Deum colendum, & in eo requiescendum: quis dierũ potiùs requiei & cultui diuino deputandus fuit, quàm ille qui omnes sex subsequitur, in quo Deus creator à nouis rebus creãdis cessauit, cui benedixit, dũ in eo multiplicauit gubernatione sua à se creata: quem sanctificauit, dum in illo homo ex consideratione creaturarum meritò in amorè creatoris exardescere debuit, ab ipso Deo sanctificandus. Videte (ait dominus) ut sabbathũ meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus uestris, ut sciatis quia ego dominus, qui sanctifico vos.

Exo. 31.

Quid fuerit Iudæis præceptum in die septimo.

CAP. VI.

Exo. 20.

Memento, ait dominus, ut diem sabbathi sanctifices. In quo uero hæc sanctificatio sita esset, ostendit dum subiicit: Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autè die sabbathũ domini Dei tui est: nõ facies omne opus in eo, tu, filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui est

intra portas tuas Vbi mādatur requies ab omni opere seruili, hoc est, ab eo corporali opere, ad quod serui & iumenta specialiter deputantur. Imo illicitum erat Iudæis die sabbathi coquere cibum, aut iter agere: sicut legis. Exod. 16. requies sabbathi sanctificata est domino cras. quodcunque operandum est, facite: & quæcũque coquenda sunt, coquite. Maneat vnusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo. Similiter illicitum erat eis uedere aut emere: ut patet ultimo cap. 2. Esdræ. At necessitatem corporis sui vel aliorum subleuare, damnum subitũ auertere, in Dei seruitio occupari, non prohibebatur die Sabbathi. Vnde qui sabbatho comedebat, medebatur homini, asinum adaquabat, vel è fouea ouem extrahebat, sabbathum non uiolabat. Similiter nec Sacerdotes in templo operantes, aut Machabæi sabbatho bello se defendentes. Verum; putandum non est, Deum hominis otio delectari: ideoque non præcepit ei simpliciter cessationem ab opere, sed ut requiesceret ad protestandum exterius, se gratias agere deo, qui ipsum hominẽ & omnia alia propter eũ creauit sex diebus, & cessauit sabbatho ut homo ex omnibus operibus sex dierum incitaretur ad requiescendum in Deo sanctificatore suo. Vnde qui seruili opere se occupabant die septimo, etiam exterius, uiolabat sabbathum. At qui otio sabbathi non tanquam protestatione gratiarũ actionis pro beneficio

Exo. 16.

Mat. 12.

Nu. 28.

I. M. 4. 2.

creationis vtebatur, sed tantummodo vt otia-
retur siue requiesceret, non seruabat verè sab-
bathum : quanquam non tam grauitè pecca-
ret quam qui etiam exterius violabat. At qui
otio sabbathi ad hoc solùm vtebatur, vt ne-
quitias suas liberius perageret : is plus pecca-
bat, quàm qui externo opere alioqui licito vio-
labat. Nam hîc tantum præceptum de obser-
uando sabbatho violabat: ille vero & hoc præ-
ceptum & aliud. Vnde Esaias de violantibus
sabbathum, quia requiem non ordinant nisi
ad suas voluptates exercendas: Si, inquit, auer-
teris à sabbatho pedem tuum, facere volunta-
tem tuam in die sancto meo, & vocaueris sab-
bathum delicatum, & sanctum domini glorio-
sum, & glorificaueris eum dum non facis vias
tuas, & non inuenitur voluntas tua, vt loqua-
ris sermonem : tunc delectaberis super domi-
no, & sustollam te super altitudines terræ, &
eibabo te hæreditate Iacob patris tui. Et Au-
gustinus. Obserues sabbathum non quomo-
do Iudæi obseruabât sabbathum carnali otio.
Vacare enim ad nugas atque luxurias volunt.
Meliùs enim faceret Iudæus in agro suo ali-
quid vtile, quàm in theatro seditiosus existe-
ret: & melius femine eorum die sabbathi to-
ta lanam facerent, quàm tota die in neome-
niis suis impudicè saltarent. Qui vero ad hoc
requiescit, vt protestetur se memorem benefi-
ciorum Dei, & nihilominus incidit in pecca-
tum: non propterea putandus est violasse præ-
ceptum de obseruando sabbatho: sicut nec ille

Esa. 58.

*Li. de decem
chordis. ca. 3.
Et concione
1. in Psa. 32.
ad hoc Con-
fitemini do-
mino in cy-
thara.*

legis ieiunij transgressor est, qui nulla alia cau-
sa à cibo abstinet, quàm quia auaritia suggerit,
aut vt magis intendere possit litibus, & debitis
suis repetendas. De qualibus Esaias: Ecce in *Esa. 58.*
die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, &
omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad li-
res & contentiones ieiunatis, & percutitis pu-
gno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hâc
diem, vt audiatur in excelso clamor vester. At
qui ieiunat, vt diei festo se magis idoneû red-
dat, etsi in aliud peccatum incidit, propter hoc
non peccat contra legem ieiunij.

*De abolitione sabbathi & veterum cæremo-
niarum. CAP. VII.*



Mnes veteris testamenti cæremonie
Christum nasciturum, moriturum,
resurrecturum, & ascensurum in cæ-
lum, sessurumque ad dexteram Pa- *Mat. II.*
tris præsignabant, sicut ipse ait: Lex vsque ad *Col. 2.*
Ioannem prophetauit. & Apostolus: Cibus &
potus (scilicet Iudæicus) pars diei festi, neome-
nie, sabbatha, umbra sunt futurorum, corpus *Aug. contra
Faust. li. 19.*
autem Christi. Si igitur hæc facta & celebra-
tiones, quæ figuræ erant ventura prænuncian- *cap. 8.*
tes, adhuc à Christianis fierent, nihil significa-
retur nisi nondû venisse, quæ tunc figuris præ-
nunciabantur. Quod enim adhuc futurû præ-
nunciatur, aut nondum venit, aut si iam venit,
superflud vel fallaciter prænunciatur. Qui er- *Idem eiusdē
li. ca. 15.*
go venit legem & prophetas non soluere, sed
adimplere, ipsa adimplerione abstulit ea, per
quæ adhuc promittebatur implendum, quod

iam constat impletum: tanquam si verba ista tolleret, nasciturus, passurus, resurrecturus, quæ cum adhuc futura essent, rectè dicebantur, & institueret dici, Natus est, passus est, surrexit, quæ illis completis, & ob hoc ablatis, rectè dicuntur. Prænuñciabant verò cæremoniæ Christi natiuitatem & mortem atque resurrectionem, non simpliciter, sed hæc etiam hominibus manifesta fore. Vnde dicit Christus vsque ad Ioannem prophetasse legem, hoc est, vsque ad prædicationem Ioannis. Ex eo enim (vt ait Christus) regnum Dei euangelizatum est, & ipse Christus apertè ab eo demonstratus, quod antequam faceret Ioannes, sic prædicabat: Veniet fortior post me, non vti que in mundum (nam iam triginta ferè annis vixerat) sed in notitiam Iudæorum. Vnde & Paulus: Priùs quàm veniret fides, inquit, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidè quæ reuelanda erat. Prout igitur venit reuelatio fidei, deficere cœperunt cæremoniæ legis: & vbi plenè mundo declaratus est Christus, cõsummata est prorsus omnis actio prophetica cæremoniarum, ideoque prorsus illicita facta: vsque adeò vt meritò illi, qui circumcisionem vel solam retinere voluerunt, vel in parte aliqua festi Paschalis iam coruscante Euangelio voluerunt retinere Iudaicas cæremonias, seruando scilicet Pascha decima quarta luna quacũque die incideret, errasse sunt iudicati, & ab Ecclesia reiecti. Dies autem requiei siue sabbatum, significabat illam lucem æternam

Mat. 11.

Luc 19.

Mat. 2.

Gala. 3.

Vide August.
eod. li. c. 17.Vide Epiph. in
heres. N. asar
eorũ. Et Ebio
nitate 29. Et
30. Et Thes-
saresca decem-
titarum, quæ
est 50. in li. 2

Christum quandoque sese ita demissurum, vt formam serui acciperet, & seipsum exinaniret ad hunc finem, vt homines perpetuam requiè animabus & corporibus suis in eo inuenirent.

Quando igitur dominus Christus homo factus est, & ad requiescendum in se apertè homines inuitauit, ausus est Iudaicum sabbathũ soluere, dum homini à se sanato iussit tollere grabatum suum: sicut ait Ioannes, Iesus nõ solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.

Vide August.
tracta. 17. in
Ioan. & Ci-
rillum lib. 2.
ca. 126. Et
122. in Ioan.
Et August.
Hiera. epist.
de legalibus.
Ioan. 5.

De exteriori Dei cultu in nouo testamento:

Et de præceptis Ecclesiæ.

CAP. VIII.

A Bolito igitur ritu legis Moyfi, alia Sacramenta instituit Christus: de quibus postea. Præcepta quoque adiecit Ecclesia, quibus colendi Deum rationem ac modum præscripsit, quæ præcepta, tanquam ab ipso domino tradita recipienda sunt, sicut ait Apostolus, cum Corinthiis quædam præcepisset, ad quæ iure diuino vel naturali non tenebantur: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia domini sunt madata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Vnde meritò Arius tanquam hæreticus condemnatus est, quod diceret Catholicis: Quid est Pascha quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis: Nõ enim oportet, inquit, Pascha peragere, Pascha enim nostrũ immolatus est Christus.

Apud Epiph.
in eius heres.
quæ est in 75.

m iiii

li. 3. Vide idē apud Augu. in l. de heres. ad Quod nult deum. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum, hoc est, statuta lege certis diebus ieiunia non sunt obseruanda. Hæc enim, inquit, Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis & matricidis & reliquis. Si enim omnino volo ieiunare, qualemcūque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Sanè quicquid tota per orbē frequentat Ecclesia, hoc quin itā faciendum sit, disputare, insolentissimæ insanix est. Illa enim quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri: sicuti quod domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de celo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit quod seruetur ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia. In his ergo rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta maiorum, pro lege tenenda sunt: & (vt inquit Hieronymus) vnaquæque prouincia, præcepta maiorum leges Apostolicas arbitretur.

Aug. c. 5. epist. 118. ad Iann. Idem eiusdem epist. ca. 1.

Vide August. in epist. 86. ad Casul.

In epist. ad Lucimū Be-ticum.

De primo præcepto Ecclesie, scilicet obseruatione festorum: & primo de festo Pasche, & Penthecostes, & dominica.

CAP. IX.

IN primis igitur dies festos præscripsit Ecclesia, quibus beneficiorum Dei sacramus memoriam, ne volu-
mine temporum ingrata subrepat obliuio. Et quia iā Christi illustratione agnos-
scimus, nos perdidisse primæ institutionis nobilitatē, nec posse ex contēplatione creaturæ, in sex diebus cōditę ad amorē dei verāque sanctificationē pertinere, non iā amplius septimo die feriamur, sed, tanquā tota hac mortali vita denuō fingēdi, atque rursus creandi, primum diem celebramus. Hoc enim die & prima creatio inchoata est, & tanquam nos de nouo creaturus, ac ne frustra creatū sit opus Dei aucturus dominus Iesus Christus, per resurrectio-
nem suam totus nouus apparuit, & multiplici gloriæ suæ manifestatione, imò sui corporis palpatione, Spiritus sancti quoque ad aliis remittendū peccata donatione, discipulos suos letificauit. Hoc die sedens ad dexteram Patris, plenē glorificatus ab omnibus angelis, effuso Spiritu sancto nouitatem nostram quam in hoc mundo obtinere possumus, vt tandem sicut ipse surrexit resurgamus, designauit atque inchoauit, incendens corda discipulorum suorum amorē sui, atque gratia linguarum eos donans, vt per eos in omnes omnium linguarum gētes illud dilaretur euangelium, quod prædixit Ioel: Omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit, imo, operatione Spiritus sancti, & vera inuocatio, & vera salus omnibus gentibus daretur. Rectē igitur nos Chri-
Aug. de simb. Dei. li. 10. cap. 4.
Ioel. 2.

fiani in memoriam tantorum beneficiorum
singulis annis celebramus Pascha, quando
Christus pro nobis passus ignominiosam cru-
cis mortem resurrexit, amplius non moritu-
rus, nobis perfectæ spem immortalitatis præ-
bens: & Penthecosten, quando Ecclesiam suâ
cepit ædificare in hoc mundo, eamque pas-
sionis suæ atque resurrectionis participem ef-
ficere. quibus diebus ut plenè hæc beneficia
recolerentur, meritò plures dies, in gratiarum
actione & lætitia trāsfigendi, adiecti sunt ab Ec-
clesia. Sanè & Apostoli hæc festa celebrarunt.
Sepè etenim meminit Apostolus Paulus Pen-
thecosten, quæ sine Paschate non subsistit: Lo-
quens utique non de Iudæorum Penthecoste,
sed Christianorum: illa etenim abolita erat.
Imò, ne horum beneficiorum vnquam subre-
pat obliuio, singulis hebdomadis celebrantes
primum diem, horum renouamus memoriam.
Diem autem dominicum dicimus, quia pro-
pter domini resurrectionem, & gloriæ eius per
spiritum sanctum agnitionem, domino dica-
tus est. Quem sic etiam appellauit Ioannes in
Apocalypsi. Fui, ait, in spiritu in dominica die.
Et non solum ex Ioanne, sed etiam ex Luca &
Paulo constat, prima sabbathi, hoc est domi-
nica, solere conuenire Christianos ad Deo gra-
tias agendum, ad audiendum verbum Dei, ad
communicandum corpori domini: & solere
eos tunc eleemosynas peculiariter pauperibus
clargiri. Vnde Lucas: Vna, inquit, sabbathi,
hoc est, prima sabbathi, cum cōuenissemus ad

*Vide Epiph.
in heres.
Aerij que
est 75.*

Apo. 1.

Act. 20.

frangendum panem (hoc est, communicandū)
Paulus disputabat cum eis, &c. & Paulus: De
collectis, ait, quæ fiunt in sanctos, sicut ordi-
nauit ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per
vnam sabbathi vnusquisque vestrum apud se
seponat, recondens quod ei benè placuerit.
hoc verò prætereundum non est, quòd eo mo-
do agimus Pascha, ut non solum in memo-
riam id quod gestum est reuocemus, nempe
quòd Christus mortuus est, & resurrexit, sed
etiam cætera quæ circa ea attestantur ad Sacra-
menti significationem, non omitteremus. Quia
enim tunc Christus transit de morte ad vitam,
& mortuus est propter delicta nostra, resur-
rexit que propter iustificationem nostram, etiã
transitus noster de peccato ad iustitiã, de mor-
te ad resurrectionem, in passione & resurre-
ctione eius designatus est. Ideoque, quo satis
explicetur hæc significatio, obseruatur circa
festum Paschæ cursus Solis & Lunæ, qui in 2.
liis festis, quæ tantum in præteriti beneficij
memoriam celebrantur, nõ obseruatur. Vnde
fit, ut ea semper ad eundem anni diem redeãt:
ut Natalis domini perpetuò celebretur octa-
uo calendæ Ianuarij: non ita Paschæ festum,
festaque ex eo pendentia. Quin & ipsum no-
men Paschæ huic Sacramento attestatur, quod
nempe transitum significat. Quò respiciens
Ioannes: Ante diem festū Paschæ, inquit, sciens
Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc
mundo ad patrē, &c. Hoc & dominus attingit,

1. Co. 16.

*Vide Augu.
ca. 1. Co. se-
quen. epist.
119. que est
ad Ianua.*

Ioan. 13.

De observat- cum inquit: qui credit in me, in iudicium non
tione festorum venit, sed transit à morte ad vitam.
est canon 36.

in 1. concil.
Maguntien.
Ioan. 5.
Luc. 1.

De aliis Christi festis. CAP. X.

Ræter Pascha, Penthecosten eisque
adiunctos dies, & dominicum diem:
celebramus insuper filij Dei conce-
ptionem, cum octavo calendas Aprilis in vte-
ro virginis cõceptus est de Spiritu sancto. Ma-
nifestationem quoque incarnationis eius per
piam Mariæ & Elizabeth collationem, Ioannis-
que in materno adhuc clausi vtero exultatio-
nem: item eius natiuitatem, quando desidera-
tus cunctis gentibus saluator, in Bethleem Iu-
dæ ex vtero virginis nobis nasci dignatus est
octavo calendas Ianuarij. Octavo verò à nati-
uitate, recolimus circuncisionem, nominisque
dulcissimi impositionem. At die decimo tertio
à Natali, Theophania est siue Epiphania (hoc
est, Dei apparitio siue illustratio) qua non so-
lùm celebramus quòd indicio stellæ mirabilis
ab Orientalibus est cognitus, & ab eis inuen-
tus, tanquam Rex regum, tanquam Deus ve-
rus & homo moriturus est adoratus: sed &
omnia miracula, quibus se mundo manifesta-
uit: propter quod etiam eo die eum recolimus
à Ioanne baptizatum, vbi testate Patre & Spi-
ritu sancto, & ex eorum testimonio ipso Ioan-
ne, filius Dei esse declaratus est. Et sub primo
miraculo, quo ex aqua vinum fecit in nuptiis,
designantibus nuptias Christi & Ecclesiæ, re-
liqua intelligimus. Imò dies iste ideo singula-
ris est lætitiæ, quod tunc Deo gratias agamus

Luc. 1.

Agg. 2.
Luc. 2.

Luc. 2.

Mat. 2.

Mat. 3.

Ioan. 2.

pro vocatione gentium, quartū primitiæ erant *vide Leonem*
Magi. Quadragesimo vero die à natiuitate *in ser. 2. 3.*
Christi, præsentationem eius celebramus, qua *Ec. de Epi-*
Deo oblatuſ est in templo, ibique à iustis lu- *phan.*
men omnium gentium & redemptor Israël *Leu. 12.*
palàm pronunciatuſ. Ex his autem omnibus *Luc. 2.*
apparet, Christianis non solùm virilem ætatē
Christi, sed & ipsam infantiam eius, gaudiij
causam esse. Ipse enim Deus & homo, ab ipso
initio suæ conceptionis salutem nostram ope-
rari cœpit: & vt omnis ætatis homines saluos
faceret, etiam miserimam ætatem, infantilem
scilicet, assumpsit.

At quadragesimo die ab eius resurrectione
celeberrima nobis adest eius ad cælū ascensio.
Hoc enim die vsque ad dexteram Patris vidē-
ribus & lætantibus discipulis supra omnes an- *Act. 1.*
gelos humanam naturam nostram sublimavit:
dictuſque sic venturus ad iudicandum viuos
& mortuos, sicut visus est ascendere. Suavissi-
mi verò Sacramenti Eucharistiæ: per quod ip-
se dominus Christus, Rex noster, altare no-
strum, sacerdos noster, & mundissima hostia,
perpetuo nobis adest: per quod animas no-
stras pascit, & corporibus spem resurrectionis
tribuit: per quod memoriam passionis, resur-
rectionis, ascensionis, sessionis eius ad dexte-
ram Patris, secundi sui aduētus regni que eter-
ni in nobis iugiter seruat: huius, inquam, sua-
uissimi sacramenti institutionem merito sin-
gulari cum lætitia celebrant Christiani.

At in dedicationis templi festo, gratiæ agū-

tur Deo, quod nostram regionem quondam desertam, ac à dæmonibus habitatam, ita illustrare dignatus sit, vt etiam (nobis condescendens) sensibilem domum sibi eligeret, in qua & laudari, & rogari, & prædicari pacificè posset: in qua orantes, facilius quam alibi exaudiret: in qua omnia sacramenta tribueret. Ex qua domo corporali intelligimus totam Ecclesiã esse templum Deo munda conuersatione consecrandum, posteaque ei in æternum offerendum. Hæc sunt festa, quibus gratias agimus de inenarrabilibus beneficiis nobis per Christum collatis.

De festis sanctorum. CAP. XI.

Mo sanctorum festa non sanctis, sed Christo Saluatori sanctorum sunt dicata. Hinc enim est quod Ecclesiã nõ recolat certis diebus sanctos veteris testamenti, quia iam non Christum nasciturum expectamus (quod prædixerunt sancti in veteri testamento) sed Christum natum esse gaudemus, sicut sancti post eius passionem confessi sunt. Hinc Mariam virginem, in cuius utero tremendum incarnationis mysterium perfectum est, tantopere celebramus, non contenti illo die quo migravit ad cælos eam colere, sed & eius initia, cõceptionem atque natalem, ob incarnationis Christi amorè libentissimè honoramus: præsertim cum sciamus eam filiorum Euz aduocatam constitutam, quæ per fidem soluit, quod Eua per incredulitatem alligauerat. Certè fidei pietas vndique colligit occasio-

nem gratias agendi pro aduentu & tota dispensatione Dei & hominis. Vnde etiam facile videmus, festum inuentionis siue exaltationis crucis Christi esse susceptum. Fides enim non sariatur memoria passionis Christi. Ioannes quoque Baptista, qui agnum tollentem peccatum mundi, mirabili prædicatione pœnitentiæ & baptismo suo præcucurrit, & postea palam ad esse testatus est, pietate vitæ fide dignissimus testis: natali suo (ante quem etiam Christo testimonium perhibuit) lætissimum nobis facit diem. Apostolos autem, tanquam Christi regnantis legatos, per quos de tenebris infidelitatis ad cognitionem eius peruenimus, qui primi plantauerunt fidem in cordibus nostris, nunquam possumus celebrare satis. Inter eos tamen præcipuè honoramus Petrum & Paulum: non solum quia nobis Occidentalibus Apostoli missi sunt, & apud nos pro Christo sanguinem suum fuderunt: sed etiam, quia in his magna mysteria agnoscimus. Ille enim fundamentum Ecclesiæ tanquam firmissima quedam rupes vere Petrus à Christo cõstitutus est: cuius firmitate fiet, vt portæ inferi nunquam præualeant aduersus Ecclesiã, cuius fides indeficiens propter Christi preces consolidabit & confirmabit & pascet oues Christi, donec Christus iterum adueniet. Hic vero præcipuus prædicator gratiæ Christi à Deo constitutus est, qui non verbo tantum, sed & mirabili cõuersione sua admirandaque vita, & tot gentium impissimarum conuersione, gratiam Dei

Irenæus paulo post mediũ lib. 5. contra heres. Idem lib. 3. cap. 34. Ioan. I.

Luc. I.

Mat. 16.

Luc. 22.

Act. 9.

manifestauit. Ob quæ mysteria recolenda, etiam plura festa in vtriusque Apostoli honorem merito ab Ecclesia sunt dedicata: Paulo quidem festum conuersionis, Petro vero cathedræ & vinculorum, præter amborum naturalem. Stephanus autem & Laurentius Christi fidem morte fortissima, simul & charitatis plena, confessi sunt, cum etiam ante operibus misericordiæ fuissent insignes. Nec frustra etiam infantes illos, qui cum dominus Iesus Christus necandus ab Herode quæreretur, occisi sunt, in honorem martyrum receptos commendat Ecclesia. Discimus enim, in eorū festo quod Christus, vt nullum tempus ei esset absque miraculo, ante usum linguæ potestatem verbi tacitus exercebat: & quasi iam diceret, *Mat. 19.* Sinite paruulos venire ad me, ipsorum enim est regnum cælorum, noua gloria coronabat infantes, & de initiis suis paruulorum primordia consecrabat, vt disceretur, neminem hominum diuini non capacem esse sacramenti, quando etiam illa ætas gloriæ esset apta martyrij. Nicolaus vero atque Martinus, quorum ille in Orientali, hic in Occidentali ecclesia floruit, eleemosynis & continentia excellentes, pij populi Christiani pastores: Christi aduentum confessi sunt. Denique Catherina uirginitate & martyrio, Magdalena ardore fidei atque pœnitentiæ, in Christi laudem, merito dies celebres Christianis reddunt. Vbi verò nota est vita viri alicuius pietate insignis, & à maioribus, qui eam inspexerunt, continua successio-

successione in memoria custodita: etiam apud posteros, siue vbi pretiosæ reliquiæ sunt recôditæ, iure ibi speciali lætitiæ celebratur Natalis sancti illius. Non est enim dubium, populum iuuari speciali illius patrocinio. Michaëlis autem & omnium angelorum memoriam *Mat. 18.* ideo recolimus, vt Deo gratias agamus, quod *Apo. 7.* illos spiritus nobilissimos, qui semper vident *Heb. 1.* faciem eius, eumque assidue laudant, dederit nobis custodes, & contra multiplices diaboli *Tob. 12.* & angelorum eius insidias protectores ac defensores, nostrarumque orationum ad cælum perlatores, qui per suas preces Deo nostras commendent: bonarum cogitationum suggestores, & animarum nostrarum hinc emigrantium in sinum Abrahæ portatores. Gratas, *Luc. 16.* inquam, agamus Deo, quod nobis per sanguinem suum cælestes spiritus reconciliauit, & *Colo. 1.* æternam cum eis consortij spem largitus sit. *Mar. 12.* Quia vero innumeris modis innumerabilis multitudo sanctorum domino Christo gloriã nostræ Ecclesiæ, sciens nos pro fragilitate vitæ huius non posse singillatim omnia sanctorum merita recolere, vnum diem dicauit, in quo Deo pro omnibus quæ sanctis suis dedit muneribus, gratias agamus, & vt eorum precibus & meritis iuuemur supplicemus: sicut & in singulorum sanctorum festis non solum gratias agimus, sed etiam per eos iuuari eosque imitari à Deo flagitamus, scientes nostræ utilitatis causa omnia festa esse instituta. Exempli

causa: In festis Apostolorum Deum rogamus, ut oves suas pius non deserat, sed respiciens in Apostolos suos dignetur operarios mittere in messem suam, qui instar Apostolorum populum domini saluum faciant. In festis martyrum fidei constantiam atque patientiam. In festis confessorum & virginum, castitatem, sobrietatem, & misericordiam in proximos, à Deo postulamus: atque ita in cæteris festis. Habet & alios dies ecclesia, non quidem festos, sed quibus specialiter precatur ut Deus conuertat nos ad se, & auertat iram suam à nobis: dies videlicet rogationum & ieiuniorum. item quibus veniam fidelibus defunctis precatur: ut in cuiusque fidelis morte, & postridie calendæ Nouembris. Sanè si singulorum festorum mysteria quantumuis imperitis explicentur utcunque: non facile inuenietur aliquis tam obtusus, ut ea mysteria fidei, quæ quilibet Christianus nôsse tenetur, ignoret.

Ad quid teneatur homo die festo.

CAP. XII.

*Li. 2. decret.
tit. de fevris:
cap. Omnes et
ca. Licet.
Ibid. cap.
Cognestus.*

Ræcepto Ecclesiæ tenemur sic requiescere diebus festis ab operibus, quæ admodum olim Iudæi tempore legis. Vnde nô solum steruilia opera prohibita sunt, sed & alia quædam hominibus à Dei cultu abstrahentia: ut, mercatus, placitum (sive ad aliquid decernendum congregatio concilij) iudicare aliquem ad pœnam vel mortem, prestare iuramentum: nisi fiat pro pace, vel alia necessitate. Item, strepitus iudiciarius, nisi fortè

necessitas urgeat, vel pietas suadeat. Sed in his omnibus, quia Ecclesia non tam seuerè præcipit istam requiem atque olim lex Moyli, quando causa significationis futurorum præcepta erat requies sabbathi & aliorum festorum: introspectenda est consuetudo populi christiani, siue piorum, ut optima legum Ecclesiæ interpretis: per quam fit, ut liceat cibum & potum pauperibus die festo emere, proficisci, multaque similia agere. Sic festorum principium & finis, iuxta eorum qualitatem & diuersarum regionum consuetudinem, debet attendi, & sicut magnitudo longitudoque dierum exigit, prius incipere & tardiùs terminari. Tenerur autem homo diebus festis requiescere in memoriam beneficij redemptionis, & prout varia sunt festa, redemptionis mysterium concernentia, ita & varios articulos fidei circa nostram redemptionem recolere oportet: sicut Iudæi in memoriam creationis seruabant sabbatum, in memoriam liberationis de Ægypto Pascha, & in festo Penthecostes debebant coram sacerdote profiteri, se accepisse promissam terram. Ad hoc enim Ecclesia varia festa instituit, ut homines per ea articulos fidei memoriz commendant. Vnde omnes illos articulos, qui per solemnitatem festorum publicantur in Ecclesia, omnes, etiam rudes, explicite credere tenentur.

*Fod. lib. 6
tit. ca. Quoniam.*

Deu. 26.

De secundo præcepto Ecclesiæ: Missa cuiuslibet audienda in die festo.

CAP. XIII.

T autem ad Dei beneficia recolenda magis adducuntur homines, præter requiem seruandam in die festo, præcipitur etiam, vt quolibet die festo vnusquisque Missam audiât, hoc est, vt se presentem atque deuotum tremendo sacrificio exhibeat. Hoc enim sacrificium præcipue in memoriam dominicæ mortis atque resurrectionis, qua redempti sumus, à Christo est institutum. Porro hoc præceptum magis in consuetudine populi Dei, quàm in aliquo Patrum canone est fundatum, sicut & præcedens præceptum de dominica & festis Christi celebrâdis, nulla enim horum præceptorum inuenitur origo post Apostolos. Proinde, ab ipsis Apostolorum temporibus pro lege creditur recepta ista consuetudo. Et si enim inueniantur posteriora Concilia, quæ de Missa audienda aliquid videntur attingere, magis tamen vel locum vel modum audiendi Missam, quàm Missam audire præcipiunt. In hoc quoque secundo præcepto respiciendæ sunt consuetudo locorum atque regionum, hominumque necessitates.

Concil. Agathen. canon. 31. & 47. canon. 3. sextæ synodi Constantino. Aure. 1. cap. 8.

Vide tamen 4. cartilag. cap. 4.

Can. 4.

Quamquam autem Ecclesia non præceperit expressè, vt singulis diebus festis audiatur cõcio sacra, idque ideo (vt arbitror) quod soli episcopi soleat verbũ Dei prædicare, quos vti que non omnes semper, ob varias necessitates, audire poterant (vnde in concilio Vasensi legitur : Hoc pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro vtilitate totius populi nobis

placuit, vt non solum in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem : ita vt si presbyter, aliqua infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit prædicare, sanctorum Patrum homilia à Diaconibus recitentur) attamen lege naturæ atque fidei tenentur Christiani ea discere, quæ salutis suæ sunt necessaria: quæ cū extra sacras cõciones ferè non discantur (paucissimis enim donatum est, vt nullo sibi homine prædicante, per ipsum dominum, vel angelos cælorum doctrinam salutis accipiant: multis verò id est donatum, vt Deo per homines credant) non facile licet cõcionem negligere, nec pastori prædicationem verbi Dei omittere. Atque in hac re omnium episcoporum sanctorum habemus exempla, quàm seduli nimirum fuerint in docenda & exhortanda plebe sua. & sicut Apostoli apud Lucam dicunt, se debere instare orationi & ministerio verbi. Ita & Paulus docet Timotheum atque Titum: ita Gregorius docet in Pastoralibus, pastoris esse docere, exhortari, & corripere plebem. & Prosper libri 1. de vita contemplat. cap. 20. & 23. Et in cõcilio Maguntino, celebrato anno domini 803. sic legitur: Si fortasse Episcopus non fuerit in domo sua, aut infirmus est, aut aliqua causa exigente non valuerit: nunquam tamè desit diebus dominicis aut festiuitatibus qui verbum Dei prædicet, & iuxta quod intelligere vulgus potest. Synodus verò Ticinensis dicit sacerdotum incuriam nullatenus excu-

Aug. de bono perseu. cap. 19.

Ad. 6. 2. Tim. 2. 4. Tit. 2.

Cap. 25. Videtur etiam in 2. concilio Tol. 11.

Est in 2. concilio.

fundam, quominus doctrina & prædicatio in
populum procuraretur.

De abusu festorum. CAP. XIII.



Alde negligenter seruantur festa à
Christianis: nõ propterea quod rusti-
ci audita Missa & concione aliquan-
tulum temporis honestæ recreationi impen-
dunt, hoc est enim quædam requies eorum
qui tota hebdomada laborarunt, quàm domi-
nus in præcepto suo non negligit: Vt quies-
cat, inquiens, seruus tuus & ancilla tua, sicut
& tu, nec etiam propterea quod tunc homines
paulo lautius sua corpora reficiunt, vel sese
cultus vestiunt (modo tamen non putent se
Deo per ista secundum se accepta placere, sed
ea assumant vt signa ad spiritaliæ lætitiæ in-
citantia) rationabile enim & quodammodo
religiosum videtur, per diem festum in vestitu
nitidiorè prodire, & habitu corporis hilarita-
tem mentis ostendere, ipsam quoque orationis
domum propensiorè tunc cura & ampliorè
cultu adornare: Sed ideo, quia plurimi carna-
li otio vācantes, totos dies in chartis vel aleis
aut venationibus (per quas etiam Dei cultus
negligitur) transigunt, item in choreis impu-
dicis, ebrietatibus, comestationibus, litibus,
aliisque sceleribus. Imò, quod dictum est mi-
rabile atque horribile, ipsi sacerdotes, ipsi
senatores his vitiis tum etiam dant operam.
Videmus multos tunc ad vana (ne dicam
impia) spectacula magis quàm ad templa
concurrere. Rursum alij etiam tunc, cum

Den. 5.

*Leo ser. 3. de
Quadrages.*

pauperes non sint, magnaque non sit eis neces-
sitas, proficiscuntur: alij tunc magis quam
aliis diebus computui & rationibus vacant,
ita vt merito dicamus cum lugente Propheta:
Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui ve-
niant ad solemnitatem, & compleatur quod
ait secundus liber Machabæorum: Sacerdo-
tes iam non circa altaris officia dediti sunt, sed
contempto templo, & sacrificiis neglectis,
festinant participes fieri palestræ, & præbitio-
nis iniustæ, patrios honores nihili habentes,
Græcas glorias optimas arbitantes. Audia-
mus, quid minetur Dominus sacerdotibus
apud Malachiam, & quid esse reputer solemn-
nitatem malè custoditam. Ecce, inquit, ego
proiciam vobis brachium, & dispergam super
vultum vestrum stercus solennitarum vestra-
rum & assumet vos secum. Vident abusus nos-
tros Turcæ & hæretici atque Iudæi: & com-
pletur illud Hieremiæ, Viderunt eam hostes,
& deriserunt sabbatha eius. Imò rectè sibi
facere videntur dum dicunt: Quiescere facia-
mus omnes dies festos Dei à terra, vt semel
omnis memoria beneficiorum Dei è cordi-
bus humanis abradatur. At nostrum est, non
propter abusus tollere festa è medio, sed ex
mysteriis festorum palam propositis auferre
abusus.

Thre. 1.

2. Ma. 4.

Malu. 2.

Thre. 1.

Psal. 73.

*De tertio præcepto Ecclesiæ, & obseruatione
ieiuniorum. CAP. XV.*

*Epist. 86. ad
Casul.*



Go, ait Augustinus, in Euangelicis
& Apostolicis literis, totoque in-
strumento quod appellatur Testa-
mentum nouum, animo id reuoluens,
video præceptum esse ieiunium. Quibus autem
diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat,
præcepto domini vel Apostolorum non
inuenio definitum. Quadragesima sanè ieiuniorum
habet authoritatem, & in veteribus libris
ex ieiunio Moyfi & Heliaz: & ex Euangelio,
quia totidem diebus dominus ieiunauit,
demonstrans Euangelium non dissentire à lege
& Prophetis. Et quanquam non possumus
quadraginta diebus ab omni cibo abstinere, sicut
abstinuit dominus, conuenit tamen ut pro
modo nostro eam imitemur in ieiunio: sicut
& in humilitate, patientia, misericordia, &
perfecta charitate. quoniam nobis dicitur:
Discite à me quia mitis sum, & humilis corde:
& Estote misericordes sicut & pater vester
misericors est: imò, Estote perfecti, sicut &
pater vester cælestis perfectus est.
Quòd verò dominus se imitandum proposuerit
nobis in ieiunio suo, etià hinc patet, quod
post ieiunium eo modo quo nos tentari solemus,
pro nobis tentari dignatus est. *a* Ut igitur
hi quadraginta dies in ieiunio obseruetur ante
Pascha, Ecclesiæ consuetudo roborauit. Nos,
ait *b* Hieronymus, vnam quadragesimam secundum
traditionem Apostolorum toto anno tempore
nobis congruo ieiunamus. Montanistæ tres in
anno faciunt quadragesimas, quasi

*Aug. ci. 15.
epist. 119. ad
Lanna.*

*Exodi 24.
34-3. Re. 19.
Mat. 4.
Mat. 4.*

*Mat. 11.
Luc. 6.*

Matt. 5.

*a Aug. ci-
tata epist. 119
ca. 17.
b In epist. ad
Marcellin
aduersus Mo-
tannum.*

tres passi sint Saluatores: non quòd & per totum
annum, excepta Penthecoste, ieiunare nõ
liceat, sed quod aliud sit necessitate, aliud vo-
luntate munus offerre. Ideoque dicit Apollo-
nius (apud Eusebium in historia Ecclesiastica) *Lib. 5. ca. 18.*
Montanum primum leges ieiuniorum impos-
uisse: quia ipse primus plures quadragesimas
in anno necessarias esse docuit. Et sanè nulla
inuenitur origo ieiunij vnus quadragesimæ
post Apostolos: vt liqueat ab eis traditum esse
quadragesimæ ieiunium. Telesphorus quidem
(à Petro septimus Papa Romanus) inueniens
iam quadragesimam ab omnibus fidelibus ob-
seruari, adiecit, vt clerici aliquot dies ieiunan-
do laicos excederent: Cognoscite, inquit, à no-
bis & à cunctis Episcopis, in hac sancta & Apo-
stolica sede congregatis, statutum esse, vt sep-
tem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha
omnes clerici in sortem domini vocati à carne
ieiunent: quia sicut discreta debet esse vita cle-
ricorum à Laicorum conuersatione, ita & in
ieiunio debet fieri discretio. Similiter ex a Apo-
stolicis traditionibus habemus, ter in anno
tres dies ieiunio esse consecratos: circa Pen-
thecosten, quando frumentum collectum est
vel colligitur: in Septembri, quando vinum
ad torcular fertur: & in Decembri, circa quod
tempus exprimitur oleum. His ieiuniis adiecit
b Calixtus Papa, à beato Petro decimus quin-
tus etiam quartum tempus: vt iam vocentur
ieiunia quatuor temporum. Et licet à quibus-
dam hoc quartum tempus ieiunij obseruari

Epistola 1.

*Sec. cõc. Lab-
dice. ca. 90.
etiã totã 40.
vult ieiunari
nec resolu
in die cõna
dominica.
a Vide Leo.
ser. I. decimi
mensis: Et ser.
2. de ieiun. Põ
thecost. Vide
ca. 34. concil.
1. Maguntie:
b Eius epist.
1. Vide Da-
mas. in vita
Calixti.*

Vide cano. 2. concil. Salzgüstadiensis. soleat ipsi calendis Martij aut circiter, etiam si nondum aduenisset quadragesimale ieiuniū, iam tamen non nisi in quadragesima (quam solennius quam reliquis diebus) obseruatur. Et vel ob hoc imprimis ieiunia hæc quatuor temporum solenniter admodum persolueda sunt, quòd tunc sacris ordinibus inuentur futuri sacerdotes & pastores Ecclesiæ. Meritò ergo tunc dominus rogatur, vt mittat operarios in messem suam. Ieiunia igitur ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, vt lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in Quadragesima, æstiuū in Penthecoste, autumnale in mēse septimo, hyemale autem in decimo celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Euangelia, incessabili tuba discimus, quod & prædicemus & agamus. Sunt & alia ieiunia, ab Ecclesiā indicta in vigiliis, hoc est, quorundam festorū pridianis diebus (quibus solet antiquitus Ecclesiā vigilare in orationibus, sicut & sabbathis quatuor temporū) nempe Natalis Domini, Assumptionis Mariæ, Natalis Ioannis Baptistæ, Natalis Laurentii, Natalitiorum omnium Apostolorum: præterquam Ioannis Euangelistæ, Philippique & Iacobi, quoniam illius solennitas intra Natalem Domini, horum verò intra solennitatem Paschalem celebratur. Et quia propter latitiam

Leo ser. 8. de cimi mensis.

Vide Hiero. in epist. cōtra Vigil. Vide Leo in ser. de ieiuniis septi & 10. mensis. In decre. tit. de ieiuni. cap. 2.

resurrectionis nunquam indicit Ecclesiā die dominico ieiuniū, si vigilia Dominica die accipiat, sabbato est ieiunandū. In vigilia Penthestes, Ascensionis domini, Purificationis, Annunciationis, Natiuitatis, Conceptionis B. Mariæ, mos regionis siue ciuitatis sequendus est. Imò & in multorū Apostolorū vigiliis, etiam si Ecclesiā Romana ieiunet, mos regionis (vt & antè monuimus) sequendus est, sicut etiam in celebratione festorum quorundam, vt Crucis, Barnabæ, Lucæ, Marci. In abstinentia quoque dierum Rogationum. Pro quibus omnibus & similibus prudenter monet Augustinus: Sunt, inquietens, quædam, quæ per loca terrarū regionisque variantur, sicut est quod alii ieiunant sabbatho, alii vero non: alii quotidie comunicant corpori & sanguini dominico, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi sabbatho tantum & dominico, alibi tantum dominico. Et si quid aliud eiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberis habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit. Ecclesiā ad quamcunque fortè deuenit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & progorū inter quos vinitur societate seruandū est. Mater mea Mediolanū me consecuta, inuenit Ecclesiā sabbatho non ieiunantē, cæperat per-

1. Innoç. 1. episto ca. 4. In decre. tit. eod. cap. Ex parte, sic.

Cap. 8.

Epist. 118. cap. 2.

turbari & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam. sed propter ipsam contulit de hacre beatissimæ memoriæ virum Ambrosiū. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius obseruaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, autoritate sola tua nos voluisse admonere ne sabbatho ieiunarem, subsecutus est, & ait mihi: Cum Romam venio ieiuno sabbatho, cum hinc sum non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cum matri renunciaissem, libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam cælesti oraculo susceperim. Sensi enim sæpe dolens & gemens, multas infirmorum perturbationes fieri per quorundam fratrum contentiosam obstinationem & supersticiosam timiditatem, qui in rebus huiusmodi, quæ neque scripturæ sanctæ autoritate, neque vniuersalis Ecclesiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum posunt terminum peruenire, tantum quia subest qualiscunque ratiocinatio cogitantis: aut quia in sua patria sic ipse consuevit, aut quia ibi vidit, vbi peregrinatione suam, quo remotiorem à suis, eo doctiorem factam putat, tam litigiosas excitant quæstiones, vt nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.

De modo ieiunandi. CAP. XVI.

HN modo quoque ieiunandi cōsuetudo Ecclesiæ Christi obseruanda est: quæ nunc est, vt tantum semel in die reficiaris sine carnibus hora cōuenienti: quam seriùs ordinari decet quàm alio die, vt etiam ex dilatione corpus affligatur. In Quadragesima autem, abstinemus etiã ab omnibus, quæ sementinam carnis originè trahunt: videlicet à lacte, caseo, & ouis.

De abstinentia in feria sexta & sabbatho.

CAP. XVII.

Solent Christiani antiquitus feria quarta (cum consilium inierunt Iudæi ad occidendum dominum) & feria sexta (qui dies passionis eius fuit) singulis hebdomadis ieiunare: * Romana vero Ecclesia etiam sabbatho ieiunabat (quo die & Christus fuit sepultus, & mæsti erant Apostoli) vt diei Dominico dignè celebrando pareretur. Quam consuetudinem Romanæ Ecclesiæ secuta est ferè tota Ecclesia Occidentalis, ieiunandi autem feria sexta, adhuc in vsu est apud omnes Religiosos. At refrigerente charitate pia ieiunandi consuetudo paulatim est abolita, vixque vestigium remansit ieiunij quartæ feriæ, nisi fortè apud paucos, saltè in carnibus eo die adhuc abstinètes. In feria sexta & sabbatho, & si non integrum ieiunium, saltè abstinentiam à carnibus adhuc in consuetudine retentam videmus: quæ tanquam lex recipienda est, maximè nunc cum discipuli Antichristi, toti carnei, etiam ipsas reliquias

Aug. epist. 86. ad Casim. Epipha. in haresi. Aeris. Cyril li. 10. in Levitic. Vide cap. 4. epist. 1. Inno. centij 1. & Eliber. conc. ca. 26. & Aug. epist. 19. ad Hieronymum.

continentiæ Christianæ extirpare conantur
docentes sequi non Christum, non Apostolos
sed Iouinianum, ab antiqua ecclesia merito
hæreticum reiectum, quod doceret nihil pro-
desse ieiunia vel ab aliquibus cibis abstinen-
tiam. Porro, vbi consuetudo permittit intra
Natalem domini & Purificationem B. Mariæ
sabbatho esum carniū, omni diligentia vitā-
da est superstitio, qua putatur Maria instar fœ-
minarum corruptarum languisse ex partu, ac
ideo eguisse delicatioribus cibis: atque huius
rei memorandæ gratia permitti in illis sabbat-
his esum carniū. Nō ea enim est causa iis in
locis tunc vescendi carniū, sed lætitia Nata-
lis domini Saluatoris.

*Qua de causa ieiunium seu abstinentia præ-
cipiatur ab Ecclesia.*

CAP. XVIII.

Non ideo ieiunium aut abstinentia ab
aliquibus cibis certis diebus indict-
tur, quasi quod intrat in os possit
hominem coinquinare, aut immū-
dus sit aliquis cibus, sed edomandi corporis
causa, vt præscindatur prauæ cupiditates. Cū
igitur per castigationem atque ieiunium redi-
gatur corpus in seruitutē spiritus, & exhibea-
tur Deo hostia viua (sicut docet Paulus) patet,
ieiunium atque abstinentiam esse cultum Deo
gratum. Quamobrem scribit Lucas, Annam
viduam duabus rebus, ieiuniis & orationibus,
Deo latrariam exhibuisse. Et Leo: Pro cōsum-
mata perceptione omnium fructuum, inquit,

dignissimè largitori eorum Deo continentia
libamen offertur. Quid enim potest efficacius
esse ieiunio? cuius obseruantia appropinqua-
mus Deo, & resistentes diabolo vitia blanda
superamus. Sēper virtuti cibus, ieiunium fuit.
De abstinentia prodeunt castæ cogitationes,
rationabiles voluntates, salubriora consilia. Et
per voluntarias afflictiones caro concupiscē-
tiis moritur, virtutibus spiritus inouatur.
Etiā creato homini sine vitio, Dominus Deus
temperantiam (imò abstinentiam) præcipere
dignatus est, vt bonus medicus, qui quum no-
lit necessarius esse ægrotanti, etiam sano præ-
cipit temperantiam: quam si ille seruasset, me-
dicum postea suo morbo non desideraret, nec
infirmos genuisset infirmus, quibus per absti-
nentiam castigandi corpus necessitas incum-
beret. Non ergo leuis res aut superflua videat-
ur ieiunium, nec quisquam, forrè hoc faciens
Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & di-
cat sibi ipsi vt suggerentem intrinsecus audiat
tentatorem: Quid facis quia ieiunas, defrau-
dans animam tuam? non ei das quod eam de-
lectat. tibi ipsi ingeris pœnam: tuus ipse tortor
& cruciator existis. Deo ergo placet quia te
crucias? Ergo crudelis est qui delectatur pœnis
tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio
me planè, vt ille parcat: do de me pœnas,
vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt
delectē suauitatē eius. Nam & victima excru-
ciatur, vt in arā imponatur, Misit, premet mē-
tē meā caro mea. Et tali dissipatori malo seruo

*Aug. in. li. de
har. ad Quod
vult deum.
Vide et Hiero-
ny. li. 2. cō-
tra Iouinia.
circa 3. propo-
sit. Iouinia.*

*Aug. li. 30.
contra Faust.
c. 5. Vide eūd.
li. 2. de mori-
bus Manich.
ca. 13. §. li.*

*10. confes. ca.
31. Et Bern.
ser. 66. in Cā-
tic. Et concil.*

*Bracc. l. c. 14.
Et Prosper
ca. 22. li. 2. de
vita cōtemp.
Et Aug. ca.*

*20. epist. 119.
ad Ianna. 1.
Tolet. in fine
sym. ser. 2. de
ieiun. 10. mē-
sis.*

*1. Co. 9.
Ro. 12.
Luc 2.*

*Aug. ser. 13.
de verb. apo.
Gen. 2.*

*Aug. ser. 61.
sumitur ex l.
de cantico
no. 10. cap. 3.*

ventris, responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè infideres, si equo uteris, qui te gestiendo posset præcipitare: nonne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem ferro non posses? Caro mea iumentum meum est, iter ago in Hierusalem. plerunque me rapit, & devia conatur excludere. via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio: Nec hac duntaxat ratione, quia vitia carnis comprimit, Christiani ieiunium observant, sed etiã quia ad intentè liberiusque orandum & laudandum Deum preparat hominem. Meritò, inquit Leo, doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuat populum Christianum, vt ad Paschale festum quadraginta dierum continètia se prepararet. Quanto enim sanctius quisque hos dies inuenietur egisse, tanto probabitur Pascha domini honorasse religiosius. Ad placandum Deum eiusque flagella auertenda, etiam multum facere ieiunium, satis nos Davidis & Niniuitarum exemplum, admonitione Ioëlis docent: & quòd Iudæis in die expiationis, cum veniam peccatorum flagitabat à domino, indictum erat à Moysè ieiunium. In sacratissimorum dierum quadagesimæ observantia, omnes præteritæ desidie castigantur, omnes negligentie diluuntur: In his aliorum temporum culpas, & pia opera redimunt, & ieiunia casta decoquunt. Imo ad quamlibet rem à domino obtinendam multum adiuuat ieiunium, sicut ait Christus discipulis, interrogantibus

Ser. 3. de Quadragesima.

*2. Ro. 12.
Ion. 3.
Ioel. 1.
Leu. 23.*

Leo ser. 1. de Quadragesima. Idem ser. 4. de Quadragesima.

rogantibus cur non potuerint eiicere dæmonium, Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio. Et quando Paulus & Barnabas ad euangelizandum segregabantur, ieiunabat Ecclesia, vt Deus prædicationi eorum adesset. Et cum ipsi constituerunt per singulas ciuitates sacerdotes, ieiunare atque orante Ecclesia, hoc fecerunt: quod & hodie in ieiunio quatuor temporū imitatur. Per humilitatem ieiunij cõtra omnes hostes nostros diuinū incitemur auxiliū. Quia verò iam dictos fines respicit Ecclesia in præcipiendo ieiunio, nihil à quoquam arduum, nihil asperum quaritur, nec aliquid nobis, quod vires nostras excedat, in abstinentiæ castigatione indicitur.

*Mar. 9.
Act. 13.*

Act. 14.

Idem ser. 1. de ieiunio 7. mensis. Vide concil. Tolet. 8. ca. 9. Leo ser. 3. de ieiunio 7. mensis, & ser. 3. de ieiunio 10. mensis. Videatur etiam lib. decretal. de obseru. ieiunio.

Graue peccatum esse, violare ieiunium ab Ecclesia indictum. CAP. XIX.

HX eo quod Dominus dicit in Leuitico: Omnis anima quæ afflicta non fuerit in die expiationis, peribit de populis suis: coniectare possumus, graue esse peccatum, ieiunium ab Ecclesia indictum violare. Quanquam enim præceptum illud Leuitici cum reliquis veteribus cæremoniis sit abolitum, tamen quatenus simplicem Dei cultum toti populo præscriptum continebat, maioris non fuit dignitatis quàm præcepta Ecclesiæ de obseruando ieiunio. Audiamus quanti sint facienda publica ieiunia Christianorum: Quibusdam diebus, inquit Leo, ab omnibus oportet pariter celebrari

Leu. 23.

Leo ser. 6. de ieiunio 10. mensis. ser. 7. de ieiunio 7. mensis.

Ser. 4. de ieiunio 7. mensis.

ieiunium, & tunc est efficacior sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiae vnus animus & vnus est consensus. Publica enim praeferenda sunt propriis, & ibi intelligenda est praecipua ratio utilitatis, vbi vigilat cura communis. Tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctae obedientiae, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiae Christianae, similis ex omni parte praeparatio, & eadem est vbique munitio.

*Idem ser. 3.
de eod. ieiun.*

De quarto autem & quinto praeecepto Ecclesiae, quo mandatur facienda peccatorum confessio & sumenda Eucharistia singulis annis in festo Paschae omnibus qui ad annos discretionis peruenere: commodius fiet mentio in Tractatu de Sacramentis. Nunc hoc annotasse sufficiat, obseruatione praeeptorum Ecclesiae fieri quod mandat Apostolus, cum iam quasdam leges praescripserit: Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis. Haecenus de tribus praeeptis primae tabulae.

I. Cor. 14.

De Secunda Tabula.

CAP. I.

Sicut omnibus praeeptis Dei praeposendum est primum praeeptum, quod est aliorum finis, praeeptum videlicet de diligendo Deo: ita etiam praeeptis secundae tabulae, concernentibus societatem cum alio homine, praemittendum est secundum praeeptum de diligendo proximo: vt etiam omnium praeeptorum proximam concernentium finis.

Diliges proximum tuum sicut teipsum.

CAP. II.

Exemplar proximi diligendi est dilectio sui ipsius, quae etsi inconcussa lege naturae homini indita sit, tamen vt recta sit, & talis vt ad eam recte effingatur proximi dilectio, praeecepto de diligendo Deo dirigi debet. Hic est enim rectus modus diligendi seipsum, si homo mente & corpore seruiat atque adhareat Deo, qui bonum est rationalis creaturae. Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, vt etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim cum diligens tanquam seipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quae nullum a se riuiulum duci extra patitur, cuius deriuatione minuatur.

*Aug. ca. 20.
li. 1. de ci. dei.
Aug. ca. 26.
li. 1. de doct. Christiana.*

*Aug. ca. 22.
li. 1. de doct. christ.*

Quis proximus. CAP. III.

Hoc praeeptum de diligendo proximo siue amico, praescriptum in Leuitico, pessime interpretabatur Scribae tempore Christi. Hinc enim consequi putabant, licitum esse odium inimici, cum tamen aperte lex mandaret, Si occurreris boni inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Et in Deuteronomio: Non videbis bouem fratris tui; aut ouem errantem, & praeteribis, sed reduces fratri tuo, etiam si non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quaerant ea

*Leu. 19.
Mat. 5.*

Exo. 23.

Deu. 22.

frater tuus, & recipiat. Quibus locis velut exponit lex, non intelligendum nomine proximi vel propinqui, tantum cum qui sanguine vel familiaritate nobis iunctus est. Vnde & Christus hanc diuinæ legis peruersionem coarguens: Audistis, inquit, quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Hinc etiam Scriba quidam, verè cupiens iustificari, tanquam de re inter doctos illius temporis controuersa dominum interrogat: Et quis est meus proximus? Cui dominus proposita parabola ostendit eum esse proximum, qui alteri etiam alienæ nationis impendit officium misericordiæ: vt videlicet eum esse proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ si indiget, vel exhibendum esset si indigeret. Ex quo est iam consequens, vt etiã ille, à quo nobis hoc vicissim exhibendum est, proximus sit noster. Proximi enim nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Nullum autem exceptum esse, cui misericordiæ denegetur officium, quis nõ videat: quando vsque ad inimicos etiam porrectum est, eodem domino dicente, Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos? Omnis autem homo propinquus est alteri & similitudine naturæ rationalis, & ex vno homine Adam omnium parète, & ex vno sine Deo, ad quod fruentum omnis homo est cõ-

Mat. 5.

Luc. 10.

Augu. citati
li. ca. 30. Pro-
sper ca. 15. li.
3. de vita cõ-
templ.

Mat. 5.

ditus, & ex vno redemptore Christo, qui de-
dit semetipsum redemptionem pro omnibus. 1. Ti. 2.
Iam verò si vel cui præbendum est, vel à quo
nobis præbendum est officium misericordiæ, Aug. loco
iam citato.
rectè proximus dicitur: manifestum est, hoc
præcepto quo iubemur diligere proximum,
etiam sanctos angelos (qui similitudine ratio-
nalis naturæ nobis cõiuncti sunt, & vnum bo-
num nobiscum, nempe Deum, habent) con-
tineri, à quibus nobis tanta misericordiæ offi-
cia impenduntur, quanta multis diuinarum Heb. 1.
Mat. 18.
scripturarum locis animaduertere facile est.
Ex quo & ipse Deus & dominus noster, pro-
ximum se nostrum dici voluit secundum hu-
manam naturam. Nam & seipsum significat Luc. 10.
dominus Iesus Christus opitulatum esse semi-
pnuo iacenti in via afflictò & relicto à latroni-
bus. Et Propheta in oratione ait, Sicut proxi-
mum, sicut fratrem nostrum ita complacebã. Psa. 34.
Sed quoniam excellentior, ac supra naturam Heb. 2.
nostram est diuina substantia, præceptum quo
diligamus Deum, à proximi dilectione distin-
ctum est. Satanus autem cum angelis suis &
hominibus in impietate hinc egressis: quia iam
diuisus est ab vna ciuitate Dei iusto Dei iudi-
cio, nunquam rediturus ad Dei amorem, ad
hoc bonum, ad quod nos ipsos diligere debe-
mus non est diligendus, sed in eo diligendum
est duntaxat iustum Dei iudicium.

De ordine dilectionis proximi.

CAP. IIII.

o iij

Aug. li. i. de
doct. Christ.
cap. 27.

Ille iuste & sanctè viuit, qui rerum integer æstimator est. Iple est autè qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligit quod non est diligendum, aut non diligit quod diligendum est, aut ampliùs diligit quod minùs diligendum est, aut æquè diligit quod vel minùs vel ampliùs est diligendum, aut minùs vel ampliùs quod æquè diligendum est. Omnis peccator in quantum peccator est, non est diligendus. Et omnis homo, in quantum homo est, diligendus est propter Deum, Deus verò propter seipsum. Et si Deus omni homine ampliùs diligendus est, ampliùs quisque debet eum diligere quàm seipsum. Item ampliùs alius homo diligendus est quàm corpus nostrum: quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus, quia corpus per animã viuít, qua fruimur Deo. Dum autem homo præ omnibus diligit Deum, diligit etiam se præ ceteris creaturis, eo quòd Deus bonum sit eius, quòd dilectione sibi acquirit. Facit enim dilectio eũ adhærere Deo. Hic autè rectus est ordo. Qui enim vult elemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere & eam sibi primum dare. Est enim elemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est: Misere animæ tuæ placens Deo. Propter quem dilectionis ordinè dictum est: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicimur autem quandoque, tantũ charitatis debere impendere fratri quantum nobismet-

Vide Prospe-
rum. ca. 15. li.
3. de vita cõ-
templã.

Aug. enchi.
ca. 76. et ser.
30. de verbis
domini.

Eccl. 32.
Mat. 22.
Deu. 6.
Ab Aug. li.
8. de Trini.
cap. 8.

ipsis: quia videlicet idem bonum fratri optare debemus quod nobis. Nam alioqui, quia homo finitæ capacitatis omnium amori vacare non potest, vt Deus vniuersorum curam gerès, non semper debet maximè diligere optimum hominem, sed eum præcipuè, cuius curam ei maximè præcepit Deus. Curam enim ex Dei præcepto nobis incumbentem rectè sequitur amor, ordinemque curæ ordo amoris. Nullus igitur à dilectione excludendus est. Quo sensu dicit * Augustinus, omnes homines æquè diligendos, & idem bonum omnibus pari dilectione optandum, & quodque esse pro sua dignitate æstimandum. quo sensu etiam dicuntur a potiora potius, minora bona minus diligenda, & magis diligenda maiora aliorum bona, quàm minora nostra. b Attamen, cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum vel temporum vel quarumlibet rerum oportunitatibus restrictiùs tibi quasi quadam sorte iunguntur. Sicut enim si tibi abundaret aliquid, quod dare oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset: si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret, nihil iustius faceres, quam vt sorte eligeres cui dandum est quod dari vtrique non posset: sic in hominibus, quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi colligatus temporaliter adhærere potuerit. Hic est enim ordo humanæ concordie, primum

Ca. 28. lib. 1.
de doc. Christi.
In expositione
6. ca. ad
Gal.

a Ab Aug.
ca. 48. lib. de
vera religio.
et Bern. ser.
49. et 50. in
Cantic.
b Aug. li. 1.
de doc. Christi.
ca. 28. et lib.
19. de ci. Dei
ca. 14.

*Aug. de civi.
Dei, li. 19.
cap. 14.*

*Idem cap. 12.
epist. 121.*

*Quid si sint
etiam infide-
les? tunc ne
servandum
quod sancit
Cartha. 3.
cap. 13.*

1. Tim. 5.

*Gala 6.
1. Ioan. 3.*

*2. Cor. 12.
Eph. 5.
Gen. 2.
Mat. 19.
Eph. 5.*

vt nulli noceat homo, deinde vt etiam proficit
cui poterit. Primitus ergo inest ei suorum cura:
ad eos quippe habet oportuniorem facilioremque
aditum consulendi vel naturæ ordine, vel ipsius
societatis humanæ. Quæcunque in oratione
Dominica continentur, & pro nobis, & pro nostris,
& pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine
fluctu dubitationis oranda sunt, tamen alius
pro isto, alius pro illo, sicut se habent propin-
quitates vel longinquitates necessitudinum,
in corde orâtis oritur aut excellit affectus.

Præponendi igitur cura & amore sunt con-
sanguinei extranei, domestici fidei infidelibus,
indigentes diuitibus, propinqui mali extraneis
bonis, patri filius, parenti vxor, benefactori
is cui nos benefacimus: licet maioris æstimandus
sit magisque honorandus pater quam vxor &
filius, fidelis extraneus magis quam parens
infidelis, benefactor plus quam cui benefacimus.
Vnde Apostolus, de curandis filiis & nepotibus
agens: Si quis, inquit, suorum & maximè
domesticorum curam non habet, fidem negauit,
& est infideli deterior. Et alibi: Operemur
bonum ad omnes, maxime autè ad domesticos
fidei. Et Ioannes: Qui, inquit, habuerit
substantiam huius mundi, & viderit fratrem
suum necessitatem habere, & clauerit viscera
sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?
Paulus iterum alibi: Non debent filij parentibus
thesaurizare, sed parentes filiis: &, Viri debent
diligere vxores suas, vt

corporata: &, Relinquet homo patrem & matrem
suam, & adhærebit vxori suæ. Parentes autem,
honorandi præscribuntur, non filij, non vxor.
Rectè autem ordo hic intelligendus est. Potest
enim parua esse propinquitas in vno, & maxima
bonitas atque necessitas in extraneo, ita vt illi
veniat præponendus. In eiusmodi autem
comparationibus, timentes Deum docet vnctio,
& ordinatam in eis efficit charitatem. Ideo
verò propinquitas sanguinis bonitati extranei
aliisque necessitudinibus est præponenda,
quia consanguinitas nobis ab ipsa origine
est indita, Deique nutu ad consanguineis
consulendum ab ipso ortus principio, veluti
sorte sumus eis coniuncti, perseveratque
stabiliter hæc coniunctio, cum omnes aliæ
necessitates longè post nostram natiuitatem
nobis obueniant, & tempore varientur, nec
hominis bonitas stabilis est. Semper autem
quisque in eo quod ipsi proprium est, quodque
præcipuum est in societate cum eo contracta,
præ cæteris diligendus est: vt, in societate
doctrinæ, vbi ratione doctrinæ est aliquid
tribuendum, præponendus est extraneus doctus
minus docto propinquo: in bello plus
diligendus est dux quam pater: in societate
monastica, magis religiosus quam propinquus
secularis: in Christiana pietate, magis Christianus
fidelis quam propinquus infidelis. Vnde
Ambrosius: Non minus, inquit, vos diligo,
quos in Euangelio genui, quam si in coniugio
suscepissem, Non enim vehementior est

Nota.

Nota.

*Lib. 1. officia.
cap. 7.*

natura ad diligendum quàm gratia. Plus certè diligere debemus quos perpetuo nobiscum putamus futuros, quàm quos in hoc tantum seculo. Hæc Ambrosius. At quando de bono aliquo & societate secundum illud bonum alicui procuranda agitur, magis propinquus idoneus reddendus est quàm alius. Omnibus autem propinquitatibus, Dei seruitus (vt supra diximus) anteponenda est. Vnde Christus hac ratione præcipit odio habere parentes & propinquos: in quantum videlicet nos à Dei seruitute impediunt, & à regno Dei, ait Aug. cap. 19. lib. 1. retract.

ENC 14.
Vide Aug. in
epist. 89. ad
Hela. Et Pro
sper. ca. 4. li.
2. de prom. &
pradi.

De eleemosyna corporali.

CAP. V.

Pus dilectionis est beneficentia, quia verò beneficentia corporalis notior est spirituali, ideo de ea primum dicendum est. Sex opera misericordie corporalia, in euangelio recenset dominus, cibare scilicet esurientem, potare sitientem, colligere sub tectum hospitem, vestire nudum, visitare infirmum, liberare captiuum. sub quibus alia facillè intelliguntur, nempe deducere cæcum, sustentare claudum, præseruare à morbo, quæ ad visitationem infirmorum pertinet. Defendere viduas, subuenire oppresso, liberationes quædam captiuorum sunt. Sepultura quoque opus est misericordie: vnde laudatur Tobias, & à Dauide benedicuntur viri Iabes Galaad, quia sepelierunt Saul. Laudatur Magdalena à domino, quòd corpus eius mortuum

Job 29.
Deu. 27.
Esa. 1.
Vide Aug.
ca. 13. li. 1. de
civi. Dei.
Tob. 2. et 12.
2. Reg. 2.
Ioan. 12.
Mar. 17.

vingere voluit. Laudantur Ioseph & Nicodemus, qui dominum sepelierunt. Cum enim bonum sit hominis, eius miseriam non patère conspectui alieno, hominis bene censetur misereri, qui corpus eius, horribili specie atque intollerabili fœtore miseriam defuncti ostensurum, honestè terra tegit, maxime cum in hac re obsequatur sepeliens volùtati defuncti, qui carnem suam vsque adeò diligebat, vt nec post mortem nisi honestè eam tractari voluerit. In Patriarchis tamen cæterisque Christianis, sollicita cura sepulchri confessio quædã est atque expectatio resurrectionis: sicut in martyribus morientibus pro Christi fide, cum scirent se in sepulchro abiiciendos, ac à bestiis deuorandos, contèptus sepulchri professio magna erat fiducia conceptæ, quòd integri vsque ad minimũ capillum à Deo resuscitandi forent. Ad hoc opus spectat etiam testamentorum executio defensioque honoris mortuorum.

De quodam
abusu in se-
pul. Bonusest
canon 15. in
2. Matisco-
nensi Concil.
Vide Aug. li.
de cura pro
mor. gerenda
ca. 3. 7. 8. et 9.
Gen. 23. 25.
47. et 49.

De spiritualibus operibus misericordie.

CAP. VI.

Septem quoque capita rediguntur eę eleemosynę seu misericordie, quę corporalib⁹ ideo multo præstantiores sunt, quia miseris præstantioris partis proximi, nempe spiritus succurrunt, & per spirituales actus præstantur. Prima est oratio, qua pro quibusuis proximi defectib⁹ oramus Deum, sicut mandat dominus: Orate, inquit, pro persequentibus & calumniantibus vos. & Iacob⁹: Orate pro inuicè, vt saluemini. 1ac. 5.

Oratio
Mat. 5.

BREVIS ET CATHOLICA

Psa. 50.

Dan. 12.

Pro. 27.

Ecl. 7.

*Ro. 12.
Iob 29.*

Mat. 18.

*Vide Pro-
phetum Is. 3.
de vita con-
templ. ca. 23.*

Mat. 6.

Secunda eleemosyna est eruditio seu instru-
ctio ignorantium, de qua Dauid, cupiens im-
petrare Dei misericordiam: Docebo, ait, ini-
quos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Et
Daniel: Qui ad iustitiam erudiunt multos, ful-
gebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates,
quanquam & doctores naturalium & civilium
scientiarum vel artium, quæ non sunt doctri-
næ secundum pietatem, opus misericordiæ
præsent. Tertia eleemosyna, est consulere im-
prudenteribus: de qua Salomon, Vnguento &
variis odoribus delectatur cor, & bonis amici
consiliis anima dulcoratur. Quarta eleemosy-
na est, consolatio tristium: de qua Sapiens, Nō
desis plorantibus, inquit, in consolatione: &
cum lugentibus ambula. Non te pigeat visita-
re infirmum: ex his enim in dilectione firma-
beris. Et Apostolus mandat flere cum flenti-
bus. Et misericors Iob inquit: Benedictio pe-
raturi super me veniebat, & cor viduæ conso-
latus sum. Quinta eleemosyna est correptio
peccantium, quam mandat Christus, dicens:
Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corri-
pe eum inter te & ipsum solum, Si te audierit,
lucratus eris fratrem tuum: si autem te nō au-
dierit, adhibe tecū adhuc vnum vel duos, vt in
ore duorum vel trium testiū stet omne verbū.
Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autē
ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus
& Publicanus. Sexta eleemosyna, est ignosce-
re in se peccantibus, de qua ait dominus: Si di-
miseritis hominibus peccata eorum, dimittet

DECALOGI EXPLICATIO. III

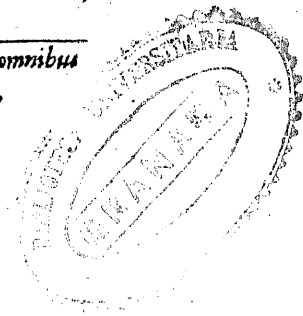
& vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si
autem non dimiseritis hominibus, nec pater
vester dimittet vobis peccata vestra. Septima
eleemosyna, est portare patienter aliorum pec-
cata: quod mandat Apostolus cum ait: Debe-
mus nos firmiores imbecillitates infirmorum
sustinere, & non nobis placere, rursus, Alter
alterius onera portate, & sic adimplebitis le-
gem Christi. Sunt & aliæ eleemosynæ spiri-
tuales, sed facile sub prædictis comprehendun-
tur, vt, verberare peccantem, aut impedire ne
prauam voluntatem suam perficiat. Pertinet
enim (inquit Augustinus lib. 19. de ciuit. Dei
cap. 16.) ad innocentis officium, non solum ne-
mini malum inferre, verum etiam cohibere à
peccato vel punire peccatum: vt aut ipse qui
plectitur, corrigatur experimento, aut alij ter-
reantur exemplo. Item, nolle cibum sumere
cum ebrioso vel fornicario, vt pudæ factus re-
sipiscat: quæ correptiones peccantium sunt.
Exhortari pigrum, ad doctrinā reduci potest.
Conciliare discordes, partim correptio, par-
tim consilium, partim exhortatio est. Multa
enim opera misericordiæ præstat pacificus.
Quamobrem Christus magnificè prædicat pa-
cificos, dicens: Beati pacifici, quoniam filij
Dei vocabuntur.

Ro. 15.

Gala. 6.

Mat. 5.

*De generalibus officiis charitatis omnibus
exhibendis. CAP. VII.*



Quædam sunt officia dilectionis, que toti cõmunitati exhibentur, vt, orare pro pace atque pluuia, defendere mœnia: quædam cuilibet de cõmunitate occurrenti siue petenti: vt salutare occurrentes, & quòd medicus ad infirmum vocatus adueniat, aut quòd iurisperitus offerentibus stipendium det iustum consilium. Ab his generalibus dilectionis officiis neminem licet excludere, ne inimicum quidem qui tibi grauius nocuerit: iuxta illud Leuitici, Non queras vltionem, nec memor eris iniurię ciuium tuorum: & illud Euangelij, Si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis, scilicet quàm Publicani? nonne & Ethnici hoc faciunt? Quædam autem sunt officia charitatis, pecularia quidem, sed tamen omnibus cõmunia, qui huius vel illius societatis sunt. Exempli gratia, Decorare nuptias, peculiare est officium charitatis, cõmune tamen omnibus fratribus in se. Quapropter peccat, qui ad fratris sui nuptias vocatus, nulla præpeditus necessitate eas non decòrat.

De peculiaribus officiis charitatis.

CAP. VIII.

Pecularia autem officia charitatis tenetur homo in necessitate constituto impendere: sicut ait Propheta, Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: Cum videris nudum, operi eum. Et Salomõ, Si esurit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei potum. Et nemine

dubitante extremam necessitatem subleuare oportet, & propter eam debet quis multa sibi adimere. At non solum extremam necessitatẽ, sed iuxta sententiam Ioannis: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, non manet charitas Dei in eo: vbi de abundante diuitiis superfluaque possidente sermo est, & de eo egente, qui etiam non extreme laborat. Sic & lex Dei: Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eum. Non enim est extrema necessitas proximi, cum bos eius aut asinus periclitatur. Similiter: Si pignus, inquit lex, à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei: ipsum enim est solũ quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum: Vbi nõ agitur de necessitate omnino extrema, & tamen Ezechiel Propheta tanti hoc præceptum estimat, vt pignus retinentem à iustitia excidere, & morte moriturum dicat, recenserque inter ea præcepta, quę etiam noui testamenti tempore obseruanda sunt: sicut recte tradit Augustinus. Hinc dominus in Euangelio, diuites diuitiarum suarum dispensatores vocat. Qui, inquiens, fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, &c. non quasi diuites non sint domini iustarum diuitiarum, sed quia præcipiente summo

Leu. 19.

Mat. 5.

Esa. 58.

Pro. 25.
Ro. 12.

1. Ioan. 3.

Exo. 23.

Euo. 12.

Ecc. 18.

Li. 3. de pecc.
mer. et re. ca.
12. et quest.
64. in Lemis.

Luc. 16.

diuitiarum domino, non pro libito expendere aut prodigere, sed in pauperes erogare tenentur. Non iniustus est Deus, ait Basilii, qui ea quæ sunt ad victum, inæqualiter nobis diuiserit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò non ob aliam causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias: ille verò patientiæ maximis præmiis honoretur. Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas? Esurientis est panis quem tu retines: nudi est vestis, quam tu in arca custodis: discalceati calceus, qui apud te marcessit: egenis argentum, quod tu terre infossum possides. quare, tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. Hęc Basilii: quę sumpsit ex dicto domini apud Lucam, Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? At dicas: Nemo habet superfluum, Omnes egent his quę habent. Sed profectò non vestium aut ciborum causa, multis affectantur oves: verùm quędam est Diaboli methodus ad suggerendas diuitibus mille sumptuum inanium occasiones: vt ea quę superflua & ad rem pertinentia nõ sunt, pro necessariis ducantur: ex quo, ad sumptuum excogitationem nihil satis homines huiusmodi habent. Substantiam namque in presentem ac futurum vsum deducunt, primum sibi, deinde filiis accumulanti. Rursus eandem in sumptus varios, pro statu & ordine cuiuslibet diuidunt. Sit, inquit, res partim in vsum, partim condita

*Homi. 6. in
discedentes
auaros.*

Luc 16.

*Idem homil.
7. in eosdem.*

condita sepositaque. Item, quæ in vsum est, necessitatis terminos transcendat. Ista seruiat sumptibus domesticis: illa præsto sit ad externas phantasias: vt iter facienti ornatus, equitatus, viaticum pro conditione fiant: hæc domi permanenti vitam reddat splendidam & illustrè, ita vt mihi miraculum sit, quomodo tot inanes sumptus excogitentur. Incertum est, inquit, quid futurum sit. Necessitati, quę nos quandoque vrgere possit, prouidendum est. At longè incertior defossi thesauri vsum: nec ramen pœna incerta, quę morum manet inhumanitatem. His illud Esaiæ ingeminandum est: Vx, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. nunquid vos habitabitis soli in medio terræ. Vx, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum & tibia, & vinum in conuiujs vestris: & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Hi partem habebunt cum illo diuite, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Huiusmodi similes sunt illi diuiti, de quo Christus dicit: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens, Quid faciam? quia non habeo quod congregem fructus meos. Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi & bona mea: & dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona

*Idem ibidem
paulo infra.*

Esa. 5.

Luc 16.

Luc 12.

*Ibid.**Baruch.*

*Que quis sal
uo statu suo
elargiri po-
test, pro su-
perfluis ha-
bentur, con-
currete alte-
rius magna
necessitate.
Nobis 5.
ca. Non est
bona res, etc.*

posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam reperunt à te: que autem parasti, cuius erunt? Sic est, inquit Christus, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives. De his Baruch: Argentum, inquit, thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum: qui argentum fabricant & solliciti sunt, nec est inuentio operum illorum. exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorū exreuerunt. Cum igitur due sint causæ, ex quarum utraque homo obligatur largiri proximo eleemosynam, alioqui charitate Dei non matura in eo, nempe extrema necessitas proximi, & superflua diuitiæ, considerare cõuenit, posse ita arctam esse fratris necessitatem non extremam, & ita commodè homini per diuitias esse prospectum, licet superfluas non omnino habeat, vt hæc simul iuncta æquiualeant alicui duarum causarum, vel superfluitati diuitiarum, vel extremæ necessitati: vt videlicet charitas Dei in homine non maneat, si proximo nullo modo succurrat. Quis enim audeat dicere eum charitatem Dei habere, qui nec micam impedere vult, vt alterius perpetuam atque probrosam mendicitatē anteuertat? aut, eum qui nec fitulam aquæ vt domum alterius ab incendio seruet, afferre dignatur? Sic quoque contingit, eam necessitatem cui in extraneo sine crimine non succurritur, in parente vel fratre magno crimine negligi. Cæterum in particu-

lari id determinare, quæ scilicet necessitas, quo tempore, à quibus personis requirat subventionem, & sine crimine non negligatur: non est scientiæ, sed Christianæ prudentiæ, quam docere nos debet vnctio: Sicut autem iam de corporalibus eleemosynis, quando præcipiantur dictum est: ita & de spiritualibus sentiendum est. de quibus circa quintam petitionem orationis Dominicæ aliquid dictum est. In his autem spiritualibus eleemosynis hoc obseruandum est, quod infirmitatē spiritualem subleuare debemus etiam per corporales eleemosynas citra necessitatem corporalem. Omnia enim corporalia spiritualibus seruire debent. Atque hoc est quod mandat Christus: Ego, inquit, dico vobis (quādo scilicet animæ proximi saluandæ necessarium est) non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. & quicumque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui autem perit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris: & qui aufert quæ tua sunt, ne re-
Luc 6.
Aug. li. 1. de ser. domi. in mon. ca. 34.
petas. Iniurias enim patienter ferre, ad misericordiam pertinere hi maximè sentiunt, qui eis quos multum diligunt, tanquam filiis vel quibuslibet dilectissimis suis, ægrotantibus seruiunt vel paruulis vel phreneticis: à quibus multa sæpe patiuntur, & si eorum salus id exigat, præbent se etiam vt plura patiantur,

BREVIS ET CATHOLICA

donec vel ætatis vel morbi infirmitas transeat. Quos ergo dominus medicos animarum, curandis proximis instruebat, quid eos aliud docere possit: nisi vt eorum, quorum saluti consulere vellent, imbecillitates æquo animo tollerarent? Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit, quia nihil innocentius est eo qui in virtute perfectus est.

Omnes homines ad opera misericordiæ obligari.

CAP. IX.

Ioannes Baptista prædicans necessariam pœnitentiam, qua euaderent homines mortem æternam, interrogatusque à turbis: Quid faciemus? respondens dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Singulis generibus hominum conueniens tribuit sanctus Baptista Ioannes responsum vnum omnibus: Ita publicanis, ne vltra præscriptum exigant; Militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant: docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grafsetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordia, communis est vsus. ideo commune præceptum omnibus officii, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non Publicanus, non miles excipitur: nõ agricola vel vrbanus, diues & pauper. Omnes in commune admonentur, vt cõferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectæ forma virtutis, ne vestimentis

Luc 3.

Amb. in 3. ca. Luca.

DECALOGI EXPLICATIO. IIS

alimentisque suis parcant. Misericordiæ tamè ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruetur, vt non sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, cū paupere partiat. Non enim, sicut ait **Apostolus**, vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. & **Apostolus Petrus**: Vnusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrans, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Et **Tobias**: Quomodo potueris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Magna quidem laus est hospitalitatis, per quam & angeli à nescientibus excepti sunt, de qua etiam ait **Christus**: Qui vos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: Sed si tam pauper es vt hospitio excipere non valeas prophetam, nunquid & illam eleemosynam præstare non vales, de qua **Christus** post dicta verba ilico subnectit: Et quicumque potum dedit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum, in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam? Fortasse causaberis, te non posse docere ignorantem, aut corripere peccantem qui te contemnit: num saltem in te peccanti dimittere non potes? Nunquid infirmitatem alterius portare non vales? Vt alterius malitiam

2. Cor. 8.

1. Pet. 4.

Tob. 4.

Heb. 13.

Gen. 18. 19.

Mat. 10.

Enchir. 72. idè traditur

feras æquanimiter, & de iniuria tibi illata proximo ignoscas, nulla sapientia, nulla excellentia, nullis diuitiis opus est. Sufficit sola tua voluntas, & interna erga illum misericordia. Nec putes hanc misericordiam paruipendi à Domino, de qua ipse dixit: Si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Cor, & non substantiam pensat Dominus: nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto profertur. Vnde ipse Dominus pauperulam viduam, quæ vnum quadrantem misit in gazophylacium, plusquam omnes diuites, qui multa illic miserant, in munera Dei misisse dixit. Omnes enim ex eo quod abundabat illis miserunt: illa verò de penuria sua omnia quæ habuit misit, totum victum suum. Vnde & Sapiens hilariter atque velociter nos misereri iubet: Hilarem, inquiens, datorem diligit Deus. & Ne dicas amico tuo. Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim dare possis. Vnde clarè liquet, longè minoris fieri apud Deum eleemosynam testamento legatam, quàm eam quam quis adhuc sanus & retinere valens largitur: sicut dixit sancta Lucia matri suæ.

*Mat. 6.**Mar. 12.**Luc. 21.**Greg. hom. 5.**Ecc. 35.**2. Cor. 9.**Prov. 3.*

Superiores plus quàm ceteros obligari ad opera misericordie.

CAP. X.

Quod alius ex misericordia proximo impendit, hoc ex iustitia aut simili debito superior tenetur prestare subdito suo. Exempli gratia: Debito pietatis paternæ parès obligatur filium & pascere & vestire: Extraneus autem extraneum tantum ex misericordia. Princeps ex iustitia debet defendere viduas atque pupillos, oppressisque subuenire: sicut ait Psalmus, Deus stetit in synagoga Deorum (hoc est, iudicium) in medio autem Deos diiudicat. Vsq; quo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis? Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Pastor quoque ex suo pastoralis officio obligatur docere, corripere, consolere, consolari oves suas, & orare pro eis: Pauperum quoque atque viduarum curam gerere. Et quantumcunque à subdito laesus fuerit, à peculiari erga eum charitate cessare non potest, ubi cessare posset priuatus. Vnde & princeps pastorum dominus Iesus Christus, præ omnibus hominibus misericors fuit, & ad miserendum hominum venit in hunc mundum. Spiritus domini super me, inquit, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere contractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et in hoc præcipue misericordiam suam commendat, quia odientes se dilexit, & cum adhuc impij &

*Ps. 82.**Vide Prosperum lib. de vita contempl.**Esa. 61.**Luc. 4.**1. Jo. 4.**1. Pet. 3.*

Rom. 5.
Col. 1.
Ioan. 15.

1. Io. 3.

Ioan. 10.

peccatores inimicique effemus, pro nobis saluandis mortuus est. Maiorem autem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro inimicis suis, ut eos sibi amicos efficiat. Hanc charitatem omnes quidem imitari debemus: sicut ait Ioannes, Ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere: Sed potissimum, idque ex officio suo Pastores, sicut ait: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.

Eleemosynam præcipi non tantum ut bonum opus, sed etiam ut remedium peccatorum.

CAP. XI.

De Deo verò tam frequenter scripturæ omnes exhortantur ad eleemosynas: quia eleemosynæ præcipiuntur non tantum ex lege primæ institutionis, sicut alia bona opera, sed etiam ut per eas redimantur peccata, hoc est, ut propter opera misericordiæ Deus ignoscat peccata: sicut ait Esaias, Subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite, & arguite me, dicit Dominus. si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Vnde Salomon inquit: Redemptio animæ vitæ, diuitiæ suæ. Et Daniel ad Nabuchodonosor: Consilium meum placeat tibi rex, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Forsitan ignosceret Deus delictis tuis. Manifestissime autem dominus in Euangelio, vbi ait: Date, & dabi-

Esa. 1.

Pro. 13.
Dan. 4.

tur vobis: dimittite, & dimittetur vobis: sicut Luc. 6.
Petrus & Iacobus de eleemosynis ex Salomo- 1. Pet. 4.
ne dicunt, Charitas operit multitudinem pec- Iaco. 5.
catorum, seu vniuersitatem. Imò Saluator in Pro. 10.
Euangelio dicit se in extremo iudicio commemo- Mat. 25.
raturum in electis eleemosynas præstas, Aug. ho. 19.
in damnandis prætermittas: non quasi aliqua 1. Pet. 50.
benefacta ibi sine honore relinquatur, aut impij hom.
non sint à propria conscientia de omnibus sceleribus suis in illo iudicio accusandi atque dånandi: sed quia dominus indicare nobis vult, pœnitentibus in Christiana Ecclesia secundum Christianæ Ecclesiæ morem, per eleemosynas omnia peccata dimitti, & sine eleemosynis non remitti. Videtur enim dominus eo loco propriè agere de his, qui sub ipso pastore Christo, in vno grege se gesserunt, & oues fuerunt, vel hædi ouibus commixti, hoc est, de his qui saltem nomine Christiani fuerunt. Oibus dabit regnum: quia etsi peccauerint, pœnitentiam tamen conuenienter egerunt, largas Vide Aug. enchi. ca. 69.
scilicet eleemosynas dando. Hædos autè damnabit: quia cum peccauerint, conuenienti pœnitentia per eleemosynas Deum non placauerunt. Hinc & quotidianus & splendidus epulo U iam cita- ta homi. item ser. 33 inter Louanij iana emissos.
propter peccatum gulæ in æternum cruciatur in lingua: quia non fuit sollicitus peccata sua relinquere, & ea eleemosynis redimere. sicut & de Sodomitis inhospitalibus ait Propheta Ezechiel: Ecce, hæc fuit iniquitas Sodomæ, Gen. 19.
superbia, saturitas panis & abundantia, & ortu Eze. 16.
ipsum & filiarum eius: & manum egeno & pau-

Ioan. 13.

Ioan. 15.

Gal. 6.

Charitas unde habeat ut proficit ad remissionem peccatorum.

1. Ti. 2.

Iac. 1.

Gala. 4.

Iac. 2.

Impletio legis.

Iac. 2.

peti non porrigebant. Et eleuata sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstulit eas sicut vidi. Ex hoc autem, quod dominus eleemosynas misericorditer ordinauit in remedium peccatorum: Christus dominus mandatum dilectionis proximi & nouum vocat, & suum peculiariter dicit. Mandatum, inquit, nouum do vobis, Vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos: & Hoc est praeceptum meum, Vt diligatis inuicem. eoque respicere puto Apost. cum ait: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Quod enim charitas valet ad veniam obtinendam, non est ex institutione naturae, vel veteri lege, quae nullum remedium peccanti praestat aut indicat, sed ex nouo testamento est, nouoque pacto Dei de reparatione hominis lapsi: cuius testamenti Christus mediator est & impletor. Vnde etiam Iacobus, legem Christi iis qui non sunt omnino obliuiofi auditores, sed factores operis, legem libertatis esse dicit, cum lex verus sit lex seruitutis, secundum quam qui vnum mandatum violat, statim damnationis reus est tanquam legis violator. At qui in praecipuis per gratiam Christi legem obseruat, in minoribus vbi deficit a legis impletione, in lege Christi in quam iam transit, remedium praeparatum habet, videlicet opera misericordiae. Sic loquimini, inquit Iacobus, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudicium enim sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. sed (in viro misericorde) superexul-

tat misericordia iudicio, impetrans scilicet vt. *Mat. 5. non seuerè, sed misericorditer cum eo agatur. Prosper lib. Lex ergo libertatis Iacobo est ista: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. At lex vetus iudicium sui transgressoribus sine misericordia minatur, vt pote nullum praebens remedium. Igitur, qui vita mutata, Ecclesiaeque more paenitentes, eleemosynas dederint,* sub lege, hoc est, legis male dicto iam non sunt, sed in lege sunt Christi, quae promittit misericordibus emendationem ab omni peccato per sanguinem Christi: & sequendum hanc legem iudicabuntur, dum dicentur eis: Possidete regnum, &c. efuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Immisericordes autem iudicabuntur, prout peccata eorum meruerint, & vti exigit lex verus, sub cuius supplicio ponendi sunt. Vnde Dauid, secundum minas antiquae legis considerans peccata: Si, inquit, iniquitates obseruaueris, Domine, quis sustinebit? Et continuo, ne desperaret, ad nouum testamentum oculos erigit dicens, Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine. Quae a lege? quae reos facit? para enim est lex sacra Iudeis, sed reos eos potuit facere: non soluit a peccatis, sed ostendit peccata. Est alia lex misericordiae Dei, lex propitiationis Dei, lex charitatis. Haec dat veniam peccatis, delet praeterita, admonet de futuris. In via non deserit comitem, comes fit ei quem ducit in via. Ergo propter legem tuam sustinui te domine: quia dignatus es legem misericordiae afferre,*

Mat. 5. Prosper lib. Sententia 38. Lex Christi est, per quam dicitur conditor legis. Dicitur nobis debita, etc. Bene enim expectat: promissionem Dei qui mandatum eius exequitur nec frustra sperat parcendum peccatis: suis, quos ignoscit alienis, dicente Apost. Gal. 6. Inuicem onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. a Aug. ad hoc: Propter legem tuam, etc. Mat. 25. Psa. 129. Ro. 7. Gal. 3.

mihī dimittere omnia peccata mea, dare mihī de cætero monita ne te offendam. In ipsis monitis, si quid fortè titubauero, dedisti mihī remedium quo te orem, dicens, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc legem statuisti mihī, ut quomodo dimitto, dimittatur mihī. Propter hanc legem sustinui te domine. Expectaui quando venias & liberes ab omni necessitate, quia in ipsa necessitate non deseruisti legem misericordiæ. Audi quam legem dicat, si nondum intellexisti, quia legem modò dicit charitatis. Audi Apostolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Et fortassis, præter alias causas, etiam hac de causa, quia opera charitatis veniam peccatis impetrant, adeò frequenter in scripturis dicitur diligens proximum legem implere. Omnia enim mandata facta deputantur, quãdo quicquid non fit, ignoscitur.

Deum valde congruè misericordiam misereri.

CAP. XII.

Amodum congruè Deus ordinauit, ut qui erga proximum esset misericors misericordiam à Deo impetraret. Sicut enim Christus redemptor, peccata aliena quæ assumpsit, magna illa misericordia, qua pro hominibus mortuus est, deleuit: ita etiam propria peccata debet homo apud Deum, misericordiæ illius imitatione. Meritò enim similia opera similem habent effectum. Vnde Ioannes Apostolus: Fiduciam,

inquit, habemus in die iudicij, quia sicut ille ^{1. Ioan. 4.} est, & nos sumus in hoc mundo: hoc est, Confidimus nos saluandos in die iudicij, quia per opera misericordiæ similes sumus redemptori nostro atque iudici. Vnde Christus dominus ^{1. Ioan. 13.} non simpliciter dicit: Hoc est præceptum meum ut diligatis inuicem, sed adiecit: Sicut dilexi vos. Quæ similitudo in omni quidem opere misericordiæ aliquousque relucet, sed tamen maximè in his eleemosynis locum habet, quæ præstantur miseris, quia amici Dei sunt, vel ut tales fiant. Christus dilexit nos, ut in æternum ^{Rom. 5.} Patri reconciliaret. Dum ergo aliorum ideo miseremur, quia filij Dei sunt, vel ut ad gloriam æternam pertingant: tunc Christo propriè similes sumus in dilectione. Atque hæc est propriè misericordia, quã proponit scriptura tanquam impetrantem veniam. Vnde significanter ait Christus: Quisquis potum dederit ^{Mat. 9.} vobis calicè aque in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis, Non perdet mercedem ^{Mat. 25.} suam. & iterum: Esuriui, & dedistis mihī mādudare. atque hoc exponens: Quamdiu, inquit, vni fecistis de fratribus meis minimis, mihī fecistis. Nunquid illi pauperes inter quorū ^{Hiero. ad finem epist. contra Vigilant.} pannos & illuuiem corporis flagrās libido dominatur, fratres sunt Christi: ut Christus dicatur accipere quod ipsi accipiunt? minimè gentium, sed hi sunt in quibus Christus accipit eleemosynam, qui cùm acceperint dolent, seminantes spiritualia, & metentes carnalia. Item, qui Dei faciunt voluntatem, ut fratres & so-

Mat. 6.

Gal. 6.

Ro. 13.
Gal. 5.
Iac. 2.Aug. ca. 19.
lib. 1. retracta.

Mat. 12. rores Christi dici possint. Hi qui in corpore sunt Christi, eiusque sunt membra: vt quod eis præstatur, Christo verè fieri dicatur. Quod autem impio confertur, quò Christianus fiat, prorsus Christo fieri affirmandum est: alioqui, impio benefacere interdum peccatum est sicut ait Sapiens: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à domino. Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & elemosynas non danti: quoniam & altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Da bono, & non receperis peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio, prohibe panes illi dare, ne in ipsis potentior te sit.

2. ratio. Deinde ob hoc etiam planè congruum est, vt per elemosynas obtineatur Dei misericordia: quia iustū est vt quisque sic alium tractet sicut ipsemet tractari cupit: æquum est (sicut ait Christus) vt eadem mensura qua mensi fuerimus, remetiatur nobis. Quis (ait Prosper ca. 28. lib. 3. de vita contempla.) non misericordem sibi Deum facit, qui misericors erga laborantes vel errantes extiterit? &c.

3. ratio. Denique etiam ob hoc elemosynæ exhibitæ Christiano impetrant Dei misericordiam: quia abundantia bonorum operum, quæ est sanctis elemosynas accipientibus, fit supplementū inopiæ spiritualis, qua laborant hi qui largiuntur elemosynas: sicut ait Paulus, Corinthiis scribens de pauperibus qui erant Hier-

rosolyimis: In præsentitempore, vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorū abundantia vestræ inopiæ sit supplementum: vt fiat æqualitas sicut scriptum est, Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit. Vnde & Christus ait: Qui recipit Prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: & quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicè aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli: amē dico vobis, non perdet mercedem suam. Cur ita? Vtique quia labor prophetæ, & iustitia iusti, & fides discipuli, sunt fountis prophetam, iustum, vel discipulū, per Dei reputationem quia fouet illos, succurruntque illi vt Deo ei sit propitius. Vnde proposita parabola, alibi diligentissimè mandatum huius rei dat dominus: Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Nunquam enim sancti Christiani ingrati sunt, pro paruis magna, pro corporalibus spiritalia, pro caducis æterna tribuunt. Sicut enim Helias & Helizæus suscitauerunt filios hospitem suarum: ita sancti Christiani suscitationem à morte animæ impetrat eis, à quibus corporaliter adiuuatur. Quod Christus præstitit Magdalene & Zachæo hospitibus suis, hoc & hospitibus famulorum suorū exhibet. Cum igitur à Deo præcepta sit elemosyna, nō tantum vt bonū opus, sed etiā

2. Cor. 8.

Exo. 16.

Mat. 10.

Mat. 9.

Luc. 16.

3. Re. 17.

4. Re. 4.

Ioh. 12.

Luc. 19.

vt remedium: oportet nos, qui etiam utcumque vitatis criminibus multis quotidie implicamur peccatis, valde misericordes esse, & nõ solum anxie cogitare an præceptum nobis sit eleemosynas dare (quia reuera præceptum est, ne alicuius talenti siue spiritualis, siue corporalis, absconditi condemnemur) sed etiam præ oculis habere languores nostros innumeros, vt tanto diligentius eleemosynarum medela vtamur. Scriptum est: Homo indigens, misericors est, non vtique homo corporaliter indigens, quem sepe occidit inuidia. (de quo Salomon: Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi in quo paratur fames) sed qui agnoscit peccata sua & paupertatem spiritualem, scitque se miserum, miserabilem, pauperem, cæcum, & nudum. Is nunquam proximi cessat misereri, vt & ipse misericordiam consequatur à domino. Tales fuerunt, qui primi in Hierusalem crediderunt: qui à Spiritu sancto illustrati cognoscebant propriam miseriam, ac ideo vniuersa sua, possessiones & substantiam vendebant, & omnibus, prout cuique opus erat, diuidebant.

Quo sensu dicatur eleemosyna remedium peccati. CAP. XIII.



Pera misericordiae, cor contritum, siue poenitentia, preces atque fides in mediatorem, non propterea dicuntur placare Deum, aut impetrare veniam peccatorum, quasi per ea peccator exacta equalitate iustitiae satisfaciat Deo (solus enim

enim Christus exactum pretium exoluit peccatorum quæ non rapuit, dum effudit sanguinem suum in remissionem peccatorum, & vt ^{Ro. 8.} iustitia legis impleretur in nobis) sed quia, quæ ex sanguine Christi, Deo nos præueniente hæc obtinuerimus, fidem, scilicet, poenitentiam, & opera misericordiae, per ipsa præparamur, vt ampliorem sanguinis Christi asperisionem suscipiamus, vt veniam consequamur, magisque ac magis in nouitate vitæ ambulantes, stolas nostras in sanguine agni dealbemus. Merè tamen gratuito & misericorditer, non ex aliquo primæ institutionis debito, vult Deus hæc esse preparatoria ad maius remedij sanguinis Christi participium: sicut ait poenitens & fidelis dauid, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Differenter interim fides mediatoris, & eleemosynæ, passioni Christi amplius participandæ nos præparant. Fide enim mediatoris agnoscimus, mera Dei gratia nobis per Christum donati fidem & opera misericordiae: item, meram esse gratiã, quod propter fidem & opéra misericordiae, alia nobis largiatur Deus. Nomine autem eleemosynæ & poenitentiae hoc non indicatur. Attamen, cor contritum, sanctumque desiderium, & opera ^{Idem hic au-} misericordiae, vicinius nos Deo coniungunt, ^{ter ca. 7. tra-} ac ad gratias eius accipiendas amplius nos ^{clatus præ-} affixi tractant, quam fides mediatoris. Hæc intellectum ^{tui de inno-} tantum illustrat, illa autem sunt affectus iam ^{catione san-} ad Deum conuersi quod sæpe etiam illustrato ^{ctorum.} intellectu non sequitur: sicut ait Augustinus

Concione 8. in Psal. 118. Vide 4. homilias Aug. Statim post medium, in epistolam Ioan. Psal. 80. Ioan. 16.

Præuolat intellectus, & tardè sequitur, & aliquando non sequitur humanus atque infirmus affectus. Ideoque in scripturis, dilectio sanctaque desideria dicuntur cor dilatare, & quodammodo in sinum cordis extendere, ut Dei donis recipiendis aptetur. Dilata (inquit Propheta) os tuum, & implebo illud. Petire (ait Christus) & accipietis. Ex his patet, cur scriptura sacra nunc fidei Christi tribuat iustificationem hominis: & hoc præcipuè, quando agit cum eis, qui Dei gratiam per mediatorem Christum non reputant necessariam (ut rota epistola ad Romanos, alijsque epistolis Pauli, tertio, quinto, sexto capitibus apud Ioannem) nunc verò charitati seu dilectioni proximi: idque tunc imprimis, dum agitur cum hominibus rectè de mediatore sentientibus: ut in sermone domini post cœnam apud Ioannem, quem Christus dixit ad solos discipulos suos. Si, inquit, præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. & Hoc est præceptum meum, Ut diligatis inuicem. & Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Et Petrus Apostolus, scribens fidelibus: Caritas, inquit, operit multitudinem peccatorum. & Fratres, satagite ut per bona opera certam vestram uocationem & electionem faciatis. Aliquando verò utrumque & charitatem & fidem exprimit scriptura. In Christo Iesu, ait Paulus, ualeat fides quæ per charitatem operatur. Et Ioannes: Hoc est mandatum Dei, ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum. Sic &

Ioan. 15.

*1. Pe. 4.
2. Pet. 1.*

*Gal. 5.
1. Ioan. 3.*

Iac. 2.

DE CALOGI EXPLICATIO. 122
Iacobus, ex fide & operibus docet iustificari hominem.

De peccatis in hoc præceptum: Diliges proximum tuum. CAP. XIII.

DMnia quidem peccata contra proximum commissa dilectioni proximi aduersantur, sed peculiariùs quedam de quibus nunc est dicendum. Et prætermisissis peccatis quibus omittit quis præstare debitam & ordinatam dilectionem ac subuenire proximo (nam hæc ex supradictis manifesta sunt) tractemus illa, quæ vno verbo prohibet Apostolus, dicens. Curate, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, & per illam inquinentur multi.

De odio. CAP. XV.

Odiu hominem etiam inimicum odit, omnino contrarius est secundo præcepto. Qui odit fratrem suum, inquit Ioannes, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quod eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Et iterum: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: & scitis, quoniã omnis homicida non habet uitã æternam in se manentem. Non autem is hominem odit, qui uitia eius odit. Sic enim diligendi sunt homines, ut eorum non diligentur errores: quia aliud est, amare quod facti sunt, aliud odisse quod faciunt. Perfecto odio, inquit Propheta, oderã illos qui te oderant. Perfectum odium est, quod nec iustitia, nec sciëntia caret: id est, ut nec propter uitia homines oderis, nec uitia propter

Quid odium sit, vide epist. 149. Augustini. 1. Ioan. 2. 1. Ioan. 3. Prosper sentent. 2. forte ex Aug. c. 6. cli. 4. ciui. Dei. Psal. 138.

q ij

homines diligas. Rectè ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam: vt nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligitur. Publicis inter se odiis olim exardescentes, ab ecclesiasticis conuentibus remouit. 2. Arelatensis synodus cap. 31.

De inuidia. CAP. XVI.

Sicut diligens proximum gaudet de bono eius, secundùm mandatum Apostoli, Gaudete cum gaudentibus: ita qui non diligit proximum suum, sed tantùm suum commodum, reliquos excellere cupiens, inuidet proximo, hoc est, tristatur de bono eius, sicut ait gentilis poëta: Inuidus, alterius rebus macrescit opimis. Cuius mali originem explicans Apostolus: Non efficiamur, inquit, inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes, numeratque inuidiam inter ea peccata, quæ hominè à regno Dei excludunt. In duplicem autem inuidia scinditur passionè: cùm aut inuidus ipse est aliud in eo in quo alium esse non vult, aut alium videns esse meliorem, dolet se ei non esse confimilem, malletque alterum nõ esse tam excellentem. Prioris generis inuidia laborant illi, qui sua dona aliis non communicant, vt ipsi scilicet semper excellentiores maneant. Quibus dissimilis erat Sapiens, qui cõfidenter de seipsodicebat: Quid est sapientia, & quemadmodum facta sit, referam, & nõ abscondam à vobis sacramenta Dei, sed ab initio natiuitatis inuestigabo, & ponam in lucem scientiam

illius, & non præteribo veritatem, neque quidem cum inuidia tabescente iter habebò: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ. Et iterum: Sapientiam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo. Sic Moyses, dum rogaretur à Iosue, vt prohiberet Eldad & Medad ne prophetarent, absque omni liuore respõdit: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus propheteret, & det eis Dominus spiritum suum? Secundi generis inuidia perpetuò cruciatur diabolus, ex quo ab angelorum sanctorum consortio excidit. Vnde adhuc stanti homini inuidès, eũ in lapsum pertraxit, & omnes omnino secum ad æternam mortem pertrahere conatur. Inuidia diaboli, ait Sapiens, mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Ex primò genere inuidiæ ad secundum deuenitur. Qui enim aliis sua communicare non vult vt ipse maior maneat, dignus est perdere quæ habet: iuxta sententiam Saluatoris, Tollite ab inuiti seruo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Hæc est lex diuinæ prouidentia, inquit Augustinus, vt nemo à superioribus adiuuetur ad cognoscendam & percipiendam gratiam Dei, qui non ad eadem puro affectu inferiores adiuuerit. Quando igitur perditò suo bono superbus miser efficitur, inuidet aliis quod è quæ miseri non sint: vt in dia-

Ro. 12.

Gal. 5.
Inuidia, peccatū est mortale.Ibidem.
Hieron. in 5. cap. epist. ad Galat.

Sap. 6.

Sap. 7.

N. II.

Sap. 25.

Mat. 25.

Cap. 28. li. de vera relig.

Sap. 5.

bolo contigisse videmus. Et in æternum damnatorum est illa inuida vox in libro Sapientiæ: Ecce quomodo cõputati sunt (scilicet electi) inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Tanto autem grauior est inuidia, quanto maius est bonum de quo quis alteri inuidet: sicut & odium tanto grauius est, quanto maius est malum, quod quis oprat proximo. Pessima est ergo inuidia fraternæ gratiæ, qua quis dolet de largitate misericordiæ Dei proximo præstita, quæ potius peccatum in Spiritu sanctum, quàm in proximum dicenda est. Admodum autem conuenienter ordinauit dominus, vt qui per inuidiam imitantur diabolus & Cain, sui ipsorum, sicut & illi sint tortores. Vnde quodam loco Sapiens inuidiam tabescere dicit, & etiam alibi inquit: Putredo ossum, inuidia: quia videlicet tanto cruciatu se affligunt inuidi, vt etiam robustissima quæ habent, cuiusmodi sunt ossa in corpore, putrefaciãt. Vnde, inquit Hieronimus, pulchrè quidam dixit: Iustius inuidia nihil est, quæ protinus ipsum authorem rodit, excruciatque animum. Et Cyprianus in libro de zelo & linore, valde (inquit ibidè Hieronimus) optimo: Quælibet, inquit, est animæ tinea, aut quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem eius, vel fœlicitatem, id est, odisse in eo vel merita propria, vel beneficia diuina, in malũ proprium bona aliena cõuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, & velut

*In 5. cap.
epist. ad Gal.
lat.*

*Liber hic est
vniuersi secũdus
sermoniũ Cy-
priani*

quosdã pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus laceret, qui cordis secreta maleuolentiæ vngulis pulsent: Non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus: suspiratur semper & gemitur, & doletur. Dumque ab inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Quantoque ille cui inuidetur successu meliore profecerit, tanto inuidus in maius incendium liuoris ignibus inardescit. Hinc vultus minax, toruus aspectus, pallor in facie, in labijs tremor, stridor in dentibus, verba rabida, effrenata conuitia, manus ad cædis violentiam promptæ etiam si gladio interint vacuæ, odio tamen furiosæ mentis armatæ. Et idcirco Spiritus sanctus dicit in Ps. Nolite zelare bene ambulantem in via sua. Et iterum: Obseruabit peccator iustũ, & stridebit ad eum dentibus suis: Deus autẽ iridebit eum.

*Psal. 36.**De discordia. CAP. XVII.*

Sicut diligens proximos, cum omnibus, quod in se est, pacem habet: ira non diligens proximum, sed quæ sua sunt quærens, pacem turbat, atque à proximo facillimè dissentit. Numerat autem Apostolus inter peccata, hominẽ a regno Dei excludentia, discordiam seu dissensionem: qua fit, vt quis non consentiat in bonum proximo debitum. Lateque admodum patet dissensio. Reperitur enim in eadem domo mariti ad

Hieron. in 5. vxorem, patris ad filium, fratris ad fratrem, cap. epist. ad Galat. conferui ad conferuum, militis ad contubernalem, artificis ad eiusdem operis artificem. Nonnunquam euenit, vt & in expositionibus scripturarū oriatur dissensio, è quibus hareses ebulliunt. Quæ res (scilicet dissensio) quàm sit nocua, aperit Saluator in Euangelio, dicens: *Mat. 12. Hieron. ad hoc. 12. ca. Mat. 5. Sathanas Sat. thanas Sat. I. Cor. 1.* Omne regnum in se diuisum desolabitur, & omnis ciuitas vel domus diuisa cõtra se, nõ stabit. Quomodo enim concordia paruæ res crescit, ita discordia maximæ dilabitur. Propter eã sedulo ab hoc malo scriptura dehortatur. Paulus Corinthiis: Obsecro vos fratres, inquit, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & nõ sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Et iterum: Si qua cõsolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimis, id ipsum sentientes. Et sicut pacifici septimo loco recensentur à Christo inter beatos, filii que Dei appellantur, & Christus promittit se exauditurũ omnem petitionem concordium: ita Salomõ, *Mat. 5. Mat. 18. Pro. 6. Mat. 5.* Sex sunt, ait, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, nempe (inquit, postquã sex illa enumerauit) eum qui seminat inter fratres discordias. Reicitque euangelium sacrificium eius, qui fratri suo non est reconciliatus. Quod sequuntur synodi Carthag. 4. cap. 93. Toletan. 11. cap. 4. Arelatensis 2. cap. 31. Vt

nihil est melius concordia in bonum, nihil peius discordia circa bonum: ita nihil melius discordia circa malum, & nihil peius concordia in malo. Quamobrem, sanctissimum est, seminare à malo discordiam. Cuius rei gratia venit pacificator hominis cum Deo, in hunc mundum, sicut ait: Nolite arbitrari quia pacem uenerim mittere in terram. Nõ ueni pacem mittere, sed gladium: ueni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nulum aduersus socrum, & inimici hominis, domestici eius. Non est autem putandum, statim incurri crimen discordiæ, si quis dissentiat à modico & nullius prope modum æstimationis bono proximi, aut si duo, uerum bonum quærentes magna sollicitudine, de eo quod ad id consequendum expedit diuersa sentiant, aut si salua fide catholica, diuersas habeant duo theologi in quibusdam opinionibus, imò in rebus obscuris etiam ad fidem pertinentibus, si absit pertinacia, cõtingit sine grãdi scelere quandoque quosdam à se mutuo dissentire. Hoc enim facit sanitas pacis, vt cum diutius aliqua obscuriora quærentur, & propter inueniendi difficultatem, diuersas patiunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad uerum liquidum perueniant, uinculum permaneat unitatis, ne in parte præcisa remaneat insanabile uulnus erroris. Et ideo plerunquæ doctioribus, minùs aliquid reuelatur, vt eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus maior est, comprobetur,

*Mat. 10.**Aug. li. 2. cõtra Donat. cap. 4.**Cap. 5. eius. l. 6.*

vel quomodo teneant unitatem, cum in rebus obscurioribus diuersa sentiunt, vel quomodo accipiant veritatem, cum contra id quod sentiebant, declaratum esse cognoscunt. Aliquid aliter sapere quam se res habet, humana tentatio est: Nimis autem amando sententiam suam, vel inuidendo melioribus vsque ad precipiendæ communionis & cõdendi schismatis vel hæresis sacrilegium peruenire, diabolica præsumptio est. In nullo autem aliter sapere quam res se habet, angelica perfectio est. Qui itaque homines sumus, sed spe angelis æquales sumus, quandiu perfectionem angeli non habemus, præsumptionem diaboli non habeamus. Boni Catholici, quod ad fidei doctrinam pertinet, ita quærent si quid quærendum habent, vt absit concertatio periculosa, vel quærenti, vel ei cum quo quæritur, vel eis qui differentes audiunt. Ita autem docent si quid docendum habent, vt visitata & confirmata securissimè & fidentissimè & lenissimè vt possunt insinuent: Inuitata verò, etiam si veritatis manifestatione liquidissima perceperunt, quærendi potius quam præcipiendi aut affirmandi modo, propter audientis infirmitatem. Si autem tantum habet pondus aliquod verum, vt vires discentis excedat: suspendendum est vt extendat crescentem, non imponendum vt obterat paruulum: aliquando autem & occultandum est, sed cum spe horratoria, vt non faciat desperatio frigidiores, sed desiderium capaciores. Bonus ergo catholi-

*Idem paulò
infra.*

Mat. 22.

*Aug. q. 11. in
quest. super
Matthæum.*

cus non statim ac perceperit certò aliquid pertinere ad fidem, separat se à diuersum sentientibus, necdum tantæ intelligentiæ capacibus, quando dogma non est omnino visitatum.

De contentione. CAP. XVIII.

Contingit hominem paci aduersari non tantum interiori dissensu, sed etiam exteriori, verbis scilicet & locutione: quod peccatum contentio dicitur. Et iuxta verbum Apostoli, ijs qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio: sic solet definiri, Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris, & docente Apostolo, separat hominem à regno Dei, redditque eum obnoxium æternæ iræ, idque tunc maximè, cum quis impugnat eam veritatem, quæ ad salutem æternâ utilis est, aut ad famam vel aliud proximi bonû pertinet. Ea autem contentio, qua quis falsitatē impugnat, aut causa explicandæ veritatis contentiosi partes subit, absit vt inter peccata numeretur, quû legatur, & Christum & Stephanum & Paulum tali disputatione vsos fuisse, ac ab episcopo exigatur, vt contradicentes veritati possit redarguere, & omnes Doctores Ecclesiæ per disputationes contra hæreses sint plurimum illustres effecti. Vnde & diabolus per seruum suum Iulianum apostatam, interdicerere conatus est Christianorum filijs vsum philosophicarum artium. Ex nostris enim, inquiens, libris arma

Ro. 2.

*Testis est
Aug. c. 52.
lib. 18. de
ciui. Dei*

*Theodo. li. 3.
hif. eccl. c. 8.
Item lib. 6.
hif. trip. ca.
17. Videatur
Aug. contra
Crescō. Græ-
maticum a
primo cap.
vsque ad 20.*

Pro. 19.

*Ecl. 37.
2. Ti. 2.*

*Aug. in pro-
logo in lib.
retractat.
Vide ca. 28.
li. 4. de doct.
christia.*

capiunt, quibus in bello aduersus nos vrantur. Si quis tamē falsitatem impugnet vt proximo pariat inuidiam, rectē contentiosus vocabitur: sicut ait Apostolus, ad Philippenses, Quidam ex contentione Christum annunciant, nō syn- cerē, existimantes se pressuram suscitare vin- culis meis. Pueriliter quoque ostentans inge- nium vel scientiam, aut sophistica malignita- te lucri sui gratia paratus pro omnibus & con- tra omnia dicere, aut magis de verborū quā rerū diuersitate conficiens, rectē contentiosus disputator vocatur. de quo scriptura, Qui, ait, tantūm verba sectatur, nihil habebit: &, Qui sophistice loquitur, odibilis est. &, Noli con- tendere verbis: ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientiū. de qualibus & Tul- lius ait: Verbi controuersia iam diu torquet Græculos, cōtentionis cupidiores quā veri- tatis. Absit autem vt reputetur is verbis con- tendere, qui necessaria dixerit, quantalibet ser- monum & argumentationum multitudine ac prolixitate id effecerit.

De pugna, & similibus. CAP. XIX.



On solūm verbo & voluntate pax turbatur, sed etiam opere: vt, si ho- mines inter se pugnent, aut populus populum impugnet (quod bellum appellatur) aut denique, si vnus ciuitatis vel regni partes cōtra se mutuō confligant aut ad id tumultuentur (quod vocatur seditio aut bellum intestinum) aut si subditi suum princi-

*Bellum.
Seditio.*

Coniuratio.

pem impugnet, vel aduersus eum conspirent: quod coniuratio appellatur.

De schismate. CAP. XX.



Vemadmodum bellis & seditionibus atque coniurationibus cōcordia po- pulorum, ciuitatis aut populi cū prin- cipe turbatur: ita per schisma vnitas Ecclesia- stica dirumpitur, & membra Ecclesię a fra- ternitate Christiana diuiduntur, aut ab ipso Ecclesię capite seu pastore. Quōd peccatum tanto grauius est seditione & coniuratione, quanto prestantior est spiritalis communio, & vnitas Christianę Ecclesię externa concordia ciuium: & tanto grauius est schisma piuuata vnus hominis discordia ab altero, quāto me- lius est magisque diligendum totum Ecclesię corpus quā vnus homo. Sicut autem Apo- stolus dicit de hæretico quōdā semetipso dā- ^{Tit. 3.} natus est, quia videlicet sponte ab Ecclesia re- ^{Hiero. in 3. cap. epist. ad Titum.} cedit, ita & de schismatico rectē dicitur, quōd seipsum dānat, dum separat se à corpore Chri- ^{Vide nostrā explanationē Symboli cap. 56.} sti quod est ecclesia. Ferē autem nullum schis- ^{Nu. 16.} ma non sibi confingit temporis progressu ali- ^{Vide Augu. epistol. 162.} quam hæresim, vt rectē ab Ecclesia recessisse videatur. Quantum verō schisma displiceat Deo, noua atque insolita pœna semel osten- dit. dum Dathan & Abiron vnā cum filiis suis ac vniuersa substantia sua, à terra viui in infer- num absorpti sunt, & Chore cum ducentis quinquaginta proceribus synagogę, qui tem- pore concilij per nomina vocabantur, aliisque

BREVIS ET CATHOLICA
quatuordecim milibus & septingentis, igne
egresso à Domino consumpti sunt.

De scandalo. CAP. XXI.

Mat. 18.

Sicut diligens proximū corripit eum
super peccato suo, vt lucretur ani-
mam eius: ita non diligens proxi-
mum ei ponit offendiculum eum-
que scandalizat. Est autem scandalum, dictum
vel factum malum, aut saltem speciem habēs,
præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis,
hoc est peccati: sumiturque ratio nominis ab
ambulantibus & ad lapidem impingentibus
atque cadentibus. talis enim lapis scandalum,
hoc est, offendiculum appellatur: exempli
gratia: Qui impudica verba coram altero lo-
quitur, is alteri occasionem præbet impudici-
tiæ. item, qui impudico arridet, etiam si non fa-
ciat hoc propter impudica verba, videtur al-
terius stultiloquia approbare: ac ideo videnti
hoc præbet occasionem impudiciæ. Et si qui-
dem eo fine quis dicat vel faciat id, vt alius
peccet & ruat, omnino scandali prauitatē eli-
git: at si alium scandalizat, ruinam tamen eius
non querens, minore scandalo peccat quàm
prior. si quis autem quærat mortalem ruinam
alterius, aut quamcunque per suum crimen,
à vita æterna se separat. Si verò venialem rui-
nam per suum veniale peccatum quærat, scan-
dalo veniali tantum peccat, sicut & ille qui
suo veniali peccato inuoluntariè planè alium
in ruinam adducit. At si quis per mortale pec-
catum alterum scandalizat, aut contemnat sa-

DECALOGI EXPLICATIO. 118

lutem proximi, non dignās scilicet pro ea con-
seruanda prætermittere quod sibi libet, graue
crimen committit, sicut ait Christus: Impos-
sibile est vt non veniant scandala. vñ autem il-
li, per quem veniunt: vtilius est illi si lapis mo-
laris imponatur circa collum eius & projicia-
tur in mare, quàm vt scandalizet vnum de pu-
sillis istis. & Apostolus: Si propter cibum fra-
ter tuus contristatur, iam non secundum cha-
ritatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere,
pro quo Christus mortuus est. & iterū: Videte,
ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat
infirmis. Si quis enim viderit eum, qui habet
scientiam, in idolio recubentem: nonne con-
scientia eius cum sit infirma, ædificabitur ad
manducandum idolothita? Et peribit infirmus
in tua scientia frater, propter quem Christus
mortuus est. Sic autem peccantes in fratres, &
percutientes conscientiam eorum infirmam, in
Christum peccatis. Quapropter, si esca scādali-
zat fratrem meum, non manducabo carnem in
æternum, ne fratrem meum scandalizem. Et
rursum: Si quis vocat vos infidelium ad cœnam,
& vultis ire: omne quod vobis apponitur, mā-
ducate, nihil interrogantes, propter conscien-
tiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum
est idolis: nolite manducare propter illum qui
indicauit, & propter conscientiam: conscien-
tiam autem dico, non tuam, sed alterius. No-
tandum autem est, quod præbendo peccati
occasionem non minus peccatur etiam si
per vigorem animi non peccet cui præbetur

Luc. 17.

Ro. 14.

1. Co. 2.

1. Co. 10.

occafio peccádi, quàm si peccet. Scandalizans enim ad ruina[m] eum induxit quátum ex opere ipsius aut ipfomet fuit. Nec blandiri sibi debet scandalizans, si eodem peccato alius laborans dicat se non scandalizari, quum reuera per alium similiter peccantem in peccato suo confirmetur, liberiusque iam illud perpetret. Quando autem scandalum tantum speciè mali habet, tunc corá illo qui intelligit ipsum reuera bonum esse, absque scandalo fit.

Haectenus de scandalo quod actiuum vocari solet: sed contingit interdum, homines ruerè occasione sanctorum operum, nullam mali specièm habentium, quæ boni homines faciunt. Tantam autem curam vult nos Dominus gerere salutis fraternæ, vt illi non tantum temporalia bona impendamus, sed etiam, si ex recto nostro facto videamus eum peccare, & à peccato suo cõuertendus speretur si bonum opus nostrum paululum vel intermissum, vel occultatum fuerit, debeamus illud intermittere, aut occultare: vt, si intermissa paululum doctrina de primatu Pontificis, aut largitione eleemosynarum in religiosos, speretur hæreticus conuertendus: tacere oportet ad tempus eam partem catholicæ doctrinæ, & palàm eleemosynæ religiosi non sunt elargiendæ. Necessaria autem opera, nunquam propter scandalum acceptum licet omittere: quia nemo potest peccare vt alium à peccato liberet. Hinc nec falsi quicquam docendum, nec vota violanda, nec deposita raptoribus prodenda sunt ob

sunt ob scandalum. In quantum sine peccato possumus, inquit Gregorius, vitare proximum scandalum debemus, si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur. Si autem non speretur aliqua correctio eorum qui ex nostro bono opere scādalizantur, locū habebit verbum Euangelij. Cùm enim dixisset Christus turbis: Audite, & intelligite. Non quod intratin os, coinquinat hominè, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei: Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo scandalizati sunt? At ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Sinire illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præster, ambo in foueam cadunt. Alioqui, Dominus propter salutem discipulorum suorum conseruandam, ne scandalizarentur, multa tacebat, sicut ipse ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Declarato vtcunque præcepto dilectionis proximi, ad secundam tabulam venio, quæ continet præcepta cuilibet manifestissima de iustitia cum proximis conseruanda: ordinaturque hæc præcepta ad impletionem dilectionis proximi.

Honora patrem tuum & matrem tuam.

CAP. XXII.

Mat. 5.

Vide Aug. epist. 199. ad Ediciã. An cuiusquam, &c.

Homil. 7. in Ezech. fore in initio

Mat. 15.

Ioan. 16

Exo. 20.



Vr inter præcepta iustitiæ proximo seruandæ primum locum obtineat hoc præceptum, cuius satis est manifestum, ex eo quod præ cæteris proximis, peculiariter parentibus debitores sumus. A parentibus enim accepimus totum quod sumus, corpus atque membra, nobilem rationis vsum, sanitatem, educationem. Memento, inquit Sapiens, quoniam nisi per illos (patrem & matrem) natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & illi tibi. Quod si etiam expendatur quanta sollicitudine & animi anxietate, quantis sudoribus, laboribus, periculisque nos susceperint ac educarint, quomodo sibi plurima subtraxerint, vt nobis prouiderent: luce clarius fiet, quantum etiam hac ratione illis sumus obstricti. Honorem, inquit Tobias, habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo. Et Sapiens: Gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Ideo autem matris gemitus pericula, atque dolores peculiariter commemorat scriptura, quia in ipsa nostri gestatione in utero, in natiuitate & lactatione omnibus sensibilibus sunt manifesti: quæ tamen labores ac sollicitudo Patris, quamuis occultè, minores non sint, sed sæpe maiores. Si iam & hoc consideretur, quæto labore & sumptu ipsi nobis magistros comparent, vt iam inde ab ineunte ætate omnem imbibamus honestatem: quàm sollicitè nos Deo dedicarint per sacramenta Christiana, quod ab æterna morte

*A parētibus
quid accepimus.
Eccl̃. 7.*

Tob. 4.

Eccl̃. 7.

eriperemur: quàm sedulò nobis & inculcauerint & inculcari curarint fidè, moreque Christianos: quanto amore & simul dolore cordis, vbi necessarium erat, nos castigauerint: Videbimus, nos eis debere, non solum quod homines sumus, sed etiam quod Christiani benigne sumus, quod exculti ac eruditi sumus: his adiungentes perpetuum atque inexhaustum eorum erga nos amorem, quem nec mors in eis extinguit, quicquid tandè à filiis passi fuerint, ad quamcunque deuenerint miseriam: cū diuerso filij nec prius ament eos, & postea cum redamare cœperint, nullo modo æqualiter redament. Meritò ergo præcipitur, vt filij parētibus honorem deferant. Nam honor est testimonium excellentiæ, vel solo corde exhibitum, si coram Deo quis aliquem honoret, vel signo externo, puta voce, vel genuflexione, aut similibus, si quis coram hominibus veniat honorandus. Maxima verò est excellentia, alterius hominis esse originè & causam: eo modo enim quis assimilatur Deo, a quo sunt omnia. Deus, inquit Sapiens, honorauit patrem in filiis: & iudicium matris exquirens, firmavit in filios. Hanc excellentiam ille maximè debet agnoscere atque testari, qui ex hoc ipso & esse & omnia accepit, hoc est, filius. Quapropter huic præcepto inueniuntur aduersari, quicumque parētibus suis honorem bono animo non exhibent, aut de parentibus suis erubescunt, aut eos esse negant, aut derident, imitantes impiū Cham, qui non fuit veritus conspicere ve-

Eccl̃. 3.

Gen. 9.

renda patris sui, & fratribus suis nunciare illius nuditatem. Contra quod peccatum Sapiens: Ne glories in contumelia patris tui, inquit: non est enim gloria tibi, sed confusio: gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij, pater sine honore. Similiter maledicentes parentibus (qui lege Domini morte plecti iubentur) grauius violant hoc præceptum. Spernentes, quoque parentes suos atque exasperantes: qui imitantur prophanum Esau, qui duxit duas uxores, quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebecæ. Contra quæ peccata Sapiens ait: In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua. Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem! & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem. At qui imitantur Absalom, patricidæ & matricidæ, aut percussores parentum suorum, omnino bestiales sunt & immanes. Honor, in scripturis non tantum in salutationibus & officijs deferendis, quantum in elemosynis ac munerum oblatione sentitur. Honora viduas, inquit Apostolus, quæ veræ viduæ sunt. Hic honor donum intelligitur. Et in alio loco. Perhyteri qui bene præfunt, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina. Sic & quarto præcepto, Dominus, vel imbecillitates vel ætates vel penurias parentum cõsiderans, præcipit, vt filij parentes suos honorent

*Ecl. 3.**Leu. 20.**Gen. 26.
Ecl. 3.**2. Re. 15.**Hiero. in 15.
caput Mat.
1. Ti. 5.**Ibid.**Exo. 20.*

etiam in vitæ necessariorum ministracione. Hanc prouidentissimam Dei legem volentes Scribæ & Pharisei tempore aduentus Christi sabuertere, vt impietatem sub pietatis nomine inducerent, docuerunt pessimos filios, præter religionis & oblationum quæ Deo offerebantur, parentum inopiam negligere. Contra quos inquit Dominus: Bene irritum fecistis præceptum Dei, vt traditionem vestram serueris. *Mat. 15. Mar. 7.* Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, & matrem tuam: & Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri vel matri, Corban (quod est donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & ultra non dimittis eum quicquam facere patri suo, aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. Quæ enim voluntariè assumuntur ad colendum Deum, non possunt assumi cum violatione præceptorum legis naturæ, quorum vnum est, Subueni parenti egeno. Vnde Concilium Gangrense, *Cano. 16. Exo. 21.* conformiter Euangelio: Si qui filij, inquit, parentes, maximè fideles, deseruerint occasione cultus Dei, hoc iustum iudicantes esse, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, vt hoc ipsum in eis venerentur quod fideles sunt: anathema sint. Filius igitur si patrem egenum habeat, cui in monasterio constitutus succurrere non posset, vel differre vel omittere debet monasterij ingressum, vt illius subueniat egestati. At si post professionem religionis pater redactus fuerit ad inopiam, indigeatque

filij auxilio: ea quæ omnino requirit religionis professio, non potest propterea filius prætermittere, quia se iam Deo tradidit ad ea obseruanda, sed quicquid obseruata professione sua agere potest, ad id iuuandi patris gratia tenetur: sicut qui vxorem duxit, non licite ea prætermittit, quæ matrimonium requirit, sed tamen quantum cum recta obseruatione matrimonialis rei potest, tantum parenti egenti tenetur præstare. Quare peccant hinc illi filij, qui parentum inopiam non subleuant pro sua virili potestate: item, qui parentibus bona ipsorum furantur: de quibus Salomon, Qui, inquit, subtrahit aliquid à patre & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. Grauius autem, qui iam diuisa sibi partem hereditate, parentes sinunt ingratiissimi egestate præmi. Quæ impietas ne cui contingat, admonet omnes Sapiens: Audite, inquit, me magnati, & omnes populi, & rectores Ecclesiæ auribus percipite: Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vita tua, & non dederis alij possessionem tuam: ne forte poeniteat te, & depreceris pro illis. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro. melius est enim vt filij tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui distribue hereditatem tuam. Sicut autem filius corporalem necessitatem parentum subleuare præcipitur, ira & spiritualem, obsecrando eos vt se conuertant

Pro. 28.

Eccl. 33.

à peccatis suis, docendo eos, & eis consulendo, infirmitateque patienter sufferendo, orando pro eis, siue viuant, siue vita defuncti sint. Hoc quoque mandato præcipitur obedientia parentibus exhibenda, interprete Apostolo, Ephesius scribente. Filij obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est: Honorate patrem tuum & matrem tuam. De qua obedientia Sapiens, Audi fili mi, inquit, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. & iterum: Qui timet dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his qui se genuerunt. Huius obedientiæ exemplum dominus noster Iesus Christus in semetipso exhibuit, qui non tantum patri vsque ad mortem obediens fuit, sed & matri suæ subditus fuisse legitur (sicut etiam moriens curam eius gessit, custodem & prouisorum ei designans) quin & Ioseph ipsi tanquam parenti, quia matri coniunxerat. Peccant ergo in hoc mandatum qui parentibus non parent, quos Apostolus inter scelestos recenset, & lex Mosæica lapidibus iubet obrui. Attamen hoc obseruandum est hinc, parentibus in iis tantum esse necessario obediendum, in quibus sunt filij superiores, puta, in cura domestica & disciplina vitæ. In iis enim vbi parentibus pares sunt, non stringuntur obedire eis: nempe in his quæ ad naturam pertinent, ad corporis sustentationem, aut prolis generationem. Vnde si pater mandet filio, ne ducat vxorem, aut ne hanc vel illam ducat, ipse ei parere nisi velit non debet.

Eph. 6.

Prov. 1. et 6.

Eccl. 3.

Phil. 2.

Luc. 2.

Ioan. 19.

Ro. 1.

Deu. 21.

Videatur
Ambr. ep. 151.

43.

Hunc honorē nihilominus debet filius patri, vt cum eo consulat quam expediat accipere vxorem, vt ille præciat quam loco filiæ seu pro nuru sit suscepturus, qui verisimiliter melius filio, quàm filius ipse sibi consulat: sicut fecerunt Isaac & Iacob, malè contrarium agente scelerato Esau. Admodum verò laudabile est, parentibus ab meliora exhortantibus obtemperare: quemadmodū ostendit dominus apud Hieremiam, dum laudat & insigni promissione decorat Rechabitas, quòd patri suo Ionadab, præcipienti ne biberent vinum, & ne edificarent domum, obedierint. Sic laudabile est audire parentes incitantes ad perpetuam continentiam: vnusquisque tamen proprium donum ex Deo habet alius quidem sic, alius verò sic. At cum parentes aliquid præcipiunt, quod pugnat contra Dei præcepta vel consilia, locum habet illud euangelicum: Si quis non odit patrem suum, & matrem, non potest meus esse discipulus: & illud Petri Apostoli, Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

Ut sis longeuus super terram, & bene sit tibi.

CAP. XXIII.

Hoc mandatum: Honora patrem tuum & matrem tuam, primum est (inquit Apostolus) in promissione: Vt bene sit tibi, & sis longeuus super terram: vel quia primum est in secunda tabula, habetque promissionem illam: Vt bene sit tibi, &c. adiun- Etiam: vel quia quum sæpe in scriptura obseruantibus madata dei promittatur longeuitas,

ea tamen primo promittitur honoratibus parentes. Idque sanè rectè. Nam cum homines soleant ex operibus suis fructum & vtilitatem quærere, ex parentibus autem declinantibus ad interitum non videatur magna speranda vtilitas: ideo dominus Deus voluit aliquid promittere honorantibus parentes, & quidem congruè longam vitam: eo quòd gratus super accepto beneficio, dignus est cui beneficium conferuetur, ingratus autem acceptum beneficiū meretur perdere. Quod beneficiū quum filio sit vita, quam à parentibus accepit, iustum est, vt si honorando parentes se gratum præbuerit, vita ei conferuetur, hoc est, diu viuat. Nec solum longam vitam promittit dominus honoranti parentes, sed vt bene tibi sit, inquit, hoc est, vt fœlicem atque iucundam ducas vitam. omnia enim quæ ad vsum huius vitæ pertinent, promittuntur honoranti parentes: vt sunt honor, dignitas, diuitiæ, lætitia & successus ex animi sententia. Vnde Sapiens: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. &, sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorificat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Imò sub hac promissione fœlicitatis & vitæ terrene promitti intelligitur fœlicitas & vita æterna: sicut ait Apostolus, Pietas promissionē habet vitæ quæ nunc est, & future. At contra ijs qui parentes non honorant, vel eis immorgeri sunt, aut

Gen. 24.
Gen. 28.

Hie. 35.

1. Co. 7.
Aug. ad
dñe epist. 199.
ad Ediciam.

Luc 14.

Acto. 5.

Exo. 20.
Deut. 5.

Eph. 6.

Aug. c. 6. l.
de 10. chor.
dis. Vide Hie
ron. in 6. ct.
epist. ad Ep.

Pro. 1.

Ecl. 3.

1. Ti. 4.

Exo. 21.
Pro. 20.

Pro. 19.

Pro. 30.

Exo. 22.

Gen. 9.

Ambr. li. de
Noe & ar-
ca. ca. 30.

Idem lib. de
benedictio
Patriar. c. 1.
Gen. 27.

opem non ferunt, dominus minatur contra-
ria: Qui, inquiēs, maledixerit patri suo vel ma-
tri, morte moriatur. & Qui maledicit patri
suo & matri, extinguetur lumen eius in mediis
tenebris. & Qui affligit patrem, & fugit ma-
trem, ignominiosus erit, & infelix. & Oculū
qui sublannat patrem, & despicit patrem ma-
tris suæ, suffodiant eum corui de torrentibus,
& comedant eum filiæ aquilæ. Patrem & ma-
trem, inquit Ezechiel, contumeliis affecerunt
in te. & post pauca: Congregabo vos, & succen-
dam vos in igne furoris mei. Et scriptura non
simpliciter dixit, Vidit Cham verenda patris
esse nudata, sed, Vidit Cham pater Chanaam,
vtrique Chanaam natus nō erat. Cur ergo no-
men addidit filij? nisi vt & vitio authoris de-
formaretur hæreditas, & author filij nequitia
grauaretur? Et pater igitur in filio, & filius in
patre redarguuntur, habentes stultitiæ, nequi-
tiæ, impietatis quoque commune cōsortium.
Nec poterat fieri vt bonum generaret filium,
qui bono patri nequam filius, & naturæ & eru-
ditionis degener extitisset. Quantam quoque
discimus parentibus referre reuerentiam, cum
legimus, quoniam qui benedicebatur à patre,
benedictus erat, & qui maledicebatur, maledi-
ctus erat? Ideo hanc parentibus gratiam dona-
uit Deus, vt filiorum pietas prouocetur. Præ-
rogatiua igitur parentum, disciplina est filio-
rum. Honora ergo patrē vt benedicat re. Ho-
noret pius patrem propter gratiam: ingratus,

propter timorem. Et si pauper est, & non ha-
ber diuitiarum copias quas relinquat filiis, ha-
ber tamen vltimæ benedictionis hæreditatem,
qua sanctificationis opes successoribus suis
largiatur. Et multo plus est, beatum quàm di-
uitem fieri. Vnde Sapiens: Honora patrem tuū
vt superueniat tibi benedictio ab eo, & benedi-
ctio illius in nouissimo maneat. Benedictio
patris firmat domos filiorum: maledictio au-
tem matris, eradicat fundamenta. Id opere cō-
probatum est in Iacob benedicto ab Isaac. In
Ephraim & Manasse & duodecim Patriarchis
à Iacob benedictis. Quantū quoque valeat pa-
terna maledictio, in Cham ostēsum est, nā etiā
in multas generationes Chananæorū extensa
est. Decem fratres (inquit August.) de Cæsariæ
Cappadocię suorum ciuiū non ignobiles: ma-
ledicto matris recenti patris eorū obitu desti-
tuta, quę iniuriā sibi ab eis factam acerbissimē
tulit, tali pœna sunt diuinitus coërciti, vt hor-
ribiliter quaterētur omnes tremore membro-
rum: in qua scēdissima specie oculos suorū ci-
uiū non ferētes, quaquaversum cuique ire vi-
sum est, toto penē vagabantur orbe Romano.

De veritate huius promissionis: Vt sis longauus, &c.
& similitum. CAP. XXIIII.

Mltos fuisse credendum est, qui & pa-
rentibus obsequentes citō mortui
sunt, & in parentes impij ad extremā
amdeuenerint senectutē. sicut enim ait Eccle-
siastes, Vniuersa æquē eueniunt iusto & im-
pio, bono & malo, mundo & immūdo, immo-

Eccle. 3.

Gen. 27.
Ge. 48. & 49.
Gen. 9.

Ad finem c.
8. li. 22. de ci-
uit. Dei.

Eccle. 9.

lanti victimas & sacrificia contemnerit sicut bonus, sic & peccator, ut periurus, ita & ille qui verum iurat. Placuit enim diuinę providentię preparare in posterum bona iustis, quibus non fruuntur iniusti, & mala impijs, quibus non excruciantur boni. Ista verò temporalia bona & mala, utrisque voluit esse cõmunia: ut nec bona cupidius appetantur, quę mali quoque habere cernuntur, nec mala turpiter evitentur, quibus & boni plerunque afficiuntur. Ostendit tamen Deus sæpe etiam in his evidentiùs operationem suam. Nam si nũc omne peccatum manifesta plecteret pœna, nihil ultimo iudicio reservari putaretur. Rursus si nullum peccatum nunc pũnirer aperte divinitas, nulla esse providentia diuina crederetur. Similiter in rebus secundis, si non eas Deus quibusdam petentibus evidentiùsima largitate concederet, non ad eum ista pertinere dicemus. Itemque si omnibus eas petentibus daret, non nisi propter talia pręmia servendum illi esse arbitraremur: nec pios nos faceret talis servitus, sed potius cupidos & avaros. Hoc autem altius consilium misericordię Dei; quo electis suis sibi servientibus æterna bona etiam per mala temporalia procurat, nõ derogat veritati promissionis dei, qua terrena promittit: quemadmodum nemo falsitatis eum arguerit, qui quum cervisiam promiserit, dat tamẽ eius loco vinum. nec proinde falsa est etiam hæc promissio, qua parentem honoranti longa vita promittitur: eò quòd si ea tibi non præste-

Aug. c. 8. li. 1. de civ. Dei.

tur, abundè in vita æterna compensabitur. sicut nec minator ille mentitur, qui ad tempus parcit peccanti, in congruum magis tempus comminatum reservans vindictam, ac gravitate supplicij dilationem ipsam compensans. Sensus, inquit Hieronymus, promissionis illius: Omnis qui reliquerit domum vel fratres aut sorores, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, iste est, Qui carnalia pro salvatore dimiserit, spiritualia recipiet: quę comparatione & merito sui ita erũt, quasi si centenarius numerus parvo numero cõpareretur. Animis tamẽ infirmis & terrena tantum cognoscentibus, quales ferè sunt filij in iuventute, secretiora Dei consilia prodere non convenit, sed terrena pręmia ac supplicia oportet eis simpliciter proponere. Æterna enim pręmia siue supplicia affectum eorum non tangunt, utpote eis ignota. Infima pars pręmij iustitię, quod est perfecta fœlicitas, terrena fœlicitas est. Infima quoque pars supplicij est miseria huius temporis. Æquum ergo iudicat diuina providentia, ut minimum pręmij sic reddatur, quomodo convenit præcipuo pręmij: infimum supplicij sic infligatur, quomodo magis convenit aut principali parti supplicij, aut eis qui pręmiis sunt afficiendi. Prosperitas enim impiorum, quę in hoc seculo eis contingit, aut ad maiorem damnationem eis cedit, quia corruptiores sunt: aut si tales hinc non evadant, expedit electorum saluti impios prosperari.

In 19. caput Matthæi.

VT à filiis honor debetur parentibus: ita parentes filiis præstare debent, vnde coram Deo hunc honorem & mereantur & tueantur. Filij semper sunt respectu parentum liberi, sed serui dici possunt, si ipsi parentes tales sint: tuncque serui sunt respectu Domini suorum parentum. Porro quia Apostolus post eruditionem filiorum docet etiam parentes ipsorum officium: ideo post explicationem quarti præcepti aliquid de hoc attingamus. Debent ergo patres amare filios suos, prout etiam ad id ipsa natura instigat: & ex hoc amore, diligenter eos educare, vt videlicet iam inde ab initio conceptionis accuratè foueantur, & custodiantur vsque ad robustam ætatem. Quocirca peccant grauius, non solum illi qui filios suos adhuc vtero clausos necant, aut abortum, siue studio siue negligentia procurant, aut filios iam natos exponunt, vel somnolentia opprimunt: sed & illi, qui tam negligenter eos educant, vt in igne vel aquam cadant, vel claudi, gibbosi, aut lusi fiant. Illæ quoque matres peccant, quæ sine iusta necessitate proprios filios lactare dedignantur: vnde scilicet sæpe fit, vt natus infans vel non viuat, vel debilius viuat, quia lac sugere cogitur naturæ suæ non cõforme, qui si ex eodem corpore ex quo est genitus, lactatus esset, ac materni corporis calore fatus, robustus fieret. Ex hoc etiam fit, vt & mater filium, &

Eph. 6.

filius matrem minus amet, vtpote generatione tantum, & non lactatione se sciens filium. Vnde sanctæ mulieres, Sara, Anna Samuelis, mater Machabæorū, & ipsa Dei genitrix proprios filios lactasse leguntur. Videmus, vt in omni tam copioso numerosoque grege, è stabulis exiliens agnus, matris suæ continuò percipiat vocē, ad eamque properet, atque lactis fontes proprios rectà petat, papillisque matris contentus sit, etiam si perparū habeat succi, præteritis haud paucis vberibus lacte distentis: quoniam mater ipsa inter tam multos innumeratosque agnos, cum internoscit, vt proprium. Docet igitur etiam in bestiis ipsa natura matrem debere suum filium lactare. Præter ergo consuetudo, ait Gregorius, in coniugatorum moribus effecit, vt mulieres filios quos gignūt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendū tradant. quod videlicet ex causa incõtinentiæ videtur inuentum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt. Debetur autem & liberis à parente secundum naturalis amoris affectum sustentandæ vitæ prouidentia siue prouentus. Parentum enim est, inquit Apostolus, colligere siue thesaurum recondere liberis: vt præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi subsidia subministrant. Id autem præstant parentes, non tantum si redditus annuos vel agros filiis aggregent, sed etiam vbi opificium, quo vitam illi honestè transigant, doceant. Quapropter malè agunt illi, qui filiorum suorum neglecta prouisione, bona sua

Gen. 21.

1. Re. 1.

2. Ma. 7.

Basil. in He-
xameron. ho.Ad interro-
gationes.Aug. episc.
Angelorum
cap. 10.

Basil. in Ps.

2. Cor. 12.

Aug. epistol.
199. ad Edi-
ciam.

dilapidant, aut tam multa extraneis conferunt, ut filios suos sustentaculis vitæ huius nudent, aut illos sine causa exhæredat. Ille quodque pater naturam ipsam adulterat, qui ob secundarum nuptiarum societatem, priorum obliuiscitur filiorum. Et detestabilis est eorum negligentia, qui nulla arte ad conquirenda vitæ præsentis subsidia filios suos pauperes instruunt.

*Basil. citata.
ho. 9.*

*Hoc fieri mā
dat synodus
Maguntien-
sis canon. 45.
Eph. 6.
Eccl. 30.*

Debent ergo parentes filiis disciplinam, hoc est, ut eos erudiant in recta fide & Christianis moribus. Vos patres, inquit Apostolus, educate filios vestros in disciplina & correptione Domini. & Sapiens: Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus. similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo. In obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. Et Moyſes in Deuteronomio, præcepta domini, filiis diligenter inculcanda docet. Docete, inquit, filios vestros verba mea, ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris atque surrexeris. At quia plerumque parentes aut non

Dom. 11.

nōrunt, aut impediti aliis non valēt filios suos instituere: tales magistros debent filiis procurare, qui Christianam fidem & vitam eos optime doceant. idque hoc tempore maxime curandum, quo sunt tot operarij subdoli & ministri Satanæ, transfigurantes se velut ministros iustitiæ: quo, inquam, vix quisquam reperitur, qui sponte præstet, quod prole de sacro fonte suscipiendo promittit, sed ut sponsioni suæ satisfaciatur, à Præsulibus compelli debet: eo quod omnes præsumunt, sedulo parentes erudire proles suas.

Valde autem præpostera cura & admiranda cæcitas occupauit multorum parentum corda, qui quidem magnos thesauros filiis relinquere, illosque docere qua ratione diuites & magni in hoc seculo euadant, admodum sunt solliciti: fidem verò ac religionem, quibus possint in æternum viuere, eis tradere negligunt. Porrò in filiorum disciplina atque regimine, prudentia opus est: ut videlicet nec austerior, nec indulgentior sit parens. Autoritate imperij fit, ut pueri disciplinam fugere & odisse incipiant, priusquam eius gustarint utilitatem. Hinc pusillanimes & desperati redduntur.

Vnde mandat Apostolus: Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant, hoc est, nec paruulos & lætantes irriteris, nec adolescentibus & maturioris ætatis grauiam imperetis: moderatum sit imperium vestrum: non quasi seruis, sed ut filiis vos præesse noueritis. Si quando delin-

*Eph. 6.
Col. 3.*

*Hier. in 6. c.
ad Ephos.*

quunt, sic obiurgandi sunt, vt correctos malitis quàm punitos, & magis à futuris peccatis eos abducatis, quàm pro præteritis puniatis. Hinc pessimè agunt illi parentes, qui magis ira quàm ratione in filios seuiunt, & etiã correctis implacabiles sunt. item, qui filiis suis maledicunt. Meruendum est, ne sæpe eorum maledictiones exaudiantur à domino, in magnâ eorum & filiorum perniciem. Sapiens in prouerbis admodum blandè erudit filium suum, sicut & Tobias & reliqui sancti. Verùm vt nimia austeritas pusillanimes, ita & æquo maior indulgètia planè corruptos reddit: vt pulchre quidam hoc disticho dixit:

Blanda patrum segnes facit indulgenti a natos.

Apera virga bonos pueros facit, atque sacros.

Qui enim à puero disciplinæ non fuerunt subiugati, grandiores facti non sustinent eam. Prouerbiũ enim est (teste Sapiente) Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea. Et quia hoc peccatum indulgètiæ nimix valde frequens est in parentibus, & admodum nociuum filiis: ideo scriptura frequenter illud detestatur. Qui parcat virgæ, ait Sapiens, odit filium suum. qui autem diligit, instanter erudit. Rursum: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis. Et, Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Equus indomitus euadet durus, &

Pro. 22.

Pro. 23.

Pro. 23.

Ecc. 30.

filius remissus euadet præceptis. Lacta filium tuum, & pauentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Ne corrideas illi, ne condoleas, & in nouissimo obstupescant dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne fortè induretur, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Inter negligentes disciplinæ filiorum, illi parentes habèdi sunt, qui ex auaritia vel quauis alia causa non curant filiorum suorum pestilentem & in posterum periculosam libidinem coercere termino coniugalis affectus, quando ad viuum refecare nequeunt, aut qui pudicitiam filiorum segniter custodiunt. Vnde Sapiens: Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filix tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam, & grande opus feceris: & homini sensato da illam. Negligentiam paternæ in filios disciplinæ, in Heli sacerdote, iudice alioqui iusto, grauissima pœna vindicauit Deus: dum & ipse de sella miserè ruens, fractis ceruicibus expirauit. & posteritas eius valde afflictæ fuit, eò quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerat eos. Et certè dixerat filiis suis: Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo? Nolite filij mei: non est bona fama quam ego audio, vt transgredi faciatis populum domini. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest deo: Si autè in dominum peccauerit vir,

Aug. li. 2.
cōf. c. 3.

Ecc. 7.

1. reg. 4.

1. reg. 2.

quis orabit pro eo? Sed non tantum verbis cum eis agere debuerat, sed & amouere eos ab officio, quod indignè administrabant. At contrà: Abraham Deum tam amicum sibi habuit, vt ei Deus sua secreta reuelaret: quia scio (inquit dominus) quòd præcepturus sit filiis suis & domui suæ post se, vt custodiant viam domini, & faciant iudicium & iustitiam. At væ væ iis parentibus, qui non solum negligunt disciplinam filiorum, sed vt impiissima Athalia mater Ochosiæ, filios suos ad impiè agendum impellunt, docentes eos hæresim, aut iniuste agere, aliosque decipere: onerantes eos symoniacè multis crucifixi diuitiis, & priusquam valeant sapere, laqueis e quibus sese nunquam extricabunt, inuoluentes, aut inuitos ad monasticam religionem cogètes. Vè quoque, væ illis, qui nullam tenerè ætati reuerentiam deferentes, ne in rursibus quidem rebus, puerorum conscientiam necant, obscœnis exemplis & verbis eos deprauantes & perdentes. Quod verò de impudicitia dicimus, idem & de aliis prauis operibus ac verbis sentiendù est.

De colendis consanguineis & conterraneis.

CAP. XXVI.

Ropter parentes colendi sunt etiam aui & consanguinei, qui videlicet ex iisdem nobiscum parentibus processerunt. Vnde propter honorem eorum prohibitum est in quibusdam consanguinitatis gradibus matrimonium, & sibi mutuo succurrere præcipiuntur. Frater, inquit Sapiens, qui adiu-

Gen. 18.

4. reg. 11.

Pro. 18.

natur à fratre, quasi ciuitas firma: & iudicia quasi vectes vrbium. Item alibi: In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus, Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes. Patriæ insuper, & conterraneis, cum quibus eodem loco nati & nutriti sumus, cultus à nobis deferendus est: Cum audissem (inquit nobilis ille Nehemias) quod qui remanserant, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia Iudææ, in afflictione magna sunt, & in opprobrio, & murus Hierusalé dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igne, sedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam & orabam ante faciè Dei cæli. Et iterum: Quare non mereat vultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ eius combustæ sunt igni? Pessimè agunt, qui consanguineos ob paupertatem aliamve firmitatem causam despiciunt, aut eos bonis suis spoliant, vel persequuntur. Cum Cain & Esau, iustorum fratrum persecutoribus, partem habituri sunt, qui eiusmodi sunt, Nimis, pro dolor, inoleuit neglectus consanguinitatis, vt etiam in prouerbum vulgo abiit: fratrum quoque gratia rara est: sicut & propemodum, per corruptionem hominis, naturale est ciues ciuibus semper inuidere. Vnde ait Saluator: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua.

De officio coniugum inter se.

CAP. XXVII.

f iij

Ecc. 25.

2. Esd. 1.

ibid. 2.

Gen. 4.

Gen. 27.

Beda in 6. c.

Mar.

Mar. 6.

Beda ad ip-

sum locum

euangelij.

AD hoc præceptum quartum referuntur omnia alia mandata, quibus præcipitur, proximo aliquod officium exhiberi propter peculiarem aliquam rationem. unde & de officio coniugum hoc loco dicendum est. Viri, ait Apostolus, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam, &c. rursum: Ita viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua.

Eph. 5.

ibidē infra.

Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius de carne eius, & de ossibus eius. Præcipitur igitur viro, ut uxorem suam sicut seipsum diligat, ut eam nutriat atque foueat, præbens ei scilicet victum atque amictum, & ea quæ sunt necessaria, agatque cum ea non tanquam cum famula, sed sicut cum socia. Ideo enim de latere viri facta est ex costa viri, ut ostenderetur quia in consortium creabatur dilectionis, ne forte si fuisset de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut si de pedibus, ad seruitutem subicienda: quia scilicet viro nec domina, nec ancilla est uxor, sed socia. idēo nec de capite nec de pedibus, sed latere fuerat producenda, ut iuxta se ponendam agnosceret, quæ de suo latere sumptam didicisset. Debent autem viri diligere uxores suas non turpi amore, sed sicut Christus dilexit Ecclesiam suam, id est, spirituali amore, ad pietatem. Debent itaque

ea pios mores edocere: sicut ait alibi Apostolus, Si quid mulieres discere volunt, domi viros suos interrogent. Uxor autem subiecta & obediens debet esse viro suo sicut domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesie, ipse saluator corporis eius. & sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Debetque mulier timere virum, hoc est, reuereri eique merito honorem deferre. Sic aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subiectæ propriis viris, sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans. Debet & mulier, ut Apostolus ait, materfamilias esse, hoc est, regere familiam, & gubernare domum suam, sicut Raguel Saram uxorem Tobie docebat. Docere autem, mulieri non permittitur, neque dominari in virum: sed debet esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Eva: & Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricationem fuit. Et si primum habeat, contraria est viro suo. Debet nihilominus viro suo casta ac pia sua conversatione exemplum præbere, ut etiam si impius sit, consideratione castitatis & pietatis lacris fiat, debet virum suum obsecrando blande monere, non dum iratus aut ebrius est, sed more prudentissimæ Abigail, dum est opportunum, si quo modo tandem virum suum saluum faciat. Quod autem animæ coniugatorum, & in hac vita, & in futura sint miserum quia saluberrima ista præcepta Apostolica cōtemnūtur:

I. cor. 14.

Eph. 5.

2. Pet. 3.

Gen. 18.

1. Ti. 5.

To. 10.

1. Ti. 2.

1. Pet. 3.

1. re. 25.

utinam non esset notum quotidiana experientia. Propter uxorem maritus, & propter maritum vxor debent mutuo consanguineos suos, hoc est, affines, colere: sicut Raguel Saram docebat soceros honorare. Sæpe enim solent inter affines esse discordia atque simultas, præcipue verò inter socrum & nurum, quum tamè lex naturæ exigat, eos honorari & coli à se mutuo. Cæterum, quæ ad matrimonium spectant, latius sunt tractanda circa sextum præceptum & sacramentum matrimonij.

De seruis & dominis.

CAP. XXVIII.

Serui ait Apostolus, obedite Dominis carnalibus, cum timore, & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei, ex animo: cum bona voluntate seruientes, sicut domino, & non hominibus: scientes, quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à domino siue seruus, siue liber. Quod præceptum etiam ad eos pertinere qui prauos dominos habent, ostendit Petrus, dicens: Serui, subditi estote in omni timore dominis, nõ tantum bonis & modestis, sed etiã discolis, hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Qui ergo fideles habent dominos, nõ contemnant quia fratres sunt, sed magis seruiant, quia fideles sunt, & dilecti, qui beneficij participes. Præter

Eph. 5.

1. Pet. 2.

familiaria ergo vitia seruorum, furta scilicet atque mendacia, eorum etiam vitium est, inuitè & non ex animo subire debitam seruitutem ex quo oritur mussitatio & contradictio contra dominum. quod prohibet Apostolus dicens: Serui dominis suis subditi sint, non contradicentes: Vbi Titum commonet, vt per doctrinam sanã ab his qui Christiani serui sunt, istiusmodi auferat passionem. Si enim quæ Dominus imperat necesse habet seruus implere: cur hoc ipsum non cum bona faciat voluntate, sed & dominum offendant, & tandem faciat quod iubetur: maximè cum & Deus ad aquam contradictionis offensus sit? Aliud seruorum peccatum est, mandata domini non exequi, nisi cum ille viderit: eo autem absentè, siue dum non est inquisiturus, otiosi & mandata negligere: quod Apostolus vocat, Ad oculum seruire. Denique & in hoc frequenter peccant. serui, quòd ægrè ferant seruitutem, sibi que ipsis super sua conditione displiceant, quasi sententia Dei iniqua sit: contra quod Paulus admonet, vt sint sibi placentes, quòd vnusquisque quodcunque bonum fecerit, recipiet à domino, siue seruus sit, siue liber. Imò ostendit, multis seruitutem vtiliorem esse libertate. Seruus vocatus es? (inquit) non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis vttere. qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est domini. Habent serui quos imitandos sibi proponant: pudicum videlicet Ioseph & fidelem, de quo scribit Moyses, quòd creditis omnibus ei ni-

Tit. 2.

*Hier. in 2. c.
epist. ad Titum.*

Eph. 6.

Eph. 6.

1. Co. 7.

Gen. 39.

Gen. 29. 30. & 31. hil nouerat dominus eius, nisi panem quo uescitur: & Iacob, qui fidelissimè ac diutissimè seruiuit Laban. Sicur autem seruus debet domino timorem, obedientiam synceram, & fidelitatem: ita vicissim dominus seruo debet esse beneuolus & equanimis, magisque se amabilem exhibere quàm terribilem, propensionem ad beneficia conferenda quàm ad infligenda verbera, sicut hortatur Apostolus: Et vos domini, inquit, eadem facite illis, quod iustum scilicet & æquum est, seruis remittentes minas, scientes quòd & illorum & uester dominus est in cælis, & personarum acceptio nõ est apud eum. Porro prudens dominus, prout varij sunt serui, ita vario modo eos tractabit: sicut ait Sapiens, Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque in opem derelinquas illum. qui ipse alibi ait: Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur in disciplina, & quærit requiescere, laxa manus illi & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assidua: Seruo maleuolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet. multam enim malitiam docuit otiositas. in opera constitue eum: sic enim concedet illum, quòd si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifies super omnem carnem. Verum sine iudicio nihil facias graue.

Eph. 6.

Eccl. 7.

ibid. c. 33.

Debet etiam dominus potissimum curam gerere, vt famuli bonæ sint fidei & vitæ. Qui enim suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Confidenter dicebat ille bonus paterfamilias: *Psal. 100.* Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. ambulans in *Gen. 17.* via immaculata, hic mihi ministrabat. Et pater noster Abraham omnes viros domus suæ, tam vernaculos quàm emptitios & alienigenas, secum tanquam vnus religionis & fidei, pariter *Gen. 18.* eodem die circumcidit: præcipiebatque domui suæ, vt custodiret viam domini.

De honorando Principe & magistratu.

CAP. XXIX.



Voniã Principis & magistratus officium est, tranquillitatem publicam cõseruare, corpora, vxores, liberos, & diuitias ab iniquis inuasoribus defendere, vtiles leges condere, suum cuique ius reddere, siue iustitiam administrare, noxios supplicio, bene meritos gratia afficere: merito, propter tam ingentia beneficia debetur eis à subditis cultus, & in primis honor: sicut Apostolus Petrus nos admonet dicens: Regem honorificate. Quocirca grauitèr offendunt Deum *1. Pet. 2.* qui principem vel magistratum contumeliis, maledictis aut detractionib⁹ persequuntur, qui eorum sententias atque iudicia calumniantur. Contra quæ omnia consueti vitia diligenter inuigilans lex domini: Diis ait, non detrahes: *Exo. 22.*

hoc est principibus & iudicibus populi tui nō maledices. Et iterum: Non iudices contra iudicem, quoniam secundum quod iustum est, iudicat. sicut enim ait Iosaphat, non hominis iudicium exercent iudices, sed Domini. Debetur quoque obedientia principibus. quia videlicet Dei vicarij sunt, & quod mandant, id vice Dei præcipiunt: sicut docet Apostolus, Romanis scribens: Omnis anima, inquit, potestatibus sublimioribus subdita sit. nō est enim potestas nisi à Deo. quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et iterum: Dei minister est, bene facienti, in bonum: & vindex in iram, ei qui malè agit. Tito quoque mandat, vt admo-
neat Christianos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire. Et Apostolus Petrus inquit, Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus tanquam ab ea missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei. Et ne quis imaginetur nos coram Deo nullum incurrere reatum, si clam principibus vel magistratibus leges eorum violemus: pronunciat apertè Apostolus, quod qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationē acquirunt. Ac ne id intelligas de ciuili damnatione, apertius subdit: Ideo (nimirum quia princeps Dei minister est & vicarius) necessitate subditi estote: non solum propter iram, hoc est, pœnam huius temporis sed etiam propter

conscientiam. Hæc autem obedientiâ completur omnia ea officia, quæ ad vtilitatem reipub. à principibus & magistratibus imperantur: vt, militare, tributa persoluere. hæc enim iuste exiguntur, tum vt stipendia laborū quos pro repub. subeunt, tum vt necessaria ad conseruationē reipub. Vnde Christus in euāgelio: *Mat. 22.* Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & Apostolus, reddite omnibus debita: cui tributum, tributū: cui vectigal, vectigal: cui timorē timorē: cui honorē, honorē. nemini quidquā debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Verum quidē est, *Ro. 13.* quod iniquis legibus regum parère nō teneamur, nec iniquas impositiones soluere: vt vidua non cogitur obedire legi ciuili, ne secundo nubat ante expletum annum à morte sui prioris mariti. Attamen si certus non sit subditus, iniquam esse legem vel exactionem principis, obligatur obedire: quia non licet alteri id subtrahere, de quo dubitatur an ei debeatur. Exempli gratia: Ordo ille naturalis, moralium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atque consilium penes principem sit: exequendi autem iussa bellica ministerium, milites debeant paci salutique communi. Vir igitur iustus, constitutus etiam sub rege sacrilego, potest, & debet illo iubente bellare, ciuica pacis ordinem seruans: cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est. ita vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostent-

*Ecl. 9.**2. Pa. 19.**Ro. 13.**Tit. 3.**1. Pet. 2.**Ro. 13.*

Vide Decretalē de secundis nupt. duobus vlti. cap. Aug. li. 22. contra Faustum. cap. 75.

dat ordo seruendi. Imo si cōtingant principes, qui tyrannicē in suas libidines expilent plebem: nihilominus propter principatum honorandi sunt, & si timeatur ex negatione tributorum reipub. perturbatio, etiam eis tributa persoluenda sunt, & impositiones iniquæ, orandusque est Deus, vt eis det saniozem mentem. Cum autem tales contingit præesse, cogitandum tunc venit illud prophætæ Tob: Deus regnare facit hypocritam propter peccata populi. Pro meritis enim subditorum disponi vitam Præsidentium, manifestum est hinc, quod furor domini iratus est contra populum Israel, eo quod incitatus fuisset dauid ad superbè numerandum populum. Ob hoc enim peccatum peste perierunt septuaginta octo millia subditorum. Quia verò princeps pacificè gubernans populum, multum adiumenti præstat Christianæ pietati: ideo subditi debent ei peculiarem beneuolentiam, qua ardenti amore ei à Deo precentur successus felices & verum Dei timorem, etiam si ipse sit infidelis aut prauus: Sicut Apostolus Timotheo episcopo in primis mandat, vt hoc subditis suis proponat. Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in pietate & castitate. Hæc, inquit Hieremias, dicit dominus exercituum omni transmigratiōi quam

*Vide Ana-
cleti Papa
epistol. 33.
Iob. 34.
2. re. 24.*

*Vide Aug. de
ci. Dei c. 26.*

1. Ti. 2.

Hic. 29.

transfuit de Hierusalem in Babylonem: *Quæ-
rite pacem ciuitatis ad quam transmigrare vos
feci, & orate pro ea ad dominum, quia in pa-
ce illius erit pax vobis.* Et Baruch. *Orate pro
vita Nabuchodonosor Babylonis, & pro vita
Balthasar filij eius, vt sint dies illorum sicut
dies cæli super terram, & vt det dominus vir-
tutem nobis, & illuminet oculos nostros, vt
viuamus sub vmbra Nabuchodonosor regis
Babylonis, & sub vmbra Balthasar filij eius, &
seruiamus illis multis diebus, & inueniamus
gratiam in conspectu eorum.*

Baruch. 1.

De officio Principis. CAP. XXX.

Pincipis est ante omnia fundatū esse in timore Dei, sicut admonet nobilis rex: et nūc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrā. Seruite domino in timore, & exultate ei cū tremore. Apprehendite disciplinā, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Vnde & in lege Moysi iubebatur regi, vt omnibus diebus vite legeret Deuteronomium, sumpto exemplari à Sacerdotibus, vt disceret timere dominum Deū suum, & custodire præcepta domini. Hoc piissimus Dauid moriens diligentissimè filium suum admonuit. Sicut enim manifestè patuit in regibus Iuda, quancūque timent dominum, & sperant in eo, diriguntur ab eo, & prosperè cum eis agitur per omnia. Et vt peculiarius explicetur officium principis, caue- re debet sibi summopere, ne eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, quemadmodū

Psalm. 1.

Deu. 17.

Iosu. 1.

3. Re. 2.

Ecl. 32. mandat lex domini, & Sapiens eius mandatū repetens: Rectorem, inquit, te posuerunt: noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. *Ecl. 10.* Sedes ducum superborum destruxit Deus, & federe fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu. Deinde ab omni intemperantia præceteris debet esse alienus. Vnde Salomon: Noli regibus ò Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nulum secretum est vbi regnat ebrietas. ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis. Et iterum: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Et hinc Esaias propheta conqueritur de iudicibus & principibus bellatoribus: Hi quoque, inquit, præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt. Si verò tantopere præcipitur regi sobrietas, quanto magis pudicitia? sicut ait mater Salomonis regis: Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & vias tuas ad delendos reges. Tertio, & præcipue præcipitur à Deo principibus, vt iustitiam administrent: vti mater Salomoni ait, Aperi os tuum muto, & causs omnium filiorum qui pertranseunt. Aperi os tuum, decerne quod iustum est, & vindica inopem & pauperem. Et alibi: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.

Aufer

Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Quamobrem, pios reges semper diligentes fuisse circa iudicia, ex scripturis clarissimum est, obque neglectum aut peruersum iudicium increpantur ad hunc modum apud Esaiam impij: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiâ iusti aufertis ab eo. Væ qui condunt leges: & scribentes, iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugieris auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestrâ, ne incurruerimini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Regnum inquit Sapiens, à gente in gente transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Quas virtutes si principes hebeant, tunc eos felices dicemus. si iusti (inquit Augustinus) imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum, maiestate eius famula faciunt: si Deum timeant, diligunt, colunt: si tardius vindicant, facile ignoscunt, si eandem vindictam pro necessitate regendæ tuendæque reipublicæ non pro sa-

turandis inimicitiarum odiis exerunt: si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod asperè coguntur plerumque decernere, misericordix lenitate, & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatio, quanto posset esse liberior: si malunt cupiditatibus prauis, quam quibuslibet gentibus imperare. Et si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis, humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium, Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos imperatores dicimus esse felices. interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod expectamus aduenerit. Denique Christianorū regum est, non cum Herode & nobilibus eius spernere seruos Dei, neque cum sociis Iehu prædicatores veritatis reputare insanos vel mendaces, nec cum quinquagenariis Ochoziæ impropere tanquam conuitium Dei seruitutem: sed contrà, honorare Dei sacerdotes, atque fouere orthodoxos doctores, amplificare muneribus Dei cultum, legesque ferre pro veritate Christianæ fidei contra hæreses & schismata. In hoc enim reges, sicut eis diuinitus precipitur, Deo seruiunt in quantum reges sunt, si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ ad diuinam religionem. Aliter enim seruit quis, quia homo est, aliter, quia etiam & rex est. Quia homo est,

Luc. 23.

*4. reg. 9.
4. re. 2.*

*Aug. contra
Crescon. Græ
mat. c. 53.*

*Aug. paulo
ante medium
epist. 50. quæ
est ad Boni-
facium.*

Deo seruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit leges iusta præcipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: Sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa quæ contra præcepta Dei fuerant constructa destruendo: Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo: Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum dominum compellendo: Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo, mandando quoque vniuersis populis, vt in vniuerso imperio suo paueret Deum Danielis: Sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo Ananiæ, Azariæ, & Misaëlis, lege terribili prohibendo. Sicut seruiuit Iudas Machabæus, etiam huius rei causa declinans in terram alienigenarum, vt dirueret aras eorum, & sculptilia deorum ipsorum succederet igni. Machabæus, 5. Sicut denique seruiuit Artaxerxes: qui apud Esdram sic loquitur: Omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, iudicium erit de eo, siue in mortem, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, vel certè in carcerem. Et continuo collaudans hanc regis ordinationem scriptura: Benedictus, ait dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, vt glorificaret domum domini, &c.

Hæc exempla secuti sunt Theodosius & alij omnes pij principes vsque ad regem nostrum:

4. re. 18.

4. re. 23.

Ioan. 3.

Dan. 14.

Vide finem

li. huius au-

thoru de cõ-

muniõne sub

una specie.

Dan. 6.

Dan. 3.

1. Es. 7.

Ibid.

A. 25.

Ex eadē 50.
Aug. epist.
Ibidē paulo
infra.

Eph. 4.

In synodo si.
prima acti. 3.
in responsio.
Orientalium
ad Tharasiū.
Fere verbis
Ignatij ad fi.
nem epist. ad
Simit.

Ecl. 10.

cum contra hæreticos varias tulerunt leges. Et sanè Apostolus Paulus, dum Cæsaris Romani non Christiani poposcit auxilium, ne Iudæis traderetur, eum interimere molientibus: satis ostendit quid postea facere deberent Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirēt. Quis enim mente sobrius regibus Christianis dicat: Nolite curare in regno vestro, à quo tueatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis quid velit esse, siue religiosus, siue sacrilegus? quibus dici non potest: Non ad vos pertineat in regno vestro, quis pudicus esse velit, quis impudicus? Ob hæc tamen non est secularium Principum discernere seu iudicare de dignitate religionis: sed hoc Episcoporum est, quos dedit Christus pastores & Doctores vsque ad diem iudicij, ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrine. Sicut enim sapiens quidam rex, & inter reges facile beatissimus dicere solebat, ita & quisque verè dixerit: Maxima dona, quæ à Deo hominibus data sunt, sacerdotij dignitatem & imperium existimaui: Illa enim, cælestia curat & dispensat: hoc autem, legibus æquis & iustis omnia quæ in terris fiunt, procurat. Valde autem mouere debet principes, imò omnes superiores ad sedulò exequendum officium suum verissima sententia Sapientis: Secundum iudicem populi sic & ministri eius: & qualis rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex insipies

perdet populum suum, & ciuitates inhabitantur per prudentiam principum.

De honorandis Sacerdotibus & Pastoribus.

CAP. XXXI.



Acerdotes & Pastores, spirituales quidam parentes sunt, per quos Deus nos regenerat, & ad æternam vitam ducit. & proinde valde honorandi sunt, sicut mandat Sapiens: In tota anima tua time dominum, & sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes. Quasi diceret, Tunc propriè Deus honoratur, si sacerdotes eius honorentur: sicut scriptura docet, dum Moyses & Samuel cõtempti sunt, asserens non eos, sed dominum fuisse contemptum: sicut & Christus ait in Euangelio, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Sacerdotes enim sunt legati per quos Deo loquitur, & dispensatores mysteriorum Christi. Sic, inquit Apostolus, nos æstimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. & iterù: Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Et ipse dominus: Sicut misit me pater, & ego mirtō vos. Sed pro dolor, multi sunt sacerdotes, de quibus verum est illud Malachiæ: Dispergam super vultum vestrum sterces solennitatum vestrarum, & assumet vos secum. Vos recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum mei, dicit dominus

Ecl. 7.

Exo. 16.
I. Re. 3.

Luc. 10.

I. Co. 4.

2. Co. 5.

Ioan. 20.

Mal. 2.

exercituum. Propter quod & ego dedi vos cō-
temptibiles, & humiles omnibus populis, sicut
non seruaſtis vias meas, & accepistis faciem in
lege. Sic & illud euangelij completur in mul-
tis: *Mat. 5.* Quod si sal euauerit, in quo salietur? ad
nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, &
conculcetur ab hominibus. Nihilominus etiā
malo sacerdoti honōs est deferendus propter
ministerium quod habet, nec sine peccato cō-
temnitur. Vnde Apostolus Paulus, cum ei di-
ceretur: *Act. 13.* Summum sacerdotem Dei maledicis,
respondit: Nesciebam, fratres, quia princeps
est sacerdotum. scriptum est enim: Principem
populi tui non maledices. Dominus etiam no-
ſter, ipse Iesus Christus, rex & iudex & Deus
noſter, vsque ad passionis diem seruaſit Pon-
tificibus & Sacerdotibus honorem, quamuis
illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi
seruaſſent. Nam cum leprosum emundassent,
dixit illi: *Mat. 8.* Vade, & monstra te sacerdoti. Humi-
litate ea, qua nos quoque esse humiles docuit,
Luc. 5. sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat
esse sacrilegum. Item sub ictu passionis, cum
Ioā. 18. alapam accepisset, & ei diceretur: Sic respon-
des pontifici? nihil ille contumeliose loquutus
est in personam pontificis, sed magis, innocen-
tiam suam tuitus est. Videant ergo illi qui tam
facile sacerdotibus detrahunt, maledicunt, ir-
rident: & præcipue illi, qui nihil aliud captant,
Aug. epist. 137. nisi vt quisquis vel Episcopus, vel clericus, vel
monach⁹, vel sanctimonialis ceciderit, omnes
tales esse credantur, sed non posse manifestari.

Et tamen ipsi, cum aliqua maritata inuenitur
adultera, nec proiciunt vxores suas, nec accu-
ſant matres suas. Cū autem de aliquibus qui
sanctum nomen profitentur, aliquid criminis
vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instant,
ſaragunt, ambiunt, vt de omnibus hoc creda-
tur. Videntur autem irrisores sacerdotum si-
miles iis, qui in nauicula fluctuante in medio
maris constituti rident, & gaudent si nauclerus
malè nauiculam dirigat, & in scopulos impin-
gat: quique præ ſaruitate nō cogitant, quantū
ex imperitiā nauitæ sibi imminet periculū. Tā
ſunt autē illi absurdi, præpoſteri & miseri qui
prepoſitorū ſuorum malos mores imitari eli-
gūt, quā per eos domini præcepta obſeruare,
quā ſi quiſquam viator remeandum ſibi eſſe
exiſtmet in itinere cum viderit miliaria lapi-
dea literis plena viam docere & non ambula-
re. Cur enim non potius, ſi peruenire deſide-
rant, tales comites intueantur & conſequan-
tur, qui & viam bene demonſtrant, & in ea
perſeuerant, atque alacriter ambulant? Non
enim tales deſunt, eſſi multis non appareant.
Non enim ſic quæſerunt homines charitate ſtu-
dioſa quod prædicent ad imitationem, quo-
modo quæſerunt iniquitate ſuſpicioſa quod
murmurent ad deceptionem, partim non in-
ueniendo bonos, dum ipſi mali ſunt: partim ti-
mendo inuenire, dum mali eſſe ſemper volūt.

*De hoc Aug.
videatur in
enarrat.
Pſal. 106.*

*Aug. ho. 50.
in lib. quin-
quaginta ho.*

Obediendum Episcopis.

CAP. XXXII.

t iiii

Sicut seculares principes vice Dei leges ferunt, & subditi propter conscientiam eis ideo parere debent: ita & prelati ecclesiastici vice Christi leges ferunt, quibus propter conscientiam Christiani obedire tenentur. quod sciens Apostolus Paulus, Corinthiis prescripsit, ut in concilio Ecclesie duo duntaxat aut ad summum tres dono linguarum diuinitus predicti lingua Ecclesie ignota loquerentur: idque vicissim, nec nisi presente interprete. Et ut sciamus quanti sint facienda mandata Ecclesiasticorum, Apostolus de suis mandatis inquit: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis: cognoscat que scribo vobis, quia domini sunt mandata. si quis autem ignorat, ignorabitur. Vocat nimirum sua mandata, mandata Domini, non quod Corinthij ad ea naturali lege vel diuina obligarentur, priusquam ea dedisset eis Apostolus, sed quia (sicut habet Bernardus) quicquid vice dei precipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est quam si precipiat Deus. Quid enim interest virum per se an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Vnde, sicut Apostolus docet obediendum esse principibus: ita & ait obediendum esse Ecclesie prelati: Obedite prepositis vestris, & subiaceate eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis. Ideoque iam

1. co. 14.

Ibidem.

Sub medium
libelli de
cepto et
dispensatione.

Heb. 13.

ante multa tempora, a tota Christi Ecclesia connumeratus est hæreticis Aërius: quia videlicet docebat, ecclesiasticas leges non obligare Christianos, utpote donatos libertate a Christo. Quid est, inquit, Pascha quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis. Non enim oportet Pascha peragere. Pascha enim nostrum immolatus est Christus. Sed neque ieiunium erit ordinatum, hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. iustis enim lex non est posita, sed iniustis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem a meipso & ieiunabo propter libertatem. Huc secutus est sceleratus Ioannes Hus, docens quod obedientia ecclesiastica est obedientia secundum adinventionem sacerdotum Ecclesie præter expressam auctoritatem scripturæ. Sed ob hoc & multa alia, a Concilio Constantiensi & Martino quinto, regi hæreticorum est annumeratus, & postea cum eo Martinus Lutherus, artic. 27. in bulla Leonis 10. At nihil mirum hæreticos nolle obsequi sacerdotibus, cum non aliunde hæreses oboriantur aut nascantur schismata, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quidquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis

Apud Epiph
in sua here-
si, que est
75. Vide
Aug. in lib.
de hæresibus
ad Quodvult
Deum.

Cyprian. li. 3.
epist. 3.

Mat. 16.
Ioan. 20.
Mat. 18.

ris Christi ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet. Christus dominus in euangelio docet penes prælatos Ecclesiæ esse potestatem ligandi & retinendi peccata, & ab ecclesia eiiciendi rebelles (qui eiecti tanquam Ethnici & Publicani ab omnibus Christianis haberi debent) quanto magis ergo eis est potestas condendi leges toti Ecclesiæ vtilis? Non enim legislatori minus conuenit punire quam præcipere. Quantum autem peccatum sit rebellare pastoribus Ecclesiæ, ex Deuteronomio facile est conficere, vbi iubetur occidi homo ille, qui superbiaerit nolens obedire sacerdotis imperio pro tempore ministrantis domino Deo.

Deu. 17.

De aliis quæ debentur pastoribus:

CAP. XXXIII.

1. Th. 5.]

Debet etiam sustentatio pastoribus a subditis, sicut ait Apostolus: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore (hoc est maximo subsidio) digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti: & dignus est operarius mercede sua: & Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non māducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hoc non dicit? Scriptum est enim in lege Moyli: Non alligabis os boui trituranti, nunquid de bobus cura est

Deu. 25.
Mat. 10.
1. Co. 9.

Deu. 25.

Deo? an propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. quoniã debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritalia feminauimus: magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altario deseruiunt, cum altario participant: ita & Dominus ordinauit iis qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere. Iniqui igitur sunt, qui decimas vel consuetas oblationes subsidiæ alia pro sacerdotibus fundata defraudant, aut non soluunt. Attamen ex hoc reputare non debet sacerdos, laborem manuum sibi interdictum: quinimò admodum sanctè, exemplo Apostoli Pauli operabitur manibus. imò etiam rurale opus exercere potest: vt videre est in Concilio Agatenfi. Et quod plus est, in Concilio Carthaginensi 4. canones hi statuti sunt: Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificio victum quærat. Clericus victu & vestimentum sibi artificio vel agricultura, absque officij sui, duntaxat detrimento præparet. Omnes clerici qui ad operandum validi sunt, & artificio & literas discant.

Ro. 15.

Deu. 18.

Vide cõc. Martini conõse. 2. c. 5. Maguntie quocumque tribuens canon. 13. Cano. 36. Canon. 51. 52. 53. ad quos respiciunt 2. cõcil. Turon. c. 7. Videatur decre. de celebrat. Missarum. ca. Presbyteri. in lib. 3. Decretalium. Act. 20. 1. Co. 4.

Denique subditi debent beneuolentiam & feruidas orationes prælati ecclesiasticis: sicut ait Apostolus ad Thessalonicenses, Rogamus vos, fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in domino, & monent vos: vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete

1. Thessal. 5.

cum eis. Sic & Corinthios & Philippenses & Hebræos admonet. Vnde & ipse tanquam iure suo utens, in omnibus fere epistolis orationes subditorum pro se exigit. Pastoris misereri oportet, ait Augustinus, qui inter nos quanto in loco superiori, tãto in maiori periculo versatur. Presbyter peractis horis & infirmis visitatis, si voluerit, ad opus rurale exeat. Sacerdos enim, ait Chrysostomus, & si propriam bene dispensauerit vitam, aliorum verò non cum diligentia curam habuerit, cum perniciosis in gehennam vadit.

De officio sacerdotis.

CAP. XXXIIII.



Sacerdotem imprimis decet humilitas: sicut Christus summus sacerdos primos sacerdotes docuit sui ipsius exemplo, dicens: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quamobrem acriter reprehendit veteres sacerdotes, dicens: Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria sua, & magnificant simbrias, amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

Deinde cum primis necessaria est sacerdoti sobrietas. Vinolentos sacerdotes & Apostolus damnat, & vetus lex prohibet. Dixit dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriat

In regula.

In 10. c. 102.

Humilitas.

Mat. 20.

Mat. 23.

Sobrietas.

1. Th. 3.

Eccl. 10.

potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras, & vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea. Vnde ab Esaia alii. que Prophetis acerrimè reprehenduntur sacerdotes & prophetæ seu cõcionatores ebriosi. Imò ipse dominus, in Euangelio quodammodo describens malos sacerdotes, quos futuros præuidebat. Si, inquit, dixerit malus seruus ille: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere seruos suos: manducet autem & bibat cum ebriosis, veniet serui dominus illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

Multo magis autem, ab omni impudicitia alienus esse debet, mente, ore, oculis, auribus, manibus, totoque corpore oportet illum esse mundissimum, cuius officium est consecrare, tractare, tangere, Deo offerre, sumere & distribuere illud corpus, quod virgo de Spiritu sancto concepit, quod super omnes angelos est collocatum. Sacerdotes veteris legis sacrificaturi carnes animalium, continebant à coniugali amplexu, & coniuges Christiani iubentur tempore orationis ab eodem abstinere: multo magis ergo sacerdos Christianus, cuius est interesse illi tremendo & mundissimo sacrificio, cui

Esa. 28. 612

Mat. 24

Pudicitia.

Lut. 1.

1. Re. 2.

1. Co. 7.

Vide Innotè.

Lepti...

Experim.

3. cap. 5.

incumbit quotidie pro populo orare, omnino alienus esse debet ab omni libidine. Ut autem custodiatur castitas à sacerdote, ante omnia mulierum confortium ei vitandum est. Nam (vt inquit Sapiens) nunquid potest homo abscondere ignem, in sinu suo, vt vestimenta eius non ardeant? aut ambulare super prunas, & non comburentur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Et alius: Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. Ne des fornicariis animam tuam in vilo, ne perdas te. Noli circumspicere in vicis ciuitatis, nec oberaueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nõ sedas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum, & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem. Et iterum: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos: & qui se iungit fornicariis, erit nequam. putredo & vermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius. Et rursus: Omni homini noli intendere in specie: & in medio

Pro. 6.

Ecl. 9.

Ecl. 19.

mulierum noli comorari. De vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. melior est enim iniquitas viri, quam mulier bene faciens. Vnde prouidè magna illa synodus Nicæna omnibus modis interdixit, neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque vlli clericorū omnino licere subintroductā secum habere mulierē, nisi fortè aut matrē aut sororē aut auiam, aut amitā vel mariterrā, aut eas tantū, in quibus omnis quæ ex mulieribus est, suspitio declinatur. Et synodus Agatenis: Presbyteri, inquit, diacones, subdiacones, vel deinceps quibus ducendi vxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum euent conuiuia: nec his cœtibz misceantur vbi amatoriam cantantur & turpia, aut obscœni motus corporum choreis & saltationibus efferuntur: ne auditus & obturus sacris mysteriis deputati, turpium spectaculorum atque verborum contragione polluantur. Vnde & D. Hieronymus, in *In epist. ad Nepotianū. Pro episcopo vide 2. conc. Marisconis cap. 2.* Nepotiano suo omnes clericos erudiens: Hospitulum tuum, inquit, aut rarè aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas & virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige, ne sub eodem tecto manseris, nec in præterita castitate confidas. Nec Sampson fortior, nec Dauid sanctior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper, quod paradisi colonū de possessione sua mulier eiecerit. Egrotanti tibi, quilibet sanctus frater assistat, & germana, vel mater, aut probatæ quælibet apud omnes fidei. Quod si

Can. 3.

Can. 28.

In epist. ad Nepotianū. Pro episcopo vide 2. conc. Marisconis cap. 2.

huiusmodi non fuerint consanguinitatis casti-
moniaque personarum, multas anus nutrit Eccle-
sia, quæ & officium præbeant, & beneficium
accipiant ministrando, ut infirmitas quoque
tua fructum habeat elemosynarum. Scio quos-
dam conualuisse corpore, & animo ægrotare
cœpisse. Periculosè tibi ministrat, cuius vul-
tum frequenter attendis. Si propter officium
clericatus, aut vidua à te visitatur, aut virgo,
nunquam domum solus introeas, talesque ha-
bero socios, quorum contubernio non infame-
ris. Si lector, si acolytus, si psalteres te sequi-
tur, non ornentur veste, sed moribus: nec ca-
lamistro crispent comas, sed pudicitiam habi-
tu polliceantur. Solus cum sola secretò & abs-
que arbitro vel teste non sedeas. Si familiarius
est aliquid loquendum, habet nutricem maio-
rem domus, virginem, viduam, vel maritam.
Non est tam inhumana, ut nullum præter te
habeat, cui se audeat credere. Caueto omnes
suspiciones, & quicquid probabiliter fingi po-
test. Ne fingatur autem, deuita. Crebra muntif-
cula, & sudariola, & fasciolas, & vestes ori ap-
plicatas, ac degustatos cibos, blandasque &
dulces literulas sanctus amor non habet. Mel
meum, lumen meum, meum desiderium, om-
nes delicias & lepores, & risu dignas vrbani-
tates, & cæteras ineptias amatorum in come-
diis erubescimus, in seculi hominibus detesta-
mur: quanto magis in monachis & clericis,
quorum & sacerdotium proposito, & propo-
situm ornatu sacerdotio? Deinde ad custodiã
castitatis

castitatis omnino necessaria est abstinentia at-
que sobrietas: sicut ait Apostolus, Noli inebriari
vino, in quo est luxuria. Venter enim
mero æstuans citò despumat in libidines. Noë
ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua,
quæ per sexcentos annos sobrietate contexe-
rat. Loth per temulentiam nesciens libidini
miscet inccæstum: & quem Sodoma non vice-
rat, vina vicerunt. Vbicunque saturitas atque
ebrietas fuerint, ibi libido dominatur. Specta
ventrem & genitalia: pro qualitate vitiorum,
ordo membrorum. Vicina sunt membra loco
sicut vitio. Nunquam ego, inquit Hierony-
mus, ebrium castum putabo: qui etsi vino cõ-
sopitus dormierit, tamen potuit peccare per
vinum.

Tertiò necessarium est ei qui ferio castita-
tem custodire cupit, ut omne viret otium, se-
sequè imprimis studio sanctarum scripturarum
occupet. Nunquam, inquit Hieronymus, de
manu & oculis tuis recedat liber; discatur psal-
terium ad verbum, oratio sine intermissione,
vigil sentus, nec vanis cogitationibus patens.
Corpus pariter & animus tendatur ad Domi-
num. Iram vince patientia. Ama scientiam scri-
pturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet
mens tua variis perturbationibus, quæ si
pectori infederint, dominabuntur tui, & te de-
ducent ad delictum maximum. Facito aliquid
operis, ut te semper diabolus inueniat occu-
patum: vel fuscillam texeiunco, vel canistrum
lentis plectæ viminibus: sartiatur humus, areo-

læ æquo limite diuidantur: in quibus cum ole-
rum lacta fuerint semina, vel plantæ per ordi-
nem positæ, aquæ ducantur irriguæ. Inseran-
tur infructuosæ arbores, vel geminis, vel sur-
culis: vt paruo post tempore, laboris tui dulcia
poma decerpas. Apum fabricare aluearia. Te-
xantur & lina capiendis piscibus. scribantur li-
bri, vt & manus operetur cibum, & animus le-
ctione satiretur. In desideriis est omnis otio-
sus. Operis tui pensum persoluas. lassus ad stra-
tum venias, ambulansque dormites, & necdum
expleto somno surgere compellaris. Domino
psallas. Tantis negotiis occupatus, nullis vacab-
is cogitationibus: & dum ab alio transis ad
aliud, opusque succedit operi, illud solum me-
te tenebis, quod agere compelleris, de nimio
somnia vitando, & de habitu pudico. Ægyptio-
rum monasteria hunc morem tenent, vt nul-
lum absque operis labore suscipiant, non tam
propter victus necessitatem, quam propter ani-
mæ salutem. Ne vagentur perniciosis cogitatio-
nibus mens, & instar fornicantis Hierusalem,
omni transeunti diuaricet pedes suos. Imò nec
tunc quidem, cum cibus sumitur, animus om-
nino relaxandus est. Vnde ordinatum est à san-
ctis Patribus, vt in mensa sacerdotum sacra le-
ctio recitetur. Pro reuerentia Dei & sacerdo-
tum (inquit Toletana tertia synodus) id con-
stituimus, vt quia solent crebrò mensis otiosæ
fabulæ interponi, in omni sacerdotali conuiuio
lectio diuinarum scripturarum misceatur. Per
hoc enim & animæ edificantur ad bonum, &

*Idem paulo
infra.*

*Ibid. paulo
antè Idipsum
indicat et ali-
bi factum con-
cili. Agathæ-
se. cap. 36.
Vide Grego-
rium in epist.
ad Nazalem.
Cap. 7.
Vt in mensa
episco. id fiat,
cõstituit Re-
mensis syno-
dus c. 17. &
Euse. Papa
epist. 1. In epi-
ad Eustochium
de custodi.
virginitatis.*

fabulæ non necessariæ prohibentur. Quarto
pro castitate custodienda prorsus necessum est,
incidentes turpes cogitationes statim præscin-
dere: ne si diu mente teneantur, ad consensus
ruinam hominem infirmum deducant. Nolo
ait Hieronymus, sinas cogitationem crescere.
Nihil in te Babylonicum, nihil confusionis
adolescat. Dum paruus est hostis, interfice. ne-
quitia, ne zizania crescat, elidatur in semine.
Audi psalmistam, dicentem: Filia Babylonis
misera. Beatus qui retribuet tibi retributione
tuam. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos
tuos ad petram. Quia enim impossibile est, in-
sensum hominis non irruere innatum medul-
larum calorem, ille laudatur, ille prædicatur
beatus, qui vt cœperit cogitare sordida, statim
interficit cogitatus, & allidit ad petram: Petra
autem Christus est. Denique præcipuum est,
summeque necessarium & optimum castitatis
tutamen, feruida & frequens oratio, humilis
& deuota virginei corporis Christi sumptio:
sicut ait scriptura, Omnis qui petit, accipit. Illi
capiunt verbum hoc (quod non expediat nu-
bere) quibus datum est. Vnde Sapiens: Vt, in-
quit, sciui quoniam aliter non possum esse con-
tinens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa
sapientia, scire cuius esset hoc donum adij do-
minum, & deprecatus sum illum ex totis præ-
cordiis meis. Et Ecclesiasticus sic orabat: *Ecl. 23.*
Aufer à me ventris concupiscentias, & con-
cubitus concupiscentiæ ne apprehendant
me: & animæ irreuerenti, & infrunitæ ne

Psal. 136.

*Luc. 11.
Mat. 19.
Sap. 8.*

Ecl. 23.

tradas me. Sicut & David castitatem flagitabat, dicens: Proba me domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum. & Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. & Confige clavis timore tuo carnes meas, à iudicii enim tuis timui. Corpus autem Christi, absque coitu & femine viri de virgine conceptum, spiritu mundiciæ plenissimum, calore spiritus sancti exsiccatur fontes libidinis. Ipsum est frumentum electorum verè bonum: sanguis eius verè pulchrum vinum est, quod, iuxta Zachariam, germinat virgines: sicut corporale vinum impudicos facit. Ad quod inuitat nos aeterna sapientia: Venite, inquit, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis: Sicut meretrix vecordibus loquitur, dicens: aquæ furtiue dulciores sunt, panis absconditus suauior.

Porro proprium sacerdotis officium est, Deo gratias agere, & ei immolare gratissimum laudis sacrificium, corpus & sanguinem mediatoris, pro beneficio redemptionis sibi totique populo collato: orare feruenter Deum, & ei sacrificare eundem mediatorem crucifixum, pro suis & populi peccatis, pro sanatione animæ suæ & totius populi.

Vnde Apostoli describentes officium suum: Nos, inquit, orationi, & ministerio verbi instantes erimus. Et Apostolus Paulus: Omnis pontifex inquit, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum: ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. qui

Psal. 25.
Psal. 50.

Psal. 118.

Hic. in epistaphio Lucianij Retici.

Zac. 9.

Pro. 9.

Ibidem.

Proprium Sacerdotis officium.

Act. 6.

Heb. 5.

DECALOGI EXPLICATIO. 155

condolere possit iis qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis.

Cum ait, Celestinus pontifex, sanctarum plebsium presules mandata sibi met legatione fungantur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Iudæis, ablatro cordis velamine, lux veritatis appareat, ut hæretici, catholicæ fidei perceptione resipiscant, ut scismatici spiritum rediuitæ charitatis accipiant, ut lapsis pœnitentiæ remedium conferatur, ut denique cathecumenis, ad regenerationis sacramentum per ductis, cælestis misericordiae aula referetur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter à domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus. quando quidem ex omnium errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos, erutos de potestate tenebrarum, transferat in regnum filij charitatis suæ, & ex vasis iræ faciat vasa misericordiae. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio, pro illuminatione talium, vel correctione referatur. Similiter, pro regeneratorum quotidianis peccatis veniam, ut quæ incrementa probabilium studiorum accipiant & ad finem vsque in illis perseverent, precari sacerdotes sacrificio non cessant. Et sanè non parum

Celest. I. epistole primæ ca. 11.

2. Co. 3.

Colo. 1.
Rom. 9.

Num. 6.

efficaciæ esse orationem & benedictionem sacerdotalem, ostendit scriptura ubi ait: Locutus est dominus ad Moysen, dicens, Loquere Aaron & filiis eius, Sic benedicetis filiis Israël, & diceris eis, Benedicat tibi dominus, & custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Converterat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntque nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis. Grauius itaque peccat ij sacerdotes, qui nec gratias agunt Deo, nec orant pro se & populo, quique etiam non legitime impediti, raro sacrificant, qui nec horas canonicas quidem deuote persoluunt, aut qui perfunctorie tantum, non verè & ex animo, in sacrificiis, precibus, & laudibus Dei occupantur. De qualibus conqueritur dominus per prophetam Amos: Sicut Dauid, inquit, putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super cōtritione Ioseph. Quapropter, nunc migrabunt in capite transmigrationum, & auferetur factio laeuientium, & per Ezechielem: Non ascendistis, inquit, ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israël: ut staretis in prælio in die domini. Et quæsiui de eis virum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni. De talibus & in euangelio inquit dominus: Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaus dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè

Am. 6.

Eze. 13.

Eze. 22.

Mat. 23.

Esa. 29.

est à me. Et iterum: Scribæ deuorant domos viduarum simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem. Denique Sacerdotis est, sancta conuersatione sua omnes, quibuscum conuersatur, ad piam vitam prouocare: quemadmodum præscribit Apostolus Timotheo: Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate, sicut & de bobis Leuitis veteris testamenti dicit Malachias: Pactum meum, inquit dominus, fuit cum Leui vitæ & pacis: & dedi ei timorè, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labiis eius. In pace & in equitate ambulauit mecum: & multos auertit ab iniquitate. At de impiis, contrà ait: Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege. Derestandi sunt ergo, qui vt hominum leuissimi, canes ad venandum, aut accipitres, aut huiusmodi res habent. Quos condigna pœna ferit con. Agarhen, cap. 31.

Luc. 20.

1. Ti. 4.

Mal. 2.

De pastoribus. CAP. XXXV.



Summo pastore exigebat Christus, vt præ cæteris discipulis se diligeret, eamque dilectionem erga Christi oues ostenderet, diligenter illas pascendo. exigebat vt se sequeretur, ponendo scilicet animam suam pro ouibus suis, sicut ipse Christus bonus pastor animam suam posuit pro ouib⁹ suis. Debet igitur pastor præ cæteris, plebè sibi creditam diligere, proq; salute eius peccatius sollicitus esse, orando & sacrificando: de

Ioan. vi.

Ioan. 10.

Contra omnium penè in

hac re deservit episc. qui

neq. sacrificare De. sunt solliciti, sed per suffraganeos ipsa episc. peragunt munia, est ca. 24. syno. sub Adriano 2. pro depositio ne Photij coacta. es. ante Damasus pri mus in episc. 4. ubi de Cor episcop. agit. pulchre eos taxant. Luc. 12. Mala. 2. Acto. 6. 2. Ti. 4.

Ti. 1.

quibus functionibus iam diximus. Præterea, diligenter & promptè, hilaritèr & benignè debet omnibus sacramenta administrare: præcipuè verò, sanam doctrinam proponere: idque omnibus modis, qui salutis omnium expedierint. Nam ipse est seruus constitutus à domino super familiam domini, vt det ei cibum in tempore, vt vigilet super eam quò quisque inuito sibi operi defudet. Vnde Malachiàs: Labia sacerdotis, inquit, custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Vnde etiam Apóst. in actis dicunt: Non est æquum, nos relinquere verbu Dei, & ministrare mensis: sed nos orationi & ministerio verbi instantes erimus. Quamobrem terribiliter in Timothæo suo adiurauit Apóst. omnes pastores: Testificor, inquit, coram Deo & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica verbum, in sta opportune, impurè: argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Vigila, in omnibus labora, opus fac euangeliste, ministerium tuum imple. Ideo de se in hac parte loquens: Væ mihi est si non euangelizauero. 1. Cor. 9. Vnde rectè Nicolaus primus. d. 43. c. fin. Episcopis, inquit, dispensatio cælestis seminis iniuncta est: væ si non sparserint, væ si tacuerint, sicut vas electionis formidat & clamat. Imò requirit Apóstolus, vt episcopus non tantum potens sit nos exhortari in doctrina sana, sed etiam, eos qui contradicunt conuincere, & sanam doctrinam etiam

commendare aliis fidelibus hominibus, qui idonei sint etiam alios docere. Vique adeo autem Pastoris est verbum Dei proponere, & peccantes arguere, vt dominus dicat ad Ezechielem prophetam: fili hominis, speculator è dedisti domui Israel, audiens ergo ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicentes impium, Impie, mortè morieris: non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciant te ad impium vt à viis suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberaisti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur: quia non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iusto vt non peccet iustus, & ille non peccauerit: viuens viuet quia annunciaisti ei, & tu animam tuam liberaisti. Hæc verò intelligi etiam de pastoribus noui testamenti, docet Apóstolus, dum eorum officium explicans ait: Ipsi peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Grauius ergo peccant illi pastores, qui populo suo verbum Dei non proponunt, de qualibus Esaias: Omnes bestię agri venite ad deuorandum, vniuersæ bestię saltus. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valè-

2. Ti. 2. Vide Prosperrum. c. 20. 21. lib. 1. de vita contemplat. Eze. 3. v. 33.

Eze. 3.

Heb. 13.

Esai. 56.

tes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia. & canes impudentissimi nescierunt saturitatem. ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam à summo vsque ad nouissimum. Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius. Hos & Augustinus notat, dum dicit nihil esse in hac vita & maxime (inquit) hoc tempore: (Quid diceret de nostro tempore?) facilius & lætius, & hominibus acceptabilius, Episcopi aut præbyteri aut diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius. item, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius, Episcopi aut præbyteri aut diaconi officio: sed apud Deum, nihil beatius: si eo modo militetur quo noster Imperator iubet. Et quia hoc ministerium periculosissimum iudicauit (subdit ibidem) hinc erant illæ lachrymæ, quas me fundere ordinationis meæ tempore (scilicet in præbyterum) nonnulli fratres animaduertent. Hinc sancti illi pastores, gregorius Nazianzenus, Nicolaus, martinus, Chrysostronus, Basilius, Ambrosius, Gregor. Magnus, valde exhorruerunt curam pastoralem. Vnde & librum scripsit Gregor. quem Pastoralem vocauit: in quo difficultates regiminis animarum aperit (quæ præsertim consistunt in prædicando & admonendo) & artem artium esse docet, regimen animarum

In epist. 148.
ad Valerium.

Nec est quod causemur, illorum sanctorum tempore ecclesiam fuisse defendendam contra Paganos, hæreticos, schismaticos: ac propterea non immeritò eos curam pastoralem fugisse: Nunc autem, ecclesiam firmiter esse plantatã: ideoque facilem esse prouinciã pascendi oues Christi. Imo iam plurimæ reliquiæ paganismi, hæreses, schismata inualescunt, iam periculum falsorum fratrum, hoc est, simulatorum Christianorum, nimium exiguam orbis partem ad hæc in fide sanam obtinuit: tantum non intermi, dissolutio disciplinæ. Quænam autem tanti mali causa? nisi, sicut dicit Saluator, quod dormientibus hominibus (hoc est, Ecclesiarum prælatis) venit inimicus Christi diabo. & super seminat in Ecclesia Christi zizania. Nec putare debent sacerdotes, sese ab annuntiando verbo Dei excusatos, quia Religiosi mendicantes hoc agunt. Horum enim sermones non tantam vim & auctoritatem, ac Pastoris, habent, tum quod ipsi non sint ordinarij pastores, tum quod à populo satis grauato ordinariis decimis & oblationibus soluendis, adhuc præterea petentes vitæ subsidium, facile iudicantur verbum Dei gratia terrenorum acquirendorum annuntiare: Vt raceam eos quadam humana timiditate non audere interdum eorum à quibus hac parte dependent, scelera annuntiare. Prætereo quoque, facile proponi plebi friuola, curiosa, su persua, ne dicã falsa: dum quiuis ad id muneris admittitur. rursum, quod magnates & nobiles pauperum fraterculorum dicta irrident, veluti

Mat. 13.

Vide quod
libeticã qua
Iacobi Lato
mi.

BREVIS ET CATHOLICA

aniles fabulas: à quibus, si maiores prælati annuntiarent verbum Dei magni reputaretur, quod à tantis diceretur. Denique & ipsi maiores pastores, cum magno fructu Ecclesiæ, cogentur multa sollicitudine seruare vitæ disciplinam, ne illis à populo obiiceretur: Medice, cura teipsum: & Qui alium doces, teipsum nõ doces? Nunc, pro dolor, lacrimabilis quærela boni pastoris completur: Messis quidem multa, operarij autem pauci. In quæ verba Gregorius magnus: Ad messem multã, inquit, operarij pauci sunt (quod sine graui loqui mœore nõ possumus) quia & si sunt qui bona audiant, defunt qui dicant. Ecce, mundus sacerdotibus plenus est: sed tamen in messe Dei rarus valde inuenitur operator. quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officij non implemus. Peccant igitur illi pastores, qui se temporalium rerum gubernationi inuoluunt, propter quam verbum Dei non prædicant: cum Apost. doceant equum non esse, vt quod seruiatur mensis pauperũ, relinquatur verbum Dei. Agenda (inquit Bernardus pontifici) domus tuæ, per alium facies. At is si fidelis non fuerit, fraudabit: si non fuerit prudens, fraudabitur. Querendus proinde fidelis, & prudens, quem constituas supra familiam tuam: & huic danda authoritas & facultas vt agat pro libitu. Tu illi habeas fidem, vacans tibi & ecclesiæ Dei. Si quo minus, aut fidelis inueniatur, aut prudens, fidelem potius committendũ. quanquam si idoneus non reperitur, minus fidelem sustinere

Luc. 4.
Rom. 2.
Mat. 9.

Hom. 17. habitata in conuertu pastorũ.

Act. 6.

Post medium li. 4. de consideratione.

DECALOGI EXPLICATIO. 159

potius consulo, quàm te immergere labyrintho huic. Memento saluatorem, Iudam œconomũ habuisse. Mirares. Satis superque Episcopi ad manum habent quibus animas credat: & cui suas committant facultatulas, non inueniunt: optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed, vt liquidò datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturam, quàm nostram. Quotidianas expensas quotidiano recipimus scrutinio, & continua dominici gregis detrimenta nescimus. De pretio escarum, & numero panũ, cum ministris quotidiana discussio est: rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui subleuet eam. Perit anima, & nemo est qui repuret. Nec mirum cum nec nostros quidem assiduos sentiamus defectus. Riuus qua fluit, cauat terram, sic discursus temporalium conscientiam rodit. Defunt & illi pastores suo officio, qui neglectis euangelicis & propheticis literis, legibus, vel medicinæ dant operam. Vnde prohibetur hoc eis omnibus, sub pœna excommunicationis. Similiter & illi suo officio defunt, qui se occupant legendis libris Gentilium. De quo legitur in concilio Carthaginensi quarto: Episcopus gentilium libros non legat: hereticorum autem pro necessitate & tempore. Peius autè agunt illi pastores, qui falsam doctrinam tradunt: quales sunt heretici, & imperiti quidam catholici. De qualibus dicit dominus per Esaiã:

Lib. 3. decretal. titulo: Ne clericus vel monachus secularibus negotiis se immisceant ea. Super specula. Cap. 15.

Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Et per Ezechielem: Violabāt me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quę non moriuntur, & viuificarent animas quę non viuunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. Pro eo quod mœrere fecistis cor iusti mendaciter quem ego non contristauī: & confortastis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius. His adiungēdi sunt illi pastores, qui orthodoxos prædicatores & doctores à vera doctrina propaganda impediunt seu cohibent. De qualibus Amos inquit: Suscitauī de filiis vestris in prophetas & prophetis mandabatis, dicentes, ne prophetetis. Item per Esa. Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus, Nolite videre: & Aspicientibus, Nolite aspicerē nobis ea quę recta sunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores, auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. Quid vero ad hæc remedijs? Rogate, ait Christus, dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. alioqui, nisi scilicet dominus cito mittat fideles pastores, valde formidandum est, ne sicut à Iudæis ablatum est regnum Dei, quia edificatores (hoc est, pastores eorum reprobauerunt lapidem angularem

Ezec. 13.

Amo. 2.

Isa. 30.

Mat. 9.

Mat. 23.

Christum: ita & à nobis auferatur regnum Dei: quemadmodum etiam ab Orientali Ecclesia ablatum videmus. timendum, ne quod Hieremias dixit ad Hierusalem propter corporalem desolationem, nobis dicatur ob spiritalem: Cui comparabo te? Vel cui assimilabo te filia Hierusalem? cui exequabo te, & consolabor te virgo filia Sion? magna est enim, velut mare, contritio tua: quis medebitur tibi? Prophetę tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones.

Ibra. --

Quid religiosi debeant suo præposito.

CAP. XXXVI.

HX supra dictis satis manifestum est, religiosos debere suo Superiori honorem & obedientiam. Sicut enim aiunt Benedictus & Bernardus, de Patribus monasteriorum loquētes: Obedientia quę maioribus exhibetur, Deo præbetur: quia vice Dei præcipiunt, quod præcipiunt. Verum in quibus obedire debeant considerandum est. De hac re sic habet Bernar. Quisque professus in quouis genere salutiferę vitę, nec ultra obedientię legem cogendus, nec citrà est inhibendus, quam sua ipsius videtur cõplecti professio. ergo prælati iussio vel prohibitio nõ prætereat terminos professionis. Nec ultra extendi potest, nec cõtrahi citrà. Nil me prælatus prohibeat horum quę promisi, nec plus exigat quam promisi. Vota mea nec augeat sine mea

Non procul ab initio lib. de præcepto et dispensatione.

voluntate, nec minuat sine certa necessitate. Necessitas quippe non habet legem, & ob hoc excusat dispensationem. Alioquin & absque necessitate remissio voti, non dispensatio, sed præuaricatio est: & restrictio contra voluntatem, murmur est, non profectus. Ponant ergo præpositi metam obedientiæ subiectorum ex votis labiorum ipsorum, non suorum desideriorum: monentes eos, non cogentes ad celsiora: condescendentes eis cum necesse fuerit, ad remissiora, non cadentes cum eis. Communis autem professio religiosorum ferè omnium consistit in voto seu promissione obedientiæ secundum regulam Aug. vel Bene. vel alicuius similium sanctorum Patrum. Oportet igitur eum qui præest, præfixam ex regula sibi scire mensuram: & sic demum sua imperia moderari circa id solum, quod rectum esse constiterit: nec quodlibet rectum, sed hoc tantum quod Aug. Ben. vel alius pater, cuius regulam quis professus est, instituit, aut certè quod sit secundum quod instituit. Sic se quippe habet professio: Promitto nõ quidem regulam sed obedientiam circa regulam, talem vel talem. Secundum regulam autem patris alicuius nõ solum id esse dicitur, quod in regula exprimitur, sed etiam quod necessarium vel ferè necessarium est ad implendum quod regula mandat. Exempli gratia, Regula præcipit castitatem. Si igitur pro castitate seruanda huic professo necesse sit, vt nunquam adsit tali mulieri, debet ille obedire prælato hoc iudicanti & mandati, vt scilicet

*Communis
professio re-
ligiosorum.*

*Bernard. ibi-
dem Paulo
ante.*

vt scilicet nunquam adsit illi mulieri: quia mandatur illi hoc secundum regulam. Pro qualitate autem mandatorum, est qualitas culpæ transgredientium: maioribus quippe maior, minoribus minor opera nostra & cura deberur, de quorum etiam contemptu iuxta eandem considerationem, grauior leuiorue offensa contrahitur. Porro maiora minoraque mandata dixerim, secundum quod maius minusve velle constiterit ipsum qui præcipit, siue hominem, siue Deum. Est, verbi gratia, mandatum, Non furaberis: & est mandatum, Omni petenti te, da: vtrumque quidem magnum, quoniã vtrumque diuinum: sed de non furando maius. Quis enim nesciat æquissimo Deo non æquè displicere tenaces atque fures? & quia de duobus malis plus velit, nos tenere nostra, quam tollere aliena: & ita minùs peccare qui non tribuit sua, quam qui non sua furatur? Sed in mandatis hominum rara æqualitas inuenitur, cum pro variis necessitatibus vel utilitatibus agendorum, iniungentium affectio varietur, quodque putauerint rectius vel commodius, hoc amplius cupiant & exigant obseruari. Clarissimè autem explicat prælati, se summè aliquid velle, dum id mandant in virtute sanctæ obedientiæ, quale mandatum nunquam sine mortali peccato negligitur: sicut nec vllum superiorum mandatum siue verbo sit expressum, siue aliter subdito innotuerit (dum fortè prælatus ob quosdam rebelles non audet expressè proponere.) Hæc est enim generalis regula

*Bernard.
eodem lib.*

*Mar. 10.
Luc. 6.*

*Bernard.
Ibidem.*

vniversorū que per se aut propter se, nec bona nec mala sunt aut diuina institutione, aut propria cuiusque professione fixa non sunt, vt nō iussa quidem, licitē vtrumlibet vel admittantur vel omittantur; iussa verò, sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur. Vbi que enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est. Differunt autē, quòd neglectus quidem languor inertix est, contēptus verò superbiæ tumor. Porrò contemptus in omni specie mandatorū pari pōdere grauis, & communiter damnabilis est: neglectus autē in fixis grauior, tolerabilior in mobilibus mādati. Quis enim nesciat vnū detractionis verbum quantum etiam innumeris verbis otiosis præponderet ad delictum meritumque damnationis? Quid ita? Videlicet quia discretio est in mandatis, consequenter & in culpis: vt maiorum grauior, leuior que minorum censeatur transgressio mandatorum. Sed mandantiū non ita. Sine enim Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reuerentia reuerendū: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Nihilominus, si quis non solam præceptum violat vel contemnat, sed & præcipientem reiciat: pro dignitate præcipientis, erit & culpæ grauitas. Grauius est enim Deum contemnere, quàm hominem. Simili modo, prout varia sunt mandata Regulæ & statutorū, ita & culpæ grauitas variatur, vbi contingerit mādata non seruari. Necessitatē enim seruandi

Nota.

regulam. Patrumque statuta, sua cuique facit in promittendo voluntas. Non enim audiendi sunt, qui putant regulas sanctorum Patrum, statutaque nihil præcipere: sicut nec illi, qui putant omnis præcepti violationem esse crimen, siue peccatum mortale. Nam, vt exempli causa dicamus, Augustinus dicit expressē, se ea præcipere, quæ in regula continentur: & concludens regulam, Vbi, inquit, sibi quicumque vestrum videt aliquid deesse (de his scilicet que in regula scripta sunt) doleat de præterito, caueat à futuro, orans vt & debitum dimittatur, & in tentationem non inducatur. Absit enim, vt August. doceat orantes Deum ridere Deum, pro eo petendo veniam quod non est peccatum. Non tamen ideo omnium in regula positorum violatio peccatum mortale est. Mortale quidem peccatum est, occultè aliquid ac-
pere, & rem sibi collatam celare præcepti, siue nolle rem aliquam esse in præcepti potestate vt ille eam redigat in regulam & maximè (hoc est enim contra præceptum quo præcipitur vt notabile regulæ præcepti de & regula talem, omnia sint communiam, tanquam furē cō-
qui celat rem sibi. Sicut & consilium Lateranense vn̄erit eis ab abbate pro iniūcta administrari, h̄c permissum, à cōmunionem remouet nisi, & cū peculio morietes, ab ecclesiastica
cultura omniq; oblatione que pro Christia-

Lib. 2. decret.
115. de statu
monacho. &
cano. ca. Mo-
nachus. &
Cum ad mo-
nast.

nis fieri solet) at nō continuò peccatū mortale committit, qui extra statutam horam petar codicem, vel aliquantulum in cibo excedat. Nec illi audiendi sunt, qui putant præcepta prælatorum, vel statuta sanctorum patrū non obligare subditos, ita vt si ea non seruet nulli peccato nec veniali quidem, propterea corā Deo obnoxij sint. Eadem enim impudentia dicant, contra Christum & Apostolum, nec eos qui statutas à potestate ciuili vel ecclesiastica, leges violant, coram Deo reos esse. Ne tamen nihil omnino videantur tribuere prælatis, dicunt eorum præcepta obligare ad pœnam, non ad culpam: noua videlicet adinventione, vt is puniatur, qui nihil peccauit: cum vtrūque sit legis officium & præcipere & præceptum violantes punire. Sed his omissis audiamus potius Romanos Pontifices, qui dicunt, regulari obedientia hominem astringi ad abstinencias, ad quas Christiani non sunt astricti: qui dicūt, ad obseruanda statuta Patrum (exempli causa, Præmonstratensium) etiam ecclesiasticis censuris subditos puniendos. imò Pontifices obligant eos.

Statuta prælatorum subditos in conscientia obligare. c.

De hoc, supra fol. i. decre. de obserua. ieiun. ea. explicari.

Vide epistol. Põtificis præfixam statutis præmonstratensium, et ca. Cum ad monast.

Audiamus potius Bernardum simileque Patres, qui cum & Bernardus leues culpas à se mutuò distinguunt graues & noster Iesus Christus in Euangelio Dominus sacerdotes, Scribas, & Phariseos, ferens Sa- hypocritas nominat: quia videlicet cum ser- vite suæ officio, habitu, & professione, ni-

aliud ostentarent quàm insignem pietatem, ea tamen non suberat: ideoque tota vita eorum erat simulatio.

At illi qui docent statuta superiorum ad pœnam obligare, non ad culpam, docent religiosos vitam hypocriticam: videlicet ita se coram oculis præpositorum gerere, tanquam omnia præcepta obseruarent. rursus, intereà dum præpositi conspectum effugerint, libere & absque vllò metu peccati quoduis præceptum audacter violare: Quasi scilicet non satis facile religiosi omnibus externis protestantes sanctitatem, declinarent in hypocritism, nisi eiusce vitij doctores & defensores haberent.

Verum quidem est, quosdam prælatos (vt, *vide 30. partem summæ Antonini tit. 16. c. 1. in fine parag. vltimo.*) ordinis Prædicatorum dicere: Volumus constitutiones nostras (leuiore nimirum) nō obligare ad culpam, sed ad pœnam: sed Ioannes Dominici Cardinalis, primus reformator ordinis Prædicatorū in Italia, & Antoninus eundem ordinem professus, docent id hoc sensu intelligendum (quod scilicet leuiora statuta non obligant ad culpam, sed ad pœnam) quia videlicet qui ista leuiora se prætergressum cõperit, & de hoc dolet, petens à Deo deuotè veniam, proponens post hac cauere, & patienter tolerat punitionem monasticam, liberatur ab eo peccato veniali, quod commisit leuis statuti neglectu, aut, quia ea statuta intelliguntur mandare vel obseruationem aliquam, vel pœnæ taxatæ sufferentiam in humilitatem & patientiam, humilitatis causa.

De præposito religionum.

CAP. XXXVII.



Vicquid de religiosis dicitur, id de se dictum agnoscat eorum prælatus, cum & ipse religionis voto obstrictus sit. imò diligentius quàm cæteri in obseruatione totius regulæ & statutorum se exercere debet: tum quia ipse in maiori est periculò & castitatis perdendæ, propter conuersationem cum extraneis, & vitio proprietatis peccandi, propter temporalium dispensationem ei creditam, & obedientiæ penitus negligendæ, quia superior est omnibus: tum quia ipse pietate vitæ & obseruantia regulari omnibus suis fratribus exemplar esse debet. Nónne, inquit Bernardus, regularis ipsa professio, qua se iunior subdit sponte priori, æquè alligat & priorem? Communis equidem pacti pari reor vtrumque necessitate teneri, fierique duos per vnus sponsonem alterutrum debitores: fidelis curæ vnum, alterum humilis obedientiæ. Non debet autem putare præpositus se pro libitu suo posse secum dispensare super obseruatione regulæ & statutorum. Regulæ enim sanctorum Basilij, Augustini, Benedicti, necnò authentici canones, & si qua sunt alia ecclesiastica instituta dignæ autoritatis, quoniam à sanctis tradita sunt, sancita stabiliter perseuerant, nec omnino cuiuis subiectorum ea aliquo modo variare vel mutare conceditur. Quia tamen ab hominibus, etiam per homines loco & officio illis canonica electione suc-

Lib. antè citato.

Bernard.
Ibidem.

cedentes, licitè interdum innoxieque pro causis, personis, locis, & temporibus dispensantur: vbi sanè qui hæc legit, attendat me cautè non dicere, ea posse vel ab istis leuiter pro voluntate mutari, sed ex ratione fideliter dispensari.

Quandiu enim charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutarique omnino ne ab ipsis quidè præpositis sine offensa possunt. Vnde & Papa Gelasius: Vbi, ait, necessitas non est, inconuerribilia maneat Patrum sanctorum decreta.

Leo quoque Papa: Vbi, inquit, necessitas non est, nullo modo sanctorum Patrum instituta violentur. Et infert: Vbi ergo necessitas fuerit ad vtilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet, ea dispenfer, ex necessitate enim fit mutatio legis. Primò igitur quicquid de spiritualibus

(verbi causa, charitate, humilitate, mansuetudine, cæterisque virtutibus) in ipsa regula traditum est, in manu Abbatis nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars quæ in corporalibus constat obseruantis, ne ipsa quidè in eius ita voluntate posita est, vt eiusedè deseruiat voluntati, sed magis charitati. Neque enim Abbas supra regulam est, cui semel & ipse spontanea se professione submisit. Interdum quidè regulæ litera cedit pro tempore charitati, cum ratio necessitatis vel charitatis exegerit: absit tamen vt hominis cuiuspiam subdatur voluntati. Super fratrum sanè transgressiones, non super Patrum traditiones constituitur qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & vitor vitorum.

Idem infra.

Hiximiam gratiam debemus præceptoribus nostris: qui nos disciplinis exco-
 lendo refingunt, & quasi denuo pariunt, ac tanquam ex bestiis homines nos faciunt. Sed ex hæctenus dictis satis manifestum est quid illis debeatur: sicut etiam & hoc, quòd cuilibet benefactori debemus esse grati. Imò sic honore parentù delectatur Deus, ut ipsam etiam senum canitiem, quia paternæ dignitatis quandam imaginem præ se fert, nobis velit esse venerabilem. Vnde in Levitico mandat: Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum, ego sum Dominus. Quod dictum de iis senibus intellige, qui aperta malitia vitæ honorem senectutis debitum non impediunt. De qualibus scriptum est: A senioribus egressa est iniquitas. & qualium vni dicebat puer Daniel: Inueterate dierum malorum nunc venerunt peccata tua. In his habet locum illud Sapientis: Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus illorum. Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero cõputata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata. Et Ecclesiasticus: Tres species odiuit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum. Pauperem superbum: & diuitem mendacem: & senem fatuum & insensatum. at de venerandis senibus subdit: Quàm

*Leu. 19.**Dan. 13.**Ibidem.**Sap. 3.**Sap. 4.**Ecl. 25.*

speciosum canitiei iudicium, & presbyteris cognoscere consilium? Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consiliū? Conora senum multa peritia: & gloria illorum timor Dei.

De quinto Præcepto.

Non occides.

CAP. I.

Exo. 20.

Nter nocumenta quæ possunt proximo inferri, rectè proximo loco prohibetur nocumentum summam, quò videlicet ipse proximus è medio tollitur: & dicitur, Non occides: hoc est, non occide, siue non occidas. Manicheorum autem deliramentis remotis, cum legitimus, Non occides: propterea non accipimus hoc dictum esse de fructibus, quia nullus est eis sensus: de quibus dixit Dominus, Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semeripsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam, &c. nec de animantibus irrationalibus, volatilibus, natalibus, & ambulansibus, reptantibus: quia nulla nobis ratione sociantur, quæ non eis datum est nobiscum habere communem: vnde iustissima ordinatione creatoris & vita & mors eorum nostris visibus subditur: dicente domino Noë, Omne quod mouetur & uiuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: restat vt de homine intel-

*Aug. c. 20. li. 1. de ci. Dei.**Gen. 1.**a ambulansibus.**Gen. 9.**Exo. 20.*

ligamus, quod dictum est, Non occides. Iniustitiæ tamen aliquousque simile est, iumenta occidere, vel crudeliter tractare sine causa: indeque etiam quodammodo crudelis fit homo homini. Quamobrem Dominus in Propheta Iona dicit, se parcere ciuitati etiam propter iumenta: Et in Deuteronomio: Non ligabis, inquit, os bouis a triturantis in area fruges tuas. Et Salomon: nouit iustus, inquit iumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.

Nemini licere seipsum occidere.

CAP. II.

*Aug. de ci-
vi. Dei. li. 1.
c. 20. Vnde
eundem li. de
varijs. c. 12.*

NUquam in sanctis canonicisque libris nobis diuinitus præceptum permiffum ve reperiri potest, ut vel ipfius ad piscendæ immortalitatis, vel vllius carendi cauēdiue mali causa, nobis metipsis necem inferamus. Nam & prohibitos nos esse intelligendum est, vbi lex ait: non occides: præsertim quia non adiecit, Proximum tuum: sicut falsum testimonium cum veraret: Falsum, inquit, testimonium non dices aduersus proximum tuum. Nec ideo tamen si aduersus seipsum quifquam falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putauerit alienum: quoniam regulam diligendi proximum à semetipso dilector accepit: quādoquidem scriptum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Hoc igitur dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem pro-

Exo. 20.

*Mat. 22.
iussu. li. cap.
6.*

pter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere grauiissimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus est, ut possint pœnitendo sanari: neminem, velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur: quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit: neminem, ne in peccata irruat eisque consentiat: quia non sunt facienda peccata certa, ut euadamus incerta: non sunt facienda mala, ut eueniant bona.

Cap. 27. ibid.

Licere autoritate Dei hominem occidere.

CAP. III.

Dicitur quidem nullo excepto, Non occides hominem: quosdam verò exceptiones ipsa diuina fecit auctoritas, ut a liceat hominem occidi: sed, his exceptis quos Deus occidi iubet, siue data lege, siue ad personam pro tempore expressa iussione. Non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculū gladius est videnti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est. Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum eius leges, hoc est, iustissimæ rationis imperio, sceleratos morte punierunt. quales, tanquam vice Dei fungentes, commendat Apostolus, dicens: Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum.

*Eodem li. ca.
21. Et epist.
61. nullis au-
tem iubenti-
bus, &c.*

*Vide Inno. 3.
epist. 3. ca. 3.*

Ro. 13.

Aug. ibid.

Si autem malum feceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malum agit. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam sceleratè, sed obedienter occidere. Nec Sampson aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit: nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex iusta generaliter, vel ipse fons iustitię Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidij crimine innectitur.

Iudici licere tantum malefactores occidere.

CAP. IIII.

Exo. 23.

Non occides: quia auersor impiũ. Nec quemlibet malefactorem licitum est occidere, sed eum tantum, qui recto & publico iudicio malefactor esse deprehenditur. In ore duorum aut trium testium, inquit Dominus, peribit qui interficietur. Nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. Non stabit testis vnus contra alterum, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Recta itaque erat Romanorum consuetudo, qui nemini ob gratiam dabant aliquem hominem vt periret, priusquam is qui accusatus erat presentes haberet accusatores, locumque defendendi accepisset ad abluenda crimina quæ ei

Deu. 17.

Deu. 19.

obiiciebantur. Vnde & Pilatus, Romanæ præ-^{10an. 18.}les potestatis, rectè recusauit Christum condemnare sine causæ cognitione: etsi Pontifices, Scribæ, Pharisei, & senatores siue seniores plebis palam testarentur Christum esse malefactorem dignumque qui interficeretur.

Qui malefactores sint occidendi.

CAP. V.



Sicut medicus illud membrum tantum præcidit à corpore, per quod totus homo certum incurrit mortis periculum: ita ij occidendi sunt à principe, qui non sibi tantum nocent, sed & pacem reipub. totius cõturbant: vt sunt latrones, homicidæ, fures: & in vnaquaque reipub. quos leges occidi iubent. Pro varietate regionum & populi variatur communitatis turbatio & tranquillitas. Ideo etiam non eadem vbique leges de occidendis malefactoribus. In Iudæa fur capitali supplicio non puniebatur, sed adulter: nũc apud plerosque Christianos fur legitimè occiditur, non adulter.

Exo. 22.

Deu. 22.

Hæreticos legitimè occidi.

CAP. VI.



Nullo autem pacto à turbatoribus reipub. eximendi sunt hæretici: imò tanto magis cõmunitatem turbant, quanto cõcordia populi in vera religione, præstantior est pace politica: & quanto concordia ciuilis melius per veram religionem quam citra eam custoditur. Nullum enim

odium sæuius aut exitialis est, quàm quod ex religione diuersa atque falsa procedit: quia sola vera religio inimicos diligere nouit. Vnde in *Deu. 13. 17* veteri lege & Iudæus idololatra, & propheta suadēs alterius Dei cultum, etiam si alias multa verè prædixisset iubebatur occidi. & ciuitas Israëlitica, quæ alieni Dei cultum suscepisset, cum omni suppellectile, quantumuis pretiosa & vtili, funditus erāt delenda. Et si quis, etiam in ipsius legis difficilibus & subtilibus quæstionibus, noluisse sacerdotis supremi audire sententiam, etsi sacerdos ille gladij corporalis nō haberet potestatem, iudici tamen mandabatur vt talem occideret: quanquam iudex ille difficiles legis quæstiones definire nequiret, verū etiam ipse sacerdotem audire deberet. Si tunc ij, qui iudicio sacerdotis de difficultatibus circa legem obortis parere nolebant, turbatores populi censebantur: quanto magis, qui nunc coruscante Christi euangelio à catholica fide deficiunt, & hominum adinuenta sequuntur, reipub. perturbatores habendi sunt? Proinde Christianorum Regum est, morte eos punire, omniaque eorū scripta, etiam quæ vtilia sunt, in authorum talium detestationē æterna oblivione obliterare: atque hac ratione Christo seruite, in quantum reges sunt, nempe potestate gladij sui gloriam eius defendendo: sicut, laudante scriptura, fecerunt Nabuchodonosor, Darius, & Artaxerxes: sicut antè dictum est. Propterea ait Consilium Anthiocenum: Si quis presbyter aut diaconus episcopum pro-

Nota.

Dan. 3.
Dan. 14.
1. Esd. 7.
Pag. 143.

prium contemnens, se ab Ecclesia sequestrauit, & seorsum colligens altare constituit, & commonenti episcopo non acquieuerit, nec consentire vel obedire voluerit semel & iterum conuocanti, hic damnetur omnimodo, nec vltra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam conturbare & sollicitare persistat, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur, cano. 5.

Posse quemlibet se suaque defendere contra inuasorem, etiam si mors inuasoris inde sequatur.

CAP. VII.



Secundum iura ciuilia vim vi repellere licet, cum moderamine inculpata tutelæ. Quam sententiam confirmat etiam lex diuina, vel potius, eam prior statuit, quæ de fure nocturno sic dicit: Si effringens fur domum siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. At de diurno fure ad hunc modum loquitur: Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur: quia videlicet non est tutela inculpata, qua quis claro die furem occidit. Potest enim multis aliis modis quis auertere furem diurnum, quàm eum occidendo. Vnde Petrus (ait Cyrillus) gladium habuit? quia secundum legem gladio se defendere licebat: idcirco gladium quoque ferre licebat. Vnde si Christus vi multitudinis inuitus ad necem traheretur, omni modo fortassis

*Exo. 22.**Idem ff. ad l. Aquil. l. 4.**Leb. 11. in Ioan. c. 35.*

debuissent illum discipuli defendere. Verum quia Christus, vt mortem solueret, mortem libenter subit, propterea Christus sequendus erat necessario, & recte de Petro se volente defendere, dixit, Qui acceperit gladium, gladio peribit: hoc est, dignus est qui gladio pereat.

Mat. 26-

*Ad Publico-
lā epist. 154.*

Ro. 12.

Hinc Augustinus: Qui, inquit, repelluntur aliquo terrore, ne male faciāt, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autem dictum est, Nō resistamus malo: ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit, non vt correctionem hominum negligamus. Vnde nec reus est mortis aliene, qui cum suæ possessioni murum circumduxerit, aliquis ex ipso ruens percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat, aut ideo non debet Christianorū boues habere cornua, aut equus

*Aug. epist.
50. Neque
enim est apo-
stolus, &c.
Act. 21.*

ungulas, aut dentes canis. Aut verò quoniam Apostolus Paulus fatigit, vt in Tribuni notitiam perferretur, insidias sibi à quibusdā perditis preparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus in effusione sanguinis eorum, suum crimen agnosceret. absit vt ea quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se, vel alterū interimat: nec arbor, aut restis, ne quis se inde suspendat: nec fenestra facienda est, ne per hæc se quis-

se quisque præcipitet. Quid plura commemorem, cum ea commemoranda finire non possum? Quid enim est in vsu hominum bono ac licito, vnde non possit etiam pernicies irrogari? Hæc Aug. qui etsi tantum de iis expresse loquatur defensoriis instrumentis, quæ hominem etiam quiescentem defendunt: idem tamen iudicium est de iis, per quæ homo ipse se defendit: vt est eiaculatio bombardæ, vel vibratio siue infixio gladij. Hæc enim omnia ad hoc tantum adhibentur, vt hostis terreatur teritusque auertatur à sceleris parratione, vnde homo tandem saluus liberetur. Et nemo inde moritur, nisi qui praua sua voluntate vltro se in illa iniicit, quæ alter pro sua defensione licite parauit. Attamen, hæc tantum de iis dicta sunt, qui aliud non quærunt, quàm se suauiter tueri, nequaquam inuasorem occisuri, si qua alia ratione sua tueri possent: dolentes admodum, inuasorem in mortem suam irruere. Nam si quis quia vidit alium se velle occidere, vindictam quærat, & tanquam quoddam bonum eligat inuasoris necem, vt videlicet hoc modo vitam suam conseruet (sicut infirmus libenter sumit amaram potionem quò vitā seruet) hic vere alterius vitam inuadit, & per vindictam occidit: quod priuata autoritate nequaquam licet. Ideoque recte dicit Augustinus: De occi-

*Citata iam
epistola.*

tendis hominibus ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet cōsiliū, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro

se hoc faciat, sed pro aliis, vel ciuitate, vbi etiã ipse est accepta legitima potestate, si eius congruit personę. Quia vero difficillimè & rarissimè homo iniquè ab alio inuasus, mansuetudinem, patientiam & dilectionem erga proximũ ita seruat, vt non ex ira petat mortem inimici sui tanquam suum quoddam bonum, sed vt solam sui defensionem: deinde, quia raro admodum adhibetur omne aliud remedium, quod citra necem inuasoris adhiberi possit: Augustinus loquens de talibus, quales ferè omnes sunt, qui eligunt alienam vitam perdere pro rebus suis, dicit apud secretissimam diuinę providentię legem illos peccato non esse liberos, qui pro rebus quas contemnere oportet, & quas inuiti possumus amittere, humana cæde polluti sunt. Et iterum: Consulta æterna lege, innuit, reperio non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamuis iniuriosum & improbum occidi. Sicut & in Enchirid. dicit peccatum esse sua iudicio repetere. loquitur enim de iis, quales ferè sunt omnes, qui multa cum ira & indignatione per iudicem sua repetunt. alioqui, epistola. 5. quę est ad Marcëllinum, docet quomodo quis rectè, sine omni peccato, id posset facere.

Lib. 7. de lib. ar. ca. 5.

Contra Faust. li. 22. ca. 70.

De Bello CAP. VIII.



X his iam euasit manifestum, iustum esse bellum, non solum defensiuum, quo exercitus aliquis qui iniquè inuadit aliena propellitur, sed etiam vindicatiuum, quo princeps populũ aliquè ob scelera punit: quale fuit diuinitus mandatũ Israelitis contra Chanaanos: quale voluerunt inire filij Israel aduersus tribum Ruben, Gad, dimidiamque Manasse, quos putabant ad falsos Deos deflexisse: quale Deus præcepit vnde-
 cim tribubus aduersum tribum Benjamin gere-
 re, propter stupratam vxorẽ Leuitę. De qua-
 libus bellis scribit in hæc verba Augustinus: Iusta bella definiti solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello perenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est. Sicut autem interest quibus
 causis bella gerantur, ita & quibus authoribus.
 Ordo enim ille naturalis, mortalium paci accommodatus, hoc poscit, vt suscipiendi belli
 authoritas atque consilium penes principem sit: exequendi autem iussa bellicã ministerium, milites debeant paci salutiquè communi. Si autem in bello vel desit publica authoritas, vel iusta belli causa, non iustum bellum, sed merum erit latrocinium. Naturali autem
 illo ordine hoc etiam fit, vt vir iustus, si forte sub rege etiam sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare, ciuicę pacis ordinem seruans: cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit,

Deu. 7.

Ios. 22.

Ind. 20.

Quest. 10. li.

4. super Iosue

Idem contra

Faustum lib.

22. ca. 75.

Sic Aug. de

regno Remo-

ta iustitia,

quid sunt re-

gna nisi ma-

gna latroci-

nia c. 4. li. 4.

de ciuit. Dei.

certum non est: ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo feruendi. Quæ Aug. verba de viro iusto militante tantum loquuntur, deque eo qui ad obediendum principi est obligatus. Proinde, locum non habent in iis militibus, qui solam pecuniam quærunt, parati seruire tam in iniquo bello quam in iusto, neque in his, qui, quum omnino dubium sit, num iustum sit bellum, incuriosè se ad militandum offerunt, cum Principi obligati non sint. Tum enim hi citra necessitatem periculo iniustitiæ sese temere committunt. Sed locum habent prædicta D. Aug. verba in subditis principis, aliisve eius seruituti addictis: qui cum astringantur Principi obedire tanquam superiori suo, debent præsumere eum iustè agere, donec contrarium eis apertè constiterit. Et ut paucis ab-

*Ex Aug. 1.
contra Fau.
li. 22. ca. 74.*

*Luc. 3.
1. de Aug.
et in epistol.
2.*

soluamus, quod dicere volumus de bello: Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bello iure culpantur: quæ plerumque ita culpantur, ut etiam iure puniatur. Aduersus violentiam resistentium, siue Deo siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cum in eo rerum humanatum ordine inueniuntur, ubi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire, iustè ordo ipse constringit. Alioquin, Io. cum ad eum baptizandi milites venient, dicentes, & nos quid faciemus: responderet eis: Arma abiicere,

militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminè. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis & non vitores iniuriarum suarum, sed salutis publice defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Et dominus Iesus Christus hoc stipendium iubet reddi Cæsari, quod Ioannes dicit sufficere militi: Reddite inquit, Cæsari *Mat. 22.* quæ Cæsaris sunt. Ad hoc enim tributa præstatur, ut propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Merito & illius Centurionis, dicentis: Et ego sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit, fidem laudauit, non illius militiæ desertionem imperauit. Mirabitur forrè quispiam, Ioannem Baptistam non exegisse à militibus, ut Deum non blasphemarent: quum hoc vitium militibus sit nimis familiare: imò nobiles consueverint ludibrio habere sacerdotes aliosque Dei seruos; instar sociorum Iehu, qui de filio prophetae ab Heliseo ad Iehu misso, dicebant: Quid venit insanus iste ad te? Falsum est quod *4. re. 9.* locutus est. vnde & Herodes cum exercitu suo spreuit Saluatorem, & ille sit indutum veste *Luc. 23.* candida. Mirabitur itè & de stupro (quod etiã militibus admodum familiare est) nihil eum dixisse: sed sciendum quod loquebatur militibus utcumque bonis, iam timore iudicij Dei grauius ad pœnitentiã præculsus: quibus proinde

sufficiebat dicerevt sibi ab iis caueret peccatis, quæ etiam nobiles, & qui in numero militum boni videntur, pro paruis habent, alioqui, grauius de incestu etiam Herodem corripuit.

Mat. 14.

De infanticidis. CAP. IX.

Constant. 6.
in Trullo ca.
91. Decr. li.
5. tit. de hom.
c. Si aliquis
Illerdense cõ.
c. 7. eiusmodi
homines se-
ptem annos à
cõmuniõne
excludit.

Homicidæ sunt illæ mulieres, imò par-
ricidæ, quæ fœtus suos in utero iam
animatos pharmacis extinguunt, sicut
& qui prægnantes fœminas ita percutiunt vel
terrēt, vt earum fœtus moriatur. Qui verò im-
pediunt, ne ex concubitu procreetur, etsi ho-
minem non occidant, humanæ tamen vitæ im-
pedimentum præstant: ideoque partem cum
homicidis fortiuntur. sicut dicit Concilium
Guarmaciense: Si aliquis causa explendæ libi-
dinis, vel odij meditatione, homini aut mu-
lieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit,
vt non possit generare aut concipere, vel nasci
foboles, vt homicida tenetur.

De his qui per immoderatam actionem hominem
occidunt. CAP. X.

Homicidij quoque reus est, qui occidere
quidem non intendit, rei que licitæ stu-
det, attamen ita in opere suo immodera-
tus est, vt non adhibeat debitam cautelam,
ideoque alium occidat: vt qui immoderatè se
tuendo occidit inuaforè: qui infantulum iuxta
se collocans in lecto, ne frigeat, incautè cum
fornolentus opprimit: qui equitat in equo
calcitrante: qui venatur vel sagitta se exercet,
& non adhibita sufficienti cautela hominem

interea occidit: qui medica portione vel alio
modo per imperitiam ægrum necat: maxime,
si se medicum esse profiteatur. item qui intem-
perato studio, amore, vel ira siue tristitia seip-
sos occidunt: sicut dicit Apostolus, Secu- 2. Co. 7.
li tristitia mortem operatur: & Sapiens, Mul- Eccl. 30.
tos occidit tristitia, & non est utilitas in illa.
Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tem-
pus senectam adducet cogitatus. Qui verò per Eccl. 37.
ebrietatem & crapulam sese occidunt (de qui-
bus ait Sapiens: Propter crapulam multi obie-
runt) his non sunt annumerandi: quoniam se
occidunt dando operam rebus illicitis.

De variis generibus occidendi. CAP. XI.

Non solum is qui manu sua vitæ ho-
mini tollit, sed & omnis coopera-
tor hominem occidit, sicut & in al-
terius generis nocumentis, vt adul-
terio, furto, &c. omnis cooperatores iniuriã in-
fert: Varij autem sunt cooperatores, iubentes
alij, alij consulentes. Iezabel iubebat occi- 3. Re. 25.
di Naboth: Caiphaz Christum occidi consu- Ioan. 11.
lebat. Item alij perunt, & precibus alliciunt
ad alterius necem alium: cuiusmodi fuere Iu-
dæi, qui à Pilato petierunt vt Christus crucifi-
geretur: Alij cooperantur consensum præ-
stando, quando consensus est causa mortis. Ioan. 19.
Quamobrem postremus scabinorum, si sciat
iniquè quempiam occidendam per suorum
confratrum consonas inter se mutuo voces,
consentire non potest, sed reclamare debet, ni-
hil enim excusat dum cõsentit, si dicat Senatũ

Exo. 23.

facere, sicut scriptum est: Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ ut à vero devies. Cooperatur quoque homicide, qui eius est socius vel comes, etiam si homicidio haud cōsentiat, modò alter ex societate amici reddatur animo ferior: qui si solus fuisset, nihil ausus fuisset attētare. Item, quisquis potest & tenetur ex officio vitam alterius servare, nec seuat, is verè homicida est dicendus. In quorum numero sunt parentes, quorum proles in ignem ruunt vel in aquam, vel à bestis devorantur: vel quorum filij moriuntur, quòd nō satis commodè educati fuerint. De qualibus dicit Hiere. Sed & Lamie nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos, filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto. Adhæsit lingua lactentis ad palatum eius in siti: paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Item Principes & Senatores, qui homicidas non puniunt, latrones & grassatores non capiunt, omnium homicidiorum rei sunt, quæ ipsi latrones, postquam capi potuissent, committunt, & omne damnū subditis illatum coram Deo refarcire tenentur. Hinc dominus in Deuterono. Auferes, inquit, malum de medio tui. non parcet oculus tuus ut miserearis. nō misereberis, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Pulchrè quidam Gentilis ait: Sæuit in bonos, qui parcat malis.

Deu. 19.

Vnde ait propheta ad Regem Achab: Hæc

dicit dominus, Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima illius, & populus tuus pro populo eius. Propheta quoque & rex David moriturus nulla exre anxius erat nisi quòd homicidā Ioab principem militiæ suæ, qui duos principes exercitus iniquè occiderat, tam diu tolerasset cum Semei maledico. Sic medicus, qui infirmum curandum suscipit, si eius negligentia & imperitia ille moriatur, cum occidit. Et hi omnes cooperatores, quia iustitia eos obligat ad vitam seruandam, seu ad non cooperandum in occisionem, restitutioni faciendæ obnoxij sunt, qualis est possibilis homicidæ, & sicut homicidæ alij tenentur. Occidunt & illi, qui etsi non teneantur ex iustitia, periclitantibus tamen de vita, fame, vel alio casu, non succurrunt cum possint. Pasce, ait Ambrosius, fame morientem si non paueris, occidisti. Sic occidunt, qui captiuos aut iniuste condemnatos ad mortem nō liberant cum possint. De quibus Salomon: Erue eos, qui ad mortem ducuntur, & qui trahuntur ad interitum liberare non cesses. Si dixeris. Virces non suppetunt, qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini iuxta opera sua. Multo verò grauius peccat ille, qui subuenire calamitosi volentes remoratur, non veritus Dei mandatum. Noli prohibere benefacere cum qui potest, si vales, & ipse benefac.

3. Reg. 20.

3. Reg. 21.

Pro. 24.

Pro. 3.

De consentientibus homicidio & optantibus mortem alicuius.

CAP. XII.

Quis iniquè consentit in necem alterius, etsi ipse nequaquam vellet eam inferre, homicidij tamen coram Deo reus est, sicut & is qui optat ut alius moriatur, non zelo iustitiæ, sed odio proximi vel aliqua terrena cupiditate. Hinc Sapiens De mortuo inimico noli gaudere, sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium volumus venire, & iterum. Non placeat tibi iniuria iniustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius. Hinc contingit & eos qui publica autoritate funguntur peccare homicidio coram Deo, cum non occidunt quos ex æquitate occidere possunt, rursus, cum non zelo iustitiæ, sed odio hominis vel carnali quadam cupiditate hominem occidunt. Neque enim David minus reus fuit latrocinij coram Deo, quia sub prætextu iustitiæ bellicæ, ut honorem suum defenderet, Vriam iussit occidi. Cum discipuli Iacobus & Ioannes de Helia dedissent exemplum domino, commemorantes quid ab eo factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem petendi de cælo ignem ad consumendos eos qui sibi hospitium non præberent: reprehendit in eis dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus animaduertens eos non amore correctionem, sed odio desiderare vindictam.

Eccl. 2.

Eccl. 9.

3. Reg. 18.

Aug. de ser.

do. lib. I. c. 38.

De pœna homicidarum. CAP. XIII.

Is qui voluntariam cædem perperant, pœnam mortis sanxit ipse Deus, dicens. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus est homo. Et usque adeo res abominabilis est homicidium, ut etiam ante legem scriptam homines naturali iudicio iudicaret morte dignum, qui homicidium patrasset. Vnde sceleratus Cain primus homicida, non solum audiuit à Deo: Nunc maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinè fratris tui de manu tua, cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris super terram. Sed etiam in seipsum sententiam protulit iustissimam, qua se confessus est dignum ut interficeretur, qui fratrem germanum occidisset. Omnis, inquit, qui inuenit me, occidet me. Hinc & Rebecca, cum audisset minas Esau. Venient dies luctus Patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Cui, inquit, utroque orbabor filio in vno die sentiens utique fore, ut occideretur Esau, si fratrem suum peremisset. Tempore verò legis Moyse seuerè admodum dictum est: Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo auelles eum, ut moriatur. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est, reus erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit, similiter punietur. Si ligno percussus interierit:

Gen. 9.

Pœna se ipsos occidentium in con.

Amisiod. c.

17. Et con.

Braccarensi

I. ca. 34.

Gen. 4.

Gen. 27.

Exo. 21.

Num. 35.

percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet, statim ut apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit percussor homicidij reus erit, cognarus occisi statim ut inuenerit eum iugulabit. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur. Terra habitationis vestrae in fontium cruore maculatur, nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem qui alterius sanguinem fuderit, atque ita emundabitur vestra possessio me commorante vobiscum.

Mat. 16.

Quam poenae seueritatem etiam Christus dominus approbavit, dicens. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Ab homicidij tamen poena liberauit Deus eum, qui aliud agens, contra voluntatem suam hominem casu occidit, sicut & ciuiles leges liberant eum, qui dum licitae rei operam dat, interuenientem casu occidit. Secus se habet, si quis rem illicitam aut vanam incuria administrans, vitam alicui adimat. Ut ostendatur tamen, quantum diligat Deus vitam humanam, quamque detestetur homicidium, statutum est Mosaica lege, ut etiam innocens homicida exulter, & confugiat ad ciuitatem refugij, permaneatque ibi usque ad mortem Pontificis, ita ut impunitus maneret propinquus occisi, si innoxium homicidam, inuentum extra fines urbium eis tunc in refugium deputatarum occidisset. Innocens

Deut. 19.

verò homicidium erat (exempli causa) si quis percussisset proximum suum nesciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odiū habuisse fuisset comprobatus, sed abiisse cum eo simpliciter in siluam ad cedenda ligna, & in succissione lignorum securis fugiens manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percussisset, sicut Ancyrantum concilium etiam eum qui non voluntarie, sed casu homicidium facit impune euadere non sinit, sed &c. canone 22.

De irregularitate ex homicidio vel mutilatione procedente. CAP. XIII.


Plurimum Dauidi, qui summa deuotio-
ne excogitauit domum domini aedificare, sic sermo respondit diuinus. Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris aedificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Filius qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam. Pacificus vocabitur, & pacem, & otium dabo in Israel cunctis diebus eius, ipse aedificabit domum nomini meo. Sic in Christi Ecclesia iam pridem statutum est, ut ad sacros ordines non ascenderet, nec in iis ministraret, quisquis sua culpa hominem occidisset vel mutilasset, imò quisquis per iustitiam, seu iusto iudicio, cooperando tantum hoc fecisset. Cum enim in altaris sacrificio repraesentetur passio domini saluatoris, qui percussus non repperussit.

*Vide in 1. ep.
ad syn. Tolet.
c. 2.*

quomodo idonei ad id erūt, qui culpa sua, aut
saltem voluntate hominem necarunt vel mu-
tilarunt? Secundum iudicem populi sic & mi-
nistri eius, inquit Sapiens. Nihilominus (sicut
ait Clemens quintus) si furiosus, aut infans, vel
dormiēs hominem occidat vel mutilet, ei hinc
nulla continget irregularitas. Et idem cense-
mus de eo, qui mortem aliter euadere non va-
lens suum occidit vel mutilat inuasorem;

De mutilatione & similibus.

CAP. XV.

 Vum hoc praecepto prohibeatur occi-
sio hominis, prohibentur, & necumē-
ta minora quæ corpori humano infe-
runtur: ut est mutilatio, qua membrum tolli-
tur, item vulneratio, qua tollitur integritas car-
nis, Cum autem ipse homo sicuti non est domi-
nus vitæ suæ, ita nec membrorum suorum, ideo
neque ipse sibi, neque alius etiam ipso consen-
siente aliquod membrum auferre vel vulnera-
re potest, nisi quando ad totius corporis sani-
tatem id necessarium est. Iudex autem sicut pro
pro peccato occidere, ita & mutilare potest.
Pro spiritali autem salutē animæ nunquam li-
cet hominem mutilare neque enim integritas
membrorum causa est peccati, sed voluntas.
Vnde stultè fecit Origenes sese castrando. Nec
dominus in euāgelio laudat sese castrātes, cor-
poraliterue exsecātes, cū in veteri lege necbrui-
ta castrari voluerit, sed laudat eos qui ab omni
cōcubitu abstinent, & impudiciā oculorū &
cogitationū ressecant. Non enim à mēbro, sed à

proposito incontinentiæ, & mente negligenti
impudicitia fomentum habet. Est enim & in
spadonibus concupiscentia carnis, pudiceque
comprimitur, ne concubendi, quanuis irritus
ipse conatus, in eam turpitudinem veniat, pro-
pter quam Calligonum Valentiani iunioris eu-
nuchum gladio nouimus, inquit, Aug. ultore
punitum, meretricis confessione conuictum.
Neque enim & in libro Ecclesiastici adhibere-
tur inde similitudo atque diceretur, Vidēs ocu-
lis & ingemiscens, quasi spado completēs vir-
ginem & suspirans: nisi & ipsa mouerentur cō-
cupiscentiæ carnalis affectibus, licet destituti car-
nis effectibus. Hinc & in con. Nyceno primus
canon est, Siquis à medicis propter languorem
sectus est, vel à Barbaris castratus, placuit ut
iste permaneat in clero. Si quis autem seipsum
sanus abscidit, hunc & in clero constitutum,
abstinere conuenit, & deinceps nullum talium
debere promoueri. Similiter qui sibi vel alijs
morbi causa est, grauitè peccat, nisi vel ex de-
bito officij sui, vel ex proximi dilectione sani-
tatem suam Deo offerat, sicut ex eadem causa
vitæ suæ periculum rectè subit homo. Verbera-
re quoque hominem seu dolore afficere, non
licet nisi causa disciplinæ ipsi superiori, sicuti
patrifamilias licitum est, moderate verberare
filium, domino seruum, præceptorī discipulū,
alijs haud licet. Detinere quoque hominē, vel
ligare, siue quouis alio modo ei libertatem
adimere, quò impediatur ab iis bonis, quæ li-
ber posset facere grauis est iniuria: excepto

Ecc. 10.

in con. Nic-
ensi. Et est
2 li. 5.
1 lem. c. de
ami.

dt. 19.

n. 22.

Cont. Iul. li. 6
ca. 5.
Eccle. 30.

Conc. Nycen.
5. Idem con.
Arelatens. se-
cundic. 7. Et
Inno. I. in ep.
ad Felicem
epist. Nuceri-
tanium 4. c. 1.

eo casu, quo homo nisi detineretur vel cohiberetur, statim aliquid mali facturus esset, verbi gratia, si alium esset læsurus, vel se præcipitaturus. Iudici quoque ob iustam causam licet publicè hominem incarcerare.

De ira, odio & similibus.

CAP. XVII.

Mat. 5.



Via Scribæ non intelligebant homicidium, nisi eam corporis humani peremptionem, qua vita priuatur, aperuit dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari, vnde & Ioan. dicit: Qui odit fratrem suum homicida est. Audistis, ait Christus, quia dictum est antiquis. Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit cõcilio, qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. His quatuor modis committitur homicidium, sed in culpa gradus sunt, sicut & in pœnis erunt. Primus gradus est irasci, ita tamè vt cum motum retineat homo corde conceptum, ne foras se prodatur. Et rectè adicit Saluator. Qui irascitur fratri suo temere, id est, sine causa, est enim ira quædam salutaris, cui affectus lædendi non adhæret, & quæ non perniciosam sed salutem proximi intendit, qua non homini, sed vitis eius irascimur, odio habentes in homine, non quod fecit Deus, sed quod fecit homo. Sed cum nemini sua ira videatur iniusta, valde cauendum est ne mentiatur iniquitas

*1. Ioan. 3.
Ibidem apud
Matth.
Exo. 20.
Deut. 5.*

*Vide Aug. de
serm. Do. in
monte lib. 1.
c. 19.
Sic legit etiã
Irenæus cap.
27. lib. 4.*

quitas sibi, persuadens se tantum odisse peccatum proximi, cum hominem ipsum odiat. Hac salutari ira etiam Saluator noster aliquoties commotus esse legitur. Ad hunc primum peccati gradum pertinent omnes malæ cogitationes: inuidiæ, odia, dissensiones, æmulationes, suspensiones malæ, amaritudines, desideria mortis proximi, occulta gaudia de miseria eius, & similia. Secundus gradus est: si extorserit vocè indignantis ipsa commotio non significantem aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriatur ille cui irascitur homo. Hoc enim peius est, quam si surgens ira silentio premeretur. Hoc significat Saluator per Racha. Est enim Racha Hebræis interiectio irascentis, sicut latinis est Hem, sicut Heu est interiectio dolentis. Huc pertinent omnia iræ animi signa, quibus homo indicat in animo suo se fratri malè velle: vt labra mordere, quassare caput, frontem attrahere, vultu excandescere, naribus sufflare, torue intueri, non salutare, aut salutationes non reddere: & multa similia. Tertius gradus est, cum iratus in verborum vituperationem erumpit, & voce sua certam vituperationem exprimit, manifestisque conuitiis proscindit fratrem. Gradum hunc significauit Christus dicens: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis: vbi etiam intelligendum sine causa, sicut in præcedentibus. alioqui non diceret Apo. Galat. O insensati Galatæ. nec Christus discipulis: O stulti, & tardi corde &c. Ad hunc gradum referendæ

Mat. 5.

Galat. 3.

Luc. 24.

sunt minæ, & omnis generis conuitia, & vniuersa tertiæ linguæ mala: de quibus statim peculiariter. Vltimus gradus est, cum quis corporaliter hominem occidit vel mutilat. Cum vero Apo. iram, odium, inuidiam (quæ sunt in primo gradu) pronunciet homines excludere à regno Dei, censendum est omnes istos gradus à Christo hic positos, æterni ignis supplicii subiiciendos, sed tamen differentias pœnarum fore, vt grauius puniatur, qui grauius deliquerit. In æternum enim ardebit, qui fratri suo iratus fuerit temerè: sed longè profundius detrudetur in gehennâ, grauiusque cruciabitur, qui fratri suo conuitiatus est, vel eum occidit. Præcipit itaque Deus non solum manum à cede vel percussione contineri, sed & animum ab omnibus affectibus ad læsionem proximi propensis prorsus emundari, contrariisque virtutibus imbui: vt videlicet nulli malû pro malo reddatur, sed è contrario bonû pro malo. quasi diceret: Non occides hominem, sed vitâ eius seruare studebis. sicut quando dominus mandat famulo: Ne res meas auferas, etiam eas ab illo custodiri vult. Quinimò, hoc præceptum sic ipse Christus explicat, vt ei qui in aliquo proximum læsit præcipiatur, omnibus aliis quantumuis bonis operibus omissis, adire fratrem læsum, & ei satisfacere ac reconciliari. Si ergo, inquit, offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet ali quid aduersum te: relinque ibi munus tuû ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo:

Mat. 5.

& tunc veniens offer munus tuum. Similiter quoque hoc præcepto vult Dominus, læsum citò ignoscere ei à quo læsus est, dicens: Esto consentiens (tu scilicet qui iniuriam passus es) aduersario tuo citò dum es in via (huius vitæ, in qua omnes ad iudicium extremum tendimus) cum eo: ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi: nō exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.

Mat. 5.

De iniuriis verborum, in genere. CAP. XVII.

Nunc tertius gradus, quem Saluator ponit, dicens: Qui dixerit fratri suo, fatue, latius est explicandus. Eo enim facto perspicua erit varietas iræ occultæ, seu absque certa significatione expressæ. Consistit autem hic gradus in peccatis linguæ, quam quoque Iacobus Apostolus, vt dominus, dicit esse plenam veneno mortifero: sicut & Psalmista, gladio acuto, nouaculæ acutę, veneno aspidum, & sagittis pestiferis comparat.

Psa. 52. Et 56.

De iniuriis verborum particularim, I. De contumelia. CAP. XVIII.

Contumelia siue conuitium est, quòd quis alteri in faciem peccatum vel miseriam eius improperat, atque hac ratione ei honorè aufert. Vt si quis dicat: Tu es fur, impudicus es, mendax, ebriofus, fatuus, ignobilis, vilis, pauper, indoctus, cæcus, &c. Item si quis alteri in faciem cōmémoret bona ei^s & quę in eo laude digna sunt, beneficiaque ei à Deo vel hominibus præstita: ita

Ecl. 20.

tamen, vt præteritam maliciam aut miseriam vel indigentiam, aut id quod in præsentiarum ei adhuc deest, simul commemoret, improprium est: Exigua dabit, & multa improprietur: Eiusmodi conuitium est, si quis alteri dicat: Tu valde bonus es & doctus, sed hoc exiguum adhuc deest tibi, &c. item: Magnas debes Deo gratias, quòd sic exaltauerit te: noui te cum puer esses, &c. Nihil refert siue ex ira, siue iocose quis dicat, modò loquatur ad alterius honorem auferendum, vel per verbum ipsum hoc efficiatur. De hoc peccato Christus ait: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et Apostolus ad Romanos cap. i. inter eos qui digni sunt morte æterna, recenset contumeliosos. In rebus tamen nullius momenti crimen non est, si alteri ex illo improprietur ioci causa dicatur. Disciplinæ verò causa, sanctum est obiurgare proximum, vel alium subditum. Porrò quando irrogatur contumelia, patienter ferenda est, dicente domino: Si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: nisi cum improprietur salutari expedit vt ei respondeatur, quòd eius audacia reprimatur, ne postea idem attentet. Itè, quando salus aliorum hoc poscit, vt honor noster conseruetur, repellenda est contumelia. Id vero locum habet præcipuè in publicis personis. Cauendum tamen, ne conuitio repellatur conuitium, sed sic honor defendatur, vt dicas verum non esse quod dicitur, vel contumeliosum malè agere & iniuriam inferre, vel

Contumelia
quàm facile
dicatur.
Mat. 5.

Rom. 1.

Vide Ambr.
in 1. offic. c. 5.
Quando ergo
aliquis nobis
conuitiatur.
Mat. 5.

dicat, eum ex ira loqui aut inconsiderate, vel aliquo simili modo. Contumeliosus autem diminutionem dignitatis, in aliorum opinionibus ex contumelia ortam, reparare debet per exhibitionem honoris & reuerentiæ, & læso satisfacere de iniuria, veniamque flagitare: sicut satis patet ex Euangelio, vbi dominus postquàm dixisset, Qui dixerit fratri suo, fatue, subdit: *Mat. 5.* Vade, reconciliare fratri tuo. Sic Augustinus in regula: Quicumque conuitio vel maledicto aut etiam criminis obiectu aliquem læserit, meminerit satisfactione quantocius curare quod fecerit, & ille qui læsus est, sine disceptatione dimittere. Si autem inuicem se læserint, inuicem sibi debita relaxare debebunt, propter orationes vestras, quas vtique quanto crebriores habetis, tanto saniores habere debetis. Melior est autem qui quanuis ira sæpetentatur, tamen impetrare festinat vt sibi dimittat cui se fecisse agnoscit iniuriam, quàm qui tardiùs irascitur, & ad veniam petendam tardiùs inclinatur. Qui autem nunquam vult petere veniam, aut nõ ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiam si inde non proiciatur. Proinde vobis à verbis durioribus parcite: quæ si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera. Hæc Augustinus. Quæ etsi religiosi scripserit, omnibus tamen Christianis necessaria sunt: nec in sola contumelia, sed & in aliis verborum iniuriis, maxime quas non vit læsus, locum habent.

Contumeliosus
ad quid
teneatur.

Mat. 5.

Detractor occultè nocet proximo, auferèdo ei, vel diminuendo famam bonam, & bonam opinionem, quam de eo alij conceperant. Tollitur autè fama apud audientem, dum is credit narranti alterius peccatum vel miseriam, aut neganti bonum eius. Diminuitur autem, si vacillare incipiat in bona opinione quam de proximo habere solet. Quando autem quis ad hoc tendit, quærítque, vt fama proximi denigretur, non refert an hoc faciat dicendo falsum, an dicendo verum, siue laudando, siue vituperando, siue assertione, siue dubitatione, siue referendo quod dicit, quasi alienum, cui tamen non credat, siue addendo, siue minuendo, siue aliquid de eo interpretàdo in malum, siue excusando, siue tacendo, siue quouis alio modo semper quocunque tali modo fiat, vera detractio est. Si verò non sit animi intentio, vt proximi famam minuas, sed ex loquacitate vel alia causa dicas exiguum aliquod malum de illo, hoc non est reputandum crimen detractiōnis. Si verò tale sit verbum, vt inde notabiliter fama proximi lædatur: quod tunc præsertim contingit, cum detrahitur proximo in his quæ concernunt honestatem vitæ, mortalis est detractio, etiam si quis ex pia aliqua causa sine intèntione tollendi famam malum proximi recitet. De hoc peccato scriptum est: Si mordeat serpens in silètio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit: id est, serpens & detractor æqua-

Fama quando tollatur.

*Eccles. 10.
Hier. in 10.
Ecclesiastica.*

les sunt. quomodo enim ille occultè mordens, venenum inserit, sic iste clam detrahens virus pectoris sui diffundit in fratrem, & nihil habet à serpente amplius. cum enim lingua hominis ad benedicendum Deo & ædificationem proximi sit creata, ille eam serpenti equalem facit, dum virtutibus eius in peruersum abutitur. Et Apostolus Romanis scribès, detractores recèset inter dignos æternam morte. Nocet enim detractor in bono nomine, quod inter res externas est præstantissimùm: sicut ait Sapiès, Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, super argentum enim & aurum gratia bona. Et iterum: Fama bona impinguat ossa. Inter detractores autem recensendi non sunt, qui per iustitiam alteri famam adimunt, siue quia alterius crimen seruato ordine iuris, zelo iustitiæ manifestant: sicuti nec homicidæ sunt, qui per iustitiam hominem occidunt. Similiter nec ille detractor habèdus est, qui videns proximùm nõ posse corrigi, nisi coram duobus vel tribus testibus, vel coram tota Ecclesia, eius occultum crimen redarguatur, propter salutem eius crimen ipsum prodit: sicut medicus præscindens membrum putre, vnde moreretur totus homo, non est dicendus mutilator. Si vero quis prodat crimen occultum, quando secreta corruptione frater possèt emendari, vera est detractio. imo tunc non licet vel superiori prode-
Mat. 18.

*Rom. 1.
Detractio
peccati mortalè.*

*Detractiōnis
documentum.
Pro. 22.
Pro. 15.*

qui vt alios defendat, qui alioqui interirent, occultum alterius crimen prodit: sicut homicida non est, qui cum moderamine inculpatae tutelae inuaforem occidit. vt fit cum aperitur feditio occulta, quae secreta admonitione non potest extingui: cum aperitur disseminatio haereticæ doctrinae: imperitia medici multos occidentis: prauitas illius qui praeficiendus est, & praefectus multos laesurus vel depranaturus. Item nec ille detractor est, qui de homine, cui nihil famae bonae superest circa aliquod crimē, illud crimen dicat ob aliquam eius utilitatem. Non autem excusatur à vitio detractionis, qui occultum alicuius crimen prodit, circa quod ille adhuc bonae famae est, tantum in quodam alio crimine infamis. Vt si quis eius qui cōcubinari publicus est, cum tamen catholicus reputatur, haeresim prodat: ille infamat eum. Si quis verò eousque perdidit famam, vt iam ei nil superfit, absque peccato prodi potest. exempli gratia: octauum latrocinium illius, quem palam est, septem commisisse. Sicut autē non potest homo alium infamare, ita nec seipsum: sicut nec vitam aut membra sibi tollere. Patienter tamen ferre potest si ab aliis sibi detrahatur: modò infamia sua non sit aliis nocumentum. Curam, inquit Sapiens, habe de bono nomine: Hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.

*Quam de ser-
uanda fama
non negligē-
tes esse debea-
mus, vide
Aug. c. 22.
ib. de bono
viduitatis:
Nec audien-
di sunt. &c.
Ecl. 41.*

De restitutione famae,

CAP. XX.

SI detractori nemo fidem adhibuit, si nemo ob eius detractionē, in bona de proximo aestimatione vacillauit, nihil debet restituere detractor, quia etsi conatus sit famam proximi ledere, non tamen laesit. Si autem iniuste ablata est fama vel diminuta, eam redintegrare detractor tenetur, quod faciet inducendo proximos, eosque qui audierunt tum à se, tum deinde ab auditoribus, ad rectius sentiendum de proximo. Et si quidem falsum dixit, dicere debebit, se falsum dixisse, idque faciet toties, eoq̄ ue modo, vt falsum fuisse persuadeat id quod dixerat. Si verò verum dixit, non licet ei mentiri, sed debet dicere, se malè ac iniquè locutum, nisi fortè auditor talis sit, qui ex eo quod detractor non dicit, se falsum dixisse, sed tantum, iniquè, colligat crimen esse verum. Eo enim casu magis confirmatur infamia, quam restituitur fama. Proinde, cauendum est tunc, ne quid dicatur, sed proximo recompenandum est in aliis rebus, sicut & cum nullo modo credere volunt auditores detractori, dicenti se falsum dixisse. In omnibus enim nocumentis, vbi restituere est impossibile, aliunde facienda venit recompenratio.

De audiente detractorem.

CAP. XXI.

Vi detractorem libenter audit, gaudens alium infamari, vel inducit eum ad diffamandum, aut in detractioe fouet, ei cum detrahit præbēdo amabilem faciem: manifestè sociatur peccato detractoris, & æquè damnationi redditur obnoxius: sicut dicit Salomon, Cum detractoribus non commiscearis: quoniã repente confurget perditio eorum: & ruinam vtriusque qui nouit? tam eius scilicet qui detrahentem auscultat, quàm ipsius detrahentis. hoc est, difficile cognitu est, in quantam ruinam vterque cadet. Similiter: qui superior est, & ex suo munere debet detractioem impedire? si non impediatur, etiam si ei in animo displiceat detractio ipse tamen famam auferre dicendus est. Hinc David dicebat, tanquam bonus paterfamilias & æquus princeps: Detrahentem secreto proximo suo hunc persequer. Et in descriptione viri habitaturi in tabernaculo cælesti, Opprobrium, inquit, non accepit aduersus proximos suos. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Hi autē tres: videlicet inducens ad detrahendum, fouens detractorem, & qui ex officio tenetur famam proximi defendere vel detractorem cohibere, nec id facit, ad restitutionem famæ ablatæ tenentur. Cui verò ex officio non incumbit proximi diffamationem impedire, si possit tamē, & metu aliquo negligit, peccat: sapē quidē venialiter, quandoque etiã mortaliter: videlicet cum tam magnum damnum ex detractioe sequatur

Vide Prospe-
rum ca. 10.
lib. 3. de vita
contemplat.
Pro. 24.

Pf. 100.

Psal. 14.

animaduertit, vt charitatē proximi nequaquã inueniatur habere, si illud non auertat, Attamen ob hoc non obligatur restituere ablatam famam: sicut nec is qui etsi detractioe oblectetur, non tamen detrahit. Timenti Deū ergo optimum est, ac obseruatu necessarium illud Ecclesiastici: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Item illud Salomonis: Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. Quæ iam dicta sunt de detractioe famæ vnius, vera sunt etiam cū detrahitur alicui familiæ, domui, ciuitati, patriæ, statui. Imo tanto grauior est ea infamia, quanto fama societatis & multitudinis est præstantior fama vnius. Talis infamia erat, quando gentiles imponebāt Christianis, quòd docerent non esse obediendum Principibus, item cū heretici imponebant Catholicis graues errores, vel è contrà, dum imperiti Catholicis dicunt hæreticos errare vbi non errant.

De susurrone. CAP. XXII.

Susurro est, qui verbis suis vel factis disseminat inter fratres vel amicos discordias, sicut ait Ecclesiast. Susurro & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacē habentes. Cū defecerint ligna, extinguetur ignis, & susurrone subtracto, iurgia cōquiescunt Pro. 26. Nec refert an susurro narret aliqua bona, quæ tamen amicis displiceant, an mala: an verū dicat, an falsū. Hic bilinguis dicitur: quia cū amicitia vt minimū inter duos cōsistat, is ex

Ecol. 28.

utraque parte eam studet dissoluere, ob hoc
 vtens duabus linguis apud diuersos. Et de-
 tractore & contumelioso sceleratior est, quia
 maius bonum honore & fama proximo tol-
 lit, amicum scilicet, de quo Sapiens, Ami-
 cus fidelis, protectio fortis, qui autem inuenit
 illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla
 est comparatio, & non est digna ponderatio
 auri & argenti contra bonitatem fidei illius.
 Amicus fidelis, medicamentum vite & immor-
 talitatis: & qui metuunt dominum, inuenient
 illum. Qui timet Deum, æquè habebit amici-
 tiam bonam, quoniam secundum illum erit
 amicus illius. Idem. Ne, inquit, appelleris fufur-
 ro in vita tua, & lingua tua ne capiaris, & con-
 fundaris. Super furem enim est cõfusio & pœ-
 nitentia, & denotatio pessima super bilinguem
 fufurratori autem odium & inimicitia & con-
 tumelia. Salomon quoque, inter septem sce-
 leratos pronunciat pessimum, qui seminat in-
 ter fratres discordias. Dirimere autem amici-
 tiam vel pacem, qua mali in malo ac iniquitate
 fruuntur, magni est meriti, vt supra dictum est.
 Tenetur autem fufurro, quam dissoluit, iterum
 colligare amicitiam. Quod si id non possit, re-
 compensationem vtrique debet in aliis.

De derisore. C A P. XXIII.

Derisor vel illusor est, qui aliqua dicit
 vel facit ad proximi paruipensionem
 vt ille apud se ac in conscientia sua
 erubescat. Sicque tollit ei quietem &
 testimonium conscientie bonum, quod de se
 habet. Quocirca, quum magnum bonum sit
 conscientie securitas, secundum illud Salomo-
 nis, Secura mens quasi iuge conuiuium, patet
 grauitur eum peccare, qui illud proximo tollit.
 Vnde Apostolus, Ephesiis scribens, scurrilita-
 rem (hoc est, vrbanitatem vel facetiam) sceleri-
 bus connumerat. Inter stultiloquium & scur-
 rilitate, inquit Hieronymus, hoc interest, quod
 stultiloquium nihil in se sapiens & corde ho-
 minis dignum habet, scurrilitas verò de pru-
 denti mente descēdit, & consultò appetit quæ-
 dam, vel vrbana verba, vel rustica, vel turpia, vel
 faceta, quam nos iocularitatem possumus alio
 verbo appellare, vt risum moueat audientibus.
 Verum & hæc à sanctis viris penitus propel-
 lenda, quibus magis conuenit flere atque luge-
 re, & non tam lætos esse nisi in charitate fra-
 terna. Fit autem derisio siue illusio, aliquid ma-
 li vel miserie proponendo, sicut & contumelia
 & detractio, non quidem serio, vt hæc, sed ioc-
 o. Iocus verò non est, nisi cum malū vel par-
 uum vel nullius momenti ducitur, quæ enim ac-
 cipiuntur vt magna mala, ea non ioco, sed serio
 tractantur. Cum igitur malum exiguum in ri-
 sum, vel lusum proponitur, quia verè exiguum
 est: sicut nocuentū est exiguum, ita & peccatū
 est exiguum, & leue. Cum autē malum alterius

Eccl. 6.

ibid. c. 5.

Prov. 6.

Eph. 5.
 In eum locū
 Apostoli.

Vide synod.
 Carthagi. 3.
 cap. 3. & Car-
 tha. 4. ca. 60.

parui penditur, quia persona vilis reputatur (sicut defectus puerorum & amentium parui facere solemus, quia pueri & stulti parui æstimantur) omnino parui penditur ipse, adeoque vilis æstimatur, ut cura de malo eius habēda non videatur, sed pro ioco & ludo ducendū, & ideo, derisio talis longē est vituperabilior, & ipsi patienti molestior, quā contumelia, propterea quōd hinc magis inglorius & abiectus homo habeatur. Tāto autem grauior est derisio, quanto maior personæ irrisæ debetur reuerentia. Quapropter grauissimum scelus est irrisio Dei & sanctorū, quæ rectius blasphemia dicitur. Vnde dicit dominus Zēnacherib, à quo irrisus fuerat. Cui exprobrasti, & quē blasphemasti? Contra quem exaltasti vocem tuam, & eleuasti in excelsum oculos tuos, contra sanctum Israel? & Nicanor, primus cecidit in prælio cum numeroſo exercitu, quia irridēs spreuerat Dei sacerdotes, & c. 1. Mac. 7. Qualis quoque iocus est circa scripturam sacram, doctrinam fidei, sacramenta, sacerdotes atque doctores diuinæ legis, & circa ea omnia, quæ ad Dei cultum spectant. Secundo loco valde grauis est parentum irrisio. De qua Salomon loquens. Oculum, inquit, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corui de torrente, & comedant eum filij aquilæ. Deinde bene agentium derisio grande omnino peccatū est. De quo Iob. verideturisti simplicitas. Augerur quoque peccatū derisionis ex vilitate personæ deridentis. Maior

*Derisionum
species.*

4. Reg. 19.

Pro. 30.

Iob. 12.

est enim contemptus hominis, vbi ab inferiore contemnitur, quā cum à superiore. Comparatione enim excellentioris homo magis sibi vileſcit, comparatione verò inferioris excellentior est magisque honoratus. Hinc Iob ^{Iob. 19.} exaggerans suam miseriam. Qui, inquit, me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum, & c. Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei: quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vita ipsa putabantur indigni. Et Saluator noster, cum omnes iniurias linguæ pro nobis passus sit, præcipuè tamen recensetur derisio eius, quam etiam à vilissimis sustinuit, nempe à seruis Pontificum, & cohorte ^{Sap. 2.} Pilati, imò à pessimo & abiectissimo latrone, iam animam agente in cruce coram ^{Pf. 21.} to mundo. Quando autem aliquis quidpiam magni facit, & alius vertit hoc in risum & iocum velut rem nullius momenti, tunc est contemptus personæ, irrideturque persona tanquam fatua, quæ æstimat magni ea, quæ nullius pretij sunt. Hinc videmus eos qui serio aliquem corripunt, longē grauissimè irasci, si quod dicunt, tracendo contemnatur, aut in risum conuertatur. Imo ipse Saluator noster, quando diligentissimè, tanquam quiddam ad salutem necessarium, docebat eleemosynam, & ob id deridebatur ab avaris Pharisæis, duram eis reddidit responsionem. Vos, ^{Lnc. 16.} inquit, estis qui iustificatis vos coram ho-

Iob. 19.

Iob. 30.

Sap. 2.

Pf. 21.

Mat. 27.

Lnc. 16.

minibus: Deus autem nouit corda uestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Deinde recenset historiam qua nulla inuenitur terribilior in euangelio, de immisericordi epulone.

De maledicis CAP. XXI III.

Maledicere est malum alicui uerbis vel imprecari, uel ut inferatur imperare. Imprecatur qui dicit: Deus te peste occidat. Imperat, qui sententiam mortis in aliquem profert. Si igitur maledicat quis proximo, quærens ut illi malè sit, haud dubie peccatum est, ac tantum, ut de eo dicat Apostolus: Maledici regnum Dei non possidebunt. Tanto autem grauius est hoc peccatum, quanto magis diligenda & reuerenda est persona cui maledictio imprecatur. Vnde pessimè est maledicere parenti: sicut lex dicit, Si quis maledixerit patri uel matri, morte moriatur. Et peius est maledicere filio quam extraneo. Si quis autem alteri malè esse nolens optet ei modicum malum, uel indeliberatè maledicat seu ex surreptione, modicum est peccatum. Si quis uerò non in perniciem proximi, sed in eius salutem ei maledicat: sicut qui optat alium ægrotare, ut uitam sceleratam mutet, uel capi, ut neniini molestus sit, quemadmodum iudex ad mortem zelo iustitiæ condemnans: non peccat. Ita Prophetæ in scripturis mala impiis imprecantur, conformantes se diuinæ iustitiæ. Creatura autem irrationalis, secundum se benedici aut maledici nequit, nisi uane & otiose: eo quòd

1. Cor. 6.

Exo. 20.
Deut. 5.

quod soli creaturæ rationali cõpetit bene esse uel malè, beatam esse uel miseram, Irrationali creaturæ bonū uel malū dicitur contingere in ordine ad hominem, propter quem est, idque multifariam, uño modo, quia subuenitur hominis necessitati per illam. Hac ratione ager benedictus dicitur, qui multum fructus profert homini maledictus, qui sterilis est. Sic, benedicere cibo, est homini esuro benedicere: maledicere agro, est illi maledicere cuius est ager. Secundo modo ordinatur irrationalis creatura ad hominem, per modum significationis: ita ut per ea quæ contingunt in creatura irrationali designentur, quæ pertinent ad hominè. Ad huc sensum maledixit dominus ficui non habenti nisi folia, ad designandam maledictionem Indæorum. Tertio modo maledicitur tēpus uel locus: quatenus quis detestatur miseriam uel peccatum quod est in loco uel tempore. Ut cum Dauid maledixit montibus Gelboe, quia cupiebat puniri eadem populi quæ ibi contigerat. Sic qui dicit: Maledictus dies, quo illum cœpi nosse, maledicit homini, ac si diceret: Utinam ille nunquam fuisset. Si uero creatura irrationalis maledicatur in quantum est Dei creatura: iam est blasphemia in Deum: ut cum aliquis dicit: Quorsum nunc mittitur pluuia è cælo? quid meruimus nos, ut in nos pestis grassaretur?

Mat. 21.

2. Re. 1.

Adulator est, qui nimium studet delectare verbis proximum, etiam ubi ille deberet contristari. Is quoque, qui tam est austerus, ut etiam ubi non oportet, contristet proximum, noceat proximo, & peior est adulate. Sed de his & aliis peccatis linguæ, latius alibi.

De remedio contra peccata linguæ. CAP. XXVI.

Pro. 18.

Sapientiam dicitur clarissimum est quod ait Sapiens: Mors & vita in manibus linguæ: & quod alibi scriptum est: Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Imo ipse dominus in Evangelio aperte pronunciat nobis, Quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. At quomodo euademus & vitabimus peccatum linguæ? Primum remedium est purgare cor, & sanctis cogitationibus occupare, quia (ut ait Saluator) ex abundantia cordis os loquitur.

*Ecl. 28.
Mat. 12.*

Mat. 12.

Pro. 4.

Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. Hinc & Salomon inquit: Omni custodia serua cor tuum: quia ex ipso vita procedit. Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procul à te. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Vbi præcipit Salomon, ut cor & intellectum occupemus rectis cogitationibus, & lecuturi præmeditemur quid dicam, nec simus præcipites. ut prauo ore ca-

rere possimus. Hinc B. Aug. præcatur: Libera me Deus à multiloquio, quod parior intus in anima mea, misera in conspectu tuo, & confugiente ad misericordiam tuam. Non enim cogitationibus taceo, etiam tacens vocibus. Et si quidem non cogitarem nisi quod placeret tibi, non utique rogarem ut me ab hoc multiloquio liberares. sed multæ sunt cogitationes meæ tales, quales nostri cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Dona mihi non eis consentire: & si quando me delectant, eas nihilominus improbare, nec in eis velut dormitando immorari: nec in tantum valeant apud me, ut aliquid in opera mea procedat ex illis, sed ab eis mea saltem tuta sit sententia, tuta conscientia te tuere. Secundum remedium est silentium, utique pauca loquaris. Sicut enim dicit Salomon: In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Argentum electum lingua iusti. Ideo Sapiens ad hoc adhortans: Aurum tuum, inquit & argentum confusa, & verbis tuis facito statetam, &c. Hanc ob causam diligenter à Patribus monasteriorum præscriptum est iis in locis silentium, ubi fere quotidie conuersantur: nec ab illis tantum (quod tamen satis esset) sed & ab ipso Pontifice id vniuersis religiosis est præscriptum. Quam constitutione cogetur is fateri summè laudabile esse, qui volet aduertere, quot quotque peccata vitentur obseruato silentio: item, quam alienus homo reddatur per totam vitam à multis linguæ peccatis, qui silentium seruare consueuerit.

*Lib. 15. de
Tri. ca. 76.*

Psalm. 93.

Pro. 10.

Ecl. 28.

*Ca. Cum ad
monasterium
li. 3. decr. de
statu mona-
cho. 7. ca. reg.*

Tertium remedium contra peccata linguæ, est euitatio consertij male loquentium, amicus enim stultorum similis efficitur. Vnde Sapiens inquit. Cum stulto ne multum loquaris, & cum insensato ne abieris. Serua te ab illo, vt non molestiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius. Item conuersatio cum iis, qui didicerint linguam suam moderare. Vnde Sapiens: Ne despicias, inquit, narrationē presbyterorum sapientum, & in prouerbis eorum conuersare, ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & seruire magnatibus sine querela. Non te prætereant narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis: quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Denique, sicut ait Iacobus Apostolus: Omnis natura bestiarum & volucrum, & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana, linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero. Quod nõ ideo dixit Apostolus, vt huius in mali dominationem per negligentiam permanere patiamur, sed vt ad domandam linguam diuinæ gratiæ poscamus auxilium. Non enim ait: Linguam nullus domare potest, sed, nullus hominum, vt cum domatur Dei misericordia, Dei adiutorio, Dei gratia fieri fateamur. Conetur ergo anima domare linguam, & dum conatur, poscat auxilium, & oret linguam, vt dometur lingua domante illo qui dixit ad suos. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris

Pro. 13.
Eccl. 22.

Iaco. 3.

Aug. lib. de
natu. & gra-
tia. ca. 15.

Mat. 10.

vestri qui loquitur in vobis. Itaque præcepto facere commonemur, quod conantes, & nostris viribus non valentes, adiutorium diuinum precentur. Hoc igitur est remedium præcipuū summeque necessarium ad frenandam linguam, feruentissimis precibus, & misericordiæ promptis operibus orare Deum vt frenetur lingua à malis, & sermo noster semper in gratia salis sit conditus, vt ædificet, atque det gratiam audientibus. Hoc petebat qui dicebat domino: *Col. 4.*
Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vs- *Pf. 114.*
quequaque: hoc est, ne auferri patiaris. Et, Po- *Pf. 140.*
ne domine custodiam ori meo, & ostium cir- *Eccl. 22.*
cunstantiæ labiis meis. Non declines cor meū in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem. & libera me de manu filiorum alienorum: quorum os locutum est vanitatē. Sa- *Pf. 143.*
lomon quoque: Vanitatem & verba mendacij *Pro. 30.*
longè fac à me. Et Ecclesi. Quis dabit ori meo *Eccl. 22.*
custodiam, & super labia mea signaculum certum, vt non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me? Domine pater & dominator vitæ meæ *Eccl. 23.*
ne derelinquas me in cogitatu & consilio eorū, nec sinas me cadere in illa exprobratione. Imò ipse Apo. cuius cor plenum erat timore Dei, adhuc metuebat sibi à peccato linguæ: & non tantum orabat, vt Deus sibi daret legitimum & rectam euangelij prædicationem, sed & Ephesios & Colossenses rogabat, vt pro eam à domino peterent.

De sexto Præcepto.

Non mœchaberis. CAP. I.

Ino. 20.

Aug. quest.
71. questionis
super Exodum.

Ostquam prohibuit nocementum, quo e medio proximus ipse tollitur, recto ordine prohibet, ne proximo noceatur in ei cōiunctissima persona, secundum id quod optimū habet post sui ipsius seu propriæ suæ personæ consistentiam, nempe secundum generationem: & dicitur, Non mœchaberis. Hoc, Mœchari, græcū verbum est, quo iam scriptura vitur pro latino. Mœchos tamen Græci, non nisi adulteros dicunt: sed vtiq̄ue ista lex nō solis viris in populo, verum etiam fœminis data est. Neque enim quia dictum est, Non cōcupisces vxorem proximi tui: nihil sibi hic præceptum debet putare fœmina, tanquam licitè posset concupiscescē virū proximæ suæ. Si ergo hoc ex illo quod viro dictum est, intelligitur, quamuis non dictum sit, quòd etiam ad fœminam pertineat: quanto magis ex eo quod dictū est: Non mœchaberis, vterque sexus constringitur, cum & ipsum præceptum potest referri ad vtrumque, sicut, Non occides, Non furaberis, & alia quæ similiter non expresso vno sexu vtrique videntur sonare communiter: tamen, vbi vnus exprimitur, honoratior vtrique exprimitur, id est, masculinus, vt ex hoc intelligat etiam fœmina quid sibi præceptum sit. Ac per hoc si fœmina

mœchata est habens virum, concumbendo cū eo qui vir eius non est, etiam si ille non habeat vxorem: ita & vir mœchatus est habens vxorem, concumbendo cum ea quæ vxor eius non est, etiam si illa non habeat virum. Triplex igitur est adulterium. primum, cum coniugatus vir commiscetur vxori alterius: quod est grauissimum. Secuadum, cum vir solutus miscetur vxori alterius. Tertium, cum mulier soluta miscetur marito alterius. Secundū grauius est quàm tertium: eò quòd longè magis bonum prolis impediatur, & natura violetur, si vna mulier duobus viris, quàm, si vir vnus duabus mulieribus miscetur. Occulta enim lege naturæ amant singularitatem quæ principantur. Plura autem vni rectè subiiciuntur, nihilominus, ex ea parte grauius peccat vir adulter, quàm mulier adultera, quia fortior est, & ratione magis viget: caput quoque mulieris est: eique proinde castitatis exemplum debet præbere. sed cum hæc eis viris dicimus, inquit Augustinus, irascuntur veritati, & respondēt: Sed nos viri sumus. An verò sexus nostri dignitas hanc sustinebit inortiam, vt cum aliis fœminis præter vxores nostras si quid admittimus, in luendis pœnis mulieribus comparemur? Quasi non propterea magis debeant illicitas concupiscentias viriliter frænare, quia viri sunt: quasi non propterea magis debeant mulieribus suis ad virtutis huius exemplum se præbere, quia viri sunt: quasi non propterea minus debeant libidine superari, quia

Adulterium
triplex.

Aug. c. 27.
de bono cōiun.
et c. 9. li. 1. de
nupti. et con.

Epb. 5.

Aug. li. 2. de
adul. coniu.
ad Pollentiu
cap. 8.

viri sunt; quasi non propterea minus debeant lasciuienti carni seruire, quia viri sunt. Et tamen indignantur si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas, Christianis equidem loquor, qui fideliter audiunt, Caput mulieris vir: vbi se agnoscunt duces, illas autem comites esse debere. Et ideo cauendum viro illac ire viuendo, qua timet ne vxor sequatur imitando. Imò Gentilis Imperator Antoninus constituit vt maritus vxorem de adulterij crimine accusare non sinatur, cui moribus suis nō prœbuit castitatis exemplum: ita vt ambo damnentur, si ambos pariter impudicos conflictus ipse conuicerit. Nam hæc dicti Imperatoris verba sunt, quæ apud Iurisconsultum illum Gregorianum leguntur: Sanè inquit, meæ literæ, nulla parte causæ præiudicabant. Neque enim si penes te culpa fuit vt matrimonium soluere- tur: & secundum legem Iuliam Eupasia vxor tua nuberet: propter hoc rescriptum meum adulterij damnata erit, nisi constet esse cõmissum. Habebunt autem ante oculos inquirere, an cum tu pudicè viueres, illi quoque bonos mores colendi author fuisti. Periniquum enim mihi videtur esse, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibet, quæ res potest & virum damnare, nō ob compensacionem in utui criminis, rem inter vtrumq; cõponere, vel causam facti tollere, Hæc Anto. Si hæc

Ephes. 5.

obseruanda sunt propter decus terrenæ ciuitatis, quanto castiores quærit cœlestis patria & societas angelorum?

Quam graue peccatum sit adulterium.

CAP. II.

Scriptura multis modis describit nobis grauitatem huius sceleris. Sic, *Ecl. 23.* inquit Ecclesiasticus, dedecus erit omnibus mulier omnis relinquens virum suum, & statuens hæreditatē ex alieno matrimonio. Primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit: & secundo, in virum suum deliquit: tertio in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi. Primum horum trium, scilicet quod legi altissimi inobediens sit adulter commune est omnibus sceleribus: reliqua verò duo propria sūt adulterio. Peccatur enim per adulterium, siue viri siue mulieris, in coniugem: & fides ei debita violatur. Cui fidei tantum iuris tribuit Apo. vt eam potestatem appellet, dicens: Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter autem & vir nō habet potestatem sui corporis, sed mulier. Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altero vel altera contra pactum cõiugale concumbitur: atque ita frangitur fides, quæ in rebus etiam corporeis & abiectis magnum animi bonum est, & ideo eam saluti quoque corporali, qua etiam vita ista continetur, certum est debere præponi. Coniuncti sunt coniuges tanquam socij vitæ, qui sibi mutuo

*Aug. ca. 4.
li. de bono
coniugali.
1. Co. 7.*

Iob. 31.

in omnibus necessitatibus summo amore succurrant. Hoc bonum amicæ societatis & pacis rotum per adulterium dissoluitur. Vnde Iob de eo dicit: Ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina. Et apud Salomonē, exiguum peccatum reputatur furtum præ adulterio: quia videlicet læsus coniunx reconciliari non vult: Non grādis est culpa, inquit, cū quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam cōgregat sibi, & opprobrium illis non delebitur: quia zelus & furor viri non parceret in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima. Non autem tantum valet quod ait Apostolus: Vir sui corporis potestatem nō habet, sed mulier, vt permittente vxore, quæ maritalis habet corporis potestatem, possit vir cum altera, quæ soluta est concumbere: alioqui, & fœmina permittente viro lenone, hoc facere poterit: quod omnium sensus excludit. Sicut enim nemo est dominus sui corporis, vt se occidere vel mutilare possit: ita non est dominus corporis coniugis suæ, vt alteri hoc concedere possit. Imò in concilio Arelatenſi legitur sic statutum: Si vir sciens vxorem suam deliquisse quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione: & vixerit cum illa reus erit, & eius peccati particeps.

Aug. c. 29. li.
1. de ser. dom.
in monte.

Haheatur lib.
5. decret. sit.
de adul. &
Supra tor.
ca. Si vir, etc.

Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reuerti, debet, sed non sæpè, recipere peccatricem. Sic & Salomon dicit: Qui tenet adulteram, stultus & insipiens est.

Tertium quod ponit Sapiens in adulterio, est, quod adultera ex alio viro statuit sibi filios, hoc est, quod adulterium est nocumentum proles. Cum enim adultera tum marito tum adultero se miscet, aut fit vt non nascatur proles, aut nata, est patris incerti: vel si certo ex adultero nasci sciatur, impedit tamen adultera bonum legitimæ proles suæ, & cogitur maritus infœlix curruca prolem à petulante coccyge suppositam educare pro sua, & defraudare hæreditate, atque laboribus suis proles suas. Similiter cum coniugatus vir mulieri soluta commiscetur, proles nascitur miserrima, vt-pote quæ non habeat, sicut natura requirit, patrem & matrem matrimonio coniunctos ad sui educationem. imò patrem habet, cuius cor & cura ab hac prole & eius matre, ad legitimas proles & earum matrem distrahi debet.

Quid adulterio commisso sit agendum.

CAP. III.

In adultera decipiente enutriat maritus adulterinam prolem pro sua, tenetur adulter & adultera recompensare omne damnum marito & eius hæredibus illatum. Quod si non possint, restat vt remissionem damni petant, etiam prodendo adulterium suum. Non tenetur tamen adulter vel

adultera crimen suum prodere, cum verisimile est quod ei non crederetur, aut si iniustæ mortis periculum ei vel alicui alteri, hinc immineret. Similiter, illi adulteri siue adulteræ, quorû filij in hospitalibus sunt expositi, tenentur hospitalibus rependere damnum & grauamen, ex prolium nutritione illatum, distinctimque filios suos nosse & eorum curam, quod ad institutionem, ac similia diligenter gerere. Imò prolibus cum adoleuerint tenentur sese insinuare, seu dicere se esse eorum parètes. Magna enim est hominis miseria ignorare parentem, & per cõsequens, cõsanguineos, quos colat, & ad quos aliqua pressus necessitate cõfugiat. Itaque, nõ licet parentibus tanto malo efficere proles.

De pœna adulterij. CAP. IIII.

Deu. 22.
Gen. 20.

Ege Moyfi adulter, & adultera iubeantur occidi. Imò ante legem. Vnde mortẽ minatus est Deus Abimelech, si vxorem Abraham adulterio violasset. & Abimelech omni populo precepit: Qui tetigerit hominis huius vxorẽ, morte morietur. Et tãta atrocitas adulterij erat in opinione Gentium, vt leuius crimen estimarent prius virum perimere, vt muliere iam per ejus cõdem facta libera potirentur, quàm, vt alterius vxorem eo viuente polluerent. Hinc Abraham & Isaac, cum inter gentes exularent, vxores suas fororum nominibus dissimulabãt, ne forte ab iis qui eas ob insignem pulchritudinem expeturi essent occiderentur. Et apud Roman. lex Iulia adulteros capite plectebat:

Gen. 12.
Gen. 20.
Gen. 26.

quæ adhuc tempore diui Hieronymi seruabatur. Imò quamquam malè filijs ex adulterio natis alimenta negant (sed hæc nunc abolita sunt) in detestationem tamen adulterij ab hereditate repelluntur ex adulterio nati, nec sequenti matrimonio sunt legitimi, vt qui ex simplici fornicatione nascuntur: vt patet cap. Tanta in Decretal. tit. Qui filij sint legitimi. Et à sacris ordinibus repelluntur ex adulterio nati, per cap. Consuluit, de seruis non ordinandis, sicut & in Deuteronomio dicitur, Non ingreditur manzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam domini vsque ad decimam generationem. Quò ad pœnas futuri seculi, aperte pronunciat Apostolus adulteros regnum Dei nõ possessuros, quemadmodum & Malachias dicit, Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit dominus exercituum.

De fornicatione. CAP. V.

Icut a furti nomine in septimo precepto bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ, neq; enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed vtrique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur, sic profectò & nomine mæchiæ omnis illicitus concubitus atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi.

vide epist. ad Imo. de muliere septies percussa. Prosop. ea. 36. li. 1. pradic. et promiss.

Deu. 23.

I. Co. 6.

Mala. 3.

Cano. 4. com.

Aurelianus

sis testij, in

monasterium

toto vitæ sue

tempore de-

rruditor cle-

ricus ob adul-

terium. For-

matense cõ.

9. adl. vel

adulterans 7.

annorum pœ-

nitentiam

subire cogit.

a Aug. 9.

super Exo.

quest. 71. For-

nicatio sim-

plex.

BREVIS ET CATHOLICA

Sunt autem variæ libidinis venereæ species, aliæ aliis grauiores. Et prima est fornicatio simplex: quæ est viri soluti cum soluta muliere concubitus extra matrimonium: quæ iuxta Tobiam, crimen est. Attende, inquit tibi filii mi ab omni fornicatione: & præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen scite. Vnde & Apostolus Paulus. Neque fornicarij, neque idolis seruietes, neque adulteri, &c. regnum Dei possidebunt. Item: Fornicatores & adulteros iudicabit (hoc est, condemnabit) Deus. Et iterum: Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam mēbra vestra, replum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Et rursus: Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Et Ioan. in Apocalypsi: Fornicatoribus, inquit, pars erit in stagno ardentigne & sulphure, quod est mors secunda. Dicitur autem hæc fornicatio simplex: quia interdum nomē fornicationis in scripturis generale est, adulterium quoque complectens: vt Mat. 5. Quicumque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mo:chari, hæc fornicatio-

2. Cor. 6.

1. Cor. 6.

Heb. 13.

1. Cor. 6.

Eph. 5.

Apo. 18.

DECALOGI EXPLICATIO. 192

tionem appellat adulterium. Sed hoc loco loquimur de fornicatione prout Paulus eam ab adulterio distinguit. Et si consideremus fornicationem vergere in notabile nocumentum prolis, ex concubitu naturaliter oritur: non erit mirum, recenferi fornicationem inter mortalia peccata. Manifestum enim est, quod ad educationem prolis nõ solum requiritur cura matris à qua nutritur, sed etiã, idque multo magis, cura patris à quo est instituenda, defendenda, & in omnibus adiuuanda. Hinc naturaliter in humana specie matribus est sollicitudo de certitudine patris, quia illis incumbit educatio. Tollitur autem certitudo hæc, nisi vir & mulier sibi mutuo ad commanendum sint obligati: quæ obligatio solum ex matrimonio oritur. Perit quoque vtriq; parenti in prolem affectus & amor, ad commode eam educandam necessarius, dum considerat vnus parens alterum parentem prolis suæ sibi non adhærere, se non iuuare, vel posse se derelinquere, cunque placuerit, alteri se tradere. Nocet igitur concubitus extra matrimoniũ naturaliter proli in bono valde notabili nempe educatione.

*Fornicatio-
nem peccatũ
mortale esse.*

De meretricibus. CAP. VI.

Nlla autē fornicatio grauior est, qua quis ad prostibula accedit: eo quod regulariter impediatur non tantum bona educatio nascituræ prolis, sed etiã ne nascatur proles. Contra qualē fornicationem loquens Lex domini: Non erit, inquit,

Deu. 23.

Aug. super
Dei. quest.
37.

1. Cor. 6.

Gene. 2.
Mat. 19.

BREVIS ET CATHOLICA

meretrix de filiab⁹ Israel, nec scortator de filiis
Israel, prohibens ibi, & meretrices esse, & ad
eas accedere quarum publicè venalis est tur-
pitudine. Ac in sceleris detestationem, subiicitur,
Non offeres mercedē prostibuli, nec pre-
tium canis in domo domini Dei tui, quicquid
illud est quod voverint, quia abominatio est
vtrumque apud dominum Deum tuum. Vbi
scortatorem, canem videtur appellare, quia si-
cut ad vnam caniculam plures canes concū-
runt turpissimè, ita & ad vnam meretricē varij
scortatores. Apostolus Paulus quoque graui-
tatem huius peccati declarans, nescitis inquit,
quoniam corpora vestra, membra sunt Chri-
sti? Tollens ergo membra Christi faciam mē-
bra meretricis: absit. An nescitis, quoniam qui
adheret meretrici, vnum corpus efficitur? Erūt
enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem ad-
heret domino, vnus spiritus est. Et hodie, in
eiusdem criminis detestationem, videtur do-
minus nouam illam leprę speciē, quam mor-
bum gallicum vocamus, vnde miserrime ho-
mo necatur, misisse in mundum. Nam qui à
meretricibus sese continent ab eo malo fere
immunes sunt, qui vero illis adherent, difficil-
lime euadunt.

De concubinato. CAP. VII.



Concubina vocatur fornicaria illa,
quę quidem publicum prostibulum
nō est, sed ad hoc tenetur ab aliquo,
vt quoties libuerit, cum ea fornice-
tur. Ideoque concubinatorius non solū significat
crimen

DECALOGI EXPLICATIO. 193

crimen fornicationis, sed etiam statum & per-
manentiam in illo, consuetudinē & familia-
ritatem cum fornicaria. Et quia naturaliter
scandalizat virum consuetudo eius mulieris
cum qua fornicatus est, ideo agenda verę pō-
nitentię non sufficit vt proponat non amplius
cum ea fornicari, sed etiam abiiciēda est, eius-
que vitanda familiaritas: sicut dicit Salomon,
Non cōcupiscat pulchritudinem mulieris ex-
tranę cortium, ne capiaris nutibus illius.
pretiū enim scorti vix est vnus panis: mulier
autem viri pretiosū animam capit. Nunquid
potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt
vestimenta illius non ardeant? aut ambulare
super prunas, vt non comburatur plantę eius?
Nomen tamen concubinę in sacra scriptura
pro illa vxore ponitur, quę est conditione fer-
ua, ideoque non est socia viri in regimine do-
mus. Omnis concubina vxor, inquit Augusti-
nus, non autem omnis vxor concubina more
loquendi scripturarum appellatur: id est, Sara
& Rebecca, & Lia & Rachel concubinę dici
non possunt: Agar verò & Cerhura, & Bala &
Zelfa & vxores & concubinę. De tali concu-
bina loquens consiliū Toleranum primum:
Si quis, inquit, habens vxorem fidelis concu-
binam habeat, non cōmunicet.

Ceterum is qui non habet vxorem, & pro
vxore concubinam habet, à communionē nō
repellatur: tamen, vt vnus mulieris, aut con-
cubinę (vt ei placuerit) sit coniunctione con-
tentus, alias, viuens abiiciatur, donec designat


Quest. 90. in
Gene.

Can. 17. Ci-
tatur à Gra-
tiano distin.
34. Decre. ex
li. de distin.
noui et vete-
ris testamen.

& ad pœnitentiam reuertatur. Item Isido. inquit: Christiano non dicam plurimas sed nec duas habere simul licitum est, nisi vnâ tantum, aut vxorem, aut certè loco vxoris, si coniunx deest concubinam. Non est autem præsumendum, quòd aliquis liber & ingenuus, mulierem cõditione ancillam assumpserit in matrimonium, nisi fortè illa mulier (sicut ait Leo) & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur. Etsi enim ancilla assumpta in vxorem non fiat sociâ viri in domus regimine, verum adhuc ea parte maneat serua: aliquou(que tamen sit ingenua: quia seruo non potest in matrimonium tradi, nec vendi iam potest vt antea potuit. Vxorem enim (vt ait Augustinus) nullis etiam seculi legibus licet vendere. Legibus autem Christi, sola causa fornicationis licet dimittere.

Dotatur quoque ancilla assumpta in matrimonium: quia necessaria, victum & amictum debet ei maritus. Et sicut non præsumuntur coniuges duo ingenui, nisi publicetur matrimonium: ita nec ingenuus & ancilla præsumuntur coniuges, nisi hoc ipsum publicetur matrimonium.

De stupro. CAP. VIII.

 Ravius fornicatione simplici est stuprum: quod est concubitus, quo mulier virgo extra matrimoniû defloratur siue corrumpitur. Fœdior enim est libido cum tanta est, vt etiam integritatem virginem violat, nec compefcitur ex

eo, quod muliebri corpus est vulnerandum. In matrimonio quidem habet hoc malum excusationem, quia aliter proles generari nõ potest: extra matrimonium vero nihil est quod ipsum excusare possit. Porro ex parte viri virginis primo concumbentis cum muliere corrupta, quia nulla est corporalis læsio, nullû est peculiare peccatum; sed duntaxat fornicatio simplex. Lege Moyli corruptor virginis nec dum desponsatæ alteri, iubeatur eam ducere, nec poterat ei dare libellum repudiij cunctis diebus vitæ suæ, debebatque patri puellæ dare quinquaginta siclos argenteos, eo quod & ipsi iniuria facta esset, vt pote in cuius tutela & custodia, præcipuè quoad virginale signaculum, erat filia. Quod si pater virginis volebat tradere filiam suam stupratori, debebat stuprator reddere pecuniâ iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerant. Nunc quoque, corruptor debet stupratâ ducere vxorem, aut iuxta morem patriæ & arbitrium bonorum, illatam iniuriâ compensare, quanquam melius ac tutius sit, & in foro conscientiæ omnino suadendum regulariter, vt stupratâ ducatur vxor. Nec quicquam ad rem facit, si ipsa in stuprum consenserit, quis non est domina corporis sui, nisi ad vsus legitimos. Nihilominus, grauius peccatuf, si mendaciis & fraudibus stuprum extorqueatur.

De rapto. CAP. IX.

*Ad Rusticû
Narbonensem
epist. ca.*

*Epist. 89. ad
Hilarium.*

*Exo. 22.
Deu. 22.*

Exo. 22.

Raptus est, cum virgo, vel coniugata, vel quæcunque alia mulier, vi seu contra suam voluntatem ad concubitum opprimitur. Ob quod peccatum, Sichem cum patre principe Sichimorum, à fratribus Dinæ, quam raptam viriauerat, obruncatus est, & eius ciuitas cum toto populo subuersa. Item raptus est, si vi auferatur mulier, etsi postea non nisi proprio consensu cum raptore rem habeat. Rursum si inuito marito vel patre abducatur, etiam si consentiat, vxor vel filia. Rapta autem puella legitime contrahit cum raptore (sicut ait Innocentius tertius) si prior dissensio transeat postmodum in consensum, & quod ante displicuit, tandem incipiat complacere: dummodo ad contrahendum legitimæ sint personæ. Lege verò ciuili, primi & secundi generis raptor capite plectitur, etiam si raptam post duxerit vxorem.

Gen. 34.

In decre. ca. Accedens, de rapturibus.

Adeo graue est hoc peccatum præ aliis ut raptorem è sacro loco educere, et nõ alium remmi, consiliu Au- relianens. i. permittat in suo ad regem Clodousum rescripto.

De incestu. CAP. X.

Bominabilis est coitus, dum quis effreni libidine, cum consanguinea vel affini, in gradu iure prohibito citra legitimum dispensationem & matrimoniū concumbit. Multis autem modis incongrui sunt consanguinei & affines commixtioni venereæ. Primò, quia naturaliter homo debet parentibus honorificentiam, & per consequens suis vel vxoris consanguineis, quia ex iisdem parentibus propinquam originem trahunt. In concubitu autem maximè consistit turpitudò quædam contraria honorificentia. Vnde ma-

ximè de concubitu homines verecundantur. Proinde, incongrua est mutua consanguineorum commixtio. Quamobrem dominus ait: *Leu. 18.* Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius. Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius: & sic in cæteris gradibus prohibitis, pro ratione adiicit: Ne reueletur turpitudò. Nescio, inquit Augustinus, quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile: vt cui debet causa propinquitatis verecundū honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem. Secundò, inconueniens est coniunctio cum consanguineis, quia personas sanguine iunctas necesse est simul conuersari. Si igitur homines non coërcerentur à commixtione consanguineorum, nimia oportunitas libidinis daretur illis: & sic animi eorum nimis emollescerent. Vnde in veteri lege illæ personæ peculiariter sunt à concubitu prohibita, quas simul oportet habitare. Tertia ratio est: quia per coniugium consanguineorum impeditur multiplicatio amicitia: sicut ait Augustinus. Qui, inquit, ex primis duobus parentibus nati sunt viri, sorores suas coniuges acceperunt. quod profectò quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damanabilius, religionè prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, vt homines quibus esset utilis atque honesta concordia, diuersarū

Leu. 18.

Li. 15. de ciu. Dei. e. 16. Et li. 2. ca. 4.

Eodem ca. 15 de ciu. Dei.

necessitudinum vinculis necleretur, nec vnus in vna multos haberet, sed singula spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam, plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Vt ergo alium quique habeat patrem, alium socerum, numerosius se charitas porrigit. Porro lege naturæ profus immutabili, illicita est & abominabilis commixtio inter eos qui in recta linea secundum ascensum & descensum sanguine sibi iunguntur, vt, inter matrem & filium, patrem & filiam, auiam & nepotem. Inter reliquas vero personas, secundum lineam transuersam sibi attinentes, mutatur decencia, vel indecencia commixtionis secundum consuetudinem, & legem positiuam. Vnde & ibi locum habet quandoque dispensatio, & quod iam dictum est de consanguinitate & affinitate carnali, idè & de spiritali cognatione est intelligendum. Sed de his omnibus latius tractabitur in materia de matrimonio.

De sacrilegio. CAP. XI.



Sacrilegium est, cum quis proprium votum castitatis opere violat, vel cum ea rem habet, quæ Deo continentiam vouit. Polluitur enim tali coitu persona Deo ad castitatem dicata. De qualibus Apostolus, Adolescentiores viduæ cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

I. Ti. 5.

De peccato contra naturam.

CAP. XII.



Mnibus sceleribus prædictis abominabiliora sunt ea, de quibus Apostolus Ephesiis dicit: Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere, eo quod in ipsis relinquatur naturalis ordo vsus feminae, vel masculi, sicut ad Romanos primo capite dicit Apostolus, hoc est ille vsus, vnde natura humana potest nascendo subsistere. Primum horum est molities, quando aliquis solus, siue vir, siue femina, polluit se ipsum seminis effusione sine omni concubitu. Quali peccato peccabat Onan filius Iudæ, quem idcirco percussit dominus, eo quod rem detestabilem faceret. Da qualibus Apostolus ait, Molles regnum Dei non possidebunt. Secundum est concubitus cum muliere extra ordinatum generationis membrum, aliique bestiales coitus cum muliere, qui sunt Aposto Paulo, turpitudine non nominanda, de quibus loquens, Omnis immundus, inquit non habet hereditatē in regno Christi. Tertium est peccatum Sodomiticū, cum masculus in masculum, vel femina in femina turpitudinem operatur. Quartum est peccatum omnium grauissimum bestialitatis, quo vir, vel mulier cum bestia coit. Concubitus autem cum dæmone succubo vel incubo, inexplicabile malum est, & ad idolatriam pertinet.

De pena omnium dictorum flagitiorum.

CAP. XIII.

B iiii

*Aug. li. 3.
Confess. ca. 8.*

Lagitia quæ sunt contra naturam, ubique ac semper detestanda ac puniendi sunt. qualia Sodomitarum fuerunt. quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, ut se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadem natura, cuius ille auctor est, libidinis peruersitate polluitur. Vnde & Apostolus, cum dixisset Ephesius: Hoc scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi & Dei: ubi explicat pœnam futuri seculi, quæ manet omnem in re venerea immundum: sic subiecit, Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiae: respiciens utique ad illam supra modum grandem vindictam, qua etiam in hoc seculo flagitia carnis puniuit Deus: qua sanè præsignatur summum supplicium futuri seculi, dicente Iuda Apostolo: Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatae, & abeuntes post carnem alteram (hoc est, coniugio non contentæ) facti sunt exemplum ignis æterni, pœnam sustinentes. Imprimis igitur simplicem fornicationem ita acriter puniuit Deus, ut vno die occiderentur viginti quatuor milia hominum. Cuius iræ mentionem faciens Apostolus, Neque, inquit, fornicemini, sicut quidam ex ipsis (Israëlitis) fornicati sunt, & ceciderunt vna die

Ephes. 5.

Gen. 19.

*Aug. ca. 30.
li. 16. de civ.
Dei. Specimē
futuri iudicij
digni fuit.
Iude epist.*

*Num. 25.
1. Co. 10.*

viginti tria milia. Propter uxorem verò Leuitæ, à multis scortatoribus adeo vexatam, ut hinc moreretur, deleta est numerosissima tribus Benjamin cum paruulis & mulieribus, vrbibus quoque incendio consumptis, Deo iubente, exceptis duntaxat sexcentis viris: interfectique sunt vno die viginti quinque milia & centum viri, omnes bellatores, præter senes, paruulos, & mulieres. Tempore Noë propter exundantem hominum libidinem, terribiliter dixit Deus: Pœnitent me fecisse homines, delinquitque vniuersum genus humanum aquis diluuij, iusto Noë tantum cum septem hominibus suæ familiæ reseruato ad humani generis reparationem: & in maiorem detestationem huius peccati, etiam omne viuens in terra & aëre, conseruato tantum vno pari in qualibet specie. De adulterio verò ait Hieremias, Mochati sunt, & in domo mulieris luxuriabantur. equi amatores, & emissarij facti sunt: vnusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Nūquid super his non visitabo, dicit dominus? & in gente tali non vlciscetur anima mea? Propter incoestum verò eiectæ sunt septem gentes Chananæorum de terra optima, penitusque deletæ, sicut ait dominus: Omnes, inquit, execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gentē quæ fuit ante vos. Et certè decem tribus ob talia scelera eiectæ sunt e terra promissa: sicut dicit Amos prophe-

Iud. 20.

Gen. 6. & 7.

Hier. 5.

Leu. 19.

Amos 2.


Eze. 23. ra, Filius ac pater eius ierūt ad puellam, vt violarent nomen sanctum meum. Item duæ tribus ideo in Babylonem adductæ sunt, quemadmodum testatur Ezechiel, Vnusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominacionem, & focer nurum suam polluit nefarie, frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te. Propter scelera contra naturam, non solum euertit & deleuit Deus Chanaanos, sed & ignem, sulphurque pluit super Sodomam & Gomorram, Adamam & Seboim, & omnem circa regionem subuertit, vniuersos habitatores vrbiū, & cuncta terræ virentia, ascenditque fauilla de terra quasi fornacis fumus. Nec tantum temporanea fuit hæc pœna terræ illi, sed & hodie ita sulphure & solis ardore combusta est, vt non seratur, nec virens quippiam germinet, & quæ prius vniuersa irrigabatur sicut paradysus domini, nunc habet mare falsissimum, mortuum idcirco dictum, quod nihil in eo viuat, nec ibi auis in aëre viuere possit.

Gen. 19. De qua re sic Sapiens loquitur. Descēdit ignis in pentapolim, quibus in testimonium nequitia fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans signum falsis. Sapientiam enim prætereuntes non tantum in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona, sed & insipientia suæ relinquerēt hominibus memoriam, vt in his quæ peccauerunt, nec latere potuissent. Hæc vtique omnia ita disposuit Deus, vt omnibus posteris essent perpetua ad-

monitio, explicarentque quàm sit horribilis futuri seculi æterna damnatio.

De oculo impudico, osculis, tactu, & similibus.

CAP. XIII.

cut quinto præcepto, Non occides, prohibentur mutilatio, vulneratio, & similia nocumenta, quæ natura sua ad mortem disponunt & præparant, ita hoc sexto præcepto, Non mœchaberis, non solum prohibetur illicitus cõcubitus atque pollutio, sed & omnia illa quæ naturaliter illegitimū vsum illorum membrorum inducunt, inchoant, vel præparant. Vnde dominus in Euangelio, arguens insufficientem Pharisaorum doctrinā, sicut docet prohibitionem homicidij prohiberi etiam iram & contumeliam, eo quod naturaliter ad homicidium præparant, ita docet hoc præcepto, Non mœchaberis, prohiberi etiam internam concupiscentiam (de qua nos dicemus circa nonum præceptum) item oculum impudicum, atque tactum, quibus quasi signis se profert interna impuritas. Audistis, inquit, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. *Mat. 5.* ego autem dico vobis. Quia omnis qui viderit mulierē ad concupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Videre autē mulierē ad concupiscendū eam, est eā ad hoc intueri vt cõcupiscas eā, hoc est, vt cogitatione concubitus eius quæ matrimonio ad te nō pertinet, te occupes, vel, vt imagineris pulchritudinē eius, quaque delectabilis sit ei⁹ aspectus, quaque sit idonea ad concubitū, etiā si statuas nunquam

Dan. 13.

commisceri cum ea, siue qui ad eam non potes pertingere, sicut iniqui iudices iusserunt ut discooperiretur Susanna, ut vel sic satiarentur decore eius: siue quia aliqua ratione, vel honesta, vel inhonesta, opus ipsum abominaris: sicut si sacerdos, nolens propter votum suum cuiquam commisceri, eo sine inspiciat mulierem, ut cogitet quam sit amabilis ad concubitum. Iam, aperte pronunciat dominus, omnē qui aspexerit mulierem ut concupiscat eam in corde suo, esse mœchum: quia videlicet talis aspectus signum est, in corde esse voluntatem mœchiæ, vel desiderium naturaliter ducens ad mœchiã. imò ipse, externus aspectus eius malitium est. Et Marci septimo sceleribus connumerat impudentiam: quæ in signis libidinis præcipue consistit. Sic Esaias: Filiæ Sion, inquit, ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant. Et Ecclesiasticus: Fornicatio mulieris in extollētia oculorum, & in palpebris illius agnoscitur. Ipse quoque Apostolus Petrus: Oculos, ait, plenos habent adulterij & incessabilis delicti. Hunc igitur oculum impudicum, siue aspectum impudicum, quia ruere nos facit in mortem æternam, Christus iubet erui, etiam si dexter sit, hoc est, delectabilis, iocundus, charus, utilis, & prosperitatem adferat. Post ea nãque verba: Omnis qui viderit mulierẽ ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, sic dicit, Quod si oculus tuus dex-

Esa. 3.

Ecc. 26.

2. Pet. 2.

Mat. 5.

ter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. expedit enim tibi ut pereat vnum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Hoc præceptum seruabat Propheta Job, qui veraciter de se dicebat: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem omnipotens de excelsis? David vero deflexit ab hoc præcepto, quãdo post meridiem dormiuit & otiosus deambulauit: & oculus impudicus deduxit eum usque ad adulterium & latrocinium. Pulchrè de oculo impudico loquitur in hæc verba Augustinus: Oculi vestri etsi iaciantur in aliquam fœminarum, figantur in nulla. Neque enim quando proceditis, fœminas videre prohibemini: sed appetere, aut ab ipsis appeti velle, criminofum est. Nec solo tactu & affectu, sed aspectu quoque appetitur, & appetit fœmina. Nec dicatis vós habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus, impudici cordis est ununcius. Et cum se inuicem sibimet, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nunciant impudica, & secũdum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiã intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debet qui in fœminam figit oculum, & illius in se diligit fixum, ab aliis se non videri cum hoc fecerit: videtur omnino, & à quibus se videri non arbitratur. Sed etsi lateat, & à nemine hominum videatur, quid

Iob. 31.

2. Reg. 11.

In regula
suo epist. 109

faciet de illo superno inspectore quem latere nihil potest: An ideo putandus est non videre, quia tanto videt patientius, quanto sapientius? Illi ergo vir sanctus timeat displicere, ne velit fœminę malè placere. Illum cogiter omnia videre, ne velit fœminam malè videre. Illius namque & in causa hac commendatus est timor, vbi scriptum est, Abominatio est domino defigens oculum. Hęc Augustinus. Ex his patet, etiam grande peccatum esse, ornare se, vt ab aliis præterquam à coniuge, vel iam acquisito vel acquirendo, concupiscaris. Quod verò iam diximus de visu impudico, tanto verius est de osculis impudicis (hoc est, causa delectationis tactus exhibitis) & aliis voluptatibus tactus, quanto tactus delectabilis propinquius accedit complerioni voluptatis venereę quàm aspectus. Hinc Christus, quod de aspectu impudico dixerat, id quoque de manu (qua sanè tactus significatur) subiicit, Et si, inquit, dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam & proiice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Hinc diuus Cyprianus de hoc tactu loquens: Ipse, inquit, concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, & inosculario, & coniacentiũ duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur? Et si incorrupta inuēta fuerit virgo ex ea parte sui, qua mulier potest esse, potuerit tamē ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen in-

M. s.

2. in epist. II.

spici non potest. Notanter verò loquimur de osculo & tactu, qui fit causa delectationis pro venientis ex contactu carnis. Hinc enim & in homine & in omnibus animantibus, veneris initium est. Osculum verò & manuum cōiactus, qui causa amicitie fit, vel alicuius operis peragendi, ad materiam libidinis non pertinet, sicut nec ad nocumentum pertinet illa percussio, quæ fit causa disciplina. Huc quoque referenda est (sicut ex Cypriani verbis patet) confabulatio cum muliere, etiam quæ de rebus sacris habetur, si fiat causa delectationis, quæ ex voce mulieris percipitur, vel ex eo quòd confabulatio habetur cum muliere. tale etiam est huiusmodi delectationis causa, audire mulierem cantantem, etiam sancta carmina. Vnde *Ecl. 9.* Sapiens, non tantum ab aspectu & tactu mulieris nos atiocat, sed etiam, Nec audias, inquit, saltatricem, ne forte pereas in efficacia illius. Colloquium enim mulieris alienæ quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditione. Et alibi: *Ecl. 42.* Omni homini noli intendere in specie, & in medio mulierum noli commorari, de vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. melior est enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium. Hoc verò animaduertendum est, ad eam libidinis speciem pertinere hæc

initia visus, tactus, & colloquij libidinosi, ad quam spectat consummatio concubitus. Vnde aspectus vel osculum coniugum, matrimonij honestate excusatur, soluti ad solutam, fornicarium est, inter eos qui aliis sunt coniuges, adulterinum, violenter illatum, ad raptum inter consanguineos, ad incestum, inter eos qui Deo dicati sunt vt castè viuant, ad sacrilegium pertinet. Fricare vero vel palpare vel inspicere libidinosè seipsum, mollitici est. Brutorum genitalia turpiter tangere, ad bestialitatem pertinet. Si vero vir virum, vel scæmina scæminam libidinosè palpet vel osculetur, sodomia est. De quo sic Augustinus, Non, inquit, carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio, nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam scæminis scæminæ, iocando turpiter & ludendo, non solum à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omnino nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt facienda nupturis.

De turpiloquio. CAP. XV.

Fornicatio, inquit Apostolus, & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitude, aut stultiloquiū aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio. Manifestum enim est, verba venerea causa recreationis prolata, significare quod homo turpibus delectetur: & ad hoc proferri, vt alij similiter oblectentur. Vnde luce clarius est, secundum doctrinam Apostoli,

stoli, turpiloquium prohiberi hoc præcepto, Nō mœchaberis. Pertinetque ad eandem speciem libidinis, ad quam res de qua est sermo. Vnde colloquium de concubitu coniugali inter coniuges, ad matrimonium pertinet: colloquium de adulterio, ad adulterium: & ita in cæteris. Huc & lectio turpium historiarum, fabularum, poëtarum, facetiarum, cantatio impurorum carminum: siue fiat voce, siue organo vel alio instrumento musico: pertinent. De quibus omnibus verum est, quod de vno eorum dixit Hieronymus: Dæmonum cibus est carmina poëtarum, sicut contra dicit Christus de seipso: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. Imò ad auscultare huiusmodi, scelus est. Vnde ibidem Hieronymus: Dæmonum cibus est ebrietas, luxuria, fornicatio, & vniuersa vitia. Hæc blanda sunt & lasciuia, & sensus voluptate demulcent: statimque vt apparuerint, ad vsum sui prouocant, quibus ideo luxuriosus adolescens (de quo Dominus in Euangelio) legitur non potuisse faturari: quia semper voluptas famem sui habet, & transacta non satiat. Et Sathanas cum aliquem sua arte deceperit, & proprium ei imposuerit iugum, vltra ad abundantiam vitiorum non procurat, sciens esse iam mortuū: sicut multos idololatrias videmus miseria & panis egestate confectos. Hi sunt, in quibus Propheticus sermo cõpletur. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedem omnibus amatoribus tuis, & non

C

Epist. 109.

Epist. 5.

Ioan. 4.
In epist. ad
Damasum,
de filio frugis
& prodigo.

Luc. 15.

Eze. 16.

accepisti mercedes. Imò, quod amplius est, loqui de pulchritudine & forma mulierum, de oculo impudico, & similibus, ad idem genus pertinet. Vnde quidam iratus in sacerdotes, de procis & sponfarum formis disputantes, sic in eos ludit,

Turpe sacerdotem sponsasque, procosque notare.

Sponte sed hæc aliis dicere, sacrilegum.

Ora dicata Deo, rebus referare prophanis,

Mentem designat lege Dei vacuum.

Signat inane Deo cor, talibus esse repletum,

Signat cor carni esse rebelle parum.

Ad Damasum loco iam citato.

De talibus & Hieronymus in eodem loco, Nunc, inquit, etiam sacerdotes Dei, omissis Euangelis & Prophetis, videmus comœdias legere, amatoria Bucolicorum versus verba canere, tenere Vergilium.

De ebrietate & commestationibus.

CAP. XVI.



Via ebrietas & commestationes libidinem prouocant, rectè indicantur hoc sexto præcepto prohibita. Vnde Apostolus in epistola ad Ephes. post multam de libidine venerea tractationem subicit, Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, manifestè designans, ebrietatem prohibitam quia ad libidinem ducit. Et Hieronymus, Secundum Apostolum, inquit, in vino luxuria est, & vbicunque saturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominatur. Specta ventrem & genitalia, pro qualitate vitiorum, ordo membrorum. Nunquam ego ebrium castum puta-

Eph. 5.

Hiere. 5. Saturati sunt, & mœchati sunt.

Prosp. ca. 22.

Ep. 2. de vi. cõ-

temp. In. 1.

c. p. epist. ad

Titum.

bo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum. Item alibi, Esus, inquit, carniū, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est. Vnde & Comicus, Sine Cerere & Baccho, inquit, friget Venus. Recenset autem Apostolus ebrietatem & commestationes inter scelera, quæ hominem excludunt à regno Dei, securus in hoc dominum saluatorem, in euāgelio Luca dicentem, Attendite vobis ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Vbi hoc notandum, ebrietatē illam quæ defectus est vsus rationis, non esse peccatum, quia miseria tantum est, sed, abundantior potatio, vnde ille defectus consequitur, peccatum est, nisi forte per ignorantiam inebriatiui potus, homini diligenter studentī sobrietati subrepat.

Est verò etiam vna ebrietas mortale peccatū, etsi vnus excessus in cibo citra peccatum mortale contingat: sicut ait Augustinus. Ebrietas longè est à me: misereberis ò domine, ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquā surrepit seruo tuo, misereberis vt longè fiat à me. Ratio autē huius est, quia vnus excessus in cibo non notabiliter lædit hominem, nec eius totam vitā indisponit, vna autē ebrietas, quantum est ex ipsa, totā vitam hominis perturbat, quia vsū rationis tollit. Vnde inquit Ambrosius, Loth inebriatus vino quid gereret nesciebat, ex quo sanè discimus, vitandam ebrietatē.

Lib. 2. contra Ioui.

Rom. 13. 2. Cor. 6. Galat. 5.

Luc. 11.

Lib. 10. C. 31.

Li. 1. de Abraham patriar. cap. 6.

per quam crimina cauere nō possumus. Nam quæ sobrii cauemus, per ebrietatem ignorantēs committimus. Parum est quod ea inflammat libidinem, accendit cupiditates corporis, ipsam quoque mentem subruit, & animum capit, sensum torquet: nesciunt quid loquantur qui nimio vino indulgent, iacent sepulti: quanta ipsa deformitas, vt soluantur vires, incessus vacillet? Multi se fortes putant: num fortiores quàm Loth? num continentiores quàm Noë? Non vtique vitia patriarcharum scriptura exposuit, quos victos vino legimus: sed vt tu disceres quid caueres, ille nudus iacuit, iste filiarum errori paruit, Et Noë iustus deceptus est, quia vini vis adhuc ignorabatur: sed in illo instructus es, ne tu ignorares. Loth filius se credidit, & per senectutem madidam vino solutus est: cōmisit incoestum ignorans: tu sic bibe ne capiaris. Instruant patriarchæ, non solum docentes, sed etiam errantes. Ideo iteratum est exemplum ebrietatis, vt cōfirmeretur magisterium cautionis. Hæc Ambrosius. Nec est quod sibi blandiantur, qui consuetudine potandi fortes facti sunt, vt citra ebrietatem multum vini sufferre possint, siue qui pharmaco id sibi procurant: hi enim, non solum per multam & frequentem potationem officia sibi incumbentia negligunt, sed & notabiliter naturam suam grauant, cogentes eam ferre potum immoderatum: vnde & vitam suam abbreviant. Ideoque scriptura sacra etiã tales condemnat. Væ, inquit, qui poten-

Esi. 5.

DECALOGI EXPLICATIO. 203
tes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

De miseria temulentorum.

CAP. XVII.

Non omittamus, quod ebrietates & cō- Luc. 8.
messationes sunt spinæ maximè suffocantes verbum Dei (sicut docet Luc. 21.
dominus in euangelio) adeo vt per Isa. 5.
cas non vacet considerare opera domini: quæ admodum ait Esaias, exclamās aduersum voluptatis sectatores: Væ, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, ad potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuuiis vestris: & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis: Vt taceamus quoque, ex commessationibus & ebrietatibus innumera otiri peccata, præcipue autem libidinem & inexplebilem auaritiam: vti satis docet Hierony. contra Iouini. omiſſis, inquam, his spiritualibus malis, corporalis eorum miseria expendenda est, de qua Salomon: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens. Et iterum: Pro. 20.
*Miseria corporalis se-
quens ebrietas est cōmessationi deditos.*
Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui fouæ? cui sine causa vulnera? cui suffossio oculorum? nō ne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinū quando flauescit, cū splenduerit in vitro color eius. Ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, &, sicut regulus, venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum lo-

quetur peruersa. & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, & dices, Verberarunt me, sed nō dolui, traxerunt me, & ego non sensi, quando euigilabo, & rursus vina reperiam? Et iterum, Noli, inquit, esse in conuiujs potatorum, nec in comestationibus eorum qui carnes ad vescendū conferunt, quia vacantes potibus, & dantes symbola consumuntur, & vestietur pānis dormitatio. Sic & Ecclesiasticus, Operarius ebrius non locupletabitur, & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos, & qui se iungit fornicariis, erit nequam. Putredo, & vermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius. Item alibi, Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cum māducas multum, odio habearis. Cessa prior causa discipline, & noli nimius esse, ne fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Vigilia, & cholera, & tortura viro infrunito, somnus sanitate, in homine parco. Dormiet vsque in mane, & anima illius eum ipso delectabitur. Diligentes in vino noli prouocare, multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrū durum, sic vinum corda superbiorum arguet in ebrietate potatum. Vinum in iucunditatem

*Ibidem.**Ecll. 19.**Ecll. 31.**Ibidē infra.*

creatum est, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderate potatum. Sanitas est animæ, & corporis, sobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum, & non despicias eum in iucunditate illius. Verba impropertij non dicas illi, & non premas illum in repetendo. Rursum, Noli auidus esse in omni epulatione, non te offundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad cholera. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinēs est, adiciet vitam. Hæc Ecclesiasticus. Latius vero has miseras commassatorum & ebriosorum persequuntur Hieronymus & Ambrosius, ille lib. 2. contra Iouinianum, hic, libro de Helia & ieiunio.

*Ecll. 37.**Quis id non videat in doct. micellis.**Quomodo sumenda sint alimenta.*

CAP. XVIII.

Noc, inquit Augustinus, me docuisti domine, vt quemadmodū medica-
Li. 10. Confe. cap. 31.
menta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem fatietatis ex indigentia molestia trāseo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentia. Ipse enim transitus voluptas est, & nō est alius qua transeat, quàm quo transire cogit necessitas.

C iij

*Vide eundem
lib. 4. contra
Iulian. paulo
post medium
cap. 14.*

*Hugo de S.
Visto. in 5. c.
explicatio-
nis regula
D. August.
Vide Augu.
eodem loco
cont. Iulianū*

Et cum salus sit causa edendi & bibendi, adiungit sese tanquam pedissequa periculosa incunditas, & plerunque præire conatur, ut eius causa fiat, quod salutis causa me facere vel dico vel volo. nec idem modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit, utram adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infœlix anima, & in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere quid satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbreret negotium voluptatis. Hæc Aug. Quia vero voluptatis cupiditas semper ad excessum tendit, ideo seruus Dei, ut voluntatem atque appetitum carnis possit reprimere, semper debet ad minus tēdere ut ipsorum alimentorum atque vestimentorum minus velit habere, etiā quam necesse sit. Plus semper appetit voluptas quam necessitas. Humana natura modico contenta est: sed consuetudo multa addidit. Voluntas atque voluptas plura copulauerunt. Si quis Deum perfectè diligeret, multa refecaret superflua, quæ modò tenet quasi necessaria. Hoc in hac materia diligenter norandum est, eam crapulam quæ subrepat homini dum studet necessariæ refectio: ut cum in honesta domo, ubi bona disciplina est, comeditur meridie tantum & vesperi: facilius impetrare apud Deum veniam. Ea autem commessatio & portatio, quæ non in necessaria corporis refocilla

tionem subrepat, sed extra eam necessitatem instituitur ex proposito: ut sunt, quæ homines post prandium & cœnam, idque in tabernis frequentant: quæ vulgo banqueta dicuntur: non inter peccata subitis passionibus homini subrepentia, sed inter ea, quæ ex proposito destinato multumque deliberato fiunt, habenda est: ideoque difficile veniam à Deo obtinet. ita ut rectè possimus dicere, minus esse, assidue modicum excedere in necessariæ refectiois sumptione, quam raro commessari. Tantum enim valet ordinatio creatoris & ordo nature, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur longe sit tolerabilius, quam in eis quæ concessa non sunt vel vnus, vel rarus excessus. Et ideo in re concessa, immoderatio, ne in rem non cōcessam libido prorumpat, toleranda est. Hinc est etiam, quod longe minus peccat quamlibet assiduus ad vxorem, quam vel rarissimus ad fornicationem.

*Aug. ca. 11.
li. de bono
coniu.*

Quos in primis dedecet ebrietas & commessatio.

CAP. XIX.

DVO mala facit ebrietas & commessatio: corpus ad libidinem inflammat, & vsum rationis obfuscat & impedit. Illud malum maxime illos dedecet, qui castitatem voverunt, aut profitentur se castè velle viuere. Vnde Apostolus ait: Vidua in deliciis viuens, mortua est. Item eos in primis dedecet qui sua sponte ad libidinem proni sunt: ut iuuenes. Quamobrè ait Apost. *Tito. 2.* Tito: Iuuenes hortare ut sobrij sint. Mulieres

1. Pi. 5.

I. Th. 3.

Tit. 2.

Pro. 31.

Ecc. 10.

I. Th. 3.

Leu. 10.

quoque, de quibus Apost. Timothæo dicit, sobrias eas esse debere. Et gentilis poëta, Turpe iacens mulier multo madefacta lyëo. Ob secundum verò defectum, maxime dehonestat crapula & ebrietas eos, quorum est alios regere, verbo, vel exemplo docere, quoniam ebrii suum officium exequi nequeunt. Hinc Apostolus Tiro mandat, ut senes doceat sobrios esse, anus similiter non multo vino feruientes, bene docentes, ut prudentiam doceant. Hinc & reges, duces, iudices, atque senatores maxime oportet sobrietati studere, sicut ait mater Salomonis erudiens eum, Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis. Et Ecclesiastes, Væ inquit, tibi terra cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Hinc etiam turpissima est ebrietas & commessatio in episcopo, pastore, sacerdote, canonico, doctore, prædicatore & similibus. Ideoque Apostolus Paulus omnino reicit ab episcopatu & diaconatu vinolentos. Imò & in veteri lege terribili exemplo, occisione Nadab & Abiu, filiorum Aaron per ignem egressum à domino, ostensum est quantum displiceat domino Deo sacerdotum ebrietas. dixitque dominus ad Aaron, Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis, tu & filij tui quan-

do intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras, & ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doccatisque filios Israel omnia legitima mea. Hæc quidem dicit lex diuina rectoribus & in sublimitate constitutis, siue ecclesiasticis, siue ciuilibus, sed pro dolor, & in veteri scriptura, & in noua, plus cæteris leguntur superiores ebrietatibus & commessationibus immergi. Apud prophetam, Væ, *Amos 6.* vobis, inquit, qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël. qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris. qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armati. qui canitis ad vocem psalterij. Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter, nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lasciuientium. Item Esaias, Verum, inquit, hi *Esa. 28.* quoque (nempe sedentes super iudicium, & reuertentes de bello ad portam) præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt. sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate. absorpti sunt à vino errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ

Esa. 56.

repletae sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus. Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ab lactarum lacte, auulsos ab uerbis. Rursum: Omnes bestiae agri, inquit, venite ad deuorandum vniuersae bestiae saltus. Speculatores eius ceci omnes, nescierunt vniuersi: canes muri, non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amares somnia & canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam, à summo usque ad nouissimum. Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius. Sic & propheta Ezechiel, Pascebant, inquit, pastores semetipsos, & greges meos non pascebant. Ipse dominus Saluator in euangelio dum multa propheticè praediceret, quodammodo describens quales futuri essent multi praelati ecclesiastici. Si, inquit, dixerit malus seruus ille (quem nimirum dominus constituit super familiam suam) in corde suo, Moram facit dominus meus venire, & coeperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis, veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium. Vtinam hodie seruentur ab ecclesiasticis canones concilij Lateranensis qui sic habent, A crapula & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, vnde vinum sibi tem-

Eze. 34.

Mat. 24.

Cap. 15. Hoc
cons. sub. Inno.
3. est vniuersale.

perent, & se vino, nec ad bibendum quispiam inciteret, cum ebrietas mentis inducat exiliu, & libidinis prouocet incentiuum.

Vnde illum ab usum decernimus penitus abolendum, quo in quibusdam partibus ad perus aequales suo modo se obligant potatores, & ille iudicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fecundiores exhaurit. Si quis autem super his culpabilem se exhibuerit, nisi à superiore commonitus satisfecerit competenter, à beneficio vel officio suspendatur. Clerici mimis, ioculatoribus & histrionibus non intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi fortè causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas vel taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint. Et infra, Dolentes, aiunt, referimus, quod non solum minores quidam clerici, verum etiam & aliqui Ecclesiarum praelati, circa commestiones superfluas & confabulationes illicitas (ut de aliis taceamus) ferè medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes, vix ad diurnum concentum auium excitantur, transcurriendo vndique continuata syncopa matutinum, &c.

Cano. 16.

Cano. 17.

De causis cur ebrietas & commestatio aut
paruum aut nullum reputentur
à vulgo peccatum.

CAP. XX.

T Ametſi ſuprà dixerimus, quod homo poſt lapſum ſibi derelictus cæcus ſit, legesque veræ temperantiæ ignorat, non inutile tamen aut moleſtum putamus: hoc etiam loco declarare, cur hodie parua mala æſtimentur cômefſatio & ebrietas, & quædam antè dicta reperere.

Primitia igitur cauſa videtur eſſe vehemens inclinatio & amor huius mali. Quiſque enim reputat id bonum eſſe, cui multum afficitur, etiam ſi ab aliis, eidem rei non ita affectis, clare malum eſſe perſpiciatur, ſicut patet in iis, qui de re quapiam contendunt. Sæpè enim manifeſtum eſt, alterum iniquam fouere cauſam, quæ tamè ei iuſta apparet. Vnde recte dici cõſuevit, quemlibet in ſua cauſa eſſe cæcum. Hęc cauſa prima magnum accipiet incrementum à cauſa ſecunda, quæ eſt conſuetudo, de qua eleganter Auguſtinus ſcribit, Peccata, inquit, quamuis magna & horrenda, cum in conſuetudinè venerint, aut parua, aut nulla eſſe creduntur, vſque adeo vt non ſolum non occulanda, verumetiam iam prædicanda ac diffamanda videantur, quando ſicut ſcriptum eſt, laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & qui iniqua gerit benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur, ſicut habes apud Eſaiam prophetam de vinea amara. Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autè iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem: Vnde eſt illud in Geneſi, Clamor Sodomo-

*Enchiridij
cap. 80.*

Pſa. 9.

Eſa. 5.

Gen. 18.

rum & Gomorrheorum multiplicatus eſt. quia non ſolum iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verumetiam publice velut lege frequentabantur. Sic noſtris temporibus multa mala, etſi non talia, in apertam conſuetudinem iam venerunt, vt pro his non ſolum excommunicare aliquem laicum non audeamus, ſed nec clericum degradare. *Idem.* Et paulò poſt. Væ peccatis hominum, quæ ſola inuſitata exhorreſcimus, vſitata verò, pro quibus abluendis filij dei ſanguis effuſus eſt, quamuis tam magna ſint, vt omnino claudi contra ſeſe faciant regnum Dei, ſæpe videndo omnia toletare: ſæpe tolerando; nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinam ô domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus. Hęc Auguſtinus: Hodie experimur verbum iſtud locum habere in cômefſationibus & ebrietatibus. Vt enim de eccleſiaſticis taceamus, plebei poſtridie quàm ebrij fuerint, glorientur hinc, ebriosque ſe pridie fuiſſe, libenter commemorant. Nobiles verò, ineptis & ſumptuoſis cômefſationibus tumefcunt.

Ex his duabus cauſis ſequitur tertia: quòd videlicet inebriare ſe vel alium, iudicetur eſſe vel neceſſitatis, vel virtutis. neceſſitatis quidem: quia multi, etiam qui perſuaſum habent ebrietates mala eſſe, putant ſe offenſuros alios niſi & ſe, & illos inebrient, vel ineptis cômefſationibus tractent. Et dum nimium quæritur

vt carnalibus placeatur hominibus, offenditur Deus. Virtutis verò esse putatur, dum luxuriosa ebriosaque conuiuia & comessationes ducuntur pro beneficiis, & velut ad amicitiam spectantia. Imò eousque pertingit hæc cæcitas, vt per ebrietatem reputent Deum sanctosque martyres coli & talibus ineptiis delectari, quod longè pessimum est, vtpote ad superstitionem spectans. Sic solent fraternitates suos (vt aiunt) patronos colere. Contra tales disputat D. Aug. epif. 64. His omnibus accedit alia causa, quòd his vitiiis obnoxij sunt homines pietatis speciè in aliquib⁹ habètes, quâuis (vt ait Apostolus) virtutem eius abnegent, & voluptatum amatores sint magis quàm Dei. Hac enim speciè pietatis fit, vt & ipsimet sibi persua-deant se non multum peccare, vtpote iustos, & alij idem reputent. Quæ ratio haud parum valet in sacerdotibus, cõcionatoribus, doctoribus, & religiosis. Contra huiusmodi inquit propheta Amos, Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. bibentes vinum in phialis, & vnguento optimo delibuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph, quasi diceret, Quia ore cantabant psalmos Dauidicos, reputauerunt se sanctos sicut Dauid, quâ tamen dediti essent vinolentiæ, & non tangeret eos miseria populi, nec lugèrent super iniquitatibus eius, sicut solet Dauid tabescere zelo legis Dei. Postremò quia multi laborant grauioribus iniquitatibus, vt fornicationibus, oppressiõibus aliorum, fraudulentis, hinc fit

2. Ti. 3.

Amos 6.

Psal. 118.
Sede.

fit per comparationem, vt ebrietas, & comessatio parua aut nulla videantur esse peccata: quia tam magna non sunt, quam alia, quæ etiam in hominibus frequentia sunt.

Contra hoc malum dicit Apostolus Paulus: *Gala. 9.* Opus suum prober vnusquisque: & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit. quasi diceret: Examine quisque opera sua ad normam legis diuinæ, & non putet se ideo sanctum, quia alius peior est, vel apparer.

De remedio contra gulam & ebrietatem.

CAP. XXI.

Vga hîc opus est, sicut & in libidine *1. Cor. 6.* venerea, dicente Apostolo, Fugite fornicationem. Longè enim facilius est, non dico temperatè viuere, sed etiam tenuiter refici, paupereque victu cõtentum esse, dum variæ desunt epulæ: quàm in lauta & splendida mensa nõ excedere, facilius est homini penuriam pati, quam abundare. Prouocât enim atque illicitum infirmum animum, vinum & epulæ delicatæ ante ora positæ. *Pro. 23.* Vnde Salomon, Ne, inquit, intuearis vinû quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius. Deinde societas potorum & intemperantium hominum, pestis est perniciosissima. sicut docet Salomon, Noli, inquit, esse in conuiujs potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt, amicus enim stultorû, similis efficietur. *Ibidem.* Vnde Christus etiam malum seruum (quem *Pro. 13.*

D

Ma. 24.

Sap. 8.

eodemc.

Phil. 4.

Luc. 21.

describit) dicit manducare & bibere cū ebriosis. Oratio verò præcipuum est contra gulam remedium: quia nemo potest sobrius esse, nisi peculiari sua gratia hoc dominus donauerit: sicut in libro sapientiæ legitur de æterna sapientiā: Sobrietatem & sapientiam docet & iustitiam & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Et vt infra: Et vt sciui quoniā aliter non possem esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum: adij dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis, &c. Apostolus quoque, ad Philippenses scribens, postquā dixisset: Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. scio & humiliari, scio & abundare (vbi que & in omnibus institutus sum) & satiari & esurire & abundare & penuriam pati: ostendens per quem haberet temperantiam, subiecit, Omnia possum in eo qui me confortat. Vnde & Aug. ait. Audio vocem iubentis Dei mei: Non grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. ebrietas longè est à me: misereberis ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquam subrepat seruo tuo: misereberis vt longè fiat à me. Nemo enim potest esse continens, nisi tu des. Multa nobis orantibus tribuis, & quidquid boni antequam oramus accipimus, à te accipimus, & vt hoc postea cognosceremus, à te accipimus. Ebriosus nunquam fui, sed ebriosos, à te sobrios factos ego noui. Ergo à te factum est, vt hoc non essent qui nunquam fuerunt, à quo factum est,

vt hoc non semper essent qui fuerunt, à quo etiam factum est, vt scirent vti que à quo factū est. Omnia possum in eo qui me confortat (ait *Phil. 4.* miles castrorum caelestium) conforta me vt omnia possim. Da quod iubes, & iube quod *Ibid. paulū vis.* Ille se accepisse confitetur, & quod gloria-
post. tur, in domino gloriatur. Non ego immunditiam obsonij timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noë omne carnis genus quod cibo *Gen. 9.* esset vsui manducare permissum, Heliā cibo *3. Re. 17.* carnis refectum, Ioannem mirabili abstinencia præditum, animalibus, hoc est, locustis in *Mar. 1.* escam cedentibus non fuisse pollutum. Et scio *Gen. 25.* Elau lenticulæ concupiscentia deceptū, & Dauid propter aquæ desiderium à seipso repræ-
2. Re. 23. hensum, & regem nostrum non de carne, sed *Mat. 4.* de pane esse tentatum. ideoque & populus in *Exo. 16.* cremo, non quia carnes desiderauit, sed quia *Exo. 16.* escæ desiderio aduersus dominum murmura- uit, meruit improbari. In his ergo tentationibus positus, certo quotidie aduersus concupiscentiam manducandi & bibendi. Nō enim est quod semel præcidere, & vltterius nō attingere decernam, sicut de concubitu potui. Itaque freni gutturis tēperata relaxatione & con- strictione tenendi sunt. Et quis est, domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis: Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum. ego autem non sum, quia peccator homo sum. Hæc August. Similiter Ecclesia publice orat pro dono temperantiæ, *Oratio eccle- siæ pro impe- tranda tem- perantiæ.* Præsta omnipotēs Deus, vt dignitas cōditionis

humanæ, per immoderantiam fauciata, medicinalis parcimonię studio reformetur, per dominum nostrum, & c. Et ipse dominus Saluator, in prandiis ad quæ vocatus erat, summam seruauit temperantiam, ad eò vt summo mane post coenam à Martha exhibitam esuriret, Ieiunauit sæpius. Sitim & famem nõ semel perpeffus est, & tandem felle atque aceto potatus, vt nobis cibi & porus temperantiam largiretur, sciens eam nisi gratia sua obtineri nõ posse. Quomodo verò debeant comestationes & ebrietates luxuriosaque conuiuia è communitate tolli, pulcherrimè docet Augustinus citata superius epistola ad Aurelium. Non, inquit, asperè, quantum existimo, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. Seueritas autem exercenda est in peccata paucorum: Et si quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Itaque prius mouebuntur spiritales, vel spiritualibus proximi, quorum autoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cætera multitudo frangatur.

De septimo Præcepto.

Non furtum facies.

CAP. I.

Mat. 21.

Mat. 4.

Mat. 27.

Ioan. 19.

Epist. 64.

Furto ordine hoc septimo præcepto *Exo. 20.* prohibetur nocumentum, quod homini infertur in rebus exterioribus quas possidet: & dicitur, Ne facias furtum. Est autem furtum ablatio vel contrectatio occulta rei alienæ. Occultè autem ideo hoc facit fur, quia reputat dominum non consentire in ablationem vel contrectationem rei suæ. Quamobrem, si quis rem alterius auferat vt à furibus defendat, vel ea utatur bona fide, reputans dominum ex amicitia hoc sibi concedere, nec quærit occultare, sed ea etiam coram domino vteretur, ipso consentiente, hic non est fur censendus: sicut contra, ille qui occultè alienam rem aufert, putans domino displicere, fur est, etiam si fortè domino non displiceat: Sicut ille mendax est, qui putans se falsa dicere, vera loquitur. Furtum igitur duplici ratione culpabile est: quia & iniuriam infert proximo circa res possessas, & id quidè fraude atque insidiis.

Est autem furtum mortale peccatum: sicut Oseas illud reliquis connumerat sceleribus. *Osee 4.* Audite, inquit, verbum Domini filij Israël: quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ. Non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, & c. Et Zacharias: Hæc est, inquit, *Zach. 5.* maledictio quæ egredietur super faciem omnis terræ: quia

2. Cor. 6.

omnis fur iudicabitur, & omnis iurans (scilicet mendaciter) similiter iudicabitur. Quibus cōcors Apostolus, apertè pronunciat fures regnū Dei non possessuros. Si quis tamen modicum quid auferat, quia nocumentum non reputatur esse, saltem norabile, non erit mortale peccatum, nisi qui rem aufert, velit hac ratione alteri notabiliter nocere, sicut etiam sola voluntate incurritur reatus furti. Porro, in extrema necessitate, clā domino auferre quod sibi necessarium est, nō ablatio est rei alienæ, sed vsus propriæ. Lex enim positua, quæ distinctionē & proprietatem possessionū induxit (vt videlicet hæc res sit illius, illa alterius) quando iniquitatem inducit, & superiori legi aduersatur, vigorem non habet. Superior autem lex est, qua ordinantur terrena ad hominis sustentationem. Quādo igitur lex de distinctione bonorum obseruata, hominem occidere vel mori permetteret, ad malum declinat. sicut lex de reddēdo deposito iniquitatem inducit, si obseruetur, dum repetens gladium depositum, est eo seipsum occisurus. Ablata autem lege positua de distinctione bonorum, res fit occupantis. Ob hoc tamen à furto non excusantur pauperes, si extra necessitatem extremam constituti, ditissimis sua surripiant, eo quod hi liberi sint, vt dent cui voluerint, satisfacturi legi naturæ, si cuilibet dederint. ideoque nullus pauperum determinatè ius habet in eorū bona. Ipsi tamē diuites, si nulli elargiantur superflua sua, grauitè peccant (vt supra diximus) &

Ca. 8 fol. 115.


videtur magistratus vel princeps posse tales ad id cogere. Furtum quoque non est, cum iusta iudicis sententia alicui suæ auferuntur diuitiæ, sicut nec iudex malefactorem occidens, homicida est. Vnde multo minùs furtum reputandum est, quod filij Israël iubente Deo, in pœnam peccati Ægyptiorum, & in mercedem laborum, quos ab Ægyptiis coacti subierant, Ægyptios suis thesauris opibusque spoliarint. Furtum etiam propriè non est, cum quis vxorem aut filiam alterius occultè violat, vel aufert ad violandum, sed longè maius peccatum, vt antè diximus. Item Plagiarij, qui homines furantur, aut liberos emunt, vel vendunt, furibus longè peiores sunt. Quamobrè lege Moy. si occidendi erant, quum fures ea lege non occiderentur. Fur vero est, qui seruum alterius aufert, vel seruus fugitiuus, qui seipsum domino tollit, eo quod seruus sit res possessa à domino, in qualibus rebus furtum inuenitur.

Exo. 11.

Fol. 196. c. 2.

Exo. 21.

De rebus inuentis. CAP. II.

 Vædam res sunt, quæ nunquam alicuius fuerunt, vt lapilli & gemmæ, cæteraque quæ in littore maris inueniuntur, feræ, volucres, & pisces, præsertim, quæ extra certam custodiã alicuius inueniuntur, eaque, quæ non habent consuetudinem redeundi, nec animum ad custodiam reuertendi. Hæ res fiunt inuenientis siue occupantis, vel capientis. Et eadem ratio est de

Mat. 13.

thesauris ab antiquo tempore in terra reconditis, quorum nullus iam inuenitur possessor: excepto quòd leges ciuiles rationabiliter iubent inuētori, vt medietatem thesauri det domino agri vel fundi. Propter quod, in Euangelica parabola dicitur inuentor thesauri emisse agrum: vt videlicet totum thesaurum haberet. De his omnibus vide Iustinianum libro 2. Instit. tit. de rerum diuisione. In his autē omnibus, etiam particularium iurium & consuetudinum ratio habenda est. Nam si quis dominus populo seruo libertatem dederit, hoc excepto, quòd feras omnes sibi reseruarit ex seruitute: debet populus principi feras relinquere.

Deu. 22.

Quædam verò res sunt, quæ propinquo tempore fuerunt ab aliquo possessæ, & vere ad eum pertinentes contingit haberi omnino pro derelictis: & tunc fiunt inuentoris. Pro derelicto autem (inquit Iustinianus) habetur, quod dominus ea mente abiecit, vt id in numero rerum suarum esse nolit: ideoque statim dominus eius esse desinit. Quandocunque verò non habentur pro derelictis res: alicuius, mandat nobis lex domini, vt eas inuentas custodiamus, & domino reddamus. Non, inquit, videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præreribus: sed reduces fratri tuo, etiam si non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: reduces in domum tuam, & erunt apud te quædiu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re

fratris tui quæ perierit: si inueneris eam, ne negligas eam quasi alienam. Quòd si Dominus non requirat rem suam apud eum qui inuenit eam, quia nescit à quo inuenta sit, quærendus est dominus: qui si diligenti inquisitione præmissa non inueniatur, nec quidem generaliter: vt videlicet sciatur habitare in illo pago, vel esse vnus illorum quatuor aut quinque tunc erogare debet pauperibus rem inuentam, in adiutorium ac emolumentum eius qui eam perdidit. Qui inuentor, si vere pauper est, non debet se e pauperum numero segregare: sed sicut alteri, ita & sibi potest rem inuentam erogare. Quisquis autem rem alterius inuentam sibi eo casu non currente retinet, furatur: vt dicit Augustinus: Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quantum potuisti fecisti, quia plus non inuenisti, ideo plus non rapuisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret. Quod non tollis, timor te cohibet. non bonum facis, sed malum metuis. Et latro timet malum, & ubi non potest, non facit, & tamen latro est. Deus enim cor interrogat, non manum. Lupus venit ad ouile ouium, quærit inuadere, quærit lacerare, quærit deuorare. Vigilant pastores, latrant canes, nihil potest, nihil aufert, nõ occidit, sed tamen lupus venit, & lupus redit. Nunquid quia ouem non tulit, ideo lupus nõ venit & ouis redit? Lupus venit fremens, & lupus abit timens. Interroga ergo teipsum, si ruc non facis malè quando potes facere, & ab homine non puniris, tunc times Deum. Hęc Au-

In li. 50. hñ.
hemilia 9.
Et ser. 19. de
verb. Apost.
vix diuersa
habet.


gustinus. Hinc patet, plané iniquos esse, qui bona aliena apud furem inuenta, sibi vendicant, aut qui naufragorum bona retinēt, quocunque iustitiæ prætextu id faciant. Quamobrem dicitur in concilio Lateranensi, Illi qui Christianos naufragium patientes (quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur) damnanda cupiditate rebus suis spoliare præsumunt, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere. Quod etiam de illis rebus intelligitur, quas ipsi naufragi ad aliuendam nauim manibus propriis in mare proiecerunt, eas enim pro derelictis non habent. Hoc autem animaduertendum est, nihil omnino debitum esse inuētori pro restitutione rei inuentæ, sicut nemo debet quicquam dare, quia soluitur ei debitum. Quod satis suo facto docebat pauperimus ille, de quo ad hunc modum Augustinus, Inuenit, inquit, sacculū, nisi forte me numerus fallit, cum solidis ferme ducēris, memor legis proposuit pitacium publicè. Reddendum enim sciebat, sed cui redderet ignorabat, proposuit pitacium publicè, Qui solidos perdidit, veniat ad locum illum, & quærat hominem illum. Ille qui plangens circum quaque vagabatur, inuento & lecto pitacio, venit ad hominem, & ne forte quæreret alienum, quæsiuit signa, interrogauit sacculi qualitatē, sigillum solidorum etiam & numerum. Et cum omnia illi fideliter respondisset, reddidit quod inuenerat. Ille autem repletus gaudio & quærens vicem rependere, tanquam

Parte I. sub
Alexandro
3. ca. 24. cita-
tur hoc cap.
lib. 5. decret.
tit. de ra-
tio. ca. Exco-
municacioni.

Serm. 19. de
ver. Aposto.

decimas obtulit solidos viginti, qui noluit accipere. Obtulit vel decem, noluit accipere. Saltem rogauit vel quinque accipere, noluit ille. Stomachabundus homo proiecit sacculum, Nihil perdidit ait. Si non vis aliquid à me accipere, nec ego aliquid perdidit. Quale certamen fratres mei, quale certamen, qualis pugna, qualis conflictus, theatrum mundus, spectator Deus. Hæc Augustinus. Vnde illi inuētores vel receptores, qui nolunt reddere inuenta, vel soluere debita, nisi aliquid inde recipiāt, plané iniqui sunt.

De sacrilegio. CAP. III.

 Vi rem sacram, aut aliquid è loco sacro furatur, sacrilegus dicitur. Qualis Ioh. 12. fuit Iudas proditor, fur enim erat sacrorum, nempe dominicorum loculorum. Tales sunt, qui sacris manus prophanas iniiciunt, ecclesias demoliuntur, & earum ministros bonis exuunt, domiciliis exturbant, res diuinis vsibus dedicatas, ad vsus prophanos conuertunt, bona Ecclesiarum sui iuris faciunt, patrimonia martyrum, & donaria deuoræ plebis, quibus ministerium ecclesiarum, & diuinus cultus sustinebatur, in aulis suis, in venationibus & choreis aliisque vanitatibus abliguriunt, monachorum prædia aulicis ministeriis donant, decimas debitas clericis subtrahunt, de campanis bellica tormenta conflant, de calicibus potant ebrij, de sacris vestibus vxores & filia ornantur. Tantorum sacrilegiorum Dan. 5. autores vereantur, ne similes exitus cum

*Videatur
Prosp. c. 44.
ls. 2. promiss.
& pradi.*

2. Ma. 3.

1. Ma. 6.

2. Ma. 5. 79.

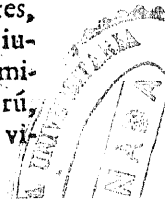
Balthasare, Heliodoro, & Antiocho sortiantur. Balthasar enim, quia vinum bibit cum cō-
uiuuis suis ex vasis domus Dei, quæ fuerant ex
templo Hierusalem ablata, eadem nocte post
cœnam ab hostibus suis interfectus est, regnū-
quæ ei ablatum. Heliodorus autem, tentauit
quidem auferre ex templo pecunias in illud
depositas, quarum quædam erant victuaria vi-
duarum & pupillorum, sed flagellis sancto-
rum angelorum prohibitus est, factusque mu-
rus, omnique spe & salute priuatus, qui vitam
recepturus non fuisset, nisi Onias sacerdos pro
eo orasset. Huic adiungendi sunt, qui bona
mensæ sancti Spiritus deputata, defraudatis
pauperibus sibi vendicant, etiam si consuetu-
dinis iustitiæ prætexu hoc agant. Antio-
chus autem, multa sacra abstulit ex templo
Salomonis, sed cælesti iudicio apprehendit
eum dolor dirus viscerum, & amara interno-
rum tormenta, ita vt è corpore impij scaturi-
rent vermes, ac viuentes in doloribus carnes
eius auellerent, odorem eius atque fœtorem
nemo ferre posset: Et quanquam promissæ
se vasa sancta in tēplo multiplicaturum, deum
tamen non placavit, sed tristitia dira repletus,
peregrè in montibus desperans mortuus est.
Alcimi quoque dura fuit correptio, & admo-
dum subitanea, dum præcepisset destrui mu-
ros templi & structuras prophetarum. 1. Ma-
chab. 9. f. Si talem vindictam exercuit Deus
aduersus violatores factorum veteris testamē-
ti: quid putamus manere supplicij illos qui

sacrilegi sunt circa eucharistiam, & reliqua sa-
cramenta nouæ legis, & ea quæ eò pertinent.
Sacrilegium quoque est, cum quis contra san-
ctitatem voti sui, quo paupertatem vouit, ali-
quid furatur, siue aliquid clam dispensatore
communium bonorum detinet, sicut ait Au-
gust. de religioso loquens: Si aliquis rem sibi
collatam celauerit, furti iudicio cōdemnetur.
Et vt intelligas, hoc furtum esse sacrilegium,
ait in ea verbâ Hugo: Frater qui rem sibi col-
latam celauerit, Iudæ traditoris locum tenet
in Ecclesia sancta.

*In regula
post medium.
Hugo de S.
Victore in c.
8. expositio-
nis regule.*

De peculatu. CAP. IIII.

N foro ciuili discernuntur crimina, *Ang. ho. 50
in Ioannem.*
qualiscunque furti & peculatus.
Peculatus enim dicitur furtum de
repub. Et hoc pacto peccant illi,
qui bona communia in suos vsus conuertunt.
item, qui iniquas exactiones imponunt: hoc
est, qui pro priuato Principum cōmodo im-
ponunt, & qui inæqualiter subditos grauunt:
modò æquale grauamen pro necessarijs reipub.
imponi possit, & id impediētes com-
pesci. Similiter peccant iniquarum exactionū
consultores & inuentores, illique, qui vt se à
grauamine liberent, grauamen in alios deri-
uant. Contra quos omnes dicitur à Propheta: *Isa. 10.*
Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes,
iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iu-
dicio pauperes, & vim facerent causæ humi-
lium populi mei: vt essent viduæ præda eorū,
& pupillos diriperent. Quid facietis in die vi-



sitationis & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram? Peculatu etiam peccant, publica vectigalia & tributa defraudantes, nisi clarè constet, iniquè illa exigi, sicut publicani aperte peculatores sunt, qui plus exigunt, quàm à Principe sit statutum. Et quia hoc valde frequens est eis, ideo apud veteres, omnes publicani infames erant, & euangelium tanquam sceleratos homines communiter eos habet.

Mat. 18.

Vnde Ioannes Baptista, interrogatus à Publicanis, Magister, quid faciemus? dixit eis, Nihil amplius quam quod cõstitutum est vobis exigatis. Furtum quoque in parètes commissum, grauius est eo, quod in personam extraneam committitur.

Luc. 3.

De rapina. CAP. V.

Aug. 9. 71. in
Erodum.

IN septimo præcepto furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permittit, qui furtum prohibuit, sed vtique à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi auferitur. Est autem rapina, dum cuipiam sua res iniuste vi auferitur, hoc est, vel à priuata persona, vel à publica, prætermisso ordine iuris. Cum enim iudex per iustitiam vi eripit alicui sua, non est rapina. Rapina autem peccatum est grauius furto, quia fur infert iniuriam inuito per ignorantiam tantum, raptor autem, per violentiam iniurius est inuito. Vis autem plus quàm ignorantia, hominis volùtati opponitur. Adhęc, magna igno-

minia irrogatur illi, cui sua rapiuntur, vt infirmo & pusillanimo, quæ peior est fraude, quæ exercetur à fure. Carnales tamen homines, qui externa & sensibilia sola spectant, de rapina gloriari solent, & de furto verecundari, quia in rapina apparet audacia maiorque virtus exterior, in furto autè timor quidam sine externo robore.

De fraudulencia in emptiombus & venditionibus.

CAP. VI.

PROHIBETUR hoc præcepto iniqua emptio, qua quis rem emit minoris, quam valet. Similiter & iniqua venditio, qua quis rem pluris vendit, quam valet. Potest tamen homo se indemnem seruare, si res ex cuius venditione damnum patitur, in gratiam alterius vendat, alioqui non venditurus. Attamen non potest vendens, ultra iustum rei pretium aliquid accipere, propterea quod res quàm vendit, alteri est valde comoda. Iustum porro pretium rei, non ex rei dignitate sed ex indigentia vsus humani pendet. Est, inquit Augustinus, alius atque alius pro suo cuiusque vsu estimationis modus, quo fit, vt quedam sensu carentia, quibusdam sentientibus præponamus, in tantum, vt si potestas esset, ea prorsus de natura rerum auferre vellemus, siue quem in ea locum habeant ignorantes, siue etiam si sciamus, nostris ea comodis postponentes. Quis enim non domi suæ panem habere quam mures, nummos quam pulices malit? Sed quid mirum, cum in ipsorum etiam

Lib. 11. de ci-
ui. Dei c. 16.

Ex his etiam liquet, iniquissimos esse faciētes monopolium: hoc est, impetrantes à principe, vt soli possint rem hanc vel illam vendere: vel, inter se contractum ineuntes, quòd nò minoris vendent talem rem. Ideo enim ineunt monopoliam, vt designent rei pretium quale volunt: & sic, iis qui re illa carere non possunt eam plaris vendunt, quàm reuera valeat, siue valeret si monopolium factum non esset. Nec excusantur eius farinae homines, quia hoc eis conceditur à principe: eo quod & ipse princeps raptor sit eo casu, quo ex eius concessione augetur rei pretium vltra quam iustum est: nisi id faciat tanquam iustus iudex: hoc est, nisi per hoc velit punire populū suum. Contingit & aliis tribus modis in venditione iniustitia, etiam si res non vendatur plaris quam valeat. Primus modus est, quando defectus est in substantia rei, vt quum venditur res pro tali substantia qualis non est: quia vel omnino alia substantia est, vel corrupta est. Verbi causa: cum venditur vinum patricium pro rhenēsi, vel mixtum ex patrio & rhenensi pro rhenensi: cum venditur mel pro saccaro, corrupta caro equina pro croco. Quale peccatum pharmacopolis familiare est. Contra hanc iniustitiam ait Dominus: Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est aqua. Principes tui infideles, socij furum. Secundus est, quando defectus est in rei qualitate. Vt si quis vendat equum infirmum pro sano: domum ruinosam, pro firma. Tertius modus est, cum

E/a. s.

defectus est in quantitate vel numeri, vel ponderis, vel mensuræ alterius. Quod damnans dominus: Nolite, ait, facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statéra iusta, & æqua sint pondera, iustus modius, æquusque sextarius. Rursum, Non habebis in sacculo diuersa pōdera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis, & verus erit tibi, vt multo viuas tempore super terram; quam dominus Deus tuus dederit tibi. Abominatur enim dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam. Item Salomon, Statéra dolosa, inquit, abominatio est apud Deum, & pōdus æquum voluntas eius. Et iterum, Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrumque abominabile est apud Deum. Amos propheta quoque, Audite hoc, inquit, qui cōteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando transibit mēsis (hoc est, calendæ & solennitas) & venundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumentum: vt imminuamus mensurā, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, vt possideamus in argento egenos, & pauperes pro calceamentis, & quisquillas frumenti vendamus? Iurauit dominus in superbiam Iacob, Si oblitus fuero vsquē in finem omnia opera eorum. Nunquid super isto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius? Aliis insuper multis modis contingit emptionem esse iniquam: vt si quis à

E. ij

rustico emat aurum ei persuadens non esse nisi aurichalcum: vel animal sanum, persuadens esse infirmum, aut, mercedem recipiat mensura æquo maiori. Non tenetur autem emptor indicare venditori dignitatem rei quam habet venalem: sicut nec venditor emptori vitium mercis: modò hic pro qualitate virij pretium diminuat, & ille pro dignitate mercis pretium auctius tradat. Sed nullo modo licet dicere rem esse aliam, vel aliter affectam, quam est. Si verò ex ignorantia virij rei venditæ immineret alicui periculù: oporteret, saltem venditione facta, vitium indicare emptori. Vt si quis domum casuram, in qua esset opprimendus, emisset, putans eam firmam: aut si equum aratro duntaxat aptum emisset, vt in bello per eum in vitæ discrimine constitutus fugeret, vel alteri tanquam vilem ad bellum vèderet: latens incommodum oporteret post venditionem indicare.

Quàm periculosa sit mercatura: seu quàm facile sit mercantem peccare. CAP. VII.

N iam dictis satis manifestum est, quot periculis conscientiae obnoxia sit negotiatio, qua quis aliquid emit vt pluris vendat. Omissio enim, multos mercatorum esse, qui (vt habet Sapiens) æstimauerunt lusum esse vitam nostram, & cōuersationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere vndeunque, etiam ex malo, acquirere. Hoc, inquam, omissio, verissimum est illud Ecclesiastici: Duæ species difficiles & pericu-

Sap. 17.

Ecl. 26.

lose mihi apparuerunt, Difficile exiit negotians à negligentia (Sine, vt Græcus habet, à deceptione: scilicet qua decipit) & non iustificabitur caupo à peccatis laborum. Vbi negotiantem vocat emptorem qui emit vt vltorius vendat: & cauponem, mercatorem vendentem: à specie totum genus mercatorum nominans. Cauponem verò ideo elegit nominare, eo quod fraus eius multiplex est: & in substantia rei, quã do vnum vinum vendit pro alio: & in qualitate rei, quando nouum vinum vendit pro veteri: & in quantitate, quando iniqua mensura vtitur. Accedit huc, quòd sæpe pluris vendit vinum, quàm valeat. Subdit deinde Sapiens causam cur mercatura sit periculosa: Propter inopiam, inquit, multi deliquerunt: & qui querit locupletari, auertit oculum suum (videlicet à mandatis Dei) sicut ait Apo. Habentes alimenta & quibus regamur, his contenti simus. nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Et subdit Ecclesiasticus amplius: Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: sic & inter medium venditionis & emptionis angustabitur peccatis: hoc est, sicut palus firmiter in muro statuitur vt non mouearur, sic firmiter perseverabit apud mercatores ementes & vendentes peccatum, propter quod in angustias detrudetur. Certè Ezechiel nullos ponit deplorare de-

Ecl. 27.

1. Tim. 6.

Ecl. 27.

Ez. 27.

Apo. 18. structionem Tyri nominatim & particulatim, nisi reges, negotiatores & nautas: sicut eadem tria genera ponit Ioannes, nominatim desistere interitum Babylonis. Nulli enim magis delicias huius mundi sectantur, quam superiores & præfecti, & negotiatores, & qui negotiatorum diuitias participant. Vnde & grauissimè condemnantur. Cum enim dominum non timent (vt facillimè sit) superiores plurima mala per potentiam, negotiatores per pecuniã committunt: & qui eis adhærent, eos imitantur. Sicut enim ait Saluator, qui in deliciis sunt, in domibus regum sunt Et vbi plures comestationes, vbi plures impuditiã, vbi plures iniustitiã, vbi plures hæreses, quam in ciuitatibus mercurialibus: Vnde Tyrus, ciuitas talis, tanquam pessima, describitur ab Esaia, Ezechiele, & domino. Si, inquit dominus, in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiã egissent. Hinc & Dauid, volens prædicere maximam Christi gratiam, dicit etiam filiam Tyri adoraturam Christum, & intraturam ecclesiã. Vnde apud Esaïam & Ezechielem, typicè Tyrus insinuat totam societatem impiorum: sicut & Babylon in scripturis, ob terreni regni potentiam. Et Dauid, totam ciuitatem impiorum quasi mercurialem describès: Vidi, ait, iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circumdabit eam super muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & iniustitia. Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.

Vnde venerabilis Beda non solos exactores *Scribès in 3. cap. Lucæ.* vel conductores vectigalium, sed & eos qui per negotia seculi huius lucre sectantur, publicanos esse affirmat. Nihilominus, quia officia à vitiis hominum distinguenda sunt, non est absolute prohibendum publicani vel mercatoris officium. alioqui, Ioannes Baptista publicanis, dicentibus: Magister, quid faciemus? respondisset, Deserite officium vestrum: & nõ solum dixisset: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis faciatis. Quapropter Augustinus negotiationem docet esse licitam: præsertim eam qua quis merces affert de longinquo, ad ea loca in quibus non sunt, eo quod illo casu labor, quo res trãsfertur, custoditur, & minutatim veditur, & periculum industriae mercatori cõpensari debent. In summa, cū nõ est defectus in substãtia, nec qualitate nec quãtitate rei, nec pluris venditur res, nec minoris emitur quam communi aestimatione valeat: non agit mercator iniquè etiam si modicum laboris vel periculi subierit. Qualitas lucri, ait *Epist. 92. ad Rusticũ Nat. bonensem epist. ca. 10.* Leo Papa, negotiantè aut excusat, aut arguit: quia est & honestus quæstus & turpis. Verumtamen, pœnitenti vtilius est etiam dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi, quia difficile est, inter ementis vendentisque mercium non interuenire peccatum.

De inf. lelibus operariis & seruis.

CAP. VIII.

E iiii

Furto infames sunt & serui negligētes & pigri, & operarij infidi, qui pro inutili aut semipieno labore mercedem integram accipiunt. Et sunt hi domestici fures, clandestinis furibus multo perniciosiores. Clandestinum enim furem canis & fera excludit, sed contra serui vel operarij negligentiam nulla custodia sufficit. Vnde Apostolus docet Titum, vt mandet seruis ne sint fraudantes, sed in omnibus bonam fidem ostendentes. Et ad Ephesios & Colossenses scribens, præcipit eis ne seruiant ad oculum, quasi hominibus placentes, sed domino seruiant, obediendo dominis suis.

De fraudantibus mercedem.

CAP. IX.

Vicissim furtum committunt domini, qui seruos aut operarios mercede debita defraudant, aut et mdare in longum tempus differunt. Quod vitium per frequens est, eo quod operarij plerūque sunt pauperiores, illi verò, quibus operantur, ditiores ac potentiores, vt ideo non vereantur pauperes iniuria afficere. hinc est, quod sacra scriptura passim in hoc peccatum inuehitur. In Leuitico, Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane. Et in Deuteronomio, Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est, sed eadē die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat ani-

mam suam, ne clamet contra te ad dominum, & reputetur tibi in peccatum. Et per Malachiam ait dominus, Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit dominus exercituum. Et Iacobus Apostolus, Agite nunc diuites, plorate, ululantes in miseriis, quæ aduenient vobis. Et culpam post pauca subiicit, Ecce merces operariorum qui mesuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis clamat, & clamor eorum, in aures domini sabaoth introiuit. Epulati estis super terram, & in deliciis enutristis corda vestra, &c.

De iudicibus accipientibus munera.

CAP. X.

Vrtum committunt iudices, qui venalem habent iustitiam, & muneribus deliniti causas inopum vel penitus, vel ex parte subuertunt, aut in longum tempus protrahunt, vt illi tandem defatigati & exhausti, causæ cedant, vel obscuris verbis, & tarda executione causæ pauperum subueniant. Hinc sacra scriptura diligentissime inculcat, Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et iterum, Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Ac ne putres tantum grandia munera hinc intelligi, ait Ecclesiasticus, Xenia & dona excæcant oculos

Tit. 2.

*Eph. 6.
Col. 3.*

*Leu. 19.
Deu. 24.*

Mal. 3.

Exo. 23.

Deu. 16.

Ecc. 10.

judicium, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Ex quibus verbis patet malum esse, si iudex munera accipiat etiam volunrate iustus existens, & qui statuerit iustitiam non subuerrere. Sicut malum est inspicere alienam uxorem oculo defixo in eam, etiam si desit mœchandi volûtas. Cuius ratio est, quia quodlibet beneficium vel munus naturaliter prouocat amorem. Naturale siquidem est, diligere benefactorem. Amor autem facit omnia in amato vel bona videri, vel non tam mala, quàm sunt, atque sic excecet. Iudex vero excecatus facilè iniquam pronunciat sententiam, reputatque se iustam ferre. Dux sunt in iudice perinde nociuæ pestes, auaritia, quæ inhiat lucro, & animi imbecillitas, qua affectibus cedit, & odio aut fauore ducitur, aut potètia terretur, aut miseria flectitur. Vnde scriptura ait, Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis, non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Et iterum. Pauperis quoque nõ misereberis in iudicio. Et alibi. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute præsumere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua. Nec tantum de sua integritate sollicitus debet esse iudex, sed & sibi similes ministros debet asciscere, qui plerunque mores superiorum imitantur, dicente scriptura. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

De usura CAP. XI.

SVNT quædam res, quarum vsus est earundem consumptio, sicut vinum consumimus vtendo eo ad potum, & triticum, vtendo eo ad cibum. Vnde in talibus rebus non debet seorsum computari vsus rei ab ipsa re, sed cuiunque conceditur vsus, ex hoc ipso conceditur res ipsa. Ac ideo in talibus rebus per mutuum rei, transfertur & rei dominium. Si quis ergo seorsum veller vèdere vinum, & seorsum eiusdem vini vsum, venderet eandem rem bis, vel id quod non est, ac idcirco manifestè per iniustitiam peccarer. Simili autem ratione iniustitiam committit, qui mutuat triticum aut vinum, petens sibi duas recompensationes, vnam quidem, rei similis & equalis, alteram verò, pretium vsus rerum illarum, quod usura vocatur. Quædam verò res sunt, quarum vsus non est ipsarum rerum consumptio. Sicut vsus domus, non est eius dissipatio, sed inhabitatio, vsus æqui, vt vehat te, non, vt occidatur à te. Et in talibus rebus potest dominium rei seorsum concedi, & seorsum vsus, pura, cum quis alteri tradit dominium domus, reseruato sibi vel alicui alteri eius vsu ad aliquantum tempus, vel è conuerso, cum quis concedit alicui vsum domus, retento eius sibi dominio. Ideoque licitè potest homo accipere pretium pro vsu, sicut patet in conductione & elocatione domus. Et in talibus rebus non mutuum, sed commodatum solet interuenire, nec per commodatum transfertur rei dominium. Pecunia autem

Leu. 19.

Exo. 23.
Ecl. 7.

Ecl. 10.

principaliter est inuenta ad commutationes faciendas. Ac ita, principalis eius usus est ipsius consumptio seu distractio, secundum quod in commutationes expenditur. Sicut igitur aperte iniquum est, pro modio tritici accipere modium tritici, & seorsum pro usu eiusdem tritici accipere sextariam, ita & perspicue iniquum est, pro centum carolis mutuo datis accipere vicissim & totidem, & amplius vnum pro usu illius pecunie. Aperta est enim inæqualitas inter modium tritici ex vna parte, & modium tritici cum sextario ex altera parte: inter centum carolos ex vna parte, & 101. carolos ex altera. Hinc sacra scriptura vtriusque testamenti, frequentissime omnem usuram tanquam aperte iniquam prohibet & condemnat. Si (inquit; in Exodo, dominus) pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes. In Leuitico: Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ad usuram, & frugum superabundantiam non exigas. ego dominus Deus vester. In Deuterono. quoque: Non facerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quantlibet aliam rem. Quæ præcepta repetit Ezechiel cap. 18. & 22. docens eum, qui ad usuram dat & amplius accipit, iniquum esse, in morteque æterna moriturum.

Exo. 22.

Leu. 25.

Deu. 23.

rum. Non leuiter autem considerandum est, quam pulchrè citatis scripturæ locis explicetur quid sit usura. Primo enim docetur vitanda esse, cum quis mutuat, eo quod usura non nisi in mutuo contingat. Secundò explicatur in hoc consistere, quod amplius quis accipit, quam mutuauit. Tertio, ostenditur non contingere tantum in mutuo pecuniæ, sed & in mutuo quarumlibet rerum quæ usu consumuntur. Putant enim quidam usuram tantum esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus nõ recipias quam dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, cæterarumque specierum usuræ exigi, siue (vt appellat sermo diuinus) abundantia. Verbi gratia: vt hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portionem. Et solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium, qui satisfecit decem modios. Nonne iustum est, vt medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate, octo & semis de meo habeat? Alij pro pecunia foenerata solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt, usuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint. Tales in Euangelio numularij appellantur, siue potius, vt Gracè legitur, colybitæ: cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Colyba dicitur apud Græ-

Hier. in 18.
cap. Ezech.Mat. 21.
Hier. in 21.
cap. Matth.

cos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuscula, verbi gratia, fruxi ciceris, vuarumque passarum, & poma diuersi generis. Igitur quia vsuras in pecunia accipere non poterant Colybitæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro vsuris accipiebant varias species, vt quod in nummq non licebat, in his rebus exigent quæ nammis coemuntur, quasi non hoc ipsum lex domini & Ezechiel prohibuerint, dicentes, Usuram & superabundantiam non accipietis. Cùm hos Christus vidisset in Dei templo, ardore spiritus & zelo domus Dei concitatus, flagello eiecit è templo, mensasque eorum subuertit, & pecuniam effudit, vocauitque eos latrones, ex templo speluncam facientes, eo quod sicut latro e specu suo obseruat viatorem, & latenter per insidias eum occidit, ita vsu rarius prætexu subuentionis & misericordiæ, technis suis facultates pauperû paulatim exhaurit, & sic depauperatos, in cerore & inedia ac ignominia occidit.

In nouo quoque instrumento præcepit dominus. Mutuum date nihil inde sperantes, hoc est, non sperantes amplius recipere quàm mutuastis. nam ipsam sortem mutuatam recipere licet, & qui mutuat proximo, recipere sortem cogitat. Sic Gregorius Nyssenus eum locum interpretatur, dicens. Debet homo vitare damnosam solitudinē, ne quærat ipse ab inope, diuitiarû augmenta, æris & auri metallorum steriliū exigens fructum, sicut ait Saluator, Mutuum date, nihil inde speran-

Eze. 22.

Ioh. 2.

Luc. 6.

Gregori.
Nyssenus.

res. Malignam fœnorum excogitationem si quis appellet furtum & homicidium, non peccabit. Nam quid refert, suffosso pariete quenquam erepta possidere, ac fœnorum necessitate possidere illicita? Basilius tamen, & Ambrosius, Hieronymus quoque, aliter illud dictum Saluatoris interpretantur. Domini consilium est, inquit Basili. Mutuum date iis, à quibus accipere minimè speratis. Et quale, inquit, hoc mutuum, cui non reddendi spes coniuncta est? Intellige dicti efficacem vim, & legislatoris humanitatem admiraberis. Quando pauperi daturus es in domini gratiam, idem ipsum & donum & fœnus est, donum quidem, quod à paupere non speres te recepturum, mutuum vero, siue fœnus, ob domini munificam liberalitatem pro illo reddentis, qui parua quidem per pauperē cùm acceperit maxima proipsis retribuit. qui enim pauperis miseretur, Deo fœnerat. Usuram, inquit Ambro. ab vsu arbitror dictam, quod vt vestes vsu, ita vsuris patrimonialia scindantur. Græcè τὸ μὶσθὸν vocatur, de quo sic Basilius. Lepores aiunt eius esse naturæ, vt simul & pariant & nutriant, & superfœtent. Sic & fœneratoribus, pecuniæ simul tempore & dantur ad vsuram, & gignunt, & superfœtant. Nondum enim in manus accepisti, & præsentis mensis lucrum quæstumve expostulabis. Hæc rursus pecunia data fœnori alterum malum eduxit, illud rursus aliud, denique malum hoc in infinitum serpit. Quamobrem, genus hoc auaritiæ τὸ πλοῦτος,

Luc. 6.

Ambrosius in

16. c. Tobie

Hier. in 18.

ca. Ezechie.

Ad finem

se. 2. in ps. 14

Li. Tobie

cap. 13.

In serm. ian

citato.

id est partus (vt existimo) ob multiplex mali germen , siue fecunditatem nominatur , aut fortè ob parturiginem ac mœrores anxios , qui in eorum mentibus gignuntur , qui grauati sunt fœnore. Sicut enim dolores parienti , sic tempus statutam debitori existit fœnus supra fœnus , malorum parentum mala soboles. Hi sanè fœtus vsurarum rectè genimina viperarum dicantur. Viperas enim dicunt ventrem matris perrodendo nasci. Sic item fœnora debitorum domos absumendo nascuntur. Semina omnia suo tempore nascuntur : animalia quoque tempore præstituto suos edunt fœtus , fœnus verò hodie nascitur , hodie parere incipit. Animalia item quæ cito pariunt , cito etiam à partu desistunt. Pecuniæ vero , cum ab auiditate plus equo habendi volucrem trahant originem , infinitam accessionem tanto progredientem vltterius recipiunt. Vnumquodque crescentium , vbi ad iustæ sibi que conuenientis staturæ magnitudinem peruénit , desinit augeri : argentum verò auari , omni tempore augetur. Animalia vbi suæ soboli cesserunt pariendi vices , non iam impregnantur : fœnori tradentium pecuniæ , aduentitias vndecunq; alias pariunt & succedaneas , veteresque nouant. Hæc Basilius. Sic Latinis fœnus vocatur vsura à fœtu.

De multis vsuris , quæ vsuræ non reputantur.

CAP. XII.

Cum



Vm iam ostensum sit , vsuram esse ; aliquid amplius accipere pro mutuo quam mutuatum est , luce clarius est esse vsuram , si quis mutuet obligando debitorem ad aliquid aliud quam ad reddendum æquale. Omnis enim obligatio feruitus est , & pecunia æstimabilis. Vsura est igitur mutuari sub pacto remutuandi , emendi aliquid à mutuante , aut vendendi ei aliquid iusto pretio. Item , sub pacto laborandi in agro mutuantis pro iusta mercede , aut vtendi mola mutuantis sub iusto pretio. & in cæteris similibus casibus. Si quis autem mutuet obligando hominem vt recognoscat , vel soluat quod ante mutuum debebat , prudentia est , non iniquitas. Similiter vsura est , rem pluris vendere quam valeat , quia differtur solutio , item minoris emere , quia anticipatur solutio. Creditor enim & soluens pecuniam ante mercedem mutuant. Imo qui mutuant eo proposito , vt plus recipiant quàm mutuarunt , etiam si nulla interueniat conuentio , vsurarij sunt. sicut pulchrè docet , agens de his & similibus casibus , Urbanus tertius. Cõsuluit nos , inquit , tua deuotio , an ille in iudicio animarum quasi vsurarius debeat iudicari , qui nõ alias mutuo traditurus , eo proposito mutuam pecuniam credit , vt licet omni conuentione cessante , plus tamen forte recipiat , & , vt eodem reatu criminis inuoluatur , qui (vt vulgo dicitur) non aliter parabolam iuramenti concedit , donec , quamuis sine exactione , emolumentum ali-

*Lib. 5. decreti.
tit. de vsurarij
ca. Consuluit*

Luc. 6.

Luc. 13.

Gregorius.

Gregorius
nonus.

quod inde percipiat: & , an negotiator consimili debeat pœna cõdemnari, qui merces suas longe maiori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio pro-rogetur, quàm si ei in continenti pretium persoluatur? Verum quia quid in his casibus tenendum sit, ex euangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde sperâtes: huiusmodi homines pro intentione lucri quam habent, (cùm omnis usura & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere, & ad ea quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi. Ille tamè qui dat decem solidos, vt alio tempore totidem sibi granî, vini, vel olei mensuræ reddantur: quæ licet tunc plus valeant, vtrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur: non debet ex hoc vsurarius reputari: sicut ait Gregorius nonus, Decretalium libro 5. Tit. de vsuris. cap. Naviganti. Ratio huius est: quia in prædicto casu non emitur res minoris quàm in præsentiarum valeat propter anticipatam solutionem, sed tanti nunc emitur res futuro tempore tradenda, quanti ipsa præfixo tempore tradenda nunc valet, etsi fortè minoris ematur postea tradenda, quam emeretur nunc tradita. Non igitur habetur ratio anticipatæ solutionis. Quinimò, ad iustitiam contractus nihil refert, siue pecunia nunc tradatur, siue tradenda promittatur vbi tradita fuerit res empta. Subdit autem Gregorius post verba

prædicta: Ratione huius dubietiam excusatur, qui pânos, granam, vinum, oleum, & alias merces vendit, vt amplius quam tunc valeant, incerto termino recipiat pro eisdem: si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus. Hæc Greg. Circa quæ verba animaduertendum est, quod valor mercis quæ non traditur, non augetur ex hoc quod dubitatur an plus valebit postea, neque ex dilatione solutionis pecuniæ: quinimò vsura est, ea ratione rem pluris vendere: vt iam paulo ante dictum est. Cùm enim pecuniæ valor sit immobilis, quia mensuræ cõditio est esse immobilem, & merx quæ nunc traditur ementi, non potest in valore crescere vel decrescere ipsi vendenti, quia non amplius est eius. Nihilominus si in forma contractus ponatur solutioni terminus, non poterit reputari mutuum, eo quod mutuum sit beneficium & donatio quædam rei. Qui autem in ipsa emptione terminum solutionis ponit nolens aliter emere, si venditor etiam liberè & ante alterius petitionem talem terminum præfigat, nihil accipit gratiæ à venditore. cum, inquam, hæc ita se habeant, patet rem non posse simpliciter cum actuali traditione pluris vendi, quam valeat nunc. Gregorius autem in prædictis verbis excusat eum mercatorem, qui non vult nunc mercem suam vendere, sed futuro demum tempore, quo verisimiliter dubitatur an plus sit valitura quam nunc. Hoc casu, si mercator oratus ab alio vt sibi nunc vendat, potest

se seruare indemnem, & rem paulò pluris vèdere, quàm nunc valeat, non tamen tanti quàm speratur verisimiliter valitura: eo quòd multo minoris valeat spes futuri, quam res in præfenti. Neque igitur hoc casu plus accipit mercator quia differt solutionem: quinimo tanti potest vendere rem suam præfenti pecunia in hoc casu, quanti vendit expectata solutione. Sed quia facile mentitur iniquitas sibi, suadet Alexander tertius, ab eiusmodi contractu abstinere, quo quis, seruaturus merces, pluris eas vendit quam nunc valeant, expectata solutione pretij. Similiter usura est, cum quis vendicat sibi fructus pignoris ultra sortem mutuam: sicut rectè dicit Alexander tertius. Quoniam, inquit, non solum viris ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis periculosum est usurarum lucris intendere, autoritate præfentium duximus iniungendum, vt eos, qui de possessionibus vel arboribus, quas tenere in pignore noscuntur, sortem deductis expensis recipiunt, ad eadem pignora restituenda sine usurarum exactione, ecclesiastica distriktione cõpellas.

De pœna usurariorum.

CAP. XIII.

Praeter æternam mortem, quam dominus per Ezechielem minatur accipienti usuram vel superabundantiam, & per Apostolum Paulum, omnibus iniquis: etiam sic de usurariis statuit concilium Lateranense, sub Alexandro tertio:

Quia in omnibus ferè locis crimen usurarum inualuit, vt multi, aliis negotiis prætermisissis, quasi licitè usuras exerceant, & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquam attendant: ideo cõstituimus, vt usurarij manifesti, nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiãt sepulturam. sed nec oblationes eorum quisquam accipiat, qui autem acceperit, aut eos Christianè tradiderit sepulturæ, & ea quæ acceperit, reddere compellatur, & donec ad arbitrium episcopi sui satisfaciãt, ab officij sui maneat executione suspensus. Hæc Concilium. Pulchrè verò ibi reiciuntur oblationes usurariorum, quia, sicut ait Ecclesiasticus 34. *Eccl. 34.* ecclesiasticus, immolantis ex iniquo, oblatio est maculata, & non sunt beneplacitæ subsannationes iniustorum. Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium, vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. De his & similibus oppressoribus hominum dicit & Psalmista, *Psa. 13.* Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis? quasi diceret, vtique, maxime experien-

*Caie. in l. 2.
q. 28. art. 1.
alium casum
ponit in cap.
In ciuitate
tua tit. de
usura.*

*Conci. Lateran.
parte 1.*

*Ca. 2. Et ci-
tatur etiam
l. 5. de cr. tit.
de usur. ca. 3.*

Eccl. 34.

Pro. 15.

Psa. 13.

BREVIS ET CATHOLICA
tur, iram scilicet domini, quantumque ei displiceat hominum oppressio.

*Dissolutio argumentorum, quibus usura
defenditur tanquam iusta.*

CAP. XIII.

EXcusare nituntur iniquitatem suam quidam usurarij friuolis quibusdam argumentis. In Deuteronomio, inquit, legitur: Non scenerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno, imo, in eodem libro pro benedictione promittitur seruanti mandata Dei, scenerabis gentibus multis, & ipse à nullo scenus accipies. Non igitur iniqua est omnis usura. Responderetur, Iudæis multa permissa esse propter duritiam cordis eorum, quæ reuera iniqua sunt: sicut permissum est eis, vt vxores displicentes, dato libello repudij dimitterent, quum haud dubiè iniquum sit, dimittere vxorem excepta causa fornicationis. Sic itaque permissum est Iudæis causa insatiabilis auaritiæ, vt in gentibus exercerent usuras, ne fideles grauarent usuris. Aliter Ambrosius responder libri de Tobia ca. 15. Legis, inquit, ipsius verba cõsidera: Fratri tuo non scenerabis, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorreus, nisi hostes: Ibi, inquit, usuram exige, cui meritò nocere desideras: cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur usuræ. Quem bello non potes facile vincere, de hoc citò potes centesima (scilicet parte) vindicare te. Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Si mecum

Deu. 23.

Deu. 15.

Mat. 19.

Deu. 24.

Ambros.

Citatur etiã
14. q. 5. cap.
Ab illo.

DECALOGI EXPLICATIO. 228
ferro dimicat, qui usuram flagitat: sine gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit usurarius & exactor inimici. Ergo vbi ius belli, ibi etiã ius usuræ. Hæc Ambrosius. Certè Dauid optimè legem Moyfi intellexit: pronuntiat autem generaliter illum demum habitaturum in dei tabernaculo, qui pecuniam suam non dederit ad usuram: nulla videlicet distinctione facta, cui detur pecunia ad usuram: sicut & Ezechiel morte moriturum dicit omnem qui acceperit usuram & superabundantiam. Porro in benedictione illa: Scenerabis gentibus multis & ipse à nullo scenus accipies: non promittitur timenti Deum, quod usurarius futurus sit aliorumque oppressor: ridiculum enim est hoc: sed promittuntur ei maximæ diuitiæ, quodque ex illis mutuũ multis præstabit, ipse verò nullius alterius mutuo egebit, quia vox (scenus) pro mutuo tantum accipitur.

Secundò obiiciunt, leges Romanas, siue ciuiles, usuras approbare, ac ita, non videntur usuræ lege naturali esse prohibitæ: præsertim cum Imperatorum sit, de bonis terrenis disponere, & de contractibus terrenorum bonorũ. Respondendum est, gentilium iudicium; legesque Romanorum Imperatorum non esse audiendas contra diuinam in vtroque testamento promulgatam, vel contra legem naturalem, aut contra canones sacros. Neque autem omnino verum est, ius ciuile approbare usuras. Imo Iustinianus Imperator ait: Non constituitur vsusfructus in rebus his quæ ipso

vsu consumuntur. Nam hæ res neque naturali ratione, neque civili recipiant vsumfructum, quo in numero sunt vinum, oleum, frumentum, vestimenta, quibus proxima est pecunia numerata. Namque ipso vsu, assidua permutatione, quodammodo extinguitur. Ergo senatus non fecit quidem earum rerum vsumfructum (nec enim poterat) sed quasi vsumfructum constituit. Hæc Iustinianus. Ex quibus verbis clarum est, pro vsu earum rerum quæ ipso sui vsu consumuntur, nihil accipi posse, cum illæ res vsumfructum non habeant. Dicitque hoc esse ex lege naturæ atque civili. Ideo autem dicitur senatus constituisse quasi vsumfructum in pecunia, quia vsuram permittit cum eam non puniuit. Certe Aristoteles & Cicero, ex sola lege naturæ vsuram docent esse iniquam. Et Cato (vt autor est a Ambrosius) interrogatus quid est fœnerare hominem, respondit, occidere, quod longe ante Caronem dixit Dominus per Moysen. Si pecuniam, inquit, mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis, siue, nõ suffocabis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Accipere igitur vsuram, est suffocare hominem Moyse. Et dominus in euangelio, vsurarios latrones appellat.

Tertio, ex ratione argumentantur, Emptio reddituum approbatur tanquam licita, & tamen nihil videtur differre à mutuo, vsurarium, sed cæco tantum iudicio consuetudinis videtur emptio reddituum recipi & vsura reprobari. At respondendum est, bis per omnia

Primo lib.

Politicorum.

Li. I. officiorum.

a Li. de Tob. ca. 14.

Ioan. 2.

differre emptionem reddituum ab exactione vsuraria. In vsura enim est mutuum, & transfertur pecunia vel alia res vsu consumptibilis, & proinde infrugifera & sterilis. In emptione autem reddituum vere emitur res fructifera, quæ singulis annis Domino suo fructificet, nempe seruitus alicuius fundi vel alterius rei, super quam redditus constituitur. Sicut enim licet alicui pecunia emere, vt possit transire per agrum alterius quoties libuerit, ita potest sinere, vt ex agro singulis annis recipiat modium frumenti, aut vnum carolinum. Sicut enim ius trãseundi per agrum est seruitus agri pecunia æstimabilis, ita ius accipiendi ex eo frumentum vel pecuniam est seruitus agri pecunia æstimabilis. Et pluris quidem æstimatur ista seruitus, si nunquam redimi queat à vendente: minoris verò, si cum placuerit ipsi vendenti, possit redimi.

Nec igitur emptio reddituum approbata est à Pontificibus tanquam iusta, quia consuetata erat: sed contrà, consuetudo emendi approbata est, quia ex lege naturæ iustum esse inuentum est emere redditum. Quemadmodum autem potest cõstitui redditus super agro, domo, vel alia re immobili: ita & super hominẽ aliasque res mobiles. Homo enim seipsum vendere potest, seruumque facere in toto, vel in parte. Vnde Iustinianus dicit vsumfructum constitui super seruis & iumentis. Et hi redditus personales vocantur, & inter mobilia bona

computantur. Nam vt homo, ita & eius seruitus est mortalis.

Dupliciter autem solet vsura palliari nomine redemptionis reddituum. Primò, quando quis adhuc exigit pecuniam suam vel solutionem redditus, postquam interit penitus res super quã erat constitutus. Ex hoc enim quod exigit intereunte re, vt fundo, clarum est quod non exigit ratione seruitutis empræ, quæ iam perit, sed ratione mutui palliati. Secundò palliatur vsura nomine emptionis redditus, dum emptor obligat vendentem ad redimendum redditum certo tempore, vel cum emptori placuerit. Tunc enim, tantum mutuum esse, nõ emptionem, perspicuum est. Hoc est enim mutuare pecuniam, transferre eius dominium in alium, obligando eum ad restituendum æqualem summam. Vnde Pontifices Martinus quintus, & Calixtus tertius, in vtraque extrauagante, quæ incipit: Rigimini vniuersalis Ecclesiæ, non approbarunt nisi eam emptionem reddituum in qua expresse cauetur, vt ipsi venditores reddituum vel cæsum, inuiti per emptores arctari vel astringi non valeant ad extinguendum vel redimendum censum, siue vt ipsi emptores pecuniam ipsam agendo repetere non valeant. Videbant enim Pontifices, si permitteretur emptori, cogere venditorem ad redimendum redditum, nihil fore nisi vsuram, nomine emptionis palliatam. Videbant, eo permisso publicos vsurarios posse suas vsuras excusare. Si enim vsurarius, mutuans centum

Ponitur hac extrauagans sub tit. de empt. & reddito. lib. 3. tit. 5.

florenos dicat se emere redditum sex florenorum, adiecta conditione, quod redditus intra annum debeat redimi eadem summa, euoluto anno recipiet pro centum 106. & sic iuste ageret idem quod nunc inique agit, si prædictum pallium iustum esset. Ex his patet, vsuram esse cum tutor emit redditum pro pupillo, obligando venditorem ad redimendum redditum æquali pecunia, si pupillo iam adulto id placuerit. Cogit quidem ius ciuile Gentilium tutorem pro pupillo talem contractum inire, sed Christiani hoc præceptum contemnunt, admonentque diligenter veteres & solidi doctores, tam legum quam canonum, nõ solum theologi, quod vbiunque olim lege Gentilium tenebatur tutor pecunia pupilli scenerare, tenetur hodie eam ponere ad iustam negotiationem, ad partem lucri & damni. Posset autem licitè venditor redditus post venditionem se ex gratia obligare emptori ad redimendum redditum. Multa enim possunt licite fieri duobus contractibus, quæ vnico contractu facta praua sunt. vt mutuans potest post mutuũ ab accipiente mutuuum suscipere donum liberaliter oblatum, vel promissionem gratuitam, vbi vsura esset, si dum mutuatur, & in ipso contractu mutui, acciperet promissionem vel donum.

Quarto argumentantur, Mutuans sæpe ponit sortem in periculo, vt dum mutuatur pauperi, vel ei qui omnes diuitias suas in mari habet, quæ si tépestate pereant, nunquã recipiet

*Lib. 5. decre.
tit. de usur.
ca. ult. Na-
uigant vel
sunt ad nu-
dinas.*

quod mutuo dedit. Potest igitur pro hoc pe-
riculo aliquid ultra sortem exigere. Respon-
dendum est Gregorij noni verbis: Certam mu-
tuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscipit
in se periculum recepturus aliquid ultra sor-
tem, usurarius est censendus. In quibus verbis:
eo quod suscipit in se periculum: non causam
mutui dicit: (nemo enim mutuatur quia suscipit
in se periculum:) sed significat causam cur re-
cipiatur aliquid ultra sortem. Ut vero pateat,
casum dicti capituli esse usurarium, notandum
est, quod periculum perdendæ sortis nullum
est apud mutuante[m], nisi ex eo, quod mutua-
tarius per mare vel periculosas vias, raptori-
bus fortè obfessas, fert pecuniam & omnia bo-
na sua, item, quod seipsum ponat in periculo
pauperatis, dum omnes facultates suas appo-
nit mercaturæ. Sic etiam, dum quis pauperi
mutuat, nullum est perdendæ sortis periculū,
nisi quia pauper fortè mutuum consumeret,
quod quidem si non consumat, poterit credi-
tori ipsam sortem recuperare. Nunquam igitur
provenit periculum perdendæ sortis mutua-
tate, nisi præcedente usu sortis in mutuata-
rio. Cum igitur mutuans pro periculo sortis
perdendæ aliquid exigit, intelligitur pro usu
mutui id exigere. Illud enim, quod Paschalis
Pontifex dicit de symoniacis vendentibus tē-
poralia, quæ concomitantur ipsa spiritualia:
Quisquis eorum vendiderit alteram, sine quo
nec alterum provenit, neutrum inuentum
dereliquit: dicere possumus & de hoc casu, sic,

*In decre. x. q.
3. ca. Si quis
obsecerit.*

Quisquis aliquid exigit pro periculo sortis
perdendæ: quum hoc periculum non prouen-
iat sine usu mutui, exigit certè aliquid pro ip-
so usu. Accipere vero aliquid pro usu mutui
ultra sortem mutuata[m], est aperta usura. Quæ-
admodum itaque fur furatus alicui centum
carolos, ponensque eos cum omnibus bonis
in periculo, dum nauigat per mare, non debet
plus restituere quam ille fur qui optimè cu-
stodiuit rem furtiuam & diuitias suas: quia ni-
mirum vterque fur tantum centum carolos
ex ære alieno habet: sic mutuarius nauigans
per mare, non plus accipit à mutuante quam
ille mutuarius qui in nullo periculo opes
suas collocat: & proinde non plus debet resti-
tuere. In omni autem mutuo, necessario con-
currit eiusmodi periculum, vt si mutuarius
cū omnibus bonis suis & omnibus pignoribus
pereat, fors quoq; mutuata pereat ipsi mutuā-
ti. proinde, propter tale periculū, quia in bene-
ficio mutui includitur, non potest amplius ac-
cipi quam valet ipsum mutuum. Ex quo etiam
pater, non repugnare naturæ pignoris, quod
perdito pignore non potest exigi fors mutua-
ta. Imò pignus supplet locum personæ obli-
gatæ, & sic à mutuante, qui personæ fidere nō
audet, accipitur, tanquam securiorem reddens
quam ipsa persona possit. Hæc eo dicta sint, vt
sciatur contractum usurarium esse, si quis cē-
tum carolis emat agrū feracem, oneribus de-
ductis, vnius modij tritici, hac adiecta condi-
tione, quod post annum cogetur venditor re-

dimere agrum eadem summa. Ex cētum enim carolis mutuatis recipiuntur anno lapso centum caroli, & modius tritici, ager autē pignus est. Nec ideo putandus est verē emi ager, quia agri periculum toto anno est apud eum qui fingitur emere. Tale enim periculum pignori non répagnat, vt diximus. Non plus periculi est apud eum qui fingitur emere agrum, quam valet sua fors mutuata. Non plus, inquam, periculi est, quam est apud vsurarium, qui pacificatur quod pignore pereunte non exigit fortē nec excreſcentiam. Quinto argumentantur sic, Licet homini mutuanti se indemnem seruare. Igitur licet ei qui omnem pecuniam suam in mutuum exponit, accipere aliquid vltra fortē. Videtur enim subire damnum, dum cessat à lucro mercaturæ, quam exercuisset, si non occuparet se mutuādo pecuniam suam. Dicendum est, damnum esse cum quis perdit quod habet, siue debet habere. Et indubiè licet mutuanti exigere reparationem damni, quod subit quia mutuat. Exempli gratia, Si quis vt mutuet proximo vendat agros suos cum detrimento, aut si quis vt mutuet vēdat frumentum vili, quod seruaturus erat in tempus, quo verisimile erat carius vendendum. hic potest damni sui subleuationem exigere ab eo cui mutuat, ita vt futura spes lucri semper æstimeret minoris, quā res in præſenti. Potest enim lucrum speratum, multipliciter impediri. Is autem qui mauult mutuare quam mercari, quales sunt vsurarij, nullum damnum hinc subit, quod per merca-

turam non lucratur, quia, cum nolit mercari, non est ei spes lucri ex mercatura. ideoque, nil suum amittit dum mutuat. Sicut ille qui mauult studere Theologiæ quam Medicinæ, non damnificatur ex eo quod per artem Medicinæ, cui non studet, nihil lucrabitur. At qui reuera mercaturæ intendit, & quia petenti proximo mutuum dat, impeditur ab illa, & lucro verisimiliter sperato, is verē quia mutuat damnum patitur: sicut qui ex venditione rei sibi necessariae vel charæ aliquid damni vel incommodi subit propter ementē: potestque ideo aliquid amplius accipere quam res in se valeat. Si autem vltro velit aliquis vendere rem suam, non potest plus eam vendere quam in se valeat: quia in gratiam emptoris nullam incidit iacturam. Patet igitur & hanc vsurariorum defensionem esse frivolum. Sunt & alia argumenta, quæ pro se adducunt, verum hoc in loco horū sufficit tractatio. Diligēter postremo animaduertendum est fixeque tenendum, Ecclesiam Romanam ex scripturis vtriusque testamenti adeo certam semper fuisse, quod vsura est iniqua, nec possit iustē fieri, vt Clemens quintus in Concilio Viennensi sic dixerit, Sane si quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat, exercere vsuras nō esse peccatum, decreuimus eum velut hæreticum puniendum.

In Clementinis vii. de vsuris lib. 5. Clementina ruma.

De petentibus mutuum sub vsura, vel potius ab vsurario. CAP. XXV.

Rorro ad leuamen necessitatis suæ accipere ad vsuras mutuuum, peccatum non est: eo quod liceat uti iniquitate alterius, iam parati malè agere, ad vtilitatem nostram: sicut Dominus Deus vtitur omnibus vasis iræ, vt ostendat diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriâ. Qui, *Epist. 154. ad Publiscolum.* inquit Augustinus, vtitur fide illiusquæ constat iurasse per deos falsos, & vtitur nõ ad malâ rē, sed ad licitam & bonâ, non peccato eius se sociat quo per demonia iurauit, sed bono pacto eius quo fidem seruauit. Sic qui mutuuum petit ab vsurario, non petit vt vsurarius peccet, sed tantum mutuuum: quod vtique licitum est, licet sciat mutuuantē ex sua prauitate exacturū vsuram. Sic Iacob à Laban periuit iuramentū quod sine peccato præstare poruisset, quamuis sciret Labā ex sua prauitate per Deum falsum, nepe per Deū ipsius Nachor iuraturū. Sic Naaman Syrus, fidelis iam factus poterat Helisæo approbante sustentare incumbentē sibi regem suum, Hoc enim ministerium licitum est, quāuis sciret regē ea sustentatione abufurum ad adorandum Deum Remmon. Sic licet homini manifestare bona sua latronibus ne occidatur ab eis, tamen si sciatur, illos diripiendo bona peccaturos. Cuius rei exemplum habemus Hieremiæ cap. 41.

De religiosi proprietariis & Symoniis.

CAP. XVI.

Cum



Vm aut futurum sit acceptio, possessio, detentio vel quæuis contractatio rei alienæ contra domini consentium, liquet quod: quisquis studiose celat Dominum rei contractationem, illius rei fur est ipso celandi animo. Vnde D. Augustinus in regula loquens de religiosissimus acceptum celantibus superiorem qui vices communitatis gerit. Si quis, inquit, rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnatur, ideoque sancti patres cœnobiarchæ, spiritali sapientia plenissimi, vitium proprietatis de cœnobiis & monasteriis radicitus extirpare studuerunt, & ipsi canones proprietatem habentes religiosos, à communione altaris remouerunt, & statuerunt, religiosos inuentos in morte habere proprietatem, in aliorum terrorem, extra consortium fidelium sepeliri cum pecunia, adiecta hac maledictione, Pecunia tua, tecum sit in perditionem. Miseri igitur sunt illi religiosi, qui non contenti ambulare viam mandatorū Dei, vouerunt Deum sequi, & imitari illius paupertatem, qui cum diues esset tam inops factus est propter nos, vt non haberet vbi caput suum reclinaret: & tamen propter quasdam quisquillas, non perhorrescunt se ponere in eorum numero, de quibus ait præco veritatis Apostolus: Fures regnum Dei non possidebunt. Est & alia iniustitia apud homines non infrequens, quæ Symonia dicitur à Simone Mago, qui sicut in Actis Apostolorum legitur, voluit emere potestatem donandi Spiritum

*Lib. 3. decreti
ca. 2. monachi non.*

2. Cor. 8.

1. Cor. 6.

Act. 8.

G

sanctum, oblata pecunia, cogitans scilicet postea similiter Spiritum sanctum vendere carius: Est igitur Simonia venditio vel emptio rei spiritalis, vel alicuius temporalis, quod spiritali annexum est & mediante re spiritali transfertur in alium. Quisquis enim horum alterum vendiderit neutrum inuenditum dereliquit. Vt exempli gratia, præbenda in monasterio; vel ipsum beneficium nemini datur, nisi recipiatur in fratrem monasterij, & nisi conferatur ei ius faciendi officium beneficij. Qui ergo vult vendere victam, religioso futuro, & beneficium, vendit spirituale ius officij in beneficio aut monasterio. Multis modis sancti patres conati sunt hoc grande peccatum Simonie extirpare, imitantes sanctum Petrum, qui Simonem Magum reiecit offerentem pecuniam cum hac maledictione: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Sed propter inexplicabilem auaritiam contempserunt homines sanctorum patrum conatus. Et quia fragilis sexus foemineus est valde timidus, semper sibi timet defutura necessaria, idèo (sicut testatur Synodus Lateranen.) plerasque moniales vsque adeò labe Simonie infecit, vt paupertatis prætextu nullas velint recipere sorores, nisi dato aliquo. Proinde nouissimè in Tridentina synodo constitutum est, vt is tantum numerus, in singulis monasteriis constituatur, qui ex consuetis redditibus & elemosynis potest commodè sustentari. In Dei iudicio prætextus locus non habebit, sed ibi vrgebitur

Act. 8.

Cap. 64.

Sessio. 25. c. 3.

Christi præceptum: gratis accepistis, gratis date. & indignabitur spiritus quod gratia sua munera pecunia vel precio aestimarentur & emerentur. In iniustitiis istis & furtis aduertendum est, non solum committi furtum cum res aliena inuito domino auferitur, sed etiam dum detinetur: ideoque quandiu homo retinet rem alienam, manet in peccato furti. Censetur autem detinere, quisquis abstulit vel consumpsit donec restituerit: eo quod causa sit cur alius re sua careat, vnde est illud memorabile verbum Augustini epist. 54. ad Macedonium. Si enim res aliena propter quam peccatum est, cum reddi possit non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum. Quod de furto dicitur, idè in ablatione famæ locum habet: Melius est enim nomen bonum quam diuitiæ multæ, & plus nocet detractor quam auferens diuitias. Detractor est autem non solum qui expressis verbis alterius famam denigrat, sed qui audièdo detractionem, causa est cur alterius fama lædatur. Vnde Salomon Prouerbiorum 24. Time Dominum fili mi, & Regem, & cum detractoribus ne commiscearis, quoniam repente consurget perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit? tam videlicet qui detrahit, quam qui detrahentem audit.

Præceptum octauum.

*Non loqueris contra proximum tuum
falsum testimonium.*



Vando quidem iustitia requirit non solum vt proximo nulla fiat iniuria, sed etiam vt illata reparetur, necesse est vt aliquod extet tribunal & iudex aliquis, cuius iudicio reparentur illatæ iniuriæ. Et quum malitia hominum etiam illud iudicium peruertere contingat, ideo quantum datur præceptum, prohibens, ne quis ad illius iudicij peruersionem cooperetur. Quamuis enim non quilibet homo iudex esse possit, ideoque cuilibet non dicatur, Ne iniuste iudices, potest tamen quilibet cooperari ad peruersionem iudicij, saltem falso testificando. ideoque cuilibet dicitur, Non dices contra proximum tuum falsum testimonium: vbi intelligitur prohiberi omnis peruersio iudicij, siue fiat per iniquam sententiam, siue per calumniam, siue per falsum testimonium: his enim modis peruertitur iustum iudicium. Quamquam autem quinto præcepto prohibeatur falsum testimonium, quo nocetur proximo vt per iudicium occidatur, vel iniuste damnum patiat (quo modo Susanna & Naboth iniuria affecti sunt) iuxta subtiliorem tamen intellectum, omne mendacium prohibetur hoc præcepto. Vnde Apostolus alludens

*Dan. 12.
3. Re. 21.*

ad huius præcepti verba: Inuenimur autem (inquit) & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus deum quod suscitauerit Christum quem non suscitauit si mortui nõ refurgunt. Et quisquis mentitur de proximo, nocet ei. Si enim mentiendo vituperat eum, manifestè nocet, imponendo falsum vituperium, auferendoque ei famam & honorem: si autem falso laudat eum, grauat eum honore indebito, atque ita nocet, sicut ille qui proximo bona aliena tribuit, quæ proximus tenetur restituere. Si ille Magus qui facit colores hominum aliter apparere quam sint, re vera, nocet homini auferendo apparentiam naturalium colorum per quos innotesceret, vtique mentiens, quantum in ipso est, nocet proximo de quo mēitur, faciens eum internoscere aliter, quàm re vera est. Hoc igitur præcepto idē præcipitur quod verbis Christi, Est est, Non non. Hoc est: Sermo vester de re quæ est, sit asseritius de ea quemadmodum est, & sermo vester de re quæ non est, sit negatiuus sicuti res non est, quod is abundantius est, id est, quod plus asseritur quam res est, aut plus negatur quam res non est, à malo est: id est, à diabolo, de quo alibi dicitur, Cum mendacium loquitur, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius (mendacij). Iuuenius pulchrè hanc sententiam carmine describit.

*Est est suscipiat, quod non est, dicite non est:
Quod super est istis totum fallaciter agro
Suggerit obreptans animo vis tetra veneni.*

G iij

Sicut enim dominus fons est omnis veritatis, & verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est: ita diabolus pater est omnis mendacij, & à quocunque proferatur mendacium, ex diabolo est. Eadem autem est ratio de mendaciis quæ consistunt in factis (de hypocrisis scilicet, & simulatione) quæ de mendaciis verborum: facta enim non minus significant, quàm verba. Ad hoc præceptum quidam reducunt blasphemias, contumeliam, derisionem, detractionem, & reliquas verborum iniurias, sed hæc etiam alijs præceptis prohibita intelligi possunt, nempe primo & quarto. Quemadmodum verò veritas præcipue inuenitur in doctrina religionis Christianæ & verbo Dei, ita etiam per Antonomasiam id vocatur mendacium, quo quis mentitur contra veritatem religionis: de quo dicitur Psal. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium, quale fuit primū verbum serpentis antiqui, dicentis primis parentibus contra Dei verbum: Nequaquam morte moriemini, sed eritis sicut dii. Vnde Apostolus Petrus epistolæ 2. cap. 3. vocat hæresarchas magistros mēdaces, & Ioannes epistolæ suæ primæ cap. 2. de hæreticis sui temporis loquens: Quis est mendax, nisi qui negat quoniam Iesus est Christus? de quali mendacio etiam scriptum est: Mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Similiter Prouerb. 30. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax. De talibus mendacijs dicitur Ezechielis 13. Men-

Gen. 3.

2. I. esai. 2.

tientes populo meo credenti mendacijs. Contra huiusmodi mendaces in persona paucorū fidelium orat Propheta Psalmo 11. De quali mendacio scriptum est Prouerb. 23. Ne desideres de cibus eius, in quo panis (id est, doctrina) mendacij: id est, ne legas libros eius vel expositiones, qui habet falsam doctrinam.

De nono & decimo Præcepto.

Non concupisces uxorem proximi tui.

Dom. 5.

Non domum, non agrum, non seruum non ancillam, non bouem, non asinum & vniuersa quæ illius sunt.

Non dubium est quin Dominus in monte Synai populo veteri in duabus tabulis lapideis decem præcepta scripserit: quandoquidem hoc aperte scriptura pronunciat. Sed quomodo illa decem distinguenda sint, non ita clarum est. Optima autem videtur Augustini distinctio tradentis nonum præceptum esse illud, Non concupisces uxorem proximi tui. Decimum autem, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non asinum, nec omnia quæ illius sunt, vt videlicet vltimis duobus præceptis prohibeatur concupiscentia furti, & adulterij, quarum rerum concupiscentia solent homines regulariter laborare, sub quibus concupiscentiis,

De

Exo. 34.

Super Exod.
Ambr. in ca.
6. epistola ad
Ephes.

prohibitæ intelliguntur concupiscentiæ aliorum peccatorum, nempe, homicidij & similibus. Prohibet autem Deus internam concupiscentiam vitiorum, non solum externa opera mala, vt ostendat iustitiam hominis coram se consistere in plena rectitudine tam interioris hominis quam exterioris, cum iustitia coram hominibus, qui sola exteriora nouerunt iudicare, non requirat nisi exteriora opera bona. Hæc erat (inquit August.) iustitia hominis primi, obedire Deo, & legem in membris aduersus legem mentis, siue legem concupiscentiæ non habere. Regula autem & lex, sicut omnis mensura, immobilis esse debet, nec ad mutationem eorum quæ lege gubernantur, regula debet mutari, vel inflecti: ideoque lex data in prima institutione, de vitando omnes motus prauæ concupiscentiæ, non est mutata per peccatū hominis, quomodo enim homo posset aspirare ad perfectā iustitiam, & ad eam conari, vel ad eam quandoque obtinendam, spem præmittere, si iustitiam perfectam non nosceret: quomodo vero posset noscere, si nullis præceptis ostenderetur? Deus itaque præcipiens vt nullum motum prauæ concupiscentiæ habeamus, ostendit quam longè à perfectione iustitiæ simus, quandiu in carne concupiscente contra spiritum viuimus. quandiu enim in nobis uiuit cupiditas, & motus suos exerit, imperfecta est Charitas atque iustitia. Quanquam enim non quilibet motus prauæ concupiscentiæ charitatem atque iustitiam

*Li. 2. de peccatis.
mer. et remissio.
c. 23. de ciuitate
dei, li. 19.
ca. 27.*

*Aug. lib. de
perfecta iustitia.*

*Aug. lib. de
spiritu, li. 1.
ca. 7. li.
Gala. 5.*

euertat, & dominium ei auferat, minuit tamen spiritalem iustitiæ delectationem atque dilectionem: & ita perfectionem iustitiæ impedit. Aliud ergo mandat Dominus cum dicit, Non concupisces, quam cum dicit, Post concupiscentias tuas non eas, hoc est, prauæ concupiscentiæ non consentias: siue, vt Paulus loquitur: non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Augustinus de nuptiis & concupiscentia libro 1. capite 29. Multum enim boni (inquit) facit, qui facit quod scriptum est, Post concupiscentias tuas non eas: sed non perficit, quia non implet quod scriptum est: Non concupisces. Ad hoc ergo dixit lex, non concupisces, vt nos in hoc morbo iacere inuenientes, medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto sciremus & quò debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & quò possit à nobis in illa immortalitate beatissima perueniri: nisi enim quandoque perficiendum esset, nunquam iubendum esset.

*Aug. lib. 6.
contra Iulian.
cap. 6.*

Rom. 6.

Ecc. 18.

Item epistola 157. ad Opratum: Oportebat itaque (inquit) vt addito mandato cuius vox est, Non concupisces: superbo peccatori etiam præuagationis crimen accederet, atque gratiæ medicinam non sanata per legem, sed conuicta infirmitas quæreret. Ex eo autem quod Apostolus citat ex lege, hæc duo vltima præcepta quasi vnum mandatum, ad Romanos decimo tertio dicens: Nam non adulterabis, & cætera, videri posset mala esse distinctio præ-

dicta. Rursus ex illo quod in Exodo prius prohibetur concupiscentia domus proximi, deinde vxoris, ac postremò adduntur aliares, videtur quod sit vnum præceptum, in medio enim vnus præcepti non debet poni aliud.

Sed respondeo quod Apostolus non ponit hoc, Non concupisces, tanquam vnum mandatum, sed breuitatis causa nonum & decimum mandatum, sicut etiam alio ordine ibi citat Decalogum. Nam sic dicit, Non adulterabis, Non occides, & cætera, & capite tertio epistolæ ad Romanos varias coniungit scripturas, sæpe sensum magis citans quam verba.

Ad id quod secundo obiicitur, dicendum, in Deuteronomio sic legi, Non concupisces vxorem proximi tui, non domum, non agrum, & cætera, vti textus Septuaginta interpretum, & in Deuteronomio, & in Exodo legit, Non concupisces vxorem proximi tui, non concupisces domum proximi tui, neque agrum eius, neque seruum eius, &c. vbi notanter bis ponitur verbum, concupisces, & præcedit concupiscentia vxoris, & huic non coniungitur tanquam ad idem pertinens, Neque domum eius, sicut in decimo præcepto. Vnde textus noster in Exodo perturbatus videtur. Et reuera sicut furtum, & adulterium diuersis præceptis prohibentur, ita oportet & concupiscentias istoram sigillatim prohiberi. sunt enim illa carnis, hæc oculorum, & omnia diuersi

generis. Præcepta legis decem sunt (inquit Augustinus) in decem præceptis legis habes Psalterium. perfecta res est, habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. & vti que nosti, domino dicente, quia in his duobus præceptis tota Lex pendet, & Prophetæ. Dicit tibi Deus desuper, quia dominus Deus tuus Deus vnus est, habes vnam chordam. non accipias in vanum nomen domini Dei tui habes alteram chordam. Obserua diem sabbathi non carnaliter, non Iudaicis delitiis, qui otio abutuntur ad nequitiam. melius enim vti que tota die foderent quam tota die saltarent. sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Et vtinam hominis, & non peccati. Hæc tria pertinet ad dilectionem Dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. In his tribus charitas Dei, in septem aliis charitas proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores patrem & matrem, quia vis te honorari à filiis tuis. Non mœchaberis, quia nec mœchari vxorem tuam post te vis. Non occidas, quia & occidi non vis. Non fureris, quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas, quia odisti aduersum te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorẽ proximi tui, quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui, quia si quis tuam concupiscit displicet tibi.

Conc. 1. 100

Psal. 32.

Mat. 22.

Ioa. 8.

Paulo inf.

Mat. 7.
Rom. 8.

Conuertere & in te linguam quando tibi displicet qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta dei sunt, sapientia donante data sunt. desuper sonât. tange Psalterium. imple legem quam dominus Deus tuus non venit soluere, sed adimplere. implebis enim amore quod timore non poteris. qui enim timendo non facit malè, mallet facere si liceret. itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. non facio, inquit, quare? quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc seruus es. esto filius, sed ex bono seruo fit bonus filius. interim timendo noli facere. discas & amando non facere. est enim quædam pulchritudo iustitiæ, pœna te deterreat. Habet iustitia formam suam, oculos quærit, accendit amatores suos. pro hac martyres seculum calcantes sanguinè fuderunt. qui amabant quando istis omnibus renuntiabant? non enim illi non erant amatores? aut hoc vobis dicimus ut non ametis? Qui non amat frigit, obrigit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ cordis oculos quærit. ametur, sed illa pulchritudo quæ laudatur. iustitia incendit animos, iustitia accensæ promunt verba, edunt voces, vndique dicunt, bene, optime. Quid viderunt? In quo pulcher est curuus senex? Non enim si procedat senex iustus est aliquid in eius corpore quod ametur, & tamen amatur ab omnibus. ibi amatur, vbi non videtur. imò ibi amatur, vbi corde videtur.

FINIS.